

nuvele rusești

978

pățaniile lui rastloghin

nuvele rusești

(antologie) ★★

**ULTIMELE APĂRIȚII
ALE „BIBLIOTECH PENTRU TOȚI”**

N. Iorga :

Istoria lui Ștefan cel Mare

Liviu Rebreanu :

Pădurea spînzuraților, roman

Marin Preda :

Marele singuratic, roman,
2 vol.

Athenaios :

Ospățul înțelepților

Matteo Bandello :

Nuvele, 2 vol.

Christoph Martin Wieland :

Oberon

Prosper Mérimée :

*Cronica domniei lui Carol
al IX-lea*, roman

George Gissing :

Noua stradă Grub, roman,
2 vol.

* * *

Padișahul Fulger. Basme
turcești

nuvele rusești

Vol. I – II, lei 10

editura minerva

Ilustrația copertei : *Vasile Socoliuc*

păţaniile lui rastioghin

nuvele ruseşti
(antologie) ★★

ANTOLOGIE ŞI NOTE DE TATIANA NICOLESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1978

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

**În românește de : Igor Block, Nicolae Gumă, Aurel
Lambrino, Tatiana Nicolescu, Valeria Sadoveanu.**

IVAN BUNIN

(1870-1953)

„Cel din urmă clasic al literaturii ruse“ — cum a fost nu o dată caracterizat, Bunin s-a impus în conștiința literară printr-o creație amplă și de mare strălucire artistică.

Încadrându-se în mișcarea realistă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, într-o măsură apropiată ca manieră de a scrie de Cehov, de care l-a legat și un sentiment durabil de prietenie, Ivan Bunin a început prin a fi poet și traducător, pentru a se dedica apoi cu deosebită pasiune prozei. Ani de-a rîndul a manifestat predilecție pentru genul scurt (*Merele Antonovka, Valea, În mijlocul cîmpului, În cîtun, Pe meleaguri străine*), asociind treptat schiței și nuvela. Narațiunea laconică se caracterizează printr-o mare expresivitate, realizată prin selectarea mijloacelor artistice și evidenta preferință a sobrietății, a fineții. Tema majoră a scriitorului — viața de la țară și destinul omului din popor — capătă o tratare mai amplă și de un realism profund, lucid și necruțător, în ampla nuvelă *Satul* (1909-1910), îndrăzneță descifrare a impasului în care se zbătea Rusia, sugerare a apropiatelor zguduiri sociale pe care ea urma să le cunoască. Nuvela *Suhodol* (1911) completează fresca socială a vremii prin tabloul decăderii nobilimii ruse. În jurul acestor două nuvele se grupează tematic schițele și nuvelele scrise în anii ce urmează pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, precum *Omul străvechi, Viață frumoasă, Noaptea la taclale, Ograda veselă, Ignat, Zahar Vorobiov, Ultima întîlnire, Gramatica iubirii* și altele.

Binecunoscuta nuvelă *Domnul din San Francisco* (1915) dă, într-o formă sintetică, un vast tablou de generalizare a societății capitaliste, condamnînd-o pentru parazitismul ei.

Creația tîrzie a lui Bunin, desfășurată depărte de patrie, în Franța, se axează în bună parte pe tema iubirii, căreia autorul îi consacră schițe și nuvele binecunoscute, precum *Insolație*, *Dragostea lui Mitea*, ciclul *Alei întunecate*. Pentru romanul *Viața lui Arseniev*, în bună parte autobiografic și dedicat și el unei istorii de dragoste, ca și pentru întreaga lui activitate literară, Bunin a fost distins în 1933 cu Premiul Nobel.

În ultimii ani ai vieții, a scris volume de eseuri și amintiri, dintre care menționăm ca fiind cele mai importante: *Eliberarea lui Tolstoi*, precum și *Cehov*, rămas neterminat.

SATUL

(Fragmente)

I

Străbunicul Krasovilor, poreclit de slugi Țiganul, murise sfișiat de ogarii boierului Durnovo. Țiganul îi suflase stăpînului său ibovnica. Boierul poruncise ca Țiganul să fie scos afară din Durnovka și lăsat singur pe un dîmb. După aceea, și-a adus ogarii și a strigat: „Șo, pe el!“ Țiganul, buimăcit, a rupt-o la fugă. Or, este știut că nu trebuie să fugi dinaintea ogarilor.

Bunicul Krasovilor, izbutind să se elibereze din șerbie, s-a mutat cu toată familia la oraș și curînd i s-a dus buhul: a ajuns tîlhar. A închiriat pentru nevastă-sa o căsuță în Ciornaia Sloboda, a pus-o să lucreze dantele pentru ca să aibă cu ce să-și țină zilele, iar el, împreună cu un oarecare tîrgoveț Belokopîtov, a pornit prin gubernie să prade bisericile. Cînd a fost prins, purtarea lui a

stirnit admirația întregului județ, și multă vreme s-a vorbit de felul cum s-a ținut în fața judecății. Se zice că stătea nepăsător, îmbrăcat cu caftanul lui de catifea și încălțat cu cizme din piele de capră, își juca a batjocură ochii și fălcile obrazilor și, cum nu se poate mai respectuos, își recunoștea pînă în cele mai mici amănunte faptele ticăloase :

— Întocmai, întocmai.

Iar tatăl Krasovilor fusese un biet negustoraș. O vreme a cutreierat județul, pe urmă s-a așezat în satul său de baștină, Durnovka, și a deschis o prăvălioară. Dar a dat faliment, a căzut în patima beției și s-a mutat din nou la oraș, unde a și murit. Feciorii lui, Tihon și Kuzma, au fost mai întii vînzători de prăvălie, apoi s-au făcut și ei negustori ambulanti. Porneau cu căruța în care își aveau lada cu marfă și strigau cu glas trist, a jale parcă :

— Hai la marfă-ă ! Marfă pentru neveste-e !

Marfa — oglinjoare, săpun parfumat, inele, ață, basmale, ace, covrigi — se afla în ladă, iar alături, de-a dreptul în căruță, tot ce adunau în schimbul ei : piei de pisică, ouă, pînză, zdrențe...

Dar într-o zi, după ce cutreieraseră împreună județul mai mulți ani în șir, frații s-au luat la bătaie și puțin a lipsit să nu se înjunghie. De atunci s-au despărțit, ca să nu cadă în păcat. Kuzma a intrat argat la un negustor de vite, iar Tihon a închiriat hanul de pe șoseaua din spatele gării, Vorgol, la vreo cinci verste de Durnovka ; a deschis aici o circiumă și o băcănie, pe a cărei firmă scria : *Comerț de mărfuri mărunte ceai sahir tiutiun țigări și alte.*

Pe la vîrsta de patruzeci de ani, barba lui Tihon începu să încărunească. Totuși nu se schimbase deloc : era înalt, zvelt și la fel de frumos, ca și în trecut, cu fața aspră, negricioasă, puțin ciupită de vărsat, umerii lați și ciolănoși, vorba autoritară și dură, mișcările iuți și îndemînatice. Numai sprincenele i se încruntau mai des, și ochii priveau mai oțărît ca înainte.

Toamna, în zilele acelea mohorite, cînd prin sate se stringeau dările și cînd vînzările la mezat se țineau lanț, Tihon gonea neobosit pe drumuri în urma zapciilor. Fără să știe ce-i odihna, alerga pe la moșieri ca să le cumpere lanul de grîu nesecerat, sau să le ia în arendă pămînturile pe un preț de nimic... O bună bucată de vreme, trăi fără cununie cu o bucătăreasă mută. „Ce-i rău ? abia că nu mai umblă cu vorba“, zicea el ; avu cu ea un copil, pe care femeia îl înăbuși fără să vrea în timpul somnului. După aceea, se însură cu slujnica tomnatecă a contesei Sahova. Cu zestrea pe care o luă, dădu gata pe cel din urmă vlăstar din neamul scăpătat al Durnovilor — un cuconaș grăsuliu și blajin, chel la vîrsta de douăzeci și cinci de ani, dar cu o minunată barbă castanie. Cînd țăraniî aflară că moșia Durnovka a trecut în mîinile lui Tihon, nu-și putură stăpîni exclamațiile de uimire și mîndrie. Și cu drept cuvînt : aproape toată Durnovka era locuită numai de Krasovi.

Îi uimea și faptul că Tihon izbutea să vadă de toate ; și de vînzări, și de cumpărări, ba găsea timp și pentru moșie, unde aproape că nu era zi să nu-i calce piciorul și unde cu ochiul lui de uliu supraveghea fiecare palmă de pămînt... Toți se minunau :

— Aprig om ! Strașnic gospodar !

Dealtfel, el însuși căuta să le întărească această părere. De cite ori îi venea la îndemînă, le spunea, în chip de povață :

— Muncesc și nu risipesc nimic, dar de-o să vă prind cu ocaua mică, o să dați de dracu. Și pe bună dreptate. Eu, frate, mi-s rus sadea. Nu vreau nimic de pomană, dar nici nu dau pe veresie ce-i al meu ! Să ai în vedere că nu-mi place să răsfăț pe nimeni și de aceea nici pe voi n-am să vă răsfăț !

Iar Nastasia Petrovna (o femeie puhavă, gălbejită, cu părul cînepiu și rar ; întrucît năștea numai fete moarte, era veșnic cu burta la gură, din care pricină avea un mers

legănat, ca de rață, călcînd cu vîrful picioarelor înăuntru) ofta și adăuga și ea :

— Of, Doamne, n-ai glagolie nici cît o găină ! Ce-ți bați gura cu proștii ăștia ? Tu-ți dai silința să le deschizi capul, iar lor puțin le pasă de povețele tale. Ia te uită la asta, cum stă cu picioarele rășchirate : parcă-i șahul Persiei !

Toamna, în preajma hanului, așezat cu o coastă spre șosea, și cu cealaltă spre gară și siloz, de dimineată pînă seara se auzeau scîrîind roțile căruțelor încărcate cu grîne, care veneau șiruri-șiruri și din josul, și din susul drumului. Neconținut se trîntea cînd ușa cîrciumii, unde stătea la tejghea Nastasia Petrovna, cînd ușa dughenii, o încăpere întunecoasă, murdară, în care te înăbusea mirosul tare, de săpun, scrumbii, mahorcă, turtă dulce și gaz. Mereu se auzea în cîrciumă :

— U-u ! Strașnică votcă mai ai, Petrovna ! Mi s-a și urcat la cap, bat-o focul s-o bată...

— Ca mierea-i de dulce, drăguță !

— Poate i-ai adăugat nîscăi tutun ?

— Ia nu mai face pe deșteptul !

În dugheană, de obicei, era mai multă lume.

— Ilici, îmi cîntărești și mie un funt de afumătură ?

— Îți cîntăresc, frate. Anul ăsta, mulțumesc lui Dumnezeu, sînt foarte bine aprovizionat cu afumături.

— Și cum le dai ?

— Ieftin, ieftin de tot.

— Jupîne ! Ai niște dohot mai de soi ?

— Nici la nunta lui bunică-tu n-a fost dohot mai bun ca ăsta, drăguță !

— Și cu cît îl dai ?

Închiderea cîrciumilor și pierderea oricărei speranțe de a mai avea copii au fost evenimentele cele mai de seamă din viața lui Tihon Ilici. Cînd nu i-a mai rămas nici o urmă de îndoială că nu-i era dat să fie tată, a îmbătrînit dintr-o dată. La început, luase lucrurile în glumă :

— Nu, nu mă dau bătut, spunea el cunoscuților. Fără copii, omul nu-i om, ci, ia, o biată buruiiană acolo...

Dar pe măsură ce trecea vremea, îl apuca tot mai mult spaima. „Cum adică, se întreba el, una să omoare copilul în somn, iar astălaltă să nască numai prunci morți?...“ Cît a ținut sarcina din urmă, au fost cele mai grele zile din viața lui. Tihon Ilici era artăgos, nu-și găsea astimpărul, iar Nastasia Petrovna se ruga și plîngea pe ascuns. Și tare mai arăta jalnic noaptea, la lumina candeliei, cînd se dădea încetîșor jos din pat, incredințată că bărbatu-său doarme și, lăsîndu-se anevoie în genunchi, începea a șopti rugăciuni, a bate mătănii, a înălța priviri deznădăduite spre icoane, și apoi iar se ridica cu greu, ca o bătrînă, în picioare. Încă din copilărie, deși n-avea curajul să și-o mărturisească, lui Tihon Ilici nu-i plăceau candelile, cu lumina lor ca de biserică, șovăitoare. Îi rămăsese întipărită în minte, pentru toată viața, noaptea aceea de noiembrie cînd, ca și acum, în căsuța lăsată într-o rînă, din Ciornaia Sloboda, ardea candela — cu minte, prietenos, trist... Umbrele întunecate ale lăntîșoarelor ei jucau pe pereți, în încăpere domnea o liniște de mormînt, iar pe lavița de sub icoane zăcea tată-său, cu ochii închiși, cu nasul ascuțit îndreptat spre tavan și cu mîinile ca de ceară încrucișate pe piept... În vremea asta, dincolo de ferestruica acoperită cu o cîrpă roșie, se auzeau cîntece jalnice, plînsete și larmă de armonici : treceau recruții, tropăind fără cadență. Acum, candela ardea și ziua, și noaptea.

Adeseori poposeau la han, ca să-și hrănească telegarii, negustori ambulanți din ținutul Vladimirului. Așa se întîmplă că în casa lui Tihon Ilici se ivi *Nou zodiac complot*, făcător de minuni, care prezice viitorul și răspunde la întrebările ce i se pun, și care arată totodată metoda cea mai simplă de a ghici în cărți, în bobi și în cafea.

Cînd se lăsa întunericul serii, Nastasia Petrovna își punea ochelarii, făcea un cocoloș de ceară și începea să-l

arunce peste cercurile zodiacului. Tihon Ilici se uita cu coada ochiului. Dar răspunsurile pe care le căpăta erau fie grosolane, fie înfricoșătoare sau de-a dreptul caraghioase.

— Mă iubește bărbatul ? întreba Nastasia Petrovna.

Iar zodiacul îi răspundea :

— Te iubește, precum cîinele pisica.

— Ciți copii o să am ?

— Soarta ți-a hărăzit să mori, iarba cea rea n-are ce căuta printre holde.

Atunci Tihon Ilici îi spunea :

— Lasă-mă pe mine să arunc...

Și punea și el întrebări :

— Să pornesc judecata cu persoana la care mă gîndesc ?

Dar și lui îi răspundea anapoda :

— Numără-ți dinții din gură.

Într-o zi, vîrîndu-și capul în bucătăria pe care o credea goală, Tihon Ilici o văzu pe nevastă-sa stînd lîngă copaia copilului bucătăresei. Un pui porumbac de găină se plimba piuind pe prichiciul ferestrei și prindea muște, ciocănind cu pliscul în geamuri, iar Nastasia Petrovna ședea pe laviță, hîțîna pruncul și cînta cu glas tremurat și jalnic un cîntec vechi de leagăn :

Unde-i pruncul, puiul meu ?

Leagăn, leagănă-l mereu !

Doarme-n dulce gungurit

În iatacul liniștit...

Nu călcați pe lîngă noi,

Nici pe preșurile moi !

Nici la ușă, la iatac,

Să nu bateți după plac !

Doarme micul meu cocon

Pe pernute cu feston,

Plăpumioara-i de mătase

Brodată-i cu flori frumoase.

Chipul lui Tihon Ilici se schimbă în clipa aceea, dar Nastasia Petrovna nu se tulbură cînd îl văzu și nici nu-și pierdu cumpătul. Începu doar să plîngă și, suflindu-și nasul, îi zise cu glas stins :

— Pentru Dumnezeu, du-mă la schimnic...

Și Tihon Ilici o duse la Zadonsk. Pe drum își zicea că de bună seamă, Dumnezeu îl pedepsește, pentru că, fiind veșnic prins de grijile lumești, se ducea la biserică numai în noaptea Învierii. Cu toate acestea, tot felul de gînduri nelegiuite îi treceau prin minte : se asemuia cu părinții acelor sfinți, care n-au avut multă vreme copii. Era o nesocotință, bineînțeles, dar de mult băgase de seamă că în trupul lui mai sălășluiește cineva, mai prost decît el. Înainte de a porni la drum, primise o scrisoare de la Muntele Athos, care glăsuia : „Tihon Ilici, binefăcător iubit de Dumnezeu ! Pace ție și mîntuire, binecuvîntarea Celui-de-Sus și mila preacinstitei și preamăritei Născătoare de Dumnezeu, de la al său dar pămîntesc, sfîntul Munte Athos, miluire ! Am avut fericirea să aud de faptele tale bune și de daniile cu care miluiești zidirile și podoabele locașurilor Domnului și chiliile fraților întru ascultare. Din pricina vechimii, bordeiul meu a ajuns într-o asemenea stare de părăginire...” Și Tihon Ilici trimise o bancnotă de zece ruble, pentru repararea bordeiului. De mult trecuse vremea cînd credea, cu o mîndrie naivă de copil, că faima lui a ajuns pînă la Muntele Athos și, deși era convins că părăginirea nenumăratelor chilii de pe Muntele Athos nu era decît o poveste, totuși trimise banii. Dar nici această faptă milostivă nu ajută la nimic : cu puțin înainte de a naște ultimul copil mort, în timpul somnului, Nastasia Petrovna, prinse să tresară, să suspine și să țipe. După spusele ei, îndată ce adormea, o veselie sălbatecă, unită cu o teamă nespusă, punea stăpînire pe întreaga ei făptură ; sau se făcea că vede venind spre dînsa, călcînd de-a dreptul peste ogoare, pe crăiasa cerurilor, îmbrăcată în odăjdii strălucitoare, în timp ce se

auzeau cîntări minunate, din ce în ce mai puternice ; sau vedea cu ochii cei lăuntrici cum țîșnea de sub pat un drăcușor negru ca întunericul, care începea să cînte cu foc, răsunător și cu triluri, din muzicuță. I-ar fi priit mai mult dacă s-ar fi culcat să doarmă în aer liber, sub șopronul hambarelor, decît să zacă pe pernă în duhoarea odăii. Dar Nastasia Petrovna se temea :

— Te pomenești că vin ciinii să-mi adulmece capul...

După ce pierduse orice nădejde de a mai avea copii, Tihon Ilici se întreba tot mai des : „Pentru ce toată strădania asta, lua-o-ar naiba ?“ Iar monopolizarea alcoolului a fost pentru el ca sarea pe rană. De atunci, începură să-i tremure mîinile, să i se încrunte și să i se înalțe a durere sprîncenele, să-i zvîcnească buza, mai cu seamă cînd rostea vorbele lui preferate : „să ai în vedere“. Ca și înainte, făcea pe tinerelul — purta cizme frumoase de box și rubașcă brodată la piept sub haina la două rînduri. Cu toate acestea, barba îi încărunțea, se rărea, era mai înclîcită...

[...] Tihon Ilici începu să tragă la măsea, și încă destul de zdravăn. Dar votca nu-l îmbăta, deși obrajii i se făceau stacojii, și nici nu-l împiedeca să-și vadă de treburi. Tihon susținea chiar că-i priește la sănătate. „Votca curăță singele“, spuse el. Nu-i vorbă, și acum se plîngea adeseori că pentru el viața-i ocnă, iad, colivie de aur. Totuși, își urma calea cu tot mai multă încredere, și ultimii ani se scurseră atît de monoton, că se contopiră într-o singură și nesfîrșită zi de muncă. Numai cele două evenimente mari, războiul cu Japonia și revoluția, se abătuseră pe negîndite.

Bineînțeles, la început, se vorbea despre război voiniceste : „Fii pe pace, frate, cazaucul le vine de hac galbenilor celora cît ai zice pește !“ Dar nu trecu mult, și se auziră alte vorbe.

— Avem atîta pămînt, că nu ştim ce să mai facem cu el ! spunea şi Tihon Ilici pe un ton autoritar, de om cu greutate. Asta nu-i război, e curată sminteală !

Veştile despre groaznicele înfrîngerii ale armatei ruse îl aduceau într-o stare de încîntare răutăcioasă :

— Aşa ! Straşnic ! Arde-i ! Mama lor...

La început, se entuziasma şi de revoluţie, şi de omoruri :

— Ai văzut cum l-au curăţat pe ministru ? se bucura Tihon Ilici, cuprins de entuziasm. Praful s-a ales !

Dar cînd se stîrniră zvonuri că se vor lua pămînturile, se aprinse mînia în el. „Numai ovreii au pus asta la cale ! Numai ovreii şi pletoşii ceia de studenţi !“ Totuşi, un lucru nu înţelegea : toată lumea îi dădea zor — revoluţie, revoluţie — dar în jurul lui nu se schimba nimic ; ca şi înainte, soarele îşi împrăştia lumina zi de zi, ca şi înainte secara înflorea pe lanuri, ca şi înainte convoiuri de căruţe se îndreptau spre gară... Dealtfel, nici tăcerea şi vorbele în doi peri ale oamenilor nu le înţelegea.

— Ascuns s-a mai făcut poporul ! Grozav de ascuns ! se mira Tihon Ilici. Şi, uitînd de ovrei, adăuga : La drept vorbind, nu-i mare greutate să pricepi toată istoria asta. Să se schimbe guvernul şi să se împartă pămîntul — şi un copil înţelege asta. Prin urmare, e limpede de partea cui e poporul. Bineînţeles, deocamdată nu-şi dă gîndul pe faţă — tace. Şi trebuie să urmărim şi să facem aşa fel, ca să tacă şi mai departe. Să nu-l lăsăm să-şi ia vînt ! Altfel, e prăpăd ! De va simţi că-i merge, de va simţi hamul sub coadă — s-a zis cu noi !

Cînd citea în ziare sau auzea vorbindu-se că se vor lua pămînturile numai de la cei care au mai mult de cinci sute de deseatine, devenea şi el un „răzvrătit“. Ba chiar se lua la hartă cu mujicii. Bunăoară, într-o zi, un mujic care întîrziase prin preajma dughenii lui l-a contrazis :

— Nu, Ilici, nu vorbi așa. Nu zic să nu se ia pământurile, să se ia, dar să se plătească atîta cît fac. Dar așa, cu japca, nu, nu-i bine...

Era cald. Buștenii de brad, îngrămădiți lingă hambare, în fața curții, răspindeau un miros plăcut. Dincolo de copacii și de clădirile gării, pufăia sub presiune locomotiva încinsă a unui tren de marfă. Tihon Ilici, cu capul gol, cu ochii pe jumătate închiși, stătea în picioare și zîmbea cu viclenie. Zîmbind, l-a întrebat :

— Așa. Dar dacă nu-i un om gospodar, ci un trîntor ?

— Cine ? Boierul ? Atunci se schimbă socoteala. Dacă-i așa, nu-i păcat să-i iei tot, tot, pînă și măruntaiele.

— Ei, vezi că ajungi la vorba mea !

Dar venea un alt zvon : că se vor lua pământurile și de la cei cu mai puțin de cinci sute de deseatine. Tihon Ilici se schimba ca prin farmec, devenea supărăcios și împrăștiat. Tot ce făcea în gospodăria lui îl scîrbea și-l scotea din sărite.

Se întîmpla, de pildă, ca Egorka, băiatul de ajutor, să scoată din dugheană sacii cu făină ca să-i scuture. Tihon se uita la capul lui țuguat, la părul aspru și des — „de ce-or fi avînd proștii părul așa de des ?“ — și la fruntea teșită ; fața îi era ca un ou și ochii bulbucăți, ca la pești, pe care ploapele răsfrinte, cu gene albe ca de vițel, îi acopereau anevoie — și se părea că dacă ar închide ochii, ar trebui negreșit să deschidă gura, iar dacă ar vrea să închidă gura, ar trebui să caște ochii mari. Și Tihon Ilici se stropșea la el :

— Zevzecule ! Nărodule ! De ce scuturi sacii peste mine ?

Iatacurile, bucătăria, dugheana și hambarul în care fusese cîrciuma mai înainte alcătuiau un singur corp de clădire, cu acoperișul de tablă, și împreună cu șoproanele vitelor acoperite cu paie, care formau celelalte trei laturi, compuneau un pătrat plăcut. Hambarele de grîne se aflau în fața casei, peste drum. Spre dreapta era gara, spre

stînga șoseaua. Dincolo de șosea — o dumbravă de mes-
tecenî. Cînd Tihon Ilici nu era în apele lui, ieșea la mar-
ginea șoselei ; o panglică albă, care șerpuia din colină în
colină, spre miazăzi, mai întîi coborînd împreună cu cîm-
piile și apoi urcînd din nou spre orizont, începînd de la
cantonul din depărtare, unde se întretaia cu linia ferată
ce venea dinspre sud-est. Dacă se întîmpla să treacă pe
șosea vreun mujic din Durnovka, bineînțeles unul mai
așezat, mai cu scaun la cap, cum era bunăoară Iakov, pe
care toată lumea îl cinstea cu numele de Iakov Mikitici
numai pentru că era bogat și hrăpăreț, Tihon Ilici îl oprea.

— Cumpără-ți măcar o șapcă ! îi strigă el odată în
bătăie de joc.

Iakov, desculț, cu căciula pe cap și îmbrăcat cu o
cămașă de tort și ȋtari groși, prea scurți pentru el, stătea
pe loitrea căruței. Cînd ajunse în dreptul lui Tihon Ilici,
struni hăturile de frînghie și opri în loc iapa grasă :

— Bună ziua, Tihon Ilici, spuse el, stăpînit.

— Bună ziua ! Ar fi vremea, zic, să dăruiești ciorilor
căciula ta, să-și facă cuib într-însa.

Iakov zîmbi șiret cu ochii în pămînt și dădu din cap.

— De... cum să spun ?... n-ar fi rău. Numai că... de-o
pildă, buzunarul nu-mi îngăduie.

— Ia nu-mi mai spune gogoși ! Lasă că vă cunosc eu,
milogilor ! Fata ȋi-ai măritat-o, pe feciorul cel mic l-ai
însurat, ai tu bani, știu eu... Ce-ȋi mai lipsește ?

Vorbele acestea îl măguliră pe Iakov, dar îl făcură
și mai stăpînit.

— Of, Doamne ! îngăimă el cu glasul tremurat. Bani...
Eu, de-o pildă, n-aveam bani nici cînd țineam cîrciumă...
Cît despre feciorul cel mic... ce să-ȋi spun ? N-am nici o
bucurie de pe urma lui... Ți-o spun fără înconjur — nici
o bucurie !

Ca mulți alți mujici, Iakov era tare nervos, mai ales
cînd venea vorba despre familia și gospodăria lui. Nu-i
vorbă că era și tare ascuns, dar de rîndul acesta nervo-

zitatea îl birui, deși n-o trăda decît vorba lui pripită și tremurată. Ca să-l ațîțe și mai mult, Tihon Ilici îl întrebă cu compătimire :

— Nici o bucurie ? Ia te uită ! Și tot din pricina muierii ?

Uitîndu-se împrejur, Iakov își scărmană pieptul cu unghiile :

— Din pricina muierii, mînca-o-ar moartea...

— E zavistnică ?

— Zavistnică... Clevetește, cică i-aș da tîrcoale... Și ochii lui Iakov începură a alerga în toate părțile. S-a plîns lui bărbat-su împotriva mea. Da', ce mai încoace-n-colo, a vrut să mă otrăvească ! Știi, mi se întîmplă, uneori, de-o pildă, să răcesc... și atunci, ca să mi se ușureze pieptul, fumez o țigară, două... Și, ce crezi ? Mi-a vîrît sub pernă o țigară... Dacă nu băgam de seamă, mă duceam pe copcă.

— Da' ce fel de țigară ți-a vîrît ?

— A pisat niște oase de mort și mi-a pus în țigară...

— De, dacă fecioru-tău e un nătîng ! Ar trebui să-i tragă o mamă de bătaie !

— Ți-ai găsit ! El mie mi-a pus mîna în piept. Să fi văzut cum se vînzolea, ca un zmău... Vroiam să-l apuc de cap, era tuns chilug... Vroiam să-l apuc de umeri, mi-era milă să-i rup cămașa...

Tihon Ilici ascultă fără să scoată o vorbă, clătină din cap, și în cele din urmă se hotări :

— Ei, ce mai e pe la voi, pe-acolo ? Tot se mai vorbește de răzmeriță ?

Dar Iakov deveni iarăși ascuns. Zimbi doar și dădu din mînă.

— Aș ! Ce răzmeriță ! îngăimă el pripit. Norodul nostru-i cuminte... cuminte...

Și struni hățurile, ca și cum iapa n-ar fi stat liniștită.

— Atunci ce rost a avut adunarea de duminică ? îl întrebă deodată Tihon Ilici cu răutate.

— Adunarea ? Dracu-i ştie ! Au făcut gălăgie, de-o pildă...

— Ştiu eu de ce au făcut gălăgie !

— Păi nu-i nici o taină... S-a vorbit, de-o pildă, cum că ar fi venit poruncă... a venit care va să zică poruncă, precum ca să nu se mai lucreze la boieri cu preţul cel vechi...

Gîndul că din pricina prăpăditei celeia de Durnovka îi pierde orice chef de muncă îl necăjea cumplit pe Tihon Ilici. Şi cu drept cuvînt : Durnovka să tot fi avut treizeci de gospodării, aşezate într-o vale afurisită, un fel de rîpă mai largă. Pe un povîrniş — izbele, pe celălalt — conacul. Şi cît îi ziulica de lungă, conacul se uită la izbe, şi izbele la conac, aşteptînd de la o zi la alta să vină *poruncă*... Ce mai încoace, încolo, ar trebui aduşi nişte cazaci cu nagaice, asta-i !

Şi totuşi, *porunca* a venit. Într-o duminică, se răs-pîndi zvonul că în Durnovka s-a adunat obştea ca să pună la cale năvala asupra conacului. Scăpărîndu-i ochii de o bucurie răutăcioasă şi simţînd deodată o putere şi o îndrăzneală neobişnuite, Tihon Ilici, gata să înfrunte şi pe dracul, strigă : „Să-mi înhame armăsarul la bihuncă !“ Peste zece minute, gonea pe şleau spre Durnovka. După o zi ploioasă, soarele se cufunda încet în norii cenuşii-roşietici, trunchiurile copacilor din dumbrava de mesteceni păreau purpurii, drumul de ţară, plin de un noroi negru-liliachiu, care se desluşea şi mai limpede pe fondul verde-aprins al cîmpului, era anevoios. O spumă trandafirie cădea de pe crupa armăsarului şi de pe hamul ce juca pe el. Pocnind cu zgomot hăţurile de spinarea calului, Tihon Ilici părăsi drumul de lîngă calea ferată, coti la dreapta şi o luă pe altul, peste cîmp, dar cînd zări Durnovka se îndoi o clipă că zvonurile privitoare la răzmeriţă ar putea fi adevărate. O pace şi o linişte adîncă pluteau în jur, în pace şi linişte îşi răspîndea pămîntul mirosul reavăn, şi florile de cîmp parfumul dulce... Dar, deodată,

privirea îi căzu peste pîrloaga de lîngă conac, acoperită toată de sulfină galbenă : pe pîrloaga lui păștea herghelia țaranilor. „Va să zică, a început !“ își zise el. Și, smucind de hături, trecu în goană pe lîngă herghelie, pe lîngă șura împresurată de brusturi și urzici, pe lîngă livada cea tînără plină de vrăbii, apoi pe lîngă grajd și izba argaților, și se năpusti ca fulgerul în ogradă...

După aceea se petrecu ceva fără noimă. Pe înserat, Tihon Ilici, umilit, cuprins de furie și de spaimă, stătea în bihuncă, în plin cîmp. Inima îi bătea cu putere, miinile îi tremurau, fața îi ardea, auzul i se ascuțise ca la o sălbăticiune. Stătea nemișcat, ascultînd strigătele ce veneau dinspre Durnovka, și revedea în închipuire cum, îndată ce-l zărise, mulțimea uriașă, cel puțin așa i se păruse lui, năvălise peste ripă spre conac, umplînd ograda de gălăgie și de sudălmii, și cum se îngrămădise în fața cerdacului, înghesuindu-l în ușă. Tihon Ilici n-avea în miini decît biciul, pe care-l vînzolea în toate părțile, cînd retrăgîndu-se, cînd năpustindu-se cu desperare asupra mulțimii. Dar cu și mai multă îndrăzneală, cu și mai mult avînt își agita ciomagul în fruntea răzvrătiților curelarul — un om rău, slab, cu stomacul supt și cu nasul ascuțit, îmbrăcat cu o cămașă de stambă liliachie și cu cizme în picioare. Urla, în numele tuturor, că a venit poruncă să se facă rînduială în toată gubernia în aceeași zi și în același ceas, adică să se alunge argații cei străini de pe toate moșiile, și în locul lor să se pună oameni din partea locului, plătiți cu o rublă pe zi. Tihon Ilici urla și mai tare, încercînd să acopere glasul curelarului :

— A-a, așa ! Ai făcut școală la agitatori, haimana ce ești ! Văd că-ți merge gura ca o moară hodorogită !

Curelarul prinsese din zbor cuvintele lui :

— Haimana ești tu ! răcnise el, dar așa de tare, că se făcuse roșu ca racul. Tu, prostălău cu capul alb ! Cît pămînt ai, ia spune, că eu unul nu știu ? Cît ai, hinghe-

rule ? Două sute hai ? Știi tu, afurisitul, cît am eu ? Să tot fie cît cerdacul tău. Și de ce, mă rog ? Cine ești tu ? Cine ești, te întreb ? Din ce neam de cîine te tragi ?

— Lasă, Mitka, o să-ți aduci tu aminte ! strigase în cele din urmă Tihon Ilici neputincios și, simțind că i se învîrtește capul, se năpustise prin mulțime spre bihuncă. Ai să-ți aduci tu aminte, n-avea grijă !

Dar amenințările lui nu speriaseră pe nimeni și un cor de risete, de strigăte și de șuierături îl urmăriseră... După aceea, s-a urcat în bihuncă și a făcut de mai multe ori ocolul conacului, oprindu-se cînd și cînd ca să tragă cu urechea. Din timp în timp, ieșea la drum, la răscruce, și se așeza cu fața spre asfințit, spre gară, gata în orice clipă să dea bici calului. Era liniște, cald, umezeală și întuneric. Pămîntul, care urca spre orizont, unde mai pîlpii o lumină palidă, roșietică, era negru ca o prăpastie.

— Stai locului, pocitanie ! se răstea Tihon Ilici, cu jumătate de glas, la cal, care n-avea astîmpăr. Sta-ai !

În depărtare se auzeau glasuri, strigăte. Dintre toate, cel mai tare răsuna acela al lui Vanka Krasnii, care fusese în două rînduri la minele de cărbuni din bazinul Donețului. Deodată, o coloană de flăcări și de fum se înălță deasupra conacului, și numaidecît se auziră împușcături : țărani dăduseră foc colibei din grădină, și revolverul uitat de grădinar, în fuga lui pripită, se descărcase singur...

Peste cîtva timp se află că, într-adevăr, minunea se săvîrșise : țărani se răsculasera în aceeași zi aproape în tot județul. Și, multă vreme după aceea, hotelurile orașului au fost ticsite de moșierii veniți să caute sprijinul autorităților. Mai tîrziu, Tihon Ilici își aducea aminte uneori, și nu fără rușine, că și el căutase sprijin ; nu fără rușine, pentru că toată răzmerița s-a mărginit la incendierea și distrugerea cîtorva conace, la zarva pe care o făcuseră țărani prin județ, și atît. Nu trecu mult și ca și

cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, curelarul începu din nou să vină în dugheana din Vorgol și să-și scoată respectuos căciula în prag, făcîndu-se că nu bagă de seamă cum fața lui Tihon Ilici se întunecă la ivirea lui. Totuși, se mai vorbea și acum că mujicii din Durnovka au de gînd să-l omoare. De aceea, Tihon Ilici căuta să nu se întoarcă prea tîrziu din Durnovka, iar pe drum își pipăia mereu revolverul cu butoiăș, care-i atîrna greu în buzunarul pantalonilor, și se jura că într-o bună zi are să dea foc conacului, să-l facă scrum, că are să otrăvească apa iazurilor... Dar, de la o vreme, încetară și aceste zvonuri. Cu toate astea, Tihon Ilici începu să se gîndească serios să se descotorească de Durnovka. Vorba ceea : „Decît o mie de vrăbii pe gard mai bine una în mînă !“

În anul acela, Tihon Ilici împlinise cincizeci de ani, dar gîndul de a deveni tată nu-l părăsea. Și gîndul acesta l-a pus față în față cu Rodka.

Flăcăul Rodka, un vlăjgan veșnic încruntat, de fel din Ulianovka, venise cu doi ani în urmă la Fedot, fratele văduv al lui Iakov. Aici se însură, înmormîntă pe Fedot, care murise pentru că băuse prea mult la o nuntă, și se duse să-și facă armata. Iar nevastă-sa — o tinerică subțirică la trup, cu pielea gingașă și foarte albă, cu obrajii tradafirii și genele veșnic plecate — se tocmi cu ziua la conac. Genele acelea îl tulburau grazov pe Tihon Ilici. Femeile din Durnovka poartă coarne pe cap : îndată după cununie, își așază cozile pe creștet și le acoperă cu o basma, ceea ce le dă o înfățișare caraghioasă — ai zice că au o pereche de coarne de bou. Ca îmbrăcăminte, poartă rochii liliachii din pînză de casă în pătrățele, împodobite cu șireturi, niște șorțuri albe care seamănă cu sara-fanele, și opinci. Dar Tînăra — așa îi rămăsese porecla — era frumoasă chiar și în îmbrăcăminte asta. Într-o seară, Tihon Ilici intră iute în șura de uscat snopi, unde Tînăra se afla singură și tocmai sfîrșea de adunat spicele cu grebla și, privind împrejur, îi zise repede :

— Ai să porți ciuboșele, basmale de mătase... Și n-am să mă zgîrcesc să-ți dau cîte o hîrtie de douăzeci și cinci !
Dar Tînăra tăcea, mută :

— N-ai auzit ce ți-am spus ? întrebă Tihon Ilici în șoaptă.

Tînăra, însă, parcă încremenise : stătea cu capul plecat și dădea înainte cu greblă.

Tihon Ilici nu-și ajunsese ținta. Dar, pe neașteptate, Rodka se întoarse înainte de termen, chior. Era curînd după răzmerița durnovcenilor, și Tihon Ilici, fără a mai sta pe gînduri, îl tocmi împreună cu nevastă-sa la conacul său din Durnovka, sub pretextul că „în vremurile de astăzi e bine să ai un ostaș pe lingă gospodărie“. În ajun de sfîntul Ilie, Rodka plecă la oraș să cumpere mături și lopeți, iar Tînăra era în casă și spăla podelele. Călcînd peste băltoace, Tihon Ilici intră în odaie, se uită la Tînăra care stătea aplecată spre podea, la pulpele ei albe cu urme de stropi de apă murdară, la trupul ei împlinit după măritiș... Folosindu-și cu îndemînare puterea și dorința, Tihon Ilici se apropie deodată de Tînăra. Femeia se îndreptă iute din mijloc, își ridică fața tulburată și roșie ca focul și, ținînd cîrpa udă în mînă, strigă cu glas ciudat :

— Cînd te-oi plesni, drăguță !...

În odaie mirosea a zoaie calde, a trup înfierbîntat, a sudoare... Tihon Ilici apucă zdravăn cu mîna stîngă brațul femeii, îl scutură pînă ce cîrpa zbură cît colo, iar cu mîna dreaptă o cuprinse de mijloc, o strînse la piept, de-i pîrîiră coastele, și o duse în odaia de alături unde se afla un pat. Cu capul pe spate și cu ochii larg deschiși, Tînăra nu se mai zbatu, nu se mai împotrivi...

După întîmplarea asta, lui Tihon Ilici îi venea greu să se uite în ochii nevastă-sa și în cei ai lui Rodka, să știe că acesta doarme cu Tînăra, că o bate cu sălbăticie și ziua, și noaptea. Curînd însă îl cuprinse și teama — nemărturisite rămîn căile prin care omul stăpînit de gelozie ajunge să afle adevărul. Și Rodka l-a aflat. Slab, chior,

cu brațele lungi și puternice ca ale unei maimuțe, cu capul mic și negru tuns scurt și totdeauna aplecat, cu ochiul lui strălucitor, înfundat în orbită, care te privea încruntat, Rodka avea o înfățișare înspăimântătoare. În armată, deprinsese accentul și câteva vorbe ucrainiene. Și dacă Tinăra îndrăznea să riposteze la cuvintele lui scurte și aspre, Rodka apuca fără grabă cnutul de curea, se apropia de nevastă-sa și, cu un rînjit răutăcios, o întreba printre dinți, liniștit, apăsînd asupra silabei *ne*.

— Ce spuneți ?

Și o bătea atît de crunt, că ochii femeii se încețoșau de durere.

Intr-un rînd, Tihon Ilici dădu peste o răfuială de soiul ăsta și, neputîndu-se stăpîni, răcnî :

— Ce faci, ticălosule ?

Dar Rodka se așeză liniștit pe laviță și-i aruncă doar o privire :

— Ce spuneți ? întrebă el.

Și Tihon Ilici se grăbi să trîntească ușa în urma lui.

De atunci, gînduri sălbatece începură a-i trece prin minte : ce-ar fi să facă așa fel ca să se prăvălească peste Rodka vreun acoperiș, sau vreun mal de pămînt... Dar trecu o lună, trecură două, și speranța, speranța aceea care-i tulburase capul cu asemenea gînduri, îl dezamăgi amarnic : Tinăra nu rămase însărcinată. Atunci ce rost mai avea să se joace cu focul ? Trebuia să scape de Rodka, să-l dea afară cît mai repede.

Dar cu cine să-l înlocuiască ?

O întîmplare îi veni în ajutor. Pe neașteptate, Tihon Ilici se împacă cu frate-său și-l convinse pe acesta să ia conducerea Durnovkăi.

Aflase de la un cunoscut din oraș că frate-său Kuzma a fost multă vreme contabil la moșierul Kasatkin și, ceea ce era și mai uimitor, că ajunsese autor. Sustinea chiar că i s-ar fi publicat o carte întregă de versuri și că la sfîrșitul ei scria : „Depozitul la autor“.

— Ia te uită ! se miră Tihon Ilici, auzind vestea, ia te uită ! Kuzma ! Dar dă-mi voie să te întreb, chiar așa e tipărit : „Versuri de Kuzma Krasov“ ?

— Se înțelege, îi răspunse prietenul, care dealtfel era încredințat, ca mulți din oraș, că versurile fuseseră copiate de Kuzma de prin cărți și reviste.

Și chiar acolo, pe loc, în cîrciuma lui Daev, Tihon Ilici scrisese cîteva rînduri hotărîte lui frate-său : „Sîntem bătrîni și ar fi vremea să ne împăcăm și să ne căim“. A doua zi, tot în cîrciuma lui Daev, avu loc împăcarea și discuția cu privire la Durnovka.

[...]

Kuzma era mai scund, mai ciolănos și mai uscățiv decît Tihon. Avea fața mare, suptă, umerii obrașilor ușor ieșiți în afară, sprîncene cenușii, încruntate și ochi mici, verzuî. După ce-i dădu bună ziua, urmă, dar cu vorbe nu chiar așa de simple :

— Mai întîi și întîi, Tihon Ilici, vreau să-ți expun, încep eu îndată ce frate-său îi turnă ceaiul, vreau să-ți expun cine sînt eu, ca să știi... Kuzma zîmbi. Cu cine o să ai de-a face...

Avea și el obiceiul, cînd vorbea, să accentueze fiecare silabă, să înalțe sprîncenele și să-și tot descheie și încheie nasturele de sus al surtucului. Încheindu-și nasturele, Kuzma urmă :

— Vezi tu, eu sînt anarhist...

Tihon Ilici holbă ochii.

— Nu te speria. Nu fac politică. Însă fiecare e stăpîn pe gîndurile lui. Așa că n-ai să ai nici o pagubă dintr-asta. Am să-ți conduc gospodăria conștiincios, un lucru înșă : n-am să jecmănesc oamenii, ți-o spun verde.

— Păi, nu mai sînt vremurile acelea... oftă Tihon Ilici.

— Ba vremurile sînt aceleași. Tot se mai poate jecmăni. Numai că nu se face, nu-i bine. Și cum îți spun, am să văd de gospodărie, iar timpul liber am să-l folosesc ca să mă cultiv... adică să citesc...

— Bagă de seamă, să nu-ți iasă cititul pe nas, îi zise Tihon Ilici, scuturînd din cap și plescăind din buze. A-fară de asta, nici nu-i de noi.

— Ba eu nu judec așa, îi întoarse vorba Kuzma. De-altfel, frate, cum să-ți spun, eu sînt un rus ciudat.

— Ai în vedere că și eu sînt rus, nu se lăsă Tihon Ilici.

— Da, dar un altfel de rus. Nu vreau să spun că-s mai bun ca tine, însă tu ești altfel de om. Uite, văd că nu mai poți de mîndrie că ești rus, pe cînd eu, frate, sînt departe de a fi slavofil ! Se zice că vorba lungă-i sărăcia omului, totuși un lucru trebuie să-ți spun : nu vă mai lăudați că sînteți ruși, pentru Dumnezeu ! Sîntem niște înapoiți !

Tihon Ilici se încruntă și începuse să bată toba în masă cu degetele.

— Asta cam așa-i, zise el. Sîntem înapoiți.

— Ei, vezi că vii la vorba mea ! Pot să-ți spun că am umblat destul de mult prin lume și, ce crezi, nicăieri n-am văzut oameni mai sarbezi și mai leneși ca la noi. Și chiar dacă întîlnești vreunul care nu-i leneș, și Kuzma se uită cu coada ochiului la frate-său, nici acela n-are cap. Se canonește să-și înjghebe un cuib, dar ce folos ?

— Cum vine asta : „ce folos“ ? întrebă Tihon Ilici.

— Uite așa. Și cuibul trebuie să-l faci cu socooteală. Doar îl faci cu gîndul să trăiești omenește, adică și cu asta, și cu asta. Și Kuzma își ciocăni cu degetul pieptul și fruntea.

— Toate astea, frate, nu-s de noi, zise Tihon Ilici. Ia să stai și tu la țară, să mănînci ciorbă acră și să porți opinci sparte !

— Opinci ! repetă Kuzma, pe un ton zeflemitor. Pur-tăm opinci de mai bine de o mie de ani, fire-ar ele afurisite să fie ! Și cine-i de vină, frățioare ? Tătarii, chipurile, care au năvălit peste noi ! Sîntem, vezi Doamne, un popor tînăr. Dar și acolo, în Europa, au fost destule nă-

văliri, au năvălit mongolii și mai știu eu cine ! Și cred că nici germanii nu sînt un popor mai bătrîn ca noi... Ei, dar asta-i altă poveste !

— Așa-i ! întări și Tihon Ilici. Mai bine vorbim de treburile noastre.

Dar Kuzma continuă :

— Nici la biserică nu mă duc...

— Nu cumva ești molocan ? întrebă Tihon Ilici și-și zise în gînd : „Am pus-o de mămăligă ! Se vede că trebuie să mă descotorosesc de Durnovka !“.

— Cam așa ceva, zîmbi Kuzma. Dar parcă tu te duci la biserică ? Dacă n-ar fi teama și nevoia, de mult ai fi uitat de ea.

— Nu sînt nici cel dintîi, nici cel din urmă, ripostă Tihon Ilici încruntîndu-se. Toți sîntem păcătoși. Și apoi, scrie chiar și în Sfînta Scriptură : ajunge un singur oftat ca să ți se ierte totul.

Kuzma clătină din cap.

— Repeti și tu ce spun alții, zise el cu asprime. Ia încearcă să judeci puțin cam cum ar veni asta : o viață întreagă să trăiești ca un porc, și la urmă e deajuns să scoți un oftat ca să rămîi curat ca lacrima. Spune și tu dacă asta nu-i o prostie ?

Discuția devenea apăsătoare. „Și asta-i adevărat“, își zise Tihon Ilici, ațintindu-și ochii strălucitori la masă. Dar, ca de obicei, n-avea chef nici să cugete, nici să discute despre Dumnezeu și despre viață, de aceea spuse ce-i veni pe limbă :

— Aș fi fericit să intru în rai, dar nu mă lasă păcatele.

— Da, da, da ! zise vesel Kuzma, ciocnînd cu unghia în masă. Uite, asta-i slăbiciunea noastră, nenorocirea noastră : una vorbim, alta facem ? Ca-n vechiul cîntec rusesc : „e rău să trăiești porcește, totuși trăim și o să trăim ca porcii !“ Și acum, să trecem la treburile noastre. Te ascult !...

Canarul amuțise. Treptat, cîrciuma se umplea de lume. Acum se auzea limpede un pitpalac, cîntînd răsunaător, undeva într-o dugheană din piață. Și în vreme ce-și puneau treburile la cale, Kuzma asculta cu o ureche cîntecul pitpalacului, și în răstimpuri exclama cu jumătate de glas : „Bravo !“ După ce căzură la învoială, plesni cu palma în masă și spuse cu tărie !

— Va să zică rămîne așa ? Ne-am înțeles !

Și spunînd aceasta, vîrî mîna în buzunarul dinăuntru al surtucului, scoase de acolo un teanc de hîrtii și de hîrtiuțe, găsi între ele o cărțulie cu scoarțe marmorate și o puse în fața lui frate-său.

— Poftim, zise Kuzma. Răspund rugăminții tale și slăbiciunii mele. E o cărticică proastă, versurile sînt slăbuțe, le-am scris demult... Dar ce să fac ? Ia-o și pune-o bine.

Și faptul că fratele lui era autor, că pe coperta cenușie, marmorată a cărții era tipărit : *Versuri de K. I. Krasov*, îl tulbură din nou pe Tihon Ilici. Răsuci în mîini cărticica și zise cu sfială :

— Cel puțin dacă mi-ai citi ceva... Vrei ? Fă-mi plăcerea și citește-mi trei, patru versuri !

Kuzma își puse ochelarii, lăsă capul în piept, întinse brațul care ținea cărticica și, privind grav prin lentile, începu să citească. Erau niște versuri cum compun de obicei autodidacții : încercări de a-l imita pe Kolțov, pe Nikitin, tînguiuri cu privire la soartă și la nevoi, chemări către norul purtător de furtună... Dar, pe măsură ce citea, pe obrajii lui supti apăreau pete trandafirii, și din cînd în cînd glasul îi tremura... Ochii lui Tihon Ilici străluceau. N-avea importanță dacă poeziile erau bune sau proaste, important era că le făcuse fratele lui, un om simplu, care mirosea a mahorcă și a ciubote vechi...

— La noi, Kuzma Ilici, zise el, cînd frate-său, sfîrșind de citit, își scoase ochelarii și-și lăsă ochii în pămînt, la

noi e un singur cîntec... Și, strîmbîndu-și cu amărăciune buzele, repetă : La noi e un singur cîntec ; banul și iar banul !

Totuși, după ce-și înscăună fratele la Durnovka, Tihon Ilici nu se lăsă de cîntecul ăsta, ba începu să-l cînte cu și mai mare rîvnă ca în trecut. Înainte de a-i preda Durnovka lui frate-său, Tihon îi căută nod în papură lui Rodka, pentru niște curele noi de ham mîncate de ciini, și-l concedie. Drept răspuns, Rodka zîmbi cu dispreț și, fără să-și piardă firea, se duse în izba argaților să-și strîngă bulendrele. Și Tinăra ascultă în liniște vorbele acestea — de cînd rupsesse cu Tihon Ilici, umbla iarăși absentă și tăcută, cu ochii în pămînt. Dar peste vreo jumătate de ceas, după ce-și strînsese lucrurile, Rodka se înfățișă cu nevastă-sa înaintea lui Tihon Ilici ca să-i ceară iertare. Palidă, cu pleoapele umflate de plîns, Tinăra stătea în prag și tăcea, iar Rodka, cu capul plecat, își frămînta șapca în mîini și se silea și el să plîngă, schimonosindu-se dezgustător, în vreme ce Tihon Ilici bocănea încruntat la abac. În cele din urmă, se îndură, chipurile, și nu le puse la socoteală curelele.

Acum nu-i mai păsa de nimic. După ce scăpă de Rodka și trecu treburile moșiei Durnovka lui frate-său, Tihon Ilici se simți din nou în largul lui și își regăsi voia bună. „Nu prea pot avea nădejde în frate-meu, nu pare să fie mare scofală de capul lui, dar deocamdată o să meargă“, își zicea el. Se întoarse la Vorgol și munci neobosit toată luna octombrie. Și, parcă pentru a fi în armonie cu buna lui dispoziție, luna aceea a fost o vreme minunată. Pe neașteptate însă timpul se schimbă, se stîrniră furtuni și ploi torențiale, iar la Durnovko se petrecu ceva cu totul neașteptat.

Toată luna octombrie, Rodka muncise la terasamentul căii ferate, iar Tinăra, neavînd de lucru, stătea acasă — doar din cînd în cînd cîștiga cîte cincisprezece, douăzeci

de copeici, robotind la livada conacului. Avea o purtare ciudată : acasă nu scotea o vorbă, plîngea mai tot timpul, iar în livadă era veselă, ridea și cînta împreună cu Donka Koza, o fată tare proastă, frumoasă, care aducea la chip cu o egipteană. Koza trăia cu arendașul livezii, iar Tînăra care se împrietenise cu ea așa, nitam-nisam, arunca ocheade provocatoare fratelui arendașului, un flăcău obraz-niv, dîndu-i a înțelege prin cîntecele ei că se usucă de dorul cuiva. Nu se știe ce anume a fost între ei, numai că toată povestea s-a sfîrșit îngrozitor. Arendașul și frate-său, care urmau să plece la oraș de ziua Maicii Domnului din Kazan, au pus la cale în ajun, în coliba lor din livadă, o mică petrecere, la care au poftit pe Koza și pe Tînăra. Toată noaptea, frații au cîntat la armonică, au cîstit pe cele două prietene cu turtă dulce, cu ceai și votcă, iar în revărsatul zorilor, cînd căruța era gata înhamată, au tăbărit pe neașteptate asupra Tinerei, care era amețită de băutură și, rîzînd în hohote, au trîntit-o la pămînt. Apoi i-au legat mîinile, i-au ridicat fustele, i le-au răsucit strîns deasupra capului și le-au legat cu o frînghie. Cuprinsă de spaimă, Koza a fugit și s-a ascuns în niște bălării ude, iar cînd și-a scos capul afară — bineînțeles, după ce căruța cu cei doi frați ieșise în goană din livadă — a văzut-o pe Tînăra, goală pînă la brîu, atîrnată de creanga unui copac. Era o dimineață mohorită, cețoasă, și o ploaie mărunță șopotea prin frunzișul livezii. Plîngînd cu lacrimi amare și clătînînd din dinți, Koza s-a apucat să-și dezlege prietena, jurîndu-se pe toți sfinții că n-o să sufle o vorbă în sat despre cele întîmplate în livadă... Cu toate acestea, nu trecu nici o săptămînă, ca și începu să se vorbească prin Durnovka despre pățania rușinoasă a Tinerei.

Se înțelege, n-aveai cum să verifici dacă zvonurile erau întemeiate : de văzut n-a văzut nimeni, iar Koza poate foarte bine să și mintă — ce-o costă ? Totuși, birfelile stîrnite de zvonuri nu mai încetau și toată lumea

aștepta cu mare nerăbdare întoarcerea lui Rodka și chelfăneala ce-o va da neveste-si. Tulburat, căci își pierduse iarăși cumpătul, Tihon Ilici aștepta și el această răfuială. Aflase de la argați de pățania din livadă, care, dacă te gîndești bine, ar putea să se sfîrșească printr-o crimă ! Dar s-a sfîrșit în așa fel, că nu se știe ce-ar fi uimit mai mult pe durnovceni — o crimă sau deznodămîntul care a urmat : venind acasă în noaptea de sfîntul Mihail, pentru a-și „primeni cămașa“, Rodka muri de burtă. Vestea ajunsese la Vorgol tîrziu, abia a doua zi pe seară, dar Tihon Ilici porunci să i se înhame numaidecît calul și, pe întuneric și ploaie, porni în goană la frate-său. Cu ochii rătăciți, înfierbîntat — băuse la ceai o sticlă de vișinată — Tihon Ilici îi mărturisi totul cu vorbe pline de patimă :

— E păcatul meu, frate, păcatul meu !

[...]

Samovarul se răcise de mult, lumînarea se topise, un fum albăstrui plutea prin odaie. Ligheanul de vase era plin cu mucuri de țigări, ude și urît mirositoare. Ventilatorul — un burlan de tablă cu morișcă — din colțul de sus al ferestrei era deschis și din cînd în cînd începea să huruie, să se învîrtească și să se tînguie jalnic și plictisitor, „ca în localul volostei“, își zise Tihon Ilici. Dar în odaie era așa de mult fum de tutun, că nici zece ventilatoare n-ar fi fost de ajuns. Se auzea cum răpăie ploaia sus, pe acoperiș, iar Kuzma umbla din colț în colț, ca o pendulă, și nu mai contenea :

— Ce să zic, oameni grozav de buni ! De o bunătate fără pereche ! Dacă citești istoria, ți se face părul măciucă : tabără frate pe frate, cumătru pe cumătru, fiu pe tată, peste tot numai mișelie și fărădelege, fărădelege și mișelie... Da' în legende ? Minune, nu altceva : „i-a spintecat pieptul alb“, „i-a scos mațele din burtă...“. Și Ilia, ce-a făcut, cu propria lui fiică ? „A pus piciorul pe piciorul

ei stîng și a tras de dreptul...“ Dar cîntecele ? Toate-s pe același calapod : maștera trebuie să fie negreșit „rea și hrăpăreată“, iar socrul, „crud și cicălitor“, „stă pe laviță cincait, ca și cîinele de funie priponit“, soacra, și ea crudă, „stă pe cuptor culcată, ca și cățeaua în lanț legată“, cumnatele sînt negreșit „cățele și birfitoare“, cumnații — „zeflemitori și haini“, bărbatul fie „un prost“, fie „un bețivan“, căruia „tata-socru îi poruncește nevasta să-și ciomăgească și pînă la călcîie pielea să i-o jupuiască“, nora acestui tată-socru „podele a spălat și-n borș i-a turnat, pragul a răzăluit și plăcinte i-a gătit“, iar lui bărbatu-său îi vorbește așa : „Scoală-te, scîrbosule, scoală-te, trezește-te, na-ți lături să te speli și obiele să te ștergi, na-ți un ștreang să te spînzuri...“ Dar snoavele, Tihon Ilici ? Se poate născoci ceva mai scîrbavnic ? Dar zicătorile ! „Un om bătut face cît doi nebătuți“, „Prostia e mai rea decît hoția...“

— Va să zică, după tine, e mai bine să fii calic ? îl întrebă Tihon Ilici cu ironie.

Kuzma se agăță cu bucurie de vorba lui :

— Vorba ta ! Oameni mai calici ca la noi nu afli în toată lumea, dar nici mai neobrazăți față de cei calici nu afli. Cum să te-mpungă mai rău ? Cu sărăcia ! „Diavole, n-ai ce crăpa...“ Dar să-ți dau un exemplu : Deniska... cizmarul... feciorul aceluia, cum îi zice... al lui Serii... îmi spunea mai zilele trecute...

— Stai puțin, îl întrerupse Tihon Ilici, cum îi merge lui Serii ?

— Deniska spunea că crapă de foame.

— Îndrăcit mujic ! urmă Tihon Ilici cu convingere. Așa că nu-l mai căina.

— Dar nici nu-l căinez, îi răspunse Kuzma, inciudat. Mai bine ascultă ce mi-a spus Deniska. „Pe vremea foametei, noi, calfele, ne duceam uneori în Ciornaia Sloboda, unde erau la „pristituate“ de astea cîtă frunză și iarbă. Și flămînde, lihnite ! Dădeai uneia un codru de pîine pentru

osteneală și o crăpa toată pe loc... Ne tăvăleam de rîs !
Bagă de seamă ! strigă Kuzma cu asprime, oprindu-se o clipă : „Ne tăvăleam de rîs !“

— Stai puțin, pentru Dumnezeu ! îl întrerupse din nou Tihon Ilici. Mai bine să-ți spun ce am de spus !

Kuzma iar se opri.

— Hai, vorbește, zise el. Numai nu văd ce-ai avea de spus ! Vrei să știi ce trebuie să faci ? Nimic ! Dă-i parale, asta-i tot. Judecă și tu : lemne nu, mîncare nu, și nici cu ce să-l înmormînteze nu are. Iar după aceea, s-o tocmești din nou, bucătăreasă la mine...

Tihon Ilici porni spre casă cu noaptea în cap. Era o dimineată rece, încețoșată, cu miros de arie udă și de fum. În satul învăluit în pîclă începuseră a cînta somnoros cocoșii ; ciinii dormeau în cerdac, dormea și curca cea bătrînă cocoțată pe o creangă, în mărul decolorat de lîngă casă, împodobit cu frunze moarte de toamnă. Pe cîmp, nu se vedea nici la doi pași, prin pîcla deasă, cenușie, legănată de vînt. Lui Tihon Ilici nu-i era somn, dar se simțea foarte obosit și, ca de obicei, mîna iute calul — o iapă mare, roaibă, cu coada înnodată, udă toată, ceea ce o făcea să pară mai slabă, mai mlădioasă, mai întunecată. Tihon se întoarse cu spatele spre vînt, își ridică în partea dreaptă gulerul rece și jilav al sumanului, acoperit cu stropi mărunți de ploaie ce străluceau ca argintul, și printre picăturile reci ce-i atîrnau pe gene, începu să se uite, cum se prindea tot mai mult cernoziomul lipicios de roata care alerga, cum juca înaintea lui o pînză deasă de stropi de noroi, din care o bună parte îi săreau pe carîmbii cizmelor, se uita la mișcarea ritmică a coapselor iepei, la urechile ei încețoșate date spre spate... Cînd, în sfîrșit, cu obrazul pistruiat de noroi, opri din goană în fața casei, dădu cu ochii de calul lui Iakov legat de conovăț. Tihon

Ilici legă hăturile de partea din față a bihuncii, sări jos, se apropie în fugă de ușa deschisă a dughenii și încremeni în prag, speriat.

— Zevzecule ! spunea Nastasia Petrovna, stînd la tejghea, imitîndu-l, se vede, pe Tihon Ilici, dar cu un glas bolnăvicios, blînd. Își apleca tot mai jos capul spre sertarul cu bani, cotrobăind prin mărunțișul sunător de aramă, -fără să găsească prin întuneric monede potrivite pentru rest. Zevzecule ! unde găsești gaz mai ieftin ca la noi ?

Și, negăsind mărunțișul de care avea nevoie, își îndreptă mijlocul, se uită la Iakov, care stătea în fața ei îmbrăcat în suman și cu căciulă pe cap, dar cu picioarele goale, la barba lui strîmbă, decolorată, și adăugă :

— Nu l-o fi otrăvit ?

Iakov îi răspunse în grabă, bilbiîndu-se :

— Nu-i treaba noastră, Petrovna. Naiba o știe... Nu ne privește... Nu ne privește, de-o pildă...

În ziua aceea, ori de cîte ori își aducea aminte de vorbele rostite de Iakov, lui Tihon Ilici începeau să-i tremure miinile. Toți, toți cred că ea l-a otrăvit !

Dar, spre norocul lui, taina rămase taină : Rodka a fost înmormîntat. Tînăra mersese în urma sicriului și bocise cu atîta foc, încît fusese de-a dreptul caraghioasă — pentru că bocitul nu trebuie să fie expresia unor sentimente, ci simpla îndeplinire a unei vechi datini ; așa că teama lui Tihon Ilici se risipi încetul cu încetul.

[...] Soba se înfierbîntase, și în iatac se făcuse mai cald, mai plăcut, iar oglinda se limpezise. Totuși, geamurile erau aburite, și prin ferestre nu se deslușea nimic, ceea ce însemna că vremea se răcise. Tot mai lămurit se auzea grohăitul sîcîitor al porcilor flămînzi, care se prefăcu deodată într-un muget înspăimîntător : se vede că auziseră glasul lui Oska și al bucătăresei, care le duceau copaia grea cu terci de cartofi. Și, lăsîndu-și baltă gîndurile despre moarte, Tihon Ilici azvirli țigara în lighea-

nul de vase, își aruncă cojocul pe umeri și o luă grăbit spre ocol. Călcînd cu pași mari prin băligarul care chiftea sub picioare, deschise porțița cocinei și multă vreme nu-și luă ochii lacomi și triști de la porci, care se repeziră hulpavi spre troaca plină cu terci cald de cartofi.

Și un alt gînd înlocui gîndul morții : „Sînt răposati și răposati, poate că răposatul Tihon Ilici o să fie dat drept pildă. Ce-a fost el ? Ia, un biet orfan, un calic care în copilărie mîncă piine o dată la două zile... Pe cînd acum !“

— Biografia vieții tale ar merita să fie scrisă, îi zisese într-un rînd Kuzma în bătaie de joc.

La drept vorbind, n-are de ce să-l ia peste picior... Înseamnă că a fost om cu scaun la cap, dacă el, un calic, un mucos care abia știa să buchisească, n-a rămas un Tișka oarecare, ci a ajuns să fie cinstit cu numele de Tihon Ilici...

Dar chiar în clipa aceea, bucătăreasa care privea și ea cum se imbrînceau porcii și cum se vîrau cu picioarele de dinainte în troacă, sughiță și zise :

— Of, Doamne, Dumnezeu! Tare mă tem că ne paște vreo nenorocire ! Azi noapte am visat cum că niște oameni necunoscuți au vîrit în ograda noastră fel de fel de dobitoace, vaci, oi, porci... Și toți negri, negri !...

Inima lui Tihon Ilici prinse din nou a zvîcni de neliniște. „Mare bătaie de cap și cu vitele astea, te dau gata și pace ! Își zicea el. Nu trec nici trei ceasuri și iarăși trebuie să iei cheile, iarăși trebuie să te duci și să le cari de mîncare. În ocolul comun sînt trei vaci de lapte, într-o despărțitură, junca roșie, în alta, taurul Bismarck — ăstora trebuie să le dau fin chiar acum. Cailor și oilor trebuie să le dau pleavă la prînz, iar armăsarului — dracu știe ce să-i mai dau !“ Armăsarul scoase botul printre zăbrele din partea de sus a ușii, își ridică buza, arătîndu-și gingiile trandafirii și dinții albi, apoi își umflă nările... Și cu o furie neașteptată chiar pentru el, Tihon Ilici răcnî deodată :

— Te alinți, afurisitule ! Trăsni-te-ar să te trăsnească !

Iar i se udaseră picioarele, înghețase tot — acum ninge cu mazărice — și iar bău rachiul de scorușe. După aceea se așează la masă, unde îl așteptau cartofii fierți, peste care turnă puțin ulei de floarea soarelui, castraveți murați, ciorbă dreasă cu sos de ciuperci, cașă de hrișcă... Fața i se aprinse ca focul, capul i se îngreue.

Cînd sfinși de mîncat, își scoase cizmele murdare și, fără să se dezbrace, se lungi pe pat. Îl tulbura însă gîndul că în curînd va trebui din nou să se scoale, să le dea vitelor tainul de seară — paie de ovăz — cailor, vacilor, oilor... Și armăsarului trebuie să-i dea... Adică nu, mai bine lui să i le amestece cu fin și să le stropească bine cu saramură... Numai că, dacă te lași în voia somnului, nu se știe dacă te trezești la vreme. Ca să fie mai sigur, Tihon Ilici întinse mîna spre scrin, luă deșteptătorul și-l întoarse. Mașinăria porni, ceasul prinse viață, și tic-tacul lui ritmic mai înveseli iatacul. Peste cîteva clipe, gîndurile i se învălmășiră...

[...] Pe dinaintea ferestrelor trecu o troică. Tihon Ilici o cercetă cu atenție. Caii cam slabi, dar vioi. Tarantasul destul de arătos. După cine s-o fi ducînd ? Pe aici, prin apropiere, nimeni n-are o troică asemănătoare. Moșierii de prin partea locului sînt săraci lipiți pămîntului, mîncînd o dată la trei zile. Și-au vîndut pînă și ferecătura de argint a icoanelor, n-au nici măcar cu ce să înlocuiască un geam spart sau să-și cîrpească acoperișul caselor. Ferestrele le-nfundă cu perne, iar cînd plouă, așează ligheane și căldări pe podele, pentru că prin tavane curge apa ca afară... Apoi trecu Deniska Cizmaru. Încotro s-o fi ducînd ? Și ce-o fi ținînd în mînă ? Nu cumva un geamantan ? Tare-i prost, Doamne, iartă-mă !

Tihon Ilici își puse galoșii și ieși în cerdac. După ce trase adînc în piept aerul proaspăt al serii sinilii, care vestea apropierea iernii, se lăsă pe o băncuță... da' și ăștia-s niște podoabe — Serii și feciorul său ! Și Tihon

Ilici străbătu în gînd drumul pe care-l biruise Deniska, înotînd prin noroi cu geamantanul în mînă. Apoi văzu în închipuire Durnovka, învăluită în amurgul serii — conacul, rîpa, izbele, o luminiță la fereastra lui frate-său, altele răsărind ici, colo... Fără-ndoială, Kuzma e acasă și citește, iar Tînăra stă în sala rece și întunecoasă, își încălzește spinarea la soba abia.dezmorțită, așteptînd să i se strige: „Adu mîncarea!“ și, ținîndu-și strîns buzele veștede și uscate, se gîndește și iar se gîndește... La ce? La Rodka? Nu-i adevărat că l-a otrăvit ea, nu-i adevărat! Dar dacă, totuși, l-a otrăvit?... Doamne, Dumnezeu! Ce-o fi în inima ei dacă l-a otrăvit? Ce lespede de mormînt îi apasă sufletul tainic!

Se văzu în închipuire la Durnovka, privind din cerdacul conacului său spre sat, spre izbele negre de pe povîrnișul celălalt al rîpei, spre șurile de uscat snopii și spre tufișurile de sâlcii din fundul ogrăzilor... La stînga, dincolo de cîmpii, tocmai la orizont, se găsește cantonul de cale ferată. Cînd se lasă seara, trece un tren prin fața lui — un șirag lung de ochi de foc. După aceea se aprind ochii și prin izbe. Se întunecă, parcă-i mai plăcut acum. Dar de cîte ori își aruncă privirea spre izba în care stă Tînăra, și spre cea a lui Serii — sînt chiar în mijlocul Durnovkăi, le despart numai trei case — și vede că rămîn cufundate în întuneric, parcă i se strînge inima. Cînd se întîmplă, în vreo seară fericită, să fie lumină și în casa lui Serii, copiii lui orbesc ca niște cîrțițe și țopăie, căpiați de bucurie și uimire.

— Da, îi păcat! zise Tihon Ilici cu tărie și se ridică de pe băncuță. Curată nelegiuire! Trebuie să fac ceva, să-mi îndrept greșeala... urmă el și porni spre stație.

Bura. Dinspre gară venea un miros de samovar, și mai plăcut acum, luminile străluceau și mai viu, zurgălăii de la troică sunau și mai tare. Strașnică troică! La căluții harabagiilor, la căruțele lor mici, cu roțile încărcate de noroi, strîmbe, gata să se risipească, ți-e și milă să te uiți.

Dincolo de grădiniță, scîrțîia și se trîntea cu zgomot poarta gării. Ocolind grădinița, Tihon Ilici urcă treptele unui cerdac înalt de piatră, unde bolborosea un samovar de aramă de două căldări, al cărui grătar înroșit semăna cu niște dinți de foc, și se izbi nas în nas chiar cu acela de care avea nevoie — cu Deniska.

Cu capul în piept, dus pe gînduri, Deniska stătea pe cerdac și ținea în mîna dreaptă un geamantanaș ieftin, cenușiu, bătut cu ținte mari și legat împrejur cu frînghie. Flăcăul era îmbrăcat cu o podiovcă veche, foarte grea, după cum părea, cu talia joasă și umerii pleoștiți, cu o șapcă nouă și cizme scîlciate. Era scund și avea picioarele prea scurte chiar și pentru statura lui. Iar cu podiovcă aceea cu talia joasă și cu cizmele lui scîlciate, picioarele îi păreau și mai scurte.

— Denis ! îi strigă Tihon Ilici. Ce cauți pe aici, pezevenghiule ?

Deniska, o fire foarte nepăsătoare, pe care nimic nu-l mira niciodată, își ridică ochii căpriei și galeși, luminați de un zîmbet trist și umbriți de gene lungi, și-și scoase șapca din cap. Avea părul din cale afară de des, cenușiu, ca blănița șoarecilor, fața pămîntie și unsuroasă, însă ochii îi erau cu adevărat frumoși.

— Bună ziua, Tihon Ilici, îi răspunse, cu glasul lui cîntat de tenor și, ca de obicei, cu un fel de sfială. Plec la... Cum îi zice... la Tula.

— Și de ce, mă rog ?

— Poate s-o găsi vreun loc și pentru mine...

Tihon Ilici îl cercetă din cap pînă-n picioare.

Într-o mină ținea geamantanul, din buzunarul podiovcăii îi ieșea la iveală un sul de cărțulii, unele verzi, altele roșii. Cit despre podiovcă...

— Nu prea ești tu înțolît ca pentru Tula !

Deniska își cercetă îmbrăcămîntea.

— Te uiți la podiovcă ? îl întrebă el cu modestie. Nu face nimic, îndată ce ciștig ceva parale la Tula, îmi cumpăr

o vendercă, zise el, pocind cuvîntul *venghercă*. Vara asta m-am descurcat eu cît de cît. Am fost vînzător de ziare.

Tihon Ilici arată cu capul spre geamantan :

— Da' ce-i cu bazaconia asta ?

Deniska lăsă ochii în pămînt :

— Mi-am cumpărat un *giumantan*.

— Nici că se putea *venghercă* fără geamantan ! il luă Tihon Ilici la vale. Da' n buzunar ce ai ?

— Ia, niște fleacuri...

— Arată-mi-le !

Deniska lăsă geamantanul din mînă și scoase cărțile celele din buzunar. Tihon Ilici le luă și le răsfoi cu atenție. *Marusia — culegere de cîntece, Soția desfrînată, Fecioara în lanțurile silniciei, Felicitări în versuri pentru părinți, pedagogi și binefăcători, Rolul...*

Aici limba lui Tihon Ilici se împletici, dar Deniska, urmărindu-l din ochi, îl ajută cu vioiciune și sfială :

— *Rolul proletariatului în Rusia.*

Tihon Ilici clătină din cap.

— Asta-i bună ! N-ai ce crăpa, dar pentru geamantane și cărți găsești bani. Și încă ce cărți ! Nu degeaba-ți zice lumea „ațițătorul“. Se zice că-l vorbești de rău chiar și pe țar ! Așa-i ? Bagă de seamă, frățioare !

— Doar nu mi-am cumpărat o moșie, păcatele mele, îi răspunse Deniska, cu un zîmbet trist. Iar de țar nu m-am legat deloc. Lumea scornește fel de fel de minciuni, ca pe seama unui mort... Nici prin gînd nu-mi trec asemenea prostii. Ce-s ținut !?

Ușa scîrții, și în prag se ivi paznicul gării. Un veteran cu părul cărunț, cu pieptul hîrîit și șuierînd de năduf, apoi bufetierul, un burduhănos cu ochii înecați în grăsimi și cu părul slinos.

— Faceți loc, domnilor negustori, dați-ne voie să luăm samovărașul...

Deniska se trase mai la o parte și luă iarăși geamantanul în mînă.

— L-ai șterpelit de undeva, nu-i așa ? îl întreabă Tihon Ilici, arătînd din nou spre geamantan, dar cu gîndul la treaba pentru care venise la gară.

Deniska nu-i răspunse, își plecă doar capul.

— E gol, nu-i așa ?

Deniska izbucni în rîs :

— Gol, se înțelege...

— Te-au dat afară din slujbă ?

— Am plecat eu, de bună voie.

Tihon Ilici oftă :

— Ești leit tată-tău, și el spune așa ori de cîte ori îl zboară afară : „Am plecat de bună voie“.

— Să-mi sară ochii, dacă mint.

— Bine, bine... Pe acasă ai fost ?

— Am fost, am stat două săptămîni.

— Tată-tu iar n-are de lucru ?

— Amu, n-are.

— Amu ! îl înșină Tihon Ilici. Țărănoi necioplit ! Și mai faci pe revoluționarul ! Te bagi între lupi, dar coada ți-e de cîine.

„Nici tu nu ești mai breaz“, îl luă peste picior Deniska, în gînd, fără să ridice capul.

— Va să zică, Serii stă acasă și trage din lulea ?

— E un prost, asta-i ! zise flăcăul cu convingere.

Tihon Ilici îl ciocăni în cap cu încheieturile degetelor.

— Uite cum îți dai prostia în vileag. Așa se vorbește despre un tată ?

— Mai degrabă cîine bătrîn decît tată, îi răspunse Deniska, liniștit. Dacă mi-ești tată, dă-mi de mîncare. Da el mult mi-a dat ?

Tihon Ilici însă nu-l mai asculta. Căuta să prindă o clipă prielnică pentru a aduce vorba despre ce-și pusese în gînd. Și-l întrerupse :

— Ia spune-mi, ai bani de bilet pînă la Tula ?

— Da ce-mi trebuie mie bilet ? îi răspunse Deniska. Cum intru în vagon, țiști sub bancă și... Doamne-ajută !

— Și unde ai să-ți citești cărțuliile ? Sub bancă e cam greu.

Deniska se gîndi puțin.

— Nu-i nimic, răspunse el apoi. N-oi sta tot timpul sub bancă. Intru în umblătoare și acolo pot citi pînă-n ziuă.

Tihon Ilici se-ncruntă.

— Apăi uite ce-i, începu el, eu zic c-ar fi vremea să te lași de toate prostiile astea. Nu mai ești copil, nătîngule. Întoarce-te îndărăt la Durnovka și pune-te pe treabă : demult ar fi trebuit să faci asta ! Ca să-ți spun drept, îi e și silă omului să se uite la voi. Ce mai încoace, încolo, chiar și consilierii mei de curte o duc mai bine, urmă el, numind astfel pe dulăii lui. Am să te ajut eu, ce să fac... măcar la început. Am să-ți dau bani ca să-ți iei materiale, unelte... așa... ai să te poți hrăni și tu, ai să-l ajuți cît de cît și pe tac-tu...

„Unde o fi vrînd să ajungă ?“ se întreba Deniska.

Luîndu-și inima în dinți, Tihon Ilici încheie :

— Și apoi, ți-a venit și ție vremea să te însori.

„A-a, așa-a !“ își zise Deniska și începu, tacticos, să-și răsucească o țigară.

— Mă rog, răspunse el calm, cu o umbră de tristețe în glas, fără să-și ridice ochii. Nu mă dau în lături. Pot să mă și însor. Tot e mai bine, decît să umbli pe la pristituate.

— Ei, vezi, asta-i ! întări Tihon Ilici. Dar un lucru să ai în vedere, frate, însurătoarea trebuie făcută cu chibzuială. Cînd ai bani, îți vine mai ușor să prăsești copii.

Deniska izbucni în rîs.

— De ce te hlizești ?

— D-apăi cum ! Auzi, să prăsești ! Parcă ar fi vorba de găini sau de porci.

— Nu te mai minuna, copiii îți cer de mîncare mai dihai decît găinile și porcii.

— Și cu cine să mă însor ? întrebă Deniska, cu un zîmbet trist.

— Cu cine ? Păi... cu cine poțești.

— Nu cumva cu Tînăra ?

Tihon Ilici se înroși tot.

— Măi, da prost mai ești ! Parcă Tînăra are vreun cusur ! Este o femeie cuminte, muncitoare...

Deniska tăcu, zgîriind cu unghia o țintă de pe geamantan. Apoi făcu pe prostul :

— Sînt multe femei tinere, zise el tărăgănat. Nu știu despre care vorbești... Poate despre aceea cu care ai trăit 'mneata ?

Dar Tihon Ilici își venise în fire și-acum era din nou stăpîn pe el.

— Am trăit sau nu, asta nu-i treaba ta, porcule ! îi răspunse el, atît de repede și pe un ton atît de autoritar, încît Deniska îngăimă supus :

— Mie mi-e totuna... Am zis și eu așa, fiindcă a venit vorba...

— Atunci nu mai bate cîmpii de pomană ! Am să vă fac oameni ! Ai înțeles ? Am să vă dau zestre... Ai înțeles ?

Deniska rămase pe gînduri.

— Să mă duc întîi la Tula... începu el.

— Vorba aceea, a găsit cocoșul un bob de mărgăritar ! Ce naiba-ți mai trebuie Tula ?

— M-am săturat să rabd de foame acasă...

Tihon Ilici își desfăcu sumanul și virî mîna în buzunarul podiovcii, se hotărîse să-i dea o monedă de douăzeci de copeici. Dar se răzgîndi, e o prostie să risipești banii. Unde mai pui că nătăflețul ăsta ar putea să-și ia nasul la purtare, să-și închipuie că vrea să-l cumpere, și se prefăcu că a căutat altceva.

— Ptiu, drăcia dracului, mi-am uitat țigările ! Dă-mi niște tutun, să-mi răsucesc o țigară.

Deniska îi întinse punga cu tutun. Între timp, cineva aprinsese felinarul de deasupra cerdacului și, la lumina lui slabă, Tihon Ilici citi cu glas tare cuvintele brodate cu ață albă pe pungă : „Punga asta o dăruiesc celui pe care-l iubesc, i-o dăruiesc pe vecie, fiindcă-l iubesc la nebunie.“

— Strașnic ! făcu el când sfârși de citit.

Deniska lăsă ochii în pământ, rușinat.

— Va să zică, ai o ibovnică ?

— Păi, cățele de astea sînt cîte vrei ! răspunse Deniska cu nepăsare. Da' nu mă dau în lături de la înșurătoare. Mă întorc înainte de cîșlegi și... blagoslovește, Doamne...

De după grădiniță se ivi huruind o căruță improșcată toată de noroi și se opri cu zgomot în fața cerdacului. Pe capră era un mujic, iar în coșul căruței, pe paie, ședea diaconul Govorov din Ulianovka.

— A plecat ? strigă diaconul îngrijorat, scoțind iute din paie un picior încălțat cu un galoș nou.

Fiecare firioșor din părul lui roșcat, zbîrlit, se răsucea vijelios, căciula îi lunecase pe ceafă, iar fața îi ardea de vînt și de tulburare.

— Trenul ? întrebă Tihon Ilici. Nu, încă n-a plecat.

— Aha ! Ei, slavă Domnului ! exclamă diaconul cu bucurie. Totuși, după ce sări din căruță, se repezi glonț spre gară.

— Va să zică, așa... urmă Tihon Ilici, va să zică ai să stai pînă în cîșlegi...

În clădirea gării mirosea a cojoace ude, a samovar, a mahorcă și a gaz. Sala era așa de îmbîcsită de fum de tutun, că te zgîria în gît. Lămpile abia răzbeau să-și împrăstie lumina prin fumul, întunericul, umezeala și frigul din încăpere. Ușa scîrțîia și se trîntea neconținut ; mujici cu biciuști în mîini se îmbulzeau și făceau larmă — erau harabagii din Ulianovka, care așteptau, uneori și cîte o săptămînă întreagă, să le pice un călător. Printre ei, cu

sprîncenele ridicate, se învîrtea un evreu — negustor de cereale — îmbrăcat cu un palton cu glugă și cu gambetă pe cap. Lîngă ghișeu, alți mujici așezau pe cîntar geamantane boierești și cufere de trestie căptușite cu mușama, iar telegrafistul care ținea locul subșefului de gară, un tînăr cu picioarele scurte, cu capul mare și cu un moț galben cîrlionțat, înfioat căzăcește pe tîmpla stîngă, sub cozorocul șepcii, — țipa la ei... Un poanter, pătat ca o broască, cu ochi triști, tremura din tot trupul pe podeaua murdară.

Strecurîndu-se anevoie printre mujici, Tihon Ilici se apropie de tejghea și schimbă cîteva vorbe cu bufetierul. Apoi dădu să plece spre casă. Deniska tot mai stătea în cerdac.

— Tihon Ilici, aș vrea să te rog ceva, îngăimă el, mai sfios ca oricînd.

— Ei, ce mai e ? întrebă Tihon Ilici, înciudat. Vrei bani ? Nu-ți dau.

— Nu, nu-mi trebuie bani ! Aș vrea să citești scrisoarea mea.

— Scrisoarea ? Care scrisoare ? Cui i-ai scris-o ?

— Dumitale. Am vrut să ți-o dau mai deunăzi, dar n-am îndrăzit.

— Și despre ce-i vorba în ea ?

— Așa... mi-am povestit viața...

Tihon Ilici luă din mîinile lui Deniska o foaie de hîrtie, o virî în buzunar și se îndreptă spre casă prin noroiul întărit, acum aproape înghețat.

[..] Terminîndu-și treburile, Tihon Ilici dădu poruncă să i se încingă samovarul, iar el luă felinarul și se duse în dugheana rece, îmbîcsită cu tot felul de mirosmuri, își alese o scrumbie marinată — nu strică puțină sărătură înainte de ceai ! — și o mîncă, însoțind îmbucăturile cu cîteva păhăruțe de rachiu rubinîu de scorușe, nici dulce, nici amar. Își turnă apoi un ceai, scoase din buzunar scrisoarea lui Deniska și se apucă să-i descifreze hieroglifile.

„Denea a primit 40 de ruble paurmă și-a strîns lucrurile...”

«Auzi, patruzeci de ruble ! repetă în gînd Tihon Ilici. Ia te uită la coate-goale ăsta !»

Denea s-a dus în gara Tula și tocmai atunci l-au prădat, i-au luat toți banii, n-avea unde să se ducă și l-a apucat jalea...”

Nu era chiar așa de ușor să-i descifreze vorbele neghioabe, care începeau a-l plictisi, dar seara era lungă, și Tihon Ilici n-avea altceva mai bun de făcut... Samovarul își cînta zorit cîntecul, lampa împrăstia o lumină domoală, și o melancolie dulce plutea în tihna și liniștea serii. Hîriitoarea paznicului în cadență își făcea rondul pe sub ferestre, și ciocăniturile ei săltărețe răsunau limpede în aerul înghețat.

„Paurmă mi s-a făcut dor, dar cum să mă duc acasă, dacă tata te bagă în răcori...”

«Măi, da' prost mai e, Doamne, iartă-mă ! se gîndi Tihon Ilici. Auzi, Serii să te bage în răcori !»

O să mă duc într-un codru des să-mi aleg un brad mai înalt, o să iau sfoara de la o căpățînă de zahăr și o să-mi potrivesc lațul pe gît pentru vecie cu pantaloni noi, da făr' de cisme...”

«Fără cizme, o fi vrînd să zică ! făcu Tihon Ilici, îndepărtînd hîrtia de ochii lui obosiți. Ce-i adevărat e adevărat...»

După ce aruncă scrisoarea în ligheanul de vase, Tihon Ilici își sprijini coatele pe masă și rămase cu privirea la lampă... Ciudat popor mai sîntem ! Avem un suflet pestriț ! Cînd sîntem răi ca niște cîini, cînd triști, cînd miloși, cînd ne jelim pe noi înșine... cum face Deniska, sau chiar el, Tihon Ilici... Geamurile de la ferestre asudaseră, afară răsunau limpede, ca în toiul iernii, ciocăniturile grăbite și vesele ale hîriitorii... Eheî, dacă ar avea copii ! Dacă ar avea o ibovnică frumoasă în locul bătrînei grăsane, care l-a plictisit de moarte cu poveștile ei despre

contesă și despre nu știu ce călugăriță evlavioasă, cu numele de Polikarpia, căreia cei de la oraș îi spun Polikarpia. Dar acum e târziu, e prea târziu...

Și, descheindu-și gulerul brodat al cămășii, Tihon Ilici își pipăi cu un zîmbet amar ceafa și adînciturile de după urechi... Cele dintîi semne de bătrînețe, cînd capul începe să semene cu un cap de cal. Dar mai erau și alte semne. Își aplecă fruntea și își vîrî degetele în barbă... Nici barba nu mai era cum fusese — încărunțise, se încîlcise, se uscaser. Da, s-a sfîrșit, Tihon Ilici, s-a sfîrșit!

Și, încleștindu-și tot mai tare fălcile și ațintindu-și și mai mult privirea ochilor pe jumătate închiși la fitilul lămpii, care împrăstia o lumină domoală, Tihon Ilici bea, bea mereu și-și urma gîndurile, amețit. „Închipuți-vă numai: nu pot să mă reped nici pînă la frate-meu, fiindcă nu mă lasă porcii, scroafele! Și chiar de m-ar lăsa, nici o bucurie! Kuzma ar începe să-mi facă morală, iar Tînăra ar sta într-un ungher, cu buzele strînse și genele plecate... Și-i deajuns să vezi ochii aceia lăsați în pămînt, ca să-ți vină să fugi!”

Inima îl durea, mintea îi era încețoșată... Oare unde a auzit el cîntecele ăsta?

Ce seară tristă, tristă!...

Mi-i inima-ndoită:

Dau ochii în batistă,

Deși sînt fericită...

A-a, acum își aduce aminte: la hanul din Lebedean. În serile de iarnă, fetele dantelărese se adună la șezători și cîntă... Stau, împletesc și, fără să-și ridice ochii, cîntă cu glasurile lor limpezi:

Iubitul mă sărută,

Dar e de bun rămas.

Capul îi era tulbure... ba i se părea că totul e încă înaintea lui și bucurii, și libertate, și viață fără de griji; ba i se strîngea iar inima de deznădejde; ba încerca să-și

facă singur curaj : „De ai bani de cheltuială, cade tuşa la tocmeală !“ Ba se uita cu răutate la lampă şi mormăia, gîndindu-se la frate-său : „Dascălu ! Propovăduitorul ! Preamilostivul Filaret... Ia un diavol calic şi-atît...”

Tihon Ilici dădu de duşcă rachiul. Fumase aşa de mult, că în odaie abia se mai zărea... Călcînd cu paşi nesiguri pe podeaua tremurătoare, ieşi numai în surtuc în tinda întunecoasă, unde îi învălui aerul proaspăt, mirosul de paie şi de ciine. În prag, licăriră două luminiţe verzui...

— Buian !

Dar după ce-l chemă la el, îl lovi din răsputeri cu cizma în cap şi începu să urineze din uşă.

O linişte de mormînt încremenise deasupra pămîntului negru-cenuşiu, luminat sfios de stele. Izvoadele lor în fegurite culori străluceau pe cer. Ca o panglică alburie, şoseaua se pierdea în întuneric. Un huruit înăbuşit, care părea că vine de sub pămînt, se auzi undeva în depărtare. Prindea tot mai multă forţă, pînă răbufni în afară şi, dintr-o dată, vuietul umplu împrejurimile. Era oriant-expresul ; depăşise şoseaua şi acum, răsfirîndu-şi pletele de fum luminate în roşu pe dedesubt, alerga spre depărtări ca o vidmă zburătoare, cu şirul de ferestre strălucind de lumina albă a electricităţii.

— A trecut prin faţa Durnovkăi, spuse Tihon Ilici, sughiînd, şi se întoarse în iatac.

În urma lui, în odaia ce duhnea a fum de tutun, slab luminată de lampa care nu mai avea gaz, intră bucătăreasa, somnoroasă. Adusese un castron murdar de ciorbă, pe care-l ţinea cu două cîrpe îmbîcsite de grăsime şi de funingine. Tihon Ilici se uită la ea pieziş şi se răsti :

— Ieşi afară, numaidecît !

Bucătăreasa se întoarse, împinse uşa cu piciorul şi dispăru.

Lui Tihon Ilici îi era somn, totuşi mai stătu încă multă vreme, fără să se cîntească, cu fâlcile încleştate şi cu ochii somnoroşi şi încruntaţi pironiţi în masă.

II

Toată viața lui, Kuzma visase să studieze și să scrie.

Dar nu versuri. Făcea versuri numai „ca să-și piardă vremea“. Altceva ar fi vrut. Să istorisească cum pierea el încetul cu încetul, să-și zugrăvească, cu o necruțare nemaiîntîlnită, mizeria, viața lui atît de groaznică, searbădă, care-l schilodise sufletește, făcînd din el un „smochin neroditor“.

Gîndindu-se la viața lui, aci se osîdea, aci își dădea dreptate.

De bună seamă, povestea lui era povestea tuturor auto-didacților ruși. Se născuse într-o țară în care erau mai mult de o sută de milioane de analfabeți, și crescuse în Ciornaia Sloboda, în mijlocul unei sălbăticii și a unei ignoranțe de neînchipuit, unde și astăzi se mai aude de oameni uciși în bătaie. Și el, și Tihon învățaseră cifrele și buchile de la un vecin al lor, unul Belkin, vulcanizator de galoși. Și asta numai pentru că Belkin n-avea niciodată de lucru — de unde galoși în Sloboda? — și apoi, oricînd e plăcut să tragi pe cineva de urechi, fără să mai punem la socoteală că nu poți să stai toată ziua pe prispă și să scuipi în praful de pe drum printre picioarele desculțe. Iar scrisul și cititul cei doi frați le deprinseseră în dugheana lui Matorin, din piață. De pe atunci a prins Kuzma drag de cărți. I le dăruia un oarecare Balașkin, un bătrîn armonist din piață, un om ciudat, liber-cugetător. Dar parcă era chip să citești în dugheană! Mereu îl auzai pe Matorin strigînd: „Am să-ți rup urechile pentru Guakii tăi, diavole!“

Tot pe atunci s-a apucat și de scris. A început cu o istorioară în care era vorba de un negustor, surprins de o furtună îngrozitoare, noaptea, prin pădurile Muromului, și ucis de tîlharii la care se adăpostise. În cuvinte înflăcărâte, Kuzma descria gîndurile și ruga negustorului înă-

intea morții, îndurerat că „viața lui păcătoasă e curmată atît de timpuriu...” Dar piața, necruțătoare, l-a răsplatit cu un duș rece :

— Măi, da prost mai ești, Doamne, iartă-mă ! Auzi : „de timpuriu“ ! De mult trebuia să crape diavolul burduhănos ! Un lucru-i de mirare : cum de i-ai putut afla gîndurile ? Doar tîlharii l-au căsăpit !

Atunci Kuzma a scris un cîntec în stilul lui Kolțov, în care un viteaz, bătrîn-bătrîn, lasă moștenire lui fecioru-său calul său credincios. „El m-a purtat în tinerețe !“ exclamă viteazul în cîntec.

— Ia te uită ! s-au mirat ei. Păi, cîți ani are harmăsarul tău ? Eh, Kuzma, Kuzma ! Mai bine ai scrie ceva ca lumea, bunoaară despre război...

Și, pentru a satisface gustul pieței, Kuzma a început să scrie despre ceea ce vorbea lumea pe atunci, despre războiul ruso-turc, cum —

*La șaptezeci și șapte
Dă turcul iar năvală ;
Gîndea că într-o noapte
Ne-o lua el, ca din oală...*

și cum —

*Fes-strîmb, bătrîn tîlhar,
Țintea spre tunul țar*

Cu multă durere în suflet recunoștea el mai tîrziu cîtă prostie, cîtă întunecime erau în aceste stihuri și cite parale făceau limba aceea vulgară și disprețul rusesc pentru fesurile străine.

După ce-l părăsiră pe Matorin și vîndură tot ce le rămăsese după moartea mamei lor, cei doi frați se apucară să facă negustorie ambulantă pe cont propriu. Dar aceasta nu-l împiedică pe Kuzma să păstreze legături de prietenie cu Balășkin, cu atît mai mult că se ducea destul de des la oraș. Cărțile pe care i le dădea sau i le reco-

manda bătrînul armonist le citea cu nesaț. Totuși, în timp ce discuta cu Balașkin despre Schiller, se gîndea să-i ceară cu împrumut armonica sau, deși entuziasmat de romanul *Fum*, susținea, totuși, că „un deștept, chiar dacă nu-i învățat, are mîntea luminată“. Cu prilejul vizitei pe care o făcu la mormîntul lui Kolțov, copie cu multă plăcere inscripția agramată de pe piatra funerară : „Sub monumentu aista e înmormîntat trupu tîrgovețului și poetului voronejân alecei vasilievici Kalțov decorat prin mila monarhului luminat de natură deși fără învățătură...“

Balașkin, un bătrîn uriaș, costeliv, cu o față mare, fără barbă și cu gura strîmbă, purtînd veșnic, pe orice timp, același suman decolorat de vreme și aceeași șapcă de iarnă, aproape că te înspăimînta cu glasul lui gros și dogit, cu vorba totdeauna răutăcioasă, cu obrajii nebărbieriți, acoperiți cu țepi argintii, deși ca peria, și cu ochiul stîng, verde și bulbucat, care arunca priviri scînteietoare înspre partea în care îi era strîmbată gura. Odată, cînd Kuzma îi vorbi „despre minte luminată fără învățătură“, Balașkin îl străfulgeră cu ochiul lui verde, azvîrli cît colo țigara pe care o răsucea deasupra unei cutii de sardele pline cu mahorcă și răcni :

— Căpățină de bou ! Nu vezi că îndrugi prostii ? ! Te-ai gîndit bine ce înseamnă vorbele astea ale noastre „minte luminată fără învățătură“ ? Și, după ce luă din nou țigara în mînă, urmă cu același glas tunător, dogit : Dumnezeuule milostiv ! Pe Pușkin l-au ucis, pe Lermontov l-au ucis, pe Pisarev l-au înecat, pe Rileev l-au spînzurat... pe Dostoievski vroiau să-l pună la zid, pe Gogol l-au făcut să-și iasă din minți... Dar Șevcenko ? Dar Polējaev ? Poate ai să-mi spui că guvernul e de vină ? Doar știi proverbul : cum e turcul și pistolul ; sau : așa cap, așa căciulă. Da ce să mai vorbim, parcă mai există pe lumea asta o țară ca a noastră, un astfel de popor ca al nostru, fire-ar blestemat să fie ? !

Trăgîndu-și nervos nasturii surtucului lung, pe care-i descheia și-i încheia mereu, Kuzma, tulburat, îi răspunse pe jumătate încruntat, pe jumătate zîmbind :

— Un astfel de popor ! Ba îngăduie-mi să-ți atrag luarea-aminte că-i un popor strașnic, nicidecum „un astfel de popor“ !

— Nu te încumeta să împarți premii ! răcni din nou Balașkin.

— Ba mă încumet ! Scriitorii de care vorbești n-au ieșit din popor ? Uite, Platon Karataev, ăsta întruchi-pează poporul nostru !

— Da' de ce nu Eroșka, de ce nu Lukașka ? Eu, frățioare, dacă m-aș apuca să purec literatura, ți-aș găsi exemple să-ți închid gura. Adică de ce Karataev și nu Razuvaev și Kolupaev, de ce nu bogătanul, lipitoarea satului, de ce nu popa hrăpărețul, de ce nu diacul lacom de bani, de ce nu o Salticiha oarecare, de ce nu Karamazov și Oblomov, Hlestakov și Nozdriov, sau, ca să nu mergem prea departe, ticălosul de frate-tău ?

— Platon Karataev...

— Pe Karataev al tău l-au mîncat păduchii ! Așa că nu văd unde-i idealul !

— Bine, da mîcenicii ruși, asceții, pustnicii, smintiții întru Domnul, raskolnicii ?

— Cum ? Dar Coliseum-ul, cruciadele, războaiele religioase, sectele nenumărate ? În sfîrșit, Luther ? Nu, degeaba ! Pe mine nu mă convingi cu una, cu două !

Da, trebuia să învețe. Dar cînd, unde ?

Cinci ani încheiați a făcut negustorie ambulantă, și asta în perioada cea mai frumoasă a vieții lui ! Chiar și o scurtă trecere prin oraș i se părea o mare fericire. Acolo găsea odihnă, cunoscuți, acolo îl îmbia mirosul brutăriilor și al acoperișurilor de tablă, caldarîmul străzii Targovaia, cîrciuma Kars cu ceaiul, franzelele și marșul ei persian... Podelele dughenilor stropite cu ceainicul, strigătele vestitului pitpalac de la ușa lui Rudakov, mirosul

greu din hala de pește, mirosul mărarului, al mahorcii... Acolo îl întâmpina întotdeauna zîmbetul blajin și înspăimîntător totodată al lui Balașkin... Discuții aprinse, cu tupete și blesteme la adresa slavofililor, referiri la Belinski, vorbe de ocară, duel pătimaș și fără noimă de nume și de citate... ca, la urma urmelor, să ajungă la cele mai deprimante concluzii. „Acum, chiar că s-a sfîrșit, am luat-o în galop îndărăt, în Asia!“, zbiera bătrînul și, deodată, cobora glasul, rotind ochii împrejur: „Ai auzit? Se vorbește că Saltîkov ar fi pe ducă. E cel din urmă! Se zice că l-au otrăvit...“ Iar a doua zi dimineața, din nou la drum, din nou căruța, stepa, arșița sau noroiul, cîtitul încordat și chinuit în zdruncinăturile roților... Din nou nesfîrșita contemplare a depărtărilor, melodia dulcetristă a versurilor îngîinate în suflet, întreruptă doar în răstimpuri, de gînduri la cîștigul realizat sau de vreo cio-rovăială cu Tihon... Din nou mirosul tulburător al drumului, al prafului și al dohotului... Aroma îmbietoare a pesmeților cu mentă și duhoarea înăbușitoare a pieilor de pisică din lada din fundul căruții... Și cînd te gîndești că nu te puteai primeni decît o dată la două săptămîni, că nu mîncai decît hrană rece, că umblai șchiopătînd din pricina cizmelor scîlciate și a tălpilor bășicate pînă la sînge, că înnoptai prin tinde și izbe străine... Într-adevăr, anii aceia i-au stors ultima picătură de vlagă.

Cînd Kuzma scăpă, în sfîrșit, de acest jug, își făcu o cruce mare. Totuși trebuia să se gîndească să-și asigure într-un fel bucata de pîine. După ce munci cîtva timp la un negustor de vite din Eleț, Kuzma se așeză la Voronej. Avea de mult o legătură de dragoste în orașul acela, nevasta altuia, de aceea îl și trăsese ața într-acolo. Aproape zece ani a hălăduit Kuzma la Voronej prin preajma magaziiilor de cereale, făcînd misitie și publicînd în ziare articolașe în legătură cu cerealele, desfătîndu-și sufletul în timpul liber, mai bine zis înveninîndu-și-l, cu articolele lui Tolstoi și satirele lui Șcedrin. Dar nici acolo nu-l

părăsi gîndul chinuitor că trăiește de pomană, că și-a iroșit viața.

La începutul anilor nouăzeci, Balașkin muri de vătă-mătură. Cu puțin înainte, Kuzma îl văzuse pentru ultima oară ! Dar ce revedere !

— Trebuie să ne apucăm de scris ! se tînguia unul, privind mînios, încruntat. Lîncezim, ca brusturele pe cîmpie...

— Da, da, duduia celălalt, mișcîndu-și anevoie falca și uitîndu-se chiorîș și somnoros cu ochiul lui în care abia mai pîlpiia viața, căznindu-se în zadar să potrivească matorca în foiță. E lucru știut : trebuie să folosești fiecare oră ca să înveți, ca să cugeți... ca să privești în jurul tău la toate nenorocirile și beteșugurile noastre... Apoi zîmbi stingherit, puse țigara la o parte și începu să caute ceva în sertarul măsuței. Uite, biigui el, scotocind într-un teanc de hîrtii îngălbenite, de articole tăiate din ziare. Uite, prietene, aici am o comoară întreagă... Sînt tot lucruri citite de mine, unele le-am scos din ziare, altele le-am copiat... Am să mor și au să-ți prindă bine, ai material îndrăcit despre viața noastră rusească. Stai puțin, să caut o istorioară...

A scotocit ce-a scotocit și n-a dat de ea. Atunci se apucă să-și caute ochelarii prin buzunare, dar, negăsindu-i, dădu din mîna a lehamite. Apoi, se încruntă, și clătină din cap :

— Adică nu, stai ! Deocamdată să nu te atingi de ele. Încă nu știi destulă carte, nu ai destulă minte. Vorba ceea : întinde-te cît ți-e plapoma. Dar despre Suhonosii ai scris, ți-am dat eu o temă ? N-ai scris ? Ei vezi că ești cap de bou ! Și ce temă !

— Ar trebui să scriem despre viața satului, despre popor, zise Kuzma. Singur zici mereu : Rusia, Rusia...

— Dar Suhonosii ăsta ce-i, el nu-i poporul, nu-i Rusia ? De altfel, *Rusia toată nu-i decît un sat, bagă-ți bine în cap vorbele mele !* Uită-te în jurul tău, ai să-mi spui poate că ăsta-i oraș ? În fiecare seară trece o cireadă pe

străzile lui și ridică atîta praf, că nu se mai vede la doi pași. Și tu zici că-i oraș !

Suhonosii... Imaginea acestui bătrîn respingător, de fel din Sloboda, al cărui avut se mărginea la un mundir pătat de ploșnițe și la un palton ponosit, rămas moștenire de la nevastă-sa, îl urmărise pe Kuzma ani îndelungați. Suhonosii ducea o viață de mizerie : cerșea, boala, suferea de foame și își hodinea oasele într-un ungher închiriat, pentru cincizeci de copeici, de la o precupeață care era încredințată că moșneagul și-ar putea îmbunătăți situația materială dacă și-ar vinde moștenirea. Dar Suhonosii ținea la palton ca la ochii din cap, bineînțeles nu din cine știe ce dragoste față de răposata, ci pentru că astfel avea iluzia că are și el avere și nu-i un fitecine. I se părea că paltonul face o groază de parale : „Astăzi nu mai găsești un palton ca ăsta !“ spunea el. De fapt, nu s-ar fi dat în lături să-l vîndă, dar cerea prețuri atît de absurde, încît cumpărătorii rămîneau cu gura căscată: Kuzma înțelegea foarte bine tragedia vieții din Sloboda. Dar tot chibzuind cum s-o zugrăvească, începea să retrăiască în minte viața întortocheată a Slobodei, să-și retrăiască copilăria și tinerețea și se încurca, înecîndu-l pe Suhonosii în noianul imaginilor care-i invădau închipuirea. Atunci își lăsa mîinile în jos a neputință, copleșit de nevoia de a-și dezvălui propriul său suflet, de a da pe față tot ceea ce schilodea propria lui viață. Și ceea ce-l îngrozea mai mult ca orice era faptul că viața aceasta era searbădă, cenușie, că se irosea cu o repeziciune uluitoare pe fleacuri.

De atunci mai trecură mulți ani sterili. O vreme făcu pe misitul la Voronej, iar după ce femeia cu care trăise muri de friguri puerperale, a fost misit la Eleț, apoi vînzător într-o prăvălie de luminări la Lipetk și, la urmă, contabil la moșia lui Kasatkin. Devenise un adept înfocat al lui Tolstoi, un an întreg n-a fumat, n-a luat votcă în gură, n-a mîncat carne și nu s-a despărțit de *Spovedania* acestuia ; puțin a lipsit să nu se mute în

Caucaz, la duhobori¹... Dar într-o bună zi a fost trimis cu niște treburi la Kiev. Era un sfârșit de septembrie senin și plin de tihnă, când totul în jur te bucura și te încânta : și aerul curat, și soarele blînd, și goana trenului, și ferestrele deschise, și pădurile ruginii care ți se perindau pe dinainte... În gara Nejin, zări pe neașteptate o mulțime de lume adunată în fața intrării. Oamenii făcuseră roată în jurul cuiva și strigau, se frămîntau, se certau. Inima începu să-i bată cu putere și, fără a mai sta pe gînduri, se repezi într-acolo. Strecurîndu-se repede prin mulțime, Kuzma văzu șapca roșie a șefului de gară și mantaua cenușie a unui jandarm înalt. Jandarmul se răs-tea la trei ucrainieni, care stăteau în fața lui cu un aer supus și totuși îndărătnic. Erau îmbrăcați cu cojocеле scurte, groase, aveau cizme trainice și căciuli cafenii de oaie. Căciulile abia se țineau pe capetele lor rotunde, înspăimîntător de mari, bandajate cu tifon scortșosat din pricina puroiului uscat. Ochii abia li se mai vedeau pe fețele tumefiate, cu pielea sticlind de întinsă ce era, cu vînatăi galben-verzi și cu răni pline de sînge închegat. Cei trei ucrainieni fuseseră mușcați de un lup turbat și trimiși la spital la Kiev, dar erau ținuți cîte o zi întreagă prin gările mari, fără pîine și fără o lescaie în buzunar. Aflînd că nici acum nu li se îngăduie să plece mai departe, numai pentru că trenul se numește accelerat, Kuzma se înfurie deodată și, în strigătele încurajatoare ale evreilor din mulțime, începu să bată din picior și să zbie-re la jandarm. A fost reținut și i s-a încheiat proces-ver-bal. În așteptarea trenului următor, se îmbătă așa de tare, că nu mai știa pe ce lume se află.

Cei trei ucrainieni erau de fel din gubernia Cernigov, pe care Kuzma și-o închipuise totdeauna ca pe un ținut uitat de Dumnezeu, cu cerul mohorît, vînat, deasupra în-tinderilor păduroase. Oamenii aceștia, care se luaseră la

¹ Sectă religioasă.

trîntă cu o fiară turbată, îi aduceau aminte de vremurile cneazului Vladimir, de viața aspră a mușicilor, viața de codru, din vremuri străvechi. Și, umplîndu-și mereu paharul cu mîinile încă tremurătoare după scandal, Kuzma, amețit, se entuziasma : „Ce vremuri ! Ce vremuri erau !“ Și iarăși îl înăbușea un clocot de minie, gîndindu-se la jandarm și la acele dobitoace supuse, cu cojoacele în spinare — oameni înapoiți, sălbatici, fire-ar ei afurișiți să fie... „Eh, Rusie, Rusie de altădată !“ Ochii beți i se umpleau de lacrimi de bucurie și căpătau acea putere de a da imaginilor proporții uriașe, nefirești. „Dar neîmpotrivirea la rău ?“ se întreba el în răstimpuri și clătina din cap, zîmbind. La masa cea mare, comună, cu spațele la el, prînzea un ofițer tinerel și spilcuit. Kuzma îl măsura cu privirea, cînd blindă, cînd obraznică, îi cerceta tunică albă, care avea talia atît de sus și era atît de scurtă, că-i venea să se apropie și să i-o tragă de poale în jos. „Uite, acuși mă apropii ! îi zicea el. Iar de-o sări și-o țipa la mine, îi ard una peste bot ! Poftim neîmpotrivire la rău...“ Apoi plecă la Kiev și, lăsîndu-și treburile baltă trei zile în șir, amețit de băutură, cu o voioșie stîrnită în suflet, hoinări prin oraș și pe malul rîpos al Niprului. Mulți dintre credincioșii care asistau la liturghie în catedrala Sfînta Sofia se uitau cu mirare la cașapul slăbănog care stătea în fața sarcofagului precuviosului Iaroslav. Avea o purtare tare ciudată : după ce liturghia se sfîrșea, și norodul ieșea din biserică, iar paracliserii stingeau lumînările, străinul stătea mai departe neclintit, cu dinții încheștați, cu bărbuța rară și cărunță sprijinită în piept, închizîndu-și ochii adînciți în orbite, cu o expresie fericită de martir, și asculta dangătul melodios, înăbușit, ce răsuna deasupra catedralei... În aceeași seară, a fost văzut în fața Lavrei. Stătea alături de un băiat schilod și privea cu un zîmbet nedeslușit și melancolic la zidurile ei albe, la cupolele mici și aurite ce se profilau pe cerul cenușiu de toamnă. Băiatul, cu capul gol, cu o

traistă de pinză pe umăr și cu trupul lui înspăimântător de slab îmbrăcat în zdrențe, ținea într-o mină o străchinuță de lemn în care se afla o copeică, iar cu cealaltă mină își muta, ca pe un obiect, ca și cum n-ar fi fost al lui, piciorul drept schilod, atrofiat, dezgolit pînă la genunchi și nefiresc de subțire, atît de ars de soare, în-cît era negru, și acoperit cu un păr des auriu. Nu se afla țipenie de om prin preajmă, dar băiatul, cu un aer somnoros și chinuit, își ținea dat pe spate capul tuns chilug, tăbăcit de soare și de praf, arătîndu-și claviculele firave de copil și, fără să ia în seamă muștele care-i sorbeau mucii, cînta tărăgănat, fără odihnă :

*Priviți-mă, voi mame, bine :
Nenorocit, schilod eu sînt !
N-ajungă nici un om ca mine,
Pe toți păzească-i Domnul sfînt !*

Iar Kuzma îi ținea hangul : „Da, da ! Așa-i !“

Acolo, la Kiev, înțelese el limpede că nu-i era dat să rămînă prea multă vreme în piine la Kasatkin și că-l aștepta mizeria, viața de ciine. Așa se și întîmplă. Mai rămase o vreme, dar într-o stare de apăsătoare și rușinoasă degradare : veșnic beat, neîngrijit, răgușit, duhnînd de la o poștă a mahorcă și silindu-se să-și ascundă neputința de a mai munci... Apoi decăzu și mai mult. Se întoarse în orașul lui de baștină, trase la hanul lui Hodov, unde locui toată iarna, într-o odaie cu mai mulți, cheltuindu-și puținii bani pe care-i mai avea în cîrciuma lui Avdeici din Piața Babelor. O bună parte din acești bănuți se duseră și pe editarea versurilor, o idee nesăbuită a lui, iar mai tîrziu se văzu silit să dea tîrcoale clienților lui Avdeici, încercînd să le strecoare cu jumătate de preț cărțulia lui... Și nu numai atît : ajunse să facă și pe măscăriciul ! Într-o zi, se afla în piață, prin preajma prăvăliilor cu făină, și privea cum se schimonosea un vagabond în fața negustorului Mozjuhin, care stătea în

prag. Mozjuhin, a cărui mutră somnoroasă și caraghioasă semăna mai curînd cu o față oglindită într-un samovar, nu-i dădea atenție, preocupat de motanul care-i lîngea cizma lustruită. Dar vagabondul nu se lăsa. Lovindu-se cu pumnul în piept, se îndreptă din mijloc și, cu un glas răgușit, începu să declame :

*Tot paharul te-ntărește :
Mahmurit, bea voinicește !*

Pe loc Kuzma îi dădu replica, scăpărîndu-și ochii umflați :

*Veselia să trăiască,
Vinul — pronie cerească !*

O babușcă tîrgoveată, al cărei chip semăna cu un cap de leoaică bătrînă, auzindu-l, se opri, se uită la el încruntată și, ridicîndu-și cîrja, îi spuse răsplat, răutăcios :

— La rugăciuni ești tot așa de isteț ?

Mai jos nu putea să decadă. Dar tocmai asta l-a scăpat. După ce suferi cîteva crize de inimă îngrozitoare, fără a mai sta pe gînduri, se lăsă de beție și se hotărî să înceapă o viață nouă, să muncească, să ia, de pildă, în arendă o grădină de zarzavat sau o livadă...

Gîndul acesta îl bucura. „Da, da, își zicea el, de mult ar fi trebuit să fac așa“. „Simțea nevoie de o viață curată, liniștită, fie chiar și în sărăcie. Începuse a îmbătrîni. Bărbuța i se rărise și-i încărunțise aproape de tot, părul cîrionțat la vîrf, pieptănat cu cărare la mijloc, căpătase culoarea fierului, iar obrazul lui fîlcos slăbise și mai mult și se făcuse și mai smolit...

În primăvară, cu cîteva luni înainte de a se împăca cu Tihon, auzise că se dă în arendă o livadă în satul Kazakovo, din județul lui și se grăbi într-acolo.

[...] Vara aceea și-o petrecu căutînd de lucru pe undeva. Se dovedise că gîndul lui de a arenda o livadă fu-

sese năting. Reîntorcîndu-se în oraş şi cîntărind bine lucrurile, Kuzma începu să-şi caute un loc de vînzător de prăvălie sau de slujbaş comercial. Negăsind nimic, pînă la urmă s-ar fi mulţumit cu orice slujbă, numai să-şi asigure bucata de pîine. Dar toate căutările, încercările şi rugămintile lui au fost zadarnice. De multă vreme avea faima de om ciudat. Beţia şi trîndăvia îl făcuseră să ajungă de risul lumii. La început, orăşenii erau uimiţi de viaţa pe care o ducea, dar mai tîrziu începură să-l bănuiască. Într-adevăr ; unde s-a mai pomenit ca un tîrgoveţ, la vîrsta lui, să fie holtei, să locuiască la han şi să fie sărac ca un flaşnetar — toată averea lui era un cufăraş şi o umbrelă veche şi grea ! Şi Kuzma începu să se privească în oglindă : cine să fie omul ăsta din faţa lui ? Doarme la han într-o „odaie comună“, la un loc cu tot felul de necunoscuţi în trecere, în fiecă dimineată, pe căldură, îşi poartă picioarele pe la cîrciumile din piaţă, trăgînd cu urechea doar-doar o auzi vorbindu-se de vreun loc, după masă doarme, apoi stă la fereastră şi citeşte, sau se uită la drumul alb, plin de praf, şi la cerul decorat de arşiţă... Pentru ce şi pentru cine trăieşte tîrgoveţul acesta slab şi încăruntit de foame şi de gînduri negre, care-şi spune anarhist, dar nu ştie să explice ca lumea ce înseamnă anarhist ? Care şade, citeşte sau se plimbă prin odaie şi oftează. Uneori se chină în faţa cufăraşului şi se apucă să facă rînduială printre lucruri : aşază mai bine cărţile şi manuscrisele ferfeniţite, cele două-trei rubăşti ieşite de soare, redingota veche cu poale lungi, jiletca, actul de naştere, cu scrisul aproape şters... Dar pe urmă ce să mai facă ?

Părea că vara aceea n-o să mai aibă sfîrşit. Oraşul era bîntuit de o secetă cumplită. Clădirea în care se afla hanul era aşezată la un colţ de stradă, în plin soare. Noaptea, din pricina zădufului, Kuzma simţea cum îi năvăleşte singele în cap şi la cel mai mic zgomot, de dincolo de ferestrele deschise, se trezea. Iar în finărie nu

puteai să dormi de răul puricilor, al cocoșilor și al duhorii de bălgar, care plutea în toată ograda. Gîndul de a face un drum pînă la Voronej nu-l părăsi pe Kuzma toată vara. Să stea măcar de la un tren la altul, să rătăcească pe străzile lui, să mai vadă o dată plopul atît de cunoscuți, căsuța albastră de la marginea orașului... Dar ce rost ar avea? Să cheltuiască zece-cincisprezece ruble cu drumul, ca pe urmă să facă economie la luminări, la piine! Și apoi, nu-i mai șade bine unui bătrîn să se lase copleșit de amintiri sentimentale. Cît despre Klașa, cine știe dacă este fata lui! A văzut-o cu vreo doi ani în urmă; ședea la fereastră și împletea dantelă. Are un obrăzor drăgălaș, sfios, dar seamănă numai cu mîică-sa...

Către toamnă, Kuzma ajunsese la convingerea că nu-i rămîne altceva de făcut decît: sau să ia drumul locurilor sfinte, ca să se aciuiască la vreo minăstire, sau... să-și taie beregata cu briciul.

[...] Într-o zi, pe cînd Kuzma stătea pe o bancă lingă chioșcul de muzică, își simți sufletul cuprins de o tristețe atît de adîncă, că începu să cugete serios la sinucidere. Soarele asfințea, împrăștiînd o lumină roșietică. Sufla un vînt rece, care purta frunzișul ruginiu, mărunt, de-a lungul aleii. Clopotele de la catedrală sunau pentru vecernie, și dangătul lor de sîmbătă, măsurat, adînc, provincial, îi sfîșia sufletul. Deodată auzi o tuse, venind parcă de sub chioșc... „E Motka“, se gîndi Kuzma. Întra-devăr: de sub scara chioșcului își făcu apariția Motea-Cap-de-Rață. Purta niște cizme roase, soldățești, o tunică lungă de licean, plină toată de făină — se vede că i-o făcuseră cei din piață, ca să ridă pe seama lui — și o pălărie de pai, care trebuie să fi ajuns de multe ori pe sub roți. Cu ochii aproape închiși, scuipînd mereu și clătînîndu-se de beat ce era, Motka trecu înainte. Stăpînindu-și lacrimile, Kuzma îl strigă:

— Mot! Vino încoace să stăm de vorbă, să fumăm cîte o țigară...

Și Motea se întoarse, se așează pe bancă și, mișcându-și somnoros sprâncenele, începu să-și răsucească o țigară. Totuși, nu-și prea dădea bine seama cine-i acela care stă alături de el și i se jeluie de soartă...

A doua zi, același Motea îi aduse bilețelul lui Tihon.

Pe la sfârșitul lui septembrie, Kuzma se mută la Durnovka.

[...] Kuzma se întorsese de la Vorgol bine dispus și puțin amețit — Tihon Ilici fusese foarte prietenos în ziua aceea și îl cinstise la masă cu vișinată — și privea cu plăcere la câmpiile arate, cenușii, acum zbicite, ce se întindeau în jurul lui. Totul îl înveselea, totul îi făgăduia o viață tihnită : și soarele aproape văratec, și văzduhul străveziu, și cerul limpede de un albastru-deschis. Plugurile scosese rădăcină din pământ, cu rădăcină cu tot, atita pelin sur și noduros, încât oamenii îl cărau cu carele. Pe arătura de lângă conac era un căluț cu coama plină de scaieți și o căruță încărcată vîrf cu pelin, iar alături se dea lungit Iakov, desculț, îmbrăcat cu pantaloni scurți, murdari de praf, și cu o cămașă lungă de cînepă. Lîngă el un cîine mare, cenușiu, pe care-l ținea de urechi. Cîinele urla și se uita chiondorîș.

— Nu cumva mușcă ? îi strigă Kuzma.

— E rău nevoie mare ! îi răspunse Iakov, sumețindu-și barba. Sare la cai și-i apucă de bot...

Kuzma izbucni în rîs, încîntat. Mujicul tot mujic rămîne, și stepa tot stepă !

De aici drumul cobora pieziș, iar orizontul parcă se îngusta. Drept în față, lucea acoperișul nou de tablă vopsit în verde al unei șuri care părea afundată într-o livadă scundă și părăginită. Dincolo de livadă, pe povîrnișul celălalt, se vedea un șir lung de izbe de lut învelite cu paie. La dreapta, dincolo de arături, se așternea o vilcea întinsă, care intra în valea ce despărțea conacul de sat. Deasupra locului unde se uneau cele două văi, pe capul înalt al malului, se profilau aripile a două mori de vînt,

inconjurate de cîteva izbe ale unor răzeși — mälureni, cum îi poreclise Oska —, iar pe imaș se înălța, albă, clădirea școlii.

[...] După ce lăsară în urmă aria și mai merseră o bucată pe drumul bătătorit, pe lîngă livada cea mică, cotiră la stînga, intrară în ograda lungă, zvîntată, aurie în bătaia soarelui, și iată că inima lui Kuzma începu să bată cu putere : în sfîrșit, e acasă ! Și, îndată ce urcă în cerdac și trecu pragul, făcu o plecăciune adîncă în fața icoaanei întunecate ce atîrna într-un ungher al săliței...

Peste drum de conac, cu spatele spre Durnovka, spre valea cea largă, se aflau hambarele. Din cerdacul casei, puțin către stînga, se vedea satul, iar către dreapta, o parte din mal : una din morile de vînt și școala. Odăile conacului erau mici și pustii. În birou era depozitată secara, iar în salon și în odaia de musafiri, se aflau doar cîteva scaune cu tapiseria ruptă. Ferestrele odăii de musafiri dădeau în livadă, și cît ținu toamna, Kuzma, care dormea acolo pe un divan vechi, cu arcurile stricate, nu închise geamurile. Prin odăi nu se mătura niciodată. La început, oficiul de bucătăreasă îl făcea văduva odnodvor-ka¹ — fosta ibovnică a tînărului Durnovo — care trebuia să pregătească de mîncare pentru ea, pentru Kuzma și pentru argat, și din cînd în cînd să mai dea și-o raită pe acasă să vadă de copii. Dimineața, Kuzma își pregătea singur samovarul, apoi se așeza în salon la fereastră și bea ceai cu mere. În strălucirea dimineții, un fum des se înălța din acoperișurile izbelor de peste vale, și dinspre livadă adia o mireasmă dulce și proaspătă. Iar la amiază, cînd soarele atîrna deasupra satului, în ogradă era cald, arțarii și teii din grădină păreau că ard și-și scuturau încet frunzele ruginii. Pörumbeii, încălziți de razele blinde ale soarelui, picoteau toată ziua pe acoperișul bucătăriei, ale cărui paie proaspete păreau și mai galbene pe fondul

¹ Răzeșița.

albastru al cerului uimitor de senin. După masa de prînz, argatul se culca, răzeșița pleca acasă, iar Kuzma pornea la hoinăreală. O lua spre arie, bucurîndu-se de soare, de drumul bine bătătorit, de buruienile uscate, de știrul acum cafeniu, de floarea tîrzie, gingașă a cicoarei albastre și de puful tufelor de ciulin, care zbură lin prin văzduh. Arăturile de pe cîmp, acoperite pe întinderi nesfîrșite de pînza mătăsoasă a păienjenisurilor, păreau argintii în bătaia soarelui. În grădina de zarzavat, pe lujerele uscate de brusture, poposeau sticleți, iar la arie, în liniștea adîncă, țîrîiau la soare cosașii... De la arie, Kuzma se întorcea acasă, trecînd peste vad și apoi prin livadă și brădet. În livadă, tăfăsuia cu cei doi tîrgoveți, arendașii livezii, cu Tînăra și cu Koza, care adunau fructele căzute, sau se vîra împreună cu ele printre tufele dese de urzică, unde zăceau cele mai coapte. Uneori se ducea în sat, la școală...

Soldatul învățător, un neghiob fără pereche, își pierduse capul de tot de cînd făcea pe dascălul. La înfățișare, arăta ca orice mujic. Însă vorba îi era atît de caraghioasă și îndruga totdeauna niște prostii atît de gogonate, încît îți venea să-ți iei cîmpii. Se uita îngăduitor, făcînd ochii mici, la cel cu care vorbea, pe față îi stăruia un zîmbet viclean și nu răspundea dintr-o dată la întrebările ce i se puneau.

— Cum te cheamă pe dumneata ? l-a întrebă Kuzma, cînd s-a dus întîia oară la școală.

Soldatul și-a închis ochii pe jumătate și s-a gîndit.

— Da, vorba ceea, oia trece drept berbec, dacă n-are nume, i-a răspuns el fără grabă, într-un tîrziu. Dar să întreb și eu ceva : Adam e un nume sau nu ?

— E un nume.

— Așa. Oare cît norod, să zicem, o fi murit de-atunci ?

— Habar n-am, i-a răspuns Kuzma. Dar de ce mă-ntrebi ?

— D-aia, pentru că nu putem să ne dăm seama care-i adevărul în chestia asta ! Eu, de pildă, sînt soldat și doftor de cai. Mai deunăzi, trecînd prin iarmaroc, am văzut un cal răpciugos. Numaidecît m-am dus la zapciu și i-am raportat : uite așa și așa, înălțimea-voastră... „Dar ia spune-mi, m-a luat el repede, ai putea să ucizi calul ăsta cu o pană ?“ „Cu cea mai mare plăcere !“

— Cu ce fel de pană ? s-a mirat Kuzma.

— Cu o pană de gîscă. Am ascuțit o pană de gîscă, i-am vîrit-o în vînă, am suflat puțin, în pană care va să zică, și gata ! Ai zice că nu-i mare lucru, dar poftim de fă și dumneata la fel !

Și soldatul a clipit șiret din ochi și și-a ciocănit fruntea cu degetul.

— Se vede că tot mai e ceva în căpățîna asta !

Kuzma a ridicat din umeri și n-a mai zis nimic. Și numai cînd a trecut pe lîngă casa răzeșitei, a aflat, de la băiatul ei, Senka, numele soldatului. Îl chema Parmen.

[...] În locul zilelor senine veniră altele — reci, cenușii, tăcute. În livada pustie începură a şuiera sticleți și pițigoii, în brădiș țacăneau acum forfecuțe, apărură mătăsari, lugaci și alte păsărele micuțe, mai puțin gureșe, care se mutau în stoluri dintr-un loc în altul pe arie, unde încolțise grîul pe podine. Uneori, puteai să vezi în cîmp vreo păsărică din acestea, mititele și tăcute, stînd singurică pe un fir de iarbă... În grădinile de zarzavat de dincolo de Durnovka se termina cu dezgropatul cartofilor. Acum se întunea devreme, și cei de la conac spuneau : „Ce tîrziu trece trenul !“, deși mersul trenurilor nu suferise nici o schimbare... Kuzma stătea toată ziua la fereastră și citea ziare ; între timp, descrisese călătoria lui din primăvară la Kazakovo și discuțiile cu Akim. Acum trecea, într-un catastif vechi de contabilitate, tot ceea ce vedea

și auzea la țară... Dintre toți, Serii îi atrăgea mai mult luarea aminte.

Serii era cel mai sărac și mai leneș mujic din tot satul. Pământul îl dădea în arendă, iar unde se tocmea nu făcea purici. Acasă răbda de foame și de frig, și nu se gîndea decît la un singur lucru : cum să facă rost de tutun. Lua parte la toate adunările, nu scăpa o nuntă, un botez, sau o înmormîntare. Nici un aldămaș nu se dădea fără el, fie că era vorba de tranzacții de ordin obștesc, fie de obișnuitele afaceri între vecini, ca vînzări, cumpărări, schimburi. Înfățișarea lui îndreptățea porecla de Serii¹. Într-adevăr, era cenușiu, slab, de statură potrivită, cu umerii căzuți cu același cojocel rupt, slinos, pe el, în picioare cu pîslări ferfenițiți cîrpiți cu sfoară, cît despre căciulă, ce să mai vorbim ! Dealtfel, cînd stătea în casă, niciodată nu și-o scotea din cap, după cum nu slăbea din gură nici luleaua, și totdeauna părea că așteaptă să se împlinească nu știu ce. Era încredințat însă că-i urmărit de nenoroc, și că de aceea nu-i pică o treabă ca lumea. Iar ca să se ocupe de fleacuri, n-avea nici un chef. Și, de bună seamă, se găseau destui care să-l vorbească de rău...

— D-aia are omul limbă, ca să trîncănească, spunea Serii. Întîi să mi se dea pe mină o treabă ca lumea, și apoi să vedem cine ce mai zice !

Pămînt avea deajuns — trei deseatine. Totuși, birurile neplătite la timp se înzeciseră. Și Serii pieru orice chef de a-și mai munci pămîntul : „Vrei, nu vrei, îl dai în arendă, că de, pămîntul trebuie ținut în rînduială, și unde ai văzut la noi rînduială !“ De obicei, semăna numai o jumătate din ogor, dar și pe acela, pînă la urmă, nu-l aștepta să dea rod, ci-l vindea de verde. Vorba ceea : „Ce-i în mină nu-i minciună“. Și asta o făcea tot cu socoteală : poftim de așteaptă să se coacă, dacă poți ! „De, eu, de-o pildă, aș zice că tot e mai bine să aștepți...”

¹ Cenușiu.

mormăia Iakov, zîmbind cu răutate și privind în lături. Zîmbea și Serii, dar cu tristețe și dispreț...

— E mai bine ! îl îngîna el. Ție îți dă mîna să vorbești așa : fata ți-ai măritat-o, flăcăul ți l-ai însurat. Pe cînd la mine, bordeiul e plin de copii. Și de, nu mi-s străini. Le-am luat o capră, cresc un purcel... Dar și ăștia cer de mîncare...

— Na-ți-o bună ! Capra, de-o pildă, n-are nici o vină în toată treaba asta, îi întorcea vorba Iakov, ieșindu-și din fire. Numai că la noi, de-o pildă, oamenii nu se gîndesc decît la votculiță și la lulea... la lulea și la votculiță...

Și ca să nu se certe fără rost cu vecinul, se grăbea să se depărteze. Iar Serii, calm și grav, îi arunca din urmă :

— Bețivul, frate, se culcă și se trezește din beție, dar prostul din prostia lui, niciodată.

După ce și-a împărțit cu frate-său averea rămasă de la părinți, Serii a hoinărit o bună bucată de vreme prin străini, tocmindu-se și la oraș, și pe la moșii, chiar și la treieratul trifoiului. Și iată că la trifoi a dat norocul peste el. O echipă de muncitori, pe lîngă care se aciuiase și Serii, se tocmise să treiere o mare cantitate de trifoi cu optzeci de copeici pudul, iar în anul acela trifoiul crescuse strașnic de frumos. Și l-au treierat. Serii; care se potrivise să fie la mașină, a făcut așa fel ca o parte din sămînță să treacă în pleavă, pe care tot el a cumpărat-o. Și s-a pricopsit. În aceeași toamnă și-a ridicat o izbă de cărămidă. Însă și-a greșit socotelile : scăpase din vedere că izba trebuie încălzită. Vorba-i cu ce ? N-avea nici pentru mîncare, darmite pentru căldură ! Și a fost nevoit să pună pe foc acoperișul. Izba a stat așa descoperită un an întreg, pînă s-a înnegrit toată. Hornul l-a vîndut, ca să-și ia ham. Ce-i drept, încă n-avea cal, dar trebuia să înceapă odată să-și adune cele trebuitoare... Și Serii s-a hotărît să-și vîndă izba și să-și facă sau să-și

cumpere alta mai ieftină, de lut. Își făcea următoarea socoteală : izba lui trebuie să aibă pe puțin zece mii de cărămizi ; mia se plătește cu cinci și chiar cu șase ruble ; asta înseamnă mai mult de cincizeci de ruble... Dar s-a văzut pînă la urmă că nu erau decît trei mii cinci sute de cărămizi, iar pentru grinda care susținea tavanul n-a putut să ia decît două ruble și jumătate, nu cinci, cît se așteptase. După aceea, s-a apucat să-și caute o altă izbă, dar alegea tot dintr-acelea pentru care nici pe departe nu i-ar fi ajuns banii. Căutările au ținut un an întreg. În cele din urmă a luat izba în care stătea acum numai cu gîndul că mai tîrziu își va cumpăra alta — trainică, încăpătoare și călduroasă.

— Ca să-ți spun drept, în izba asta eu mă socot musafir ! i-a zis el odată lui Iakov, pe un ton înțepat.

Iakov s-a uitat lung la el și a clătinat din cap.

— Așa. Va să zică aștepți să-ți să-ți pice mană cerească ? !

— Și-o să-mi pice, așa să știi, i-a întors vorba el cu un glas misterios.

— Mai bine lasă prostiile astea, i-a zis Iakov, caută de intră la cineva și, odată intrat, de-o pildă, ține-te cu dinții de slujbă...

Dar gîndul că și-ar putea găsi rostul la o gospodărie bine rînduită, unde să aibă parte de o muncă serioasă, adevărată, învenina zilele lui Serfii. Pe unde se tocmea, se plictisea de moarte.

— Se vede că munca nu-i miere, spunea vecinul.

— Ar fi ea miere, dacă aș da peste un stăpîn acătării.

Și, înfierbîntîndu-se, Serfii își scotea luleaua rece din gură și începea să istorisească, pentru a nu știu cîta oară, cum pe vremea cînd era el holtei a slujit doi ani încheiați, cu tragere de inimă, cu cinste și cu vrednicie, la un popă de lîngă Eleț.

— Și astăzi de m-aș duce acolo, nu m-ar mai lăsa să plec ! făcea el cuprins de bucurie. Un cuvânt să-i spun : iaca, părințele, am venit să mai muncesc la sfinția-ta.

— Atunci, de ce nu te duci, de-o pildă...

— De ce nu te duci ! Cum să mă duc, când mi-e izba plină de copii ? Așa-i de când lumea și pământul : nimănui nu-i pasă de nenorocirea altuia. Și când te gîndești că stau și-mi pierd vremea aici de pomană !

Și în anul acela Serii și-a pierdut vremea de pomană. Toată iarna a stat în casă, îngîndurat, răbdînd de foame și de frig. În postul cel mare, a făcut ce-a făcut și și-a găsit un loc la Rusanov, lîngă Tula ; pe meleagurile lui nu-l mai primea nimeni. Dar nu trecu nici o lună, că se și sătură de moșia lui Rusanov, ca de mere pădurețe.

— Ehei, voinicule, îi zise vechilul într-o zi. Te simt eu că vrei să-ți iei tălpășița. Luați bani înainte, blestemăților, și pe urmă căutați să vă dați la fund.

— Poate vreun terche-berchea o fi căutînd să se dea la fund, nu noi, i-o reteză Serii.

Dar vechilul nu înțelese încotro bătea el. Și Serii trebui să acționeze mai hotărît. Într-un rînd, a fost trimis la arie să aducă pleavă pentru hrana de seară a vitelor. Se duse la arie și începu să încarce paie, cînd iată că veni și vechilul :

— Mi se pare că ți-am vorbit lămurit, pe rusește, să încarci pleavă, hai ?

— La vremea asta nu se dă pleavă, îi răspunse Serii hotărît.

— Cum așa, mă rog ?

— Un gospodar cu cap dă vitelor pleavă la amiază, nu seara, la culcare.

— Da' cine ești tu ca să mă-nveți ?

— Nu-mi place să-mi bat joc de vite, și d-aia te și-nvăț !

— Și vrei să le duci paie ?

— Fiecare lucru la vremea lui.
— Încetează numaidecît cu încărcatul !
— Nu, nu încetez. Nu pot să las treaba neisprăvită.
— Dă-mi furca și dă-te la o parte, cîine, nu mă împinge la păcat.

— Eu nu sînt cîine, că-s botezat. Să încarc paiela și-apoi mă dau la o parte. Ba chiar plec de tot.

— Mă cam îndoiesc, frățioare ! Și chiar dacă pleci, te întorci tu repejor îndărăt, dar la voloste, la popreală.

Serii sări din car și aruncă furca în paie :

— Eu să mă întorc ?

— D-apăi cine ?

— Las-o mai cătinel ! Știm și noi cîte parale faci ! De-ar afla stăpînul, nu cred că te-ar lăuda...

Obrajii fălcoși ai vechilului se făcură stacojii, ochii i se bulbucară :

— Ia te uită ! N-o să mă laude, zici ? Apăi, dacă-i vorba așa, spune pentru ce ?

— Eu n-am ce să spun, bolborosi Serii, simțind că i s-au muiat genunchii de spaimă.

— Te lauzi, frățioare, ai să-mi spui tu !

— Da' unde s-a dus făina ? țipă deodată Serii.

— Făina ? Ce făină ? Care făină ?

— Care făină, a de la moară...

Cu o furie sălbatecă, vechilul îl înhăță pe Serii de guler și-l strînse de gît. Vreme de o clipă, încremeniră amîndoi într-o încheștare-de moarte.

— Mă apuci de beregată, hai ? întrebă Serii, liniștit. Vrei să mă sugrumi ?

Și, pe neașteptate, începu să zbiere ca ieșit din minți :

— Ei, hai, dă în mine, dă în mine, dă cît îmi mai cotește sîngele în vine !

Și, smucindu-se din strînsoarea vechilului, puse mîna pe furcă.

— Oameni buni, începu să urle vechilul, deși nu era nimeni prin apropiere. Trimiteți după staroste ! Ascultați, oameni buni : netrebnicul ăsta a vrut să mă omoare.

— Nu te apropia că-ți jupoi nasul, strigă Serii, ținînd furca în cumpănire. Acu nu mai e ca altădată.

Fără de veste, vechilul își repezi brațul, și Serii se rostogoli ca un butuc cu capul în paie...

Toată vara Serii rămase acasă, așteptînd binefacerile Dumei, iar cît ținu toamna bātu pragurile oamenilor, în nădejdea de a se aciua pe lîngă cineva care ar pleca la strînsul trifoiului. Într-o zi, în marginea satului, luă foc o șiră de paie din recolta cea nouă. Serii alergă cel dintîi la locul incendiului, unde răgușise zbierînd, își pîrlise genele și se udase pînă la piele tot dînd porunci și celor ce cărau apă, și celor ce aruncau cu furcile în vîlvătăile roș-aurii, împrăștiind în toate părțile căciuli de foc, și celor ce se foiau fără rost printre flăcări dogoritoare și șuvoaie de apă, printre trosnituri și strigăte, printre icoanele, furcile de tors, hîrdaiele și păturile de grajd, îngrămădite lîngă zidurile izbelor, printre femeile care boceau și frunzele negre ce cădeau din sălciile arse... Altădată, prin octombrie, după niște ploi torențiale, cînd iazul înghețase în urma unui vifor cumplit, porcul unui vecin alunecă de pe un dîmb acoperit cu polei, sparse gheața și căzu în apă. Serii, fără să stea mult pe gînduri, se azvîrli în iaz... Porcul s-a înecat, bineînțeles, totuși Serii se simți îndreptățit să dea buzna în izba slugilor și să ceară votcă, tutun și mîncare. Vînat, clănțănea din dinți și abia își mișca buzele albe ca varul. Numai după ce se primeni cu rufele și hainele lui Koșel, se mai învioră, se ameți apoi cu votcă și începu să se laude — povesti din nou cum a slujit el cu cinste și cu vrednicie la popă, și cum a izbutit să-și mărite fata cu un an mai înainte.

[...]

Cîmpiile acoperite de lînțoliul alb păreau mai largi, mai întinse și mai pustii sub cerul vinețiu, încruntat. Izbele, hambarele, sălciile și șurile de uscat snopii se conturau limpede pe cea dintîi ninsoare. Apoi se porniră viscole care îngrămădiră atîta zăpadă și ridicară troiene atît de înalte, încît satul luă o înfățișare neobișnuită, nordică; doar negrul ușilor și al ferestruicilor se mai deslușea de sub căciulile albe, îndesate, și din stratul gros de zăpadă ce acoperea prispele. După viscole, se dezlănțuiră vînturi aspre, care, lunecînd pe pojghița cenușie de gheață, ce acoperea cîmpiile, smulseră în goana lor ultimele frunze cafenii de pe ramurile stejarilor singuratici din văi; răzeșul Taras Mileaiev, un vînatîr vechi și pătimaș, porni la cîmp înotînd prin nămeții uriași, împetrițați cu urme de iepuri; sacalele se transformară în stane de gheață; movilițe lunecoase se înălțară în jurul copcilor; se bătătoriră drumuri peste troiene — într-un cuvînt se statornici iarna cu zilele ei monotone, cenușii. În sat izbucniră molime: vărsat, tifos, scarlatină... În jurul copcilor cu apă împutită, întunecată, de culoarea sticlelor de bere, din care bea toată Durnovka, stăteau aplecate zile întregi femei, cu fustele sumecate mai sus de genunchii goi, învinețiți de frig, cu opinci ude în picioare și cu capetele înfolite, mari cît banița. Scoteau din niște cazane de tuci, pline cu leșie, cămăși femeiești de în, mai curînd cenușii decît albe, pantaloni bărbătești de cînepă, scutece de copii cu pete galbene, le clăteau în copci, le băteau cu bătălăul și nu le mai tăcea gura sporovăind și povestindu-și una alteia că li s-au opărit mîinile de atîta abur, că bunica lui Matiutin trage să moară la git... Pe la trei, începea să se întunece. Pe acoperișurile izbelor, acum una cu nămeții, stăteau cîini lăptoși. Nimeni nu știa cu ce se hrăneau, cu toate acestea, trăiau și chiar erau oricînd gata să se repeadă la trecători.

De obicei, cei de la conac, se sculau în revărsatul zorilor. Când se crăpa de ziuă, și întunericul începea să se risipească, în penumbra albăstrie, prin izbe, se aprindeau opaițele, se ațîta focul în cuptoare, un fum lăptos, des, se înălța încet prin acoperișuri — în izba slugilor cu ferestrele înghețate era tot așa de frig ca și în tindă —, și Kuzma era trezit din somn de zgomotul ușilor și de foșnetul paielor înghețate, pe care Koșel le aducea din sanie. Îi auzea glasul stins, răgușit, de om sculat cu noaptea în cap și rebegit de foame și de frig. O auzea și pe Tinăra, trebăluind pe lângă samovar, scuturîndu-i burlanul și şușotind poruncitor cu Koșel.

Uneori Kuzma se ducea să-și ia gustarea de dimineață la Koșel, în izba slugilor — cartofi atunci luați de pe foc sau ciorbă de varză acră, rămasă din ajun. Își aducea aminte de orașul în care-și petrecuse toată viața și se mira că nu-l trage inima să se întoarcă acolo. Pentru frate-său, Tihon, orașul era visul lui de totdeauna, iar satul îl ura și-l disprețuia din tot sufletul. Pe cînd Kuzma se silea numai să-l urască. Cu o groază și mai mare ca înainte se gîdea la viața pe care o ducea. Într-adevăr, se sălbătăcise cu totul la Durnovka : erau zile cînd nu se spăla deloc, cînd nu-și scotea sumanul de pe el, și mîncea din aceeași strachină cu Koșel. Dar cel mai cumplit era că, deși îngrozit de viața pe care o ducea și care-l îmbătrînea văzînd cu ochii, simțea totuși că-i place că s-a reîntors — cel puțin așa i se părea — în fîgașul hărăzit lui încă de la naștere. Doar nu degeaba îi curgea prin vine sînge de durnovcean !

[...] De sărbătorile crăciunului se înădi la Kuzma un oarecare Ivanușka, din Basovo, un mujic din alte vremi, cu mintea obosită de povara anilor. Cîndva fusese vestit pentru puterea lui de urs. Acum era un moșneag gîrbov, cu părul întunecat, zbîrlit, și capul totdeauna aplecat, spre pămîntul, pe care călca cu vîrfurile picioarelor înăuntru. Familia lui numeroasă pierise în anul nouăzeci și

doi, cînd bîntuise holera. Scăpase numai unul din feciori, pe atunci ostaş, acum cantonier la cantonul de cale ferată de lângă Durnovka. Ivanuşka şi-ar fi putut sfîrşi zilele la fecioru-său, dar socotea că-i mai bine să umble hoinar, să trăiască din mila altora. Cu mersul lui greoi, de urs, cu capul gol acoperit cu fulgi de zăpadă, păşea greoi prin ogradă, cu băţul şi cu cuşma în mîna stîngă şi cu desaga în cea dreaptă. Lucru ciudat : dulăii nu lătrau la el. Cînd trecea pragul, bolborosea : „Blagosloveşte, Doamne, casa asta şi pe stăpînul ei“, şi se aţeza pe podea lângă perete. Kuzma îşi lua ochii de pe carte şi se uita la el, pe deasupra ochelarilor, cu mirare şi sfială, ca la o sălbăticiune de stepă, pe care nu te-ai fi aşteptat s-o vezi într-o odaie. Apoi intra Tînăra, păşind uşurel cu opincile ei. Tăcută, cu genele lăsate în pămînt şi cu un zîmbet blînd pe buze, întindea lui Ivanuşka o strachină de cartofi fierţi şi o bucată de pîine, presărată cu sare, şi se rezema de tocul uşii. Tînăra purta opinci, era voinică şi lată în umeri, iar faţa ei frumoasă, puţin ofilită, avea o expresie simplă, de ţarancă din alte vremi, încît îţi ziceai că nici n-ar fi putut să-i spună lui Ivanuşka altfel decît bunicule. Îi zîmbea — numai lui îi zîmbea — îmbiindu-l încetişor :

— Mănincă, bunicule, mănincă.

Şi Ivanuşka, fără să ridice capul, cunoscîndu-i blîndeţea numai după glas, mormăia ceva drept răspuns, iar uneori rostea : „Să te mîntuiască cel de sus, nepoată“, şi cu mîna lui stîngă, ca o labă de urs, făcea o cruce mare şi începea să înfulece cu lăcomie. Zăpada de pe părul lui întunecat, neobişnuit de des şi de aspru, se topea. Pe podele se scurgea apa de pe opinci. Sumanul vechi, cenuşiu, îmbrăcat peste cămaşa murdară de cîneapă, răspîndea un miros de izbă fără horn. Mîinile lui pocite de munca atîtor ani, cu degetele noduroase şi ţepene, apucau anevoie cartofii din strachină.

— Nu ţi-e frig numai în sumăieş ? îl întreba Kuzma ceva mai tare.

— Cum ? îngăima Ivanuşka cu glasul stins, întinzându-şi urechea păroasă.

— Nu ți-e frig zic.

Ivanuşka se gîndea.

— De ce să-mi fie frig ? răspundea el trăgănat. Nu mi-e frig... În vechime era mult mai frig.

— Ridică-ţi capul şi netezeşte-ţi părul !

Ivanuşka clătina încet din cap.

— S-a isprăvit, nu-l mai pot ridica, frăţioare... Acum trage spre pămînt...

Şi cu un zîmbet mohorît se silea să-şi înalţe faţa în spăimîntătoare, acoperită toată de păr, şi ochii mici, închişi pe jumătate.

După ce-şi potolea foamea, ofta, îşi făcea cruce, aduna firimiturile de pe genunchi şi le mîncă şi pe acelea. Apoi începea să caute pe pipăite în jurul său desaga, băţul şi cuşma, şi numai după ce le găsea se liniştea şi se așeza pe îndelete la taifas. De fapt, Ivanuşka putea să stea o zi întreagă fără să scoată un cuvînt, dar Kuzma şi Tinăra începeau să-l descoasă, şi el le răspundea ca în vis, de undeva de departe. Le povestea în graiul lui vechi, greoi, cum că „ţarul e cu totul şi cu totul de aur şi nu mănîncă peşte, pentru că-i peste samă de sărat“ ; că prorocul Ilie, „fiind el din cale-afară de greu, au spart ceriul şi s-au prăvălit la pămînt cu car cu tot“ ; că Ioan Botezătorul s-a născut lăţos ca un berbec şi că după ce boteza oamenii îi pălea cu toiagul în creştet „ca să se dezmeticească“ ; că orice cal caută să omoare un om, o dată pe an, şi anume de ziua sfinţilor Frol şi Lavr. Le mai povestea că, pe vremuri, secara creştea așa de deasă, că nici șarpele nu putea să se strecoare printr-însa ; că altădată un om putea să cosească două deseatine de secară pe zi ; că a avut un cal pe care trebuia să-l țină legat în lanţ, de voinic şi rău ce era ; că acum vreo șaizeci de ani i s-a furat un jug de ham atît de bun, că nu s-ar fi învoit să-l dea nici cu două ruble... Ivanuşka era adînc incre-

dințat că ai lui n-au murit de holeră, ci fiindcă s-au mutat prea repede în izba cea nouă, după ce arsese cea veche, și nu l-au lăsat pe necuratul să doarmă mai întâi într-însa, și că el și fecioru-său au scăpat, din întâmplare, pentru că au dormit în șura de uscat snopii. Către seară, Ivanușka se ridica și pleca, oricît de rea ar fi fost vremea, și niciodată nu se lăsa înduplecat să rămînă peste noapte... Dar într-o zi a răcit așa de tare, că în ajunul Bobotezii a murit la canton. Fecioru-său îl ruga să se împărtășească, dar Ivanușka nu voia, zicea că dacă se împărtășește moare, iar el e hotărît „să nu se dea supus morții“. Zile întregi zăcu în nesimțire, dar chiar și în delir se ruga de noră-sa că de va bate moartea la ușă, să-i spună că el nu-i acasă. Într-o noapte își veni în simțiri, își adună puterile, se dădu jos de pe cuptor și se lăsă în genunchi în fața icoanei luminate de candelă. Oftă din greu și mormăi îndelung ceva, repetînd : „Doamne sfinte, părinte, iartă-mi păcatele...“ Apoi căzu pe gânduri și rămase un răstimp tăcut, cu fruntea lipită de podea. Deodată se ridică în picioare și zise cu tărie : „Nu, nu mă dau“. Dar cînd se trezi a doua zi dimineața, văzu că noră-sa întinde aluat și încinge cuptorul...

— Nu cumva pentru îngropăciunea mea ? întrebă el cu glasul tremurat.

Femeia nu-i răspunse. Ivanușka își adună iar puterile, se mai dădu jos o dată de pe cuptor și ieși în tindă ; într-adevăr, un sicriu mare, liliachiu, cu cruci albe în opt colțuri, era rezemat de perete. Și, deodată, își aduse aminte ce-a pățit cu vreo treizeci de ani în urmă bătrînul Lukian, un vecin al său. Lukian se îmbolnăvise, și ai casei, fără a mai sta pe gânduri, i-au cumpărat un sicriu — și acela frumos, scump —, au adus de la tîrg făină, votcă, șalău sărat, dar Lukian s-a făcut bine. Ce să facă cu sicriul ? Cum să-și scoată banii cheltuiți ? Și cinci ani de-a rîndul ai casei l-au tot blestemat și i-au făcut zile fripte, pînă l-au dat gata... Aducîndu-și aminte de păța-

nia asta, Ivanușka își lăsă capul în piept și intră resemnat în izbă. Chiar în noaptea aceea, în timp ce zăcea pe spate, fără cunoștință, începu dintr-o dată să cînte încet, tot mai încet, cu glas jalnic și tremurat, care se prefăcu deodată în bîlbîit, apoi genunchii prinseră a-i tremura, oftă adînc, pieptul i se ridică, pe buzele lui întredeschise se ivi o spumă și moșneagul încremeni pentru vecie...

Din pricina lui Ivanușka, Kuzma zăcu aproape o lună. În dimineața de Bobotează era un ger atît de cumplit, încît, se spunea, înghețau păsările în zbor ; cu toate acestea, Kuzma plecă să vadă mortul, deși n-avea nici măcar pîslari. Mîinile lui Ivanușka — înțepenite și încrucișate pe cămașa curată de cînepă ce-i acoperea pieptul foarte umflat — sluțite de bătăturile căpătate în cei optzeci de ani de muncă istovitoare, erau atît de grosolane și de înspăimîntătoare, încît Kuzma își întoarse privirea în altă parte. Se grăbi să pună la loc giulgiul alb de pînză, nefiind în stare să se uite la părul și la fața lui de sălbăti-ciune, acum fără viață. Ca să se încălzească, Kuzma bău votcă și se așeză la gura cuptorului încins, în care pălă-lăia focul. În canton era cald și curat, ca într-o zi de sărbătoare. La căpățiul sicriului lat, liliachiu, acoperit cu giulgiu, pîlpîia luminița aurie a unei lumînări de ceară, lipită de icoana întunecată din ungher. Pe unul din pereți atîrna o litografie în culori vii, care înfățișa vînzarea lui Iosif de către frații săi. Gazda, nevasta soldatului, o femeie prietenoasă, ridica cu ușurință niște ceaune de tuci, grele de cîte un pud, și le vîra cu vîtraiul în cuptor, în vreme ce povestea veselă despre lemnele statului. Ea îl ruga pe Kuzma să rămînă măcar pînă s-a întoarce bărbatu-său din sat. Dar pe Kuzma îl scuturau frigurile. Votca pe care o băuse i se împrăștiase ca o otravă prin tot trupul lui înfrigorat, obrații îi ardeau, și ochii i se umpleau de lacrimi nepoftite... Fără să mai aștepte să se încălzească, se urcă în sanie și, luînd-o de-a dreptul peste valurile albe și încremenite ale cîmpiei, plecă la Tihon

Ilici. Calul, cu părul creț și alb de promoroacă, alerga iute — se auzea cum îi saltă splina — slobozind pe nări rotocoale de abur cenușiu. Sania părea că se tinguie, iar tălpile ei de fier vițiau răsunător pe zăpada învîrtoșată. În spate, aureolat de cercuri de ger, atirna jos de tot un soare galben, dar din față, dinspre miazănoapte, sufla un vînt năpraznic care-ți tăia răsufierea. Prăjinile care marcau drumul, încărcate de promoroacă, se aplecau. În răstimpuri, presuri mari, cenușii, zburau în stoluri prin fața calului, se împrăștiau pe drumul lucios ca să ciugulească bălegarul înghețat, apoi își luau din nou zborul și se risipeau. Kuzma se uita la ele printre genele grele, albe, și își dădea seama că fața lui înțepenită de frig, cu barba și mustățile ninse, aducea acum cu o mască de irod... Soarele se călătorea. În sclipirea portocalie a asfințitului, valurile de zăpadă răsfrîngeau pe alocuri luciri verzui, spectrale, iar crestele lor, pe alocuri dințate, așterneau umbre lungi, albastre... Kuzma smuci hăturile, întoarse calul, și o luă spre casă. Cînd ajunse la conac, soarele asfințise, în odaia lui cu geamurile ca de vată, răzbătea o lumină mohorîță, prin unghere stăruiau umbre sinilii de amurg — era pustiu și frig. Lugaciul, în colivia lui de lîngă fereastra ce dădea spre grădină, zăcea cu lăbuțele în sus și penele înfoiate, iar gușulița lui roșie era umflată.

— S-a dus, zise Kuzma, și luînd lugaciul ieși ca să-l arunce afară.

Gîndul că Durnovka e îngropată în nămeții înghețați, că-i atît de departe și de străină de restul lumii în seara aceasta tristă de iarnă de stepă, îl îngrozi deodată. S-a isprăvit ! Capul îi ardea și era tulbure și greu ca plumbul. Acuși să se culce și n-o să se mai scoale niciodată, fără îndoială... Se auzi scîrțîind zăpada, și Kuzma văzu pe Tinăra venind spre cerdac cu o căldare în mînă.

— Sînt bolnav, Duniuška ! îi zise el cu blîndețe, crezînd că-i va spune o vorbă bună.

Dar Tinăra îi răspunse rece, cu nepăsare :

— Să încing samovarul ?

Și nici măcar nu-l întrebă ce-l doare. Nici de Ivanuška nu-l întrebă nimic... Kuzma se întoarse în odaia întunecoasă, tremurînd din tot trupul, și se culcă pe divan, întrebîndu-se cu groază unde-și va face acum nevoile... Din clipa aceea, serile se amestecară cu nopțile, nopțile cu zilele, și le pierdu socoteala...

În prima noapte, Kuzma se trezi pe la ora trei și bătu cu pumnul în perete, ca să ceară apă ; îl chinuise setea în somn și îl frămînta gîndul dacă lugaciul a fost aruncat sau nu. Dar nimeni nu răspunse la bătăile lui. Tinăra se culcase în izba slugilor. Deodată își aduse aminte că-i bolnav de moarte, și-l cuprinse o deznădejde atît de cumplită, ca și cînd s-ar fi trezit într-un cavou. Va să zică, sălița, în care miroase a zăpadă, a paie și a hamuri, e pustie ! Va să zică, e singur, bolnav și neputincios, în toată casa asta întunecoasă, rece ca o ghețarie, în odaia asta, în care ferestrele cenușii abia se mai deslușesc în liniștea de mormînt a nopții nesfîrșite de iarnă, unde într-un ungher atîrnă o colivie de care nimeni nu mai are nevoie.

— Doamne, mîntuiește-mă și miluiește-mă ! Ajută-mă, Doamne, cît de cît, se rugă el în șoaptă și, ridîcîndu-se, începu să-și scotocească buzunarele cu mîinile tremurătoare.

Vroia să aprindă un chibrit. Dar șaptele lui erau delir, capul aprins de fierbințeală îi vuia și-i vîjîia, mîinile și picioarele îi erau înghețate... Iată, a sosit Klaşa, fata lui cea dragă și iubită. A deschis grăbită ușa, i-a potrivit capul pe pernă și s-a lăsat pe un scaun lîngă divan... E îmbrăcată ca o domnișoară, cu șubuliță de catifea, cu căciuliță și un manșon din blăniță albă — are mîinile parfumate, ochii strălucitori și obrajii îmbujorați de ger...

„Vai, ce bine s-au descurcat toate !“ șopti cineva... Totuși nu-i plăcea că fetița lui n-a aprins lumina, că n-a venit la el, ci la înmormintarea lui Ivanușka... și că, pe neașteptate, a început să cînte cu un glas gros, bărbătesc, acompaniindu-se la ghitară : „Haz-Bulat, viteazule, săracuț e bordeiul tău“...

Chinuit de groaza morții, care-i otrăvea sufletul la începutul bolii, lui Kuzma i se năzăreau în delir cînd lugaciul, cînd Klașa, cînd Voronejul, dar nici atunci nu-l părăsea gîndul să roage pe cineva să-și facă pomană cu el și să nu-l îngroape la Kolodezi. Doamne, dar oare nu-i o nebunie să te bizui pe mila celor din Durnovka ? Într-o dimineată, își veni în simțiri tocmai cînd Koșel și Tinăra făceau focul în sobă. Glasurile lor simple și liniștite i se părură străine, ciudate și neîndurătoare, așa cum li se pare de obicei bolnavilor viața de toate zilele a oamenilor sănătoși. Kuzma vroia să strige, să-i roage să pună la încins samovarul, dar amuți : auzi glasul furios al lui Koșel, care spunea ceva în șoaptă — vorbea despre el, despre bolnav, desigur — și răspunsul repezit al Tinerei :

— Da' dă-l încolo ! Dacă moare, au să-l îngroape...

Către seară, razele soarelui care asfințea, răzbătînd printre crengile desfrunzite ale salcîmilor, luminară ferestrele conacului. În odaie plutea fum de tutun. Lîngă patul bolnavului ședea felcerul, un bătrînel care răspîndea un miros de medicamente și de aer proaspăt, și-și smulgea tîrîturii de gheață din mustăți. Pe masă, clocoțea samovarul, iar alături stătea Tihon Ilici — înalt, cărunt, grav — și opărea firișoare de ceai aromat. Felcerul vorbea de vacile lui, de prețul făinii și al untdelemnului, iar Tihon Ilici povestea ce înmormîntare frumoasă și bogată a făcut el Nastasiei Petrovna și cît e de bucuros că a găsit în sfîrșit cumpărător pentru Durnovka. Kuzma înțelese că Tihon Ilici a sosit din oraș chiar atunci, că Nastasia Petrovna a murit subit în drum spre gară, înțelese, de asemenea, că înmormîntarea l-a costat pe frate-său

o groază de bani și că a și luat arvună pentru Durnovka, dar toate astea îl lăsau rece...

[...]

Starea aceasta de slăbiciune nu-l părăsi pe Kuzma încă multă vreme. Se gîdea la primăvară cu o bucurie nostalgică — era nerăbdător să plece cît mai repede din Durnovka. Știa că sfîrșitul iernii nu-i aproape, deși dezghețul începuse. Prima săptămînă din februarie fusese cețoasă, mohorită. Picla ascundea vederii cîmpiile, topea zăpezile. Satul părea iar o pată mare, neagră, printre nămeții murdari se făcuseră băltoace. Într-o zi trecu prin sat zapciul, avea caii înhămați în șir, unul cîte unul — și era plin tot de baligă de cal. Se auzeau cîntînd cocoșii, iar prin ventilator pătrundea un aer jilav, de primăvară, care te tulbura... Kuzma vroia să mai trăiască, să trăiască, să aștepte venirea primăverii și să se mute la oraș, să trăiască supunîndu-se soartei, să facă orice muncă pentru o bucată de pîine... Bineînțeles, nu la străini, ci la frate-său, așa bun-rău cum este. Dealtfel, Tihon îi propusese, pe cînd zăcea bolnav, să se mute la Vorgol.

— Păi unde să te duci, îi zisese el după ce se gîndise puțin. De la întii martie scap și de dugheană, și de gospodărie, așa că, frățioare, hai să plecăm la oraș, cît mai departe de tîlharii ăștia !

De bună seamă, erau tîlhari. Într-o zi, veni răzeșita pe la conac și le istorisi cu amănunte ce pățise Serii cu cîteva zile mai înainte. Spunea că Deniska s-a întors de la Tula, că umblă fără rost prin sat, lăudîndu-se că are parale, că vrea să se însoare și că nu-i departe vremea cînd va duce o viață cum nu s-a mai pomenit. La început, oamenii ziceau că nu-s decît lăudăroșenii, dar mai tîrziu, din unele vorbe scăpate parcă înadins de Deniska, au priceput despre ce e vorba, și l-au crezut. L-a crezut și Serii și a început să se dea bine pe lîngă fecioru-său. Dar după ce a jupuit iapa și a primit de la Tihon Ilici o rublă

și a mai cîștigat cincizeci de copeici la piele, a prins a face pe fudulul și s-a pus pe băut. După ce a chefuit două zile încheiate, în care timp și-a pierdut luleaua, s-a trîntit pe cuptor să se hodiească. Îl durea capul și nu mai avea lulea cu ce să fumeze. Ca să-și răsucescă cîte o țigară, s-a apucat să smulgă hîrtia de pe tavan, pe care fecioru-său îl tapițase cu ziare și cu un fel de poze din reviste. Se înțelege, smulgea hîrtia pe ascuns, dar s-a întîmplat că Deniska să-l prindă asupra faptului. Și cum l-a prins, a și început să răcnească la dînsul. Serii, care mai era încă amețit de băutură, a răcnit și el. Atunci Deniska l-a tras de pe cuptor și i-a dat o bătaie soră cu moartea; l-a bătut pînă ce au sărit vecinii să-l scape... „Dar parcă Tihon Ilici e mai breaz? se gîndea Kuzma. S-a îndîrjit ca un nebun s-o mărite pe Tînăra cu unul din tilharii ăștia!”

Cînd Kuzma auzise pentru prima oară că-i vorba să se pună la cale această căsătorie, se hotărîse s-o împiedice cu orice chip. Ce grozăvie! Și ce neghiobie! Dar mai tîrziu, în timpul bolii, cînd își reveni în simțiri, se gîndea cu bucurie chiar la această neghiobie. Îl surprinsese și-l uimise nepăsarea Tinerei față de el, un om bolnav. „E o fiară, o sălbatică!” își zicea Kuzma și, aducîndu-și aminte de căsătorie, adăuga cu răutate: „Foarte bine! Așa-i trebuie!” Dar acum, după boală, îi trecu furia și se hotări iar să se împotrivească. Într-un rînd, aduse vorba despre dorința lui Tihon Ilici, dar Tînăra îi răspunse liniștit:

— Am și vorbit cu Tihon Ilici despre asta. Să-i dea Dumnezeu sănătate că s-a gîndit să facă o faptă bună.

— O faptă bună? se minună Kuzma.

Tînăra se uită la el și clătină din cap:

— Și de ce n-ar fi bună? Ești un om ciudat, Kuzma Ilici! Zău așa! Mi-a făgăduit bani, nunta o ia asupra lui... Și apoi, nu mi-a ales un văduvoi oarecare, ci un flăcău fără năravuri... nici putred de boli, nici bețivan...

— În schimb, e un leneș, un bătauș, și un dobitoc fără seamăn, adăugă Kuzma.

Tinăra își lăsă ochii în pământ și nu răspunse o vorbă. Oftă doar, se întoarse și se îndreptă spre ușă.

— De, cum crezi, zise ea cu un tremur în glas. Treaba dumitale... N-ai decît să-l întorci... Te privește...

Kuzma făcu ochii mari și strigă :

— Stai nițel ! Ai înnebunit ! Crezi că-ți vreau răul ? Tinăra se întoarse și se opri.

— Dar ce altceva ? începu ea cu asprime și aprindere, roșindu-se toată și privindu-l cu ochi scînteietori. După dumneata, ce-ar trebui să fac ? Să bat pragurile oamenilor toată viața ? Să mănînc piinea altora ? Să n-am ungherul meu și să umblu cu cerșitul ? Să-mi caut un văduvoi, un moșneag ? Puține lacrimi am înghițit eu pînă acum ?...

Glasul Tinerei se frînse. Izbucni în plîns și ieși. Dar în aceeași seară Kuzma o făcu să înțeleagă că nici prin gînd nu-i trecuse să-i strice socotelile, și în cele din urmă ea îl crezu și-i zîmbi cu sfială și prietenie.

— Mulțumesc, zise ea cu glasul acela blînd cu care vorbea cu Ivanușka.

Totuși, și de rîndul acesta începură a-i tremura lacrimi în virful genelor, și din nou Kuzma rămase nedumerit.

— Ei, acum de ce plîngi ? o între bă el.

Tinăra îi răspunse încet, aproape în șoaptă :

— Nici Deniska n-o fi cine știe ce bucurie...

[...] Începuse iar să ningă. Serii și fecioru-său atîta așteptau — să se mai dreagă drumurile, ca să pornească nunta.

În ziua de douăsprezece februarie, pe înserat, în sălița rece și întunecoasă a conacului avu loc o discuție liniștită. Tinăra, cu o basma galbenă cu puchiței negri trasă pe frunte, stătea lîngă sobă, cu ochii ațintiți la opincile ei, iar Deniska, cel cu picioarele scurte, stătea lîngă ușă, cu capul gol, îmbrăcat cu podiovca lui cea grea cu umerii

pleoștiți. Se uita și el în jos, la niște cizmulite cu potcoave, pe care le răsucea în miini. Cizmulitele erau ale Tinerei. Deniska le dresese și acum venise să încaseze cele cinci copeici ce i se cuveneau pentru munca lui.

— N-am nici un ban la mine, spunea Tinăra. Iar Kuzma Ilici cred că doarme. Așteaptă pînă mîine.

— Nu pot să aștept, îi răspunse Deniska pe gînduri, cu un glas cîntat, scociorînd cu unghia una din potcoave.

— Atunci ce-i de făcut ?

Deniska se gîndi o clipă, oftă, își scutură claia de păr și deodată ridică fruntea.

— Ei, ce să ne mai batem gura degeaba, zise el tare și hotărît, fără să se uite la Tinăra și silindu-se să-și învingă sfiala. Tihon Ilici a vorbit cu tine ?

— A vorbit, răspunse Tinăra. M-a tocat la cap de mi s-a și urît.

— Atunci mă duc și mă întorc îndată cu tătucu. Kuzma Ilici trebuie să se scoale acuși-acuși, să-și bea ceaiul...

Tinăra stătu pe gînduri :

— De, treaba ta...

Deniska puse cizmulitele pe prichiciul ferestrei și, fără a mai aduce vorba de bani, plecă. Iar peste o jumătate de oră se auzi cum cineva își scutura în cerdac zăpada de pe opinci. Se întorsese Deniska cu Serii. Cine știe de ce, Serii se încinsese peste șolduri, pe deasupra caucazienei, cu o cingătoare roșie. Kuzma le ieși înainte. Deniska și Serii se închinară îndelung spre colțul cel întunecat al odăii, apoi își scuturară chicile și-și ridicară capetele.

— Pețitorul nu-i chiar pețitor, însă e un om cumsecade, începî Serii fără grabă, cu un glas neobișnuit de așezat, fără urmă de sfială. Tu ai de măritat o fată, ca să zicem așa, iar eu de însurat un fecior. Hai să ținem sfat și să cădem la învoială pentru fericirea lor.

Și, plin de gravitate, făcu o plecăciune adâncă.

Stăpînindu-și un zîmbet trist, Kuzma dădu poruncă să fie chemată Tinăra.

— Fugi de-o caută, îi porunci Serii lui Deniska, vorbind în șoaptă, ca la biserică.

— Sînt aici, zise Tinăra ; ieși de după ușă și făcu o plecăciune lui Serii.

Se lăsă tăcere. Samovarul, așezat pe podea, clocotea și bolborosea, împrăștiind o lumină roșietică pe sub grătar. Chipurile celor de față nu se vedeau.

— Ei, cum îi fata mea, hotărăște-te, zîmbi Kuzma.

Tinăra se gîndi.

— N-am nimic de zis împotriva flăcăului...

— Și tu, Denis, ce spui ?

Deniska tăcu și el o vreme.

— De, tot trebuie să mă însor odată și odată... Poate c-o da Dumnezeu și-o fi bine...

Și cei doi pețitori se hiritisiră că au pus treaba la cale. Samovarul a fost dus în izba slugilor. Răzeșița, care află cea dintîi vestea, veni fuga de la Capul Malului, aprinse candela în izba slugilor, îl trimise pe Koșel să cumpere votcă și semințe de floarea-soarelui, așeză pe logodnică și pe logodnic sub icoană, le turnă ceai, pe urmă se așeză lîngă Serii și, pentru a împrăști stînjeneala celor de față, începu să cînte cu un glas pițigăiat, uitîndu-se în răstimpuri la fața pămîntie și la genele lungi ale lui Deniska :

*Prin livada noastră cu umbrare
Și prin via verde, cu mult soare,
Îmi colindă chipeșul fecior,
Cu obrazul alb și rumeior.*

A doua zi, toți cei ce auzeau din gura lui Serii despre ospățul din ajun, îl sfătuiau zîmbind : „Bine ar fi să-i ajuți pe tineri măcar cît de cît !“ Tot așa îi vorbi și Koșel : „Tinerii abia-și înjgheabă gospodăria, ar trebui să-i ajuți“. Fără să spună o vorbă, Serii se duse acasă

și aduse Tinerei care călca ceva în săliță, două ceaune de tuci și un mosor cu ață neagră.

— Poftim, norișoară, zise el cu sfială, din partea soacrei. Poate ți-or prinde bine... Altceva n-avem, dacă am avea, ți-am da cu dragă inimă...

Tinăra făcu o plecăciune și-i mulțumi. Călca o perdea, trimisă de Tihon Ilici „să-i țină loc de vâl“, și ochii ei erau umezi și roșii. Serii ar fi vrut s-o mîngîie, să-i spună că nici viața lui nu-i miere, dar se fistici, oftă și, după ce puse ceaunele pe prichiciul ferestrei, ieși.

— Mosorelul cu ață l-am pus într-unul din ceaunele, mormăi el.

— Bogdaproste, tătucă, îi mulțumi Tinăra încă o dată, cu glasul acela blînd și prietenos cu care vorbea numai cu Ivanușka, dar, îndată ce ieși Serii din odaie, zîmbi ironic și începu să cînte : „Prin livada noastră cu umbrare...”

Kuzma scoase capul din salon și-i aruncă o privire aspră pe deasupra ochelarilor. Tinăra amuți.

— Ascultă, zise Kuzma. Ce-ar fi să te lași păgubașă de toată povestea asta ?

— Acum e prea tîrziu, îi răspunse Tinăra încet. Și așa n-am să mă pot spăla de rușine... Crezi că nu știe tot satul cu ai cui bani se face nunta ? Și apoi s-au și făcut cheltuieli...

Kuzma ridică din umeri. Într-adevăr, odată cu perdeaua, Tihon Ilici trimise douăzeci și cinci de ruble, un sac de făină de cea mai bună calitate, mei și un porc slab... Dar să-ți distrugi viața numai pentru că s-a tăiat un porc !...

— Măi, măi ! făcu Kuzma. M-ați dat gata ! Auzi, rușine, cheltuieli... Ce, tu faci mai puțin decît un porc ?

— Mai puțin ori mai mult, mortul de la groapă nu se mai întoarce, răspunse Tinăra cu simplitate, hotărît, și oftă, împăturind cu grijă perdeaua caldă, călcată. Iei masa chiar acum ?

Fața ei luă o expresie liniștită. „S-a sfârșit, orice-ai face n-o mai poți îndupleca!“ se gândi Kuzma și zise:

— Ei, cum îți așterni, așa o să dormi...

După ce mîncă, Kuzma aprinse o țigară și începu să se uite pe fereastră. Se întuneca. Kuzma știa că în odaia slugilor, turta dulce de nuntă e gata coaptă, că se pun la cale două ceaune cu răcitură, un ceaun cu tăitei, un ceaun cu ciorbă, un ceaun cu cașă — toate cu carne de porc. Și Serii se afla în treabă, robotea pe dîmbul de zăpadă dintre hambare și șopron, unde în amurgul siniliu ardeau în pălălăi portocalii paie cu care pîrlea porcul. În jurul flăcărilor, dulăii își așteptau partea — boturile și piepturile lor albe păreau trandafirii, mătăsoase. Serii alerga încoace și încolo, înotînd prin zăpadă, potrivea focul, se repezea la dulăi... își virise după cingătoare poalele zăbunului, iar căciula și-o împingea mereu spre ceafă cu dosul miinii drepte în care strălucea un cuțit. Luminat în treacăt, cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta, Serii arunca pe zăpadă o umbră uriașă, dănțuitoare, ai fi zis că e umbra unui sălbatic. Pe cărarea de lîngă hambar trecu în fugă răzeșița, mistuindu-se după dîmbul de zăpadă. Se ducea în sat să cheme druștele și să ceară de la Domășka bradul pe care-l păstra în beci și care trecea de la mireasă la mireasă. Kuzma se îmbracă, se pieptănă și își schimbă surtucul, găurit la coate, cu redingota lui cea veche cu poale lungi și, ieșind în cerdacul alb de zăpadă, care nu mai contenea să cearnă de sus, desluși prin întunericul gingaș și cenușiu o ceată mare de fete, de flăcăi și băieți, adunați în fața ferestrelor luminate ale izbei slugilor. Era larmă, gălăgie și trei armonici cîntau deodată, fiecare altceva. Încovoiat și pocnindu-și încheieturile degetelor, Kuzma ajunsese la izbă, își făcu loc prin mulțime și, aplecîndu-se, intră în tindă. Și tinda era ticsită de lume. Cîțiva ștrengari se tot foiau printre picioarele oaspeților, care-i apucau de guler și-i dădeau afară, dar ei se întorceau din nou...

— Lăsați-mă să intru, pentru Dumnezeu, zise Kuzma înghesuit lângă ușa.

Dar îl înghesuiră și mai tare ; noroc că tocmai atunci cineva deschise larg ușa. Învăluit în rotocoale de abur, Kuzma păși pragul și se opri lângă ușa. Aici, în odaie, era lume mai curățică, fete cu șaluri înflorate, flăcăi în straie noi. În aer stăruia un miros de stambă, de cojoace, de gaz, de mahorcă și de cetină. Un brăduț verde, împodobit cu cordeluțe roșii, era așezat pe masă cu cren-guțele răsfirate deasupra unei gazornite de tablă. În jurul mesei, pe sub ferestrele dezghețate, ude, și de-a lungul pereților igrasioși și innegriți, ședeau druștele gătite, pudrate și vopsite grosolan, cu ochii strălucitori, toate cu basmale de mătase sau de lână pe cap și cu o pană frumoasă de rățoi, cu reflexe de curcubeu, înfiptă în păr la timplă. Chiar când intră Kuzma în odaie, Domășka, o fată șchioapă de un picior, cu fața măslinie, rea, dar deșteaptă, cu ochi pătrunzători, întunecați, ca murele, și sprâncenele negre îmbinate, începu cu un glas aspru, puternic, un cîntec mai vechi de nuntă :

*Seară, de pe urmă seară,
În cea viață de fecioară,
Seara asta-i, ce se lasă,
Că Avdotia-i mireasă...*

Celelalte fete, toate deodată, dar nu tocmai în ton, repetară ultima strofă și se întoarseră spre mireasă — potrivit datinii, ea ședea lângă sobă, negătită, acoperită pînă peste cap cu un șal negru, și trebuia să răspundă la cîntec cu lacrimi și bocete : „Tătucă dragă, mămuca mea scumpă, cum să-mi trăiesc viața măritată, cum să-mi duc viața întristată ?” Dar mireasa tăcea. Fetele sfîrșiră cîntecul și o priviră cu coada ochiului, nemulțumite. Apoi șușotiră între ele, își încruntară sprîncenele și rar, tără-gănat, începură cîntecul orfanei :

*Scaldă, încropește-te !
Clopote, urnește-te !*

Fălcile încheștate ale lui Kuzma începură a tremura, un fior de gheață îi trecu prin creștetul capului și prin pulpe, o durere dulce răzbi în umerii obrajilor și ochii i se încețoșară de lacrimi... Mireasa se înfășură în șal și, pe neașteptate, izbucni în hohote de plîns, cutremurîndu-se toată.

— Ajunge, fetelor ! strigă cineva.

Dar fetele nu vroiau să știe de nimic :

*Dangăt mare să pornească,
Pe tăicuțu să-l trezească !*

Gemînd și plîngînd în hohote, mireasa își lăsa capul cînd pe genunchi, cînd pe brațe... În cele din urmă, tremurînd încă și abia ținîndu-se pe picioare, o duseră în încăperea rece a izbei, s-o gătească.

După aceea, Kuzma îi dădu binecuvîntarea. Mai întîi veni mirele, însoțit de Vaska, unul dintre feciorii lui Iakov. Deniska era încălțat cu cizmele lui Vaska, își tunsese părul, iar gîtul, tivit de gulerul unei cămăși albastre cu horboțică, și-l răsese la sînge. Se spălase cu săpun și acum arăta foarte tînăr, ba chiar părea frumușel și, știind aceasta, își lăsa mereu în pămînt genele negre, cu un aer grav și sfios. De cum intră în odaie, Vaska, vornicelul, care purta o cămașă roșie și avea cojocul deschiat, aruncă o privire aspră druștelor.

— Isprăviți cu urlatul ! zise el pe un ton grosolan, și adăugă, așa cum cerea datina : Ieșiți afară, ieșiți afară !

Druștele răspunseră în cor :

— Fără sfințire, nu pui temelie, doar sus pe patru colțuri, bagdadie ; în fiecare colț al izbei tale, așază, rînd pe rînd, patru parale, în mijloc pune-o rublă din chimir și votcă limpejoară într-un clondir.

Vaska scoase din buzunar o carafă și o puse pe masă. Fetele se ridicară. Se făcuse și mai multă înghesuială. Ușa se deschise iar și iar năvăliră înăuntru valuri de aburi și de frig. Dînd lumea la o parte, răzeșița intră cu o icoană ferecată în argint în mînă și, după ea, mireasa îmbrăcată cu o rochie albastră cu volane. Toți rămaseră cu gura căscată — atît era de palidă, de liniștită și de frumoasă. Vaska repezi o palmă zdravănă peste frunte unui băiețuș cu capul mare, cu umerii lați și picioarele strîmbe ca ale unui baset, și aruncă un cojoc vechi peste paiele din mijlocul izbei. Mirele și mireasa pășiră pe cojoc.

Fără să-și ridice capul, Kuzma luă icoana din mîinile răzeșiței și se făcu o liniște atît de adîncă, încît se auzea răsuflarea șuierătoare a băiețușului cel curios, cu căpățîna mare. Mirele și mireasa se lăsară în genunchi amîndoi deodată și făcură o plecăciune la picioarele lui Kuzma. Apoi se ridicară și se mai lăsară o dată în genunchi. Kuzma se uită la mireasă și în privirile lor întîlnite pentru o clipă licări groaza. Se făcu alb ca varul și își zise cu spaimă: „Parcă văd că arunc icoana pe podea...” Dar, fără să vrea, mîinile lui făcură semnul crucii în aer cu icoana. Tînăra o atinse cu buzele, apoi sărută și mîna lui Kuzma, care trecu icoana altcuiva și, cu o durere și o duioșie de părinte, luă între palme capul Tinerei, o sărută pe basmaua nouă, frumos mirositoare, și izbucni într-un plîns amar. Apoi, cu privirea încetoșată de lacrimi, se întoarse și, dînd lumea la o parte, ieși în tindă. Vîntul înghețat îl izbi în obraz. Prin întuneric, se deslușea pragul alb, acoperit cu un strat gros de zăpadă și se auzea vuind acoperișul. Dincolo de prag viscolea cumplit, și lumina care răzbătea prin ferestruici, de la troienele ce acoperiseră prispa, se înălța în vârtejuri fumurii.

Viforul nu încetă nici a doua zi dimineăta. Prin pulberea cenușie, care nu se mai liniștea, nu se zăreau nici Durnovka, nici morile de la Capul Malului. Uneori

se mai lumina, alteori se întuneca întocmai ca în amurg. Livada era înveșmîntată în alb, vuietul ei se contopea cu vîjiitul vîntului, în care părea că se deslușește dangătul depărtat al unor clopote. Crestele ascuțite ale troienelor fumegau. De pe cerdac, unde dulăii încărcăți cu zăpadă adulmecau, stringîndu-și ploapele, mirosul cald și plăcut care răzbătea prin viscol din hornul izbeii slugilor, Kuzma deslușea anevoie umbrele întunecate și încețoșate ale mușicilor, ale cailor, ale sâniilor și zuruital zurgălăilor. Pentru mire se pregătise o sanie înhămată cu doi cai, pentru mireasă — cu un cal. Peste cele două sâni se așternuseră cergi din pîslă de Kazan cu izvoade negre la colțuri. Nuntașii erau încinși cu cingători viu colorate. Îmbrăcate cu șube vătuite și cu șaluri pe cap, femeile se îndreptau spre sâni cu pași mărunței, călcînd cu fereală, și repetau fandosindu-se : „Doamne, ce întuneric, să-ți dai cu degetele în ochi, și mai multe nu !“... Ca să nu-și boțească rochia, mireasa își ridica pe cap poalele șubei și ale rochiei albastre, și se așeză în sanie de-a dreptul pe fusta albă de dedesubt. Capul ei împodobit cu o cunună de flori de hîrtie era înfolfit în basmale și șaluri. De mult ce plînsese, puterile îi slăbiseră așa de tare, încît acum vedea ca prin vis făpturile întunecate care forfoteau în viforniță și tot ca prin vis auzea larma și vorbele lor, clinchetul sărbătoresc al zurgălăilor... Caii își culcau urechile și-și fereau boturile din calea viscolului. Vîntul năprasnic împrăstia strigătele și vorbele nuntașilor, îi orbea și le albea mustățile, bărbile și căciulile. Prin întunericul lăptos, vizitii se recunoșteau cu greu unul pe altul.

— Ptiu, mama ei de viforniță ! bodogănea Vaska cu capul în piept, luînd în mîini hățurile și așezîndu-se lîngă mire. Apoi strigă în vînt, cu un glas grosolan și nepăsător : — Boieri, dumneavoastră, binecuvîntați mirele să se ducă să-și ia mireasa !

Cineva răspunse :

— Domnul să-i binecuvînteze !

Și zurgălăii începură să zuruie, tălpicele săniilor să scîrîie, troienele tăiate de tălpice să fumege, vîrtejuri de fulgi de nea să zboare într-o parte, moțurile, coamele și cozile cailor să fluture...

În căsuța paznicului bisericii din sat, unde intrară să se încălzească, pînă la venirea preotului, stăruia un miros greu de fum; plecară de acolo cu durere de cap. Același miros greu plutea și în biserică, ba pe deasupra era și frig, și întuneric din pricina viscolului, a bolților joase și a gratiilor de la ferestrele mici. Numai în mîinile mirelui și ale miresei ardeau lumînări și, bineînțeles, în mîna preotului — un bărbat negricios, lat în spete, care stătea aplecat deasupra molitvelnicului picurat în multe locuri cu ceară, și citea repede prin ochelari. Pe podea se făcuseră băltoace — se topise zăpada adusă din belșug de nuntași pe cizme și opinci. De cîte ori se deschidea ușa, le sufla vîntul în spate. Preotul se uita încruntat cînd la ușă, cînd la mire și mireasă, la făpturile lor încordate, gata să-i împlinească poruncile, la chipurile lor încremenite într-o expresie de resemnare și de smerenie, luminate de jos de pîlpîirile aurii ale lumînărilor... În virtutea obișnuinței, preotul rostea unele cuvinte cu simțire, pe un ton mișcător, deși nu se gîndea deloc la înțelesul lor sau la cei cărora li se adresa.

— Dumnezeuule cel preacurat și ziditorule a toată făptura, citea el repede, cînd coborînd, cînd ridicînd glasul. Cel ce ai binecuvîntat pre robul tău Avraam și ai deschis pîntecele Sarei... cel ce ai dăruit pre Isaac Revecăi... care ai însoțit pre Iacob cu Rahila... dă robilor tăi acestora...

— Numele? întrebă el în șoaptă, cu asprime, pe dascăl, fără să-și schimbe expresia gravă a feței. Și, prinzînd din zbor răspunsul: „Denis, Avdotia...“, urmă cu patos: Dă robilor tăi acestora, Denis și Avdotia, viață pașnică, lungime de zile, neprihană... învrednicește-i să vadă pre fiii fiilor lor... și le dă lor din roua ceriului de sus... um-

ple casele lor de grâu, de vin, de untdelemn... Înaltă-i pre dinşii ca cedrii Libanului...

Dar cei ce se aflau în jurul lui, chiar dacă l-ar fi ascultat şi ar fi înţeles tîlcul vorbelor citite, s-ar fi gîndit mai curînd la casa lui Serîi şi nu la a lui Avraam şi a lui Isaac, la Deniska şi nu la cedrii Libanului. Iar Deniska, cel cu picioarele scurte, încălţate cu cizme de împrumut şi îmbrăcat cu podiovcă tot de împrumut, nu se simţea deloc la largul lui, aşa cum stătea cu capul nemîşcat, cu cununa îndesată pînă la urechi — o coroană uriaşă de aramă cu o cruce în vîrf. Cît despre Tinăra, pe care coroana de pe cap o făcea şi mai cadaverică, şi mai frumoasă, îi tremura mîna, şi ceara luminării picura pe volănaşele rochiei ei albastre de mireasă...

În amurg, viforul se dezlănţui şi mai aprig. La întoarcere, nuntaşii mînau caii din răşputeri, iar nevasta piţigăiată a lui Vanka Krasnii stătea în sania din faţă şi ţopăia ca o vrăjitoare, vînzolindu-şi batista şi urlînd la vînt, la vîrtejurile întunecate de ninsoare, la zăpala care-i intra în gură şi-i înăbuşea răcnetul sălbatic :

*Porumbelul — albăstrelul
Căpuşor de aur are !*

(NICOLAE GUMĂ)

LEONID ANDREEV

(1871-1919)

Operele în proză, ca și cele dramatice, ale lui Leonid Andreev reprezintă un moment caracteristic pentru căutările complexe și innoitoare, pe care le cunoaște literatura rusă la începutul secolului al XX-lea. Creația timpurie, marcată prin schițe și nuvele (*Bergamot și Garaska, Petka în vacanță*) se apropie de stilul și maniera lui Cehov, scriitorul manifestând totodată și unele înrurdiri cu proza lui Gorki. Prin profunzimea analizei psihologice, îndreptate spre cercetarea subconștientului (*Gîndul*, 1902), spre dezvăluirea dialecticii ideilor și a trăirilor sufletești, Andreev se înscrie ca un continuator al lui Dostoievski. Atracția spre sfera abstractă a ideilor, a problemelor fundamentale pentru existența umană, ca aceea a vieții și a morții, spre confruntarea de poziții filozofice și existențiale, devine caracteristică pentru creația matură a scriitorului. Viziunea lui despre lume este chiar de la început marcată de unele note de pesimism, care se accentuează după înfrîngerea revoluției din 1905. Existența îi apare ca un impas (*Zidul*, 1901), condamnînd pe om la zădărnicia eforturilor (*Tăcere, Depărtările întunecoase*), ca un haos (*Abis, Beznă, În negură*), în care nu există fundamente logice sau morale, ca un *non sens*. Nici un elan, chiar și cel mai nobil, pus în slujba realizării fericii altora, nu rămîne neîntinat de absurd, de conștiința erorii, minciuna primînd asupra adevărului și peste toate domnind rău (*Poveste despre cei șapte spînzurați, Rîsul roșu, Minciuna*). Realismul lui Andreev manifestă înclinare spre transfigurarea simbolică, spre generalizări (*Guvernatorul, Zidul*) și, în același timp,

pare a se orienta spre procedee pe care le va folosi expresionismul (grotescul, masca), realizându-se o simbioză originală.

În dramaturgia lui Leonid Andreev, sesizăm o categorie de piese pe care le-am putea numi tradițional-realiste, sociale și psihologice, în spiritul literaturii ruse a secolului al XIX-lea, *Zilele vieții noastre*, *Profesorul Storițin*, *Fantome dragi* și altele, care atestă fie o aderență la estetica teatrului simbolist, cu folosirea unor procedee preexpresioniste (*Viața omului*, *Anatema*, *Țarul foamete*, *Oceanul*), fie se preocupă de cazuri psihologice (*Katerina Ivanovna*, *Anfissa*). O serie de comedii într-un act (*Răpirea Sabinelor*, *Calul în Senat*, *Monumentul*) ne îngăduie să vorbim despre Leonid Andreev ca despre un precursor al teatrului absurdului.

ZIDUL

I

Ne-am tîrit cu băgare de seamă, eu și un alt lepros, pînă la zid și am privit în sus. De aici nu se vedea creasta dealului : acesta se ridica, drept și neted, tăind cerul în două. De partea noastră cerul era întunecat, aproape negru, iar către orizont dădea în albastru închis, așa că nu puteai să-ți dai seama unde se sfîrșește pămîntul și unde începe cerul. Noaptea întunecoasă, strivită între pămînt și cer, gema surd și adînc și cu fiecare geamăt scuipa din măruntaiele ei un nisip ascuțit și fierbinte care făcea ca plăgile noastre să ardă îngrozitor.

— Să încercăm să ne cățărăm pe el, îmi spuse leprosul ; și glasul îi era fonfăit și plin de duhoare, ca și al meu.

Și-a încovoiat spinarea, m-am urcat, dar zidul era tot prea înalt. Tăia și pămîntul în două și se întindea pe el

ca un șarpe gros, cu burta plină, cînd dispărînd într-o prăpastie, cînd urcînd munți cu capul și coada ascunse dincolo de orizont.

— Atunci să-l spargem ! propuse leprosul.

— Să-l spargem ! am încuviințat eu.

L-am izbit cu piepturile ; zidul s-a înroșit de sîngele rănilor noastre, dar a rămas tot surd și nemișcat ca mai înainte. Ne-a cuprins dispararea.

— Ucideți-ne ! Ucideți-ne ! gemeam noi tîrîndu-ne, dar toți își întorceau cu dezgust fețele și nu vedeam decît spinări ce se cutremurau de scîrbă.

Așa ne-am tîrît pînă la cel flămînd. Acesta ședea rezemat de un bolovan și se părea că și granitul simte dureros împunsătura coastelor lui ascuțite. N-avea nici urmă de carne și la orice mișcare oasele îi sunau, iar pielea uscată îi foșnea. Falca îi atirna neputincioasă, iar din hăul gurii răzbea un glas sec și aspru.

— Mi-e foa-me-e.

Am rîs și ne-am tîrît mai repede pînă am dat peste patru inși care dăntuiau. Se apropiiau unii de alții, se depărtau, se îmbrățișau și se roteau cu fețe palide și chinuite, fără nici o licărire de zîmbet. Unul din ei începu a plînge — era istovit de jocul acesta fără sfîrșit și îi ruga pe ceilalți să înceteze, dar altul îl cuprinsese și-l învîrtea, iar el continuă să joace, cînd unindu-se, cînd desfăcîndu-se, și la fiecare pas îi picura cîte o lacrimă mare și tulbure.

— Vreau și eu să joc, fonfăi tovarășul meu, dar l-am tîrît mai departe.

Și iarăși în fața noastră se ridica zidul. Lîngă el ședeau ghemuiți doi inși. Unul din ei, în răstimpuri, izbea zidul cu capul și se prăbușea leșinat, iar celălalt îl privea grav, pipăindu-i țeasta ; apoi pipăia zidul. Iar cînd primul își venea în fire, îi spunea :

— Mai trebuie ; încă puțin, nu mai e mult.

Leprosul izbucni în rîs.

— Niște proști, zise el, umflîndu-și obraji. Niște proști ! Își închipuie că dincolo e lumină. Dar și acolo e întuneric, și acolo se tîrăsc leproși, cerșind : *ucideți-ne*.

— Dar bătrînul ? l-am întreat eu.

— Ei, ce importanță are bătrînul ! îmi întoarse vorba leprosul. Bătrînul e tîmpit, mai e și orb și n-aude nimic. Cine a văzut găurica pe care a scobit-o el în zid ? Ai văzut-o tu ? Am văzut-o eu ?

M-am înfuriat, l-am lovit peste bubele ce-i acopereau capul și i-am strigat.

— Atunci ce-ai căutat acolo ?

Începu să plîngă, amîndoi am început să plîngem și ne-am tîrît mai departe, cerșind :

— Ucideți-ne ! Ucideți-ne !

II

Pentru noi timpul nu exista ; nu exista nici ieri, nici azi, nici mîine. Noaptea nu ne părăsea niciodată, nu pleca niciodată să se odihnească dincolo de munți și să se întoarcă liniștită, cu puteri înnoite. De aceea era totdeauna așa de obosită și posacă, de aceea gîfîia mereu. Era rea. Se întîmpla să nu mai poată îndura gemetele și vaietele ; i se ura să ne vadă rănile, chinul și răutatea, și atunci în pieptu-i ce gîfîia înfundat se aprindea o minie clocotitoare. Urla la noi ca o fiară încătușată, scoasă din minți, clipea la noi cu ochi înfricoșători de foc ce lumineau abisurile întunecate fără fund, zidul sumbru, mindru în liniștea lui, și pîlcul jalnic de oameni ce tremurau lipindu-se de el ca de un prieten, cerîndu-i ocrotire. Dar zidul ne-a fost întotdeauna dușman, întotdeauna. Noaptea se revolta de lașitatea noastră și izbucnea în hohote sinistre, legănîndu-și pîntecul cenușiu și tărcat ; munții pleșuvi țineau isonul acestui hohot diabolic. Zidul, cuprins deo-

dată de o veselie lugubră, îi răspundea și azvîrlea în noi cu bolovani care ne spărgeau țestele și ne striveau trupurile. Așa petreceau ei, uriașii, chemîndu-se unul pe altul ; iar vîntul le șuiera o melodie sălbatică, pe cînd noi zăceam cu fața la pămînt, ascultînd înfiorați ceva imens ce se zvîrcolea în măruntaiele lui, bombănind înfundat, bălînd și cerînd eliberarea. Atunci toți ne rugam :

— Ucide-ne !

Dar, murînd în fiecare clipă, eram nemuritori ca zeii. Cînd trecea izbucnirea aceasta de furie și de veselie, noaptea începea să plîngă cu lacrimi de cîință, oftînd ca un bolnav și scuipîndu-ne cu nisip jilav. O iertam cu voce bună, rîdeam de ea cînd o vedeam atît de slabă și de istovită și ne înveseleam și noi, ca niște copii. Urletul flămîndului ne părea un cîntec plin de dulceață și cu o veselă invidie îi priveam pe cei patru care se tot apropiau și se depărtau unii de alții, rotindu-se lin în dansul lor nesfîrșit.

Perechi după perechi începeam și noi să ne rotim și atunci, eu, un lepros, îmi găseam o tovarășă vremelnică. Cîta veselie, ce plăcere ! O îmbrățișam, ea rîdea, și avea niște dințișori albi, albi, și obrăjorii ca trandafirii. Era atît de plăcut...

Și nu înțeleg cum se întîmpla că zîmbetul vesel se prefăcea în rinjet, dinții începeau să clănțanească amenințător, sărutările deveneau mușcături și, cu țipete stridente din care nu se stinsese cu totul bucuria, porneam să ne sfișiem și să ne ucidem unii pe alții. Iar ea, cea cu dințișorii albi, mă lovea și ea peste capul bolnav și slab, îmi înfîgea în piept ghearele-i mici și ascuțite, căutînd să ajungă la inimă — și mă bătea, pe mine, un sărman lepros, atît de sărman. Asta era mai groaznic chiar decît furia nopții și hohotitul nemilos al zidului. Iar eu plingeam și tremuram de frică ; pe furiș, ca să nu mă vadă nimeni, sărutam picioarele mîrșave ale zidului, implorîndu-l să mă lase pe mine, numai pe mine, în lumea aceea unde

nu sînt nebuni ce se omoară unii pe alții. Dar ticălosul de zid nu mă lăsa să trec, și atunci îl scuipam, îl izbeam cu pumnii, urlînd :

— Uite, cum ride de noi, ucigașul !

Însă glasul îmi era fonfăit și plin de duhoare, și nimeni nu voia să mă asculte, pe mine — un lepros.

III

Și iarăși ne tîrîrăm, eu și celălalt lepros, și iarăși se stîrni larma în jurul nostru, și cei patru se roteau muți, scuturîndu-și colbul de pe haine și lingîndu-și rănile ce sîngerau. Dar eram obosiți, ne durea, și viața era o povară. Tovarășul meu de drum s-a așezat jos și bătînd ritmic pămîntul cu mîna-i umflată bolborosi repede și fonfăit :

— Ucideți-ne ! Ucideți-ne !

Am sărit amîndoi în picioare și ne-am repezit spre gloată ; ea ne făcu loc, și am văzut două spinări. Le-am făcut temereli și le-am rugat :

— Ucideți-ne !

Însă nemișcate și surde erau spinările — tot ca un zid. E atît de groaznic să nu vezi fețele oamenilor, numai spinări, nemișcate și surde.

Dar iată, tovarășul meu de drum mă părăsi. Zărise pentru întîia oară o față ; era, ca și a lui, înfricoșătoare și roasă de plăgi. Dar era o față de femeie. Tovarășul meu începu să-i zîmbească și să-i dea tîrcoale, plecîndu-și capul cînd spre dreapta, cînd spre stînga și răspîndind o duhoare groaznică. Și ea zîmbea cu gura prăbușită și-și pleca ploapele lipsite de gene.

S-au căsătorit. O clipă, toate fețele s-au întors spre el și un hohot de rîs le-a zguduit trupurile zdravene — atît erau de caraghioși, drăgostindu-se între ei. Rîdeam și eu, un lepros ; e o prostie să te însori cînd ești atît de urît și de bolnav.

— Tîmpitule, i-am spus batjocoritor. Ce-ai să faci cu ea ?

Leprosul zîmbi încrezut și-mi răspunse :

— Vom face negoț cu pietrele ce cad din zid.

— Dar copiii ?

— Pe copii o să-i omorîm.

Ce prostie — să faci copii ca pe urmă să-i omori. Și apoi, ea o să-l înșele foarte curînd — are niște ochi atît de vicleni.

IV

Și-au sîrșit munca — cel care se izbea cu furie și celălalt, care-l ajuta ; cînd m-am tîrît lîngă ei, unul atîrna într-un cîrlig înfîpt în zid și mai era cald, iar celălalt îngîna un cîntecel vesel :

— Du-te și spune-i flămîndului, i-am poruncit eu.

A plecat supus, tot cîntînd încetișor.

L-am văzut pe flămînd dezlipindu-se de bolovanul său. Clătinîndu-se, căzînd, împungînd toată lumea cu coatele ascuțite, cînd în patru labe, cînd tîrîș, își croia drum spre zidul unde se legăna spînzuratul și clănțănea din dinți rîzînd vesel ca un copil. Numai o bucățică de picior ! Dar a întîrziat — alții, mai puternici, i-o luaseră înainte. Îmbulzindu-se, zgîriind și mușcînd, năvăliseră ca un roi de muște pe cadavrul spînzuratului și-i rodeau picioarele, clefăind lacom, și oasele le trosneau în dinți. Pe el nu l-au lăsat. Și atunci s-a așezat pe vine, privind cum mănîncă ceilalți, și-și lingea buzele cu limba-i aspră, iar din gura mare și știrbă îi ieșea urletul prelung :

— Mi-e foa-me-e !

Ce caraghios ! Celălalt murise pentru flămînd, iar acesta n-a căpătat nici măcar o bucățică de picior. Rîdeam, rîdea și celălalt lepros, iar nevasta lui clipea batjocoritor

din ochii-i vicleni — nu putea privi printre gene, pentru că nu avea.

Iar flămîndul urla tot mai furios :

— Mi-e foa-me-e !

Răgușeala pierise din glasul lui care se ridica acum cu un sunet metalic și pur, strident și clar, se izbea de zid și de acolo zbura deasupra prăpastiilor negre și culmilor cărunte ale munților.

Curînd au început să urle cu toții, toți cei care erau lîngă zid ; și erau mulți, ca lăcustele, și erau lacomi și flămînzi, și părea că urlă pămîntul însuși, căscîndu-și în chinuri cumplite, imensa lui gură de piatră. Brațe scheletice se ridicau convulsiv spre zid ca o pădure de copaci uscați, aplecați în aceeași parte de un vînt năprasnic, și era în ele atîta disperare, încît se cutremurau pietrele, iar norii vineți se îndepărtau cuprinși de frică. Dar zidul sta nemișcat și înalt ; și urletul care tăia fișii-fișii aerul des și pătruns de duhoare, se spărgea de nepăsarea lui.

Privirile tuturor, revărsînd săgeți de foc, s-au ațintit spre zid. Toți credeau și așteptau ca zidul să se prăbușească ; să le deschidă o lume nouă și, în orbirea credinței lor, vedeau cum se clatină pietrele, se cutremură, din temelie, pînă la culme, șarpele de piatră, hrănit cu singele și creierul oamenilor. Poate că numai lacrimi tremurau în ochii noștri, dar noi credeam că tremură zidul ; și urletul nostru se făcu și mai strident.

Răsuna în acel urlet mînia și triumful izbînzii apropiate.

V

Și atunci iată ce s-a întîmplat. O bătrînă, cu obraji scofilciți și părul încîlcit cum e coama căruntă a unui lup flămînd, s-a urcat pe o piatră înaltă. Veșmintele îi erau rupte, dezgolindu-i umerii uscați și căzuți și sîinii

vlăguiți de atitea vieți pe care le hrăniseră. Își întinse mâinile spre zid — și toate privirile îi urmăriră gestul ; începu să vorbească, și în glasul ei era atîta chin, încît urletul flămîndului amuți, rușinat.

— Dă-mi copilul înapoi ! spuse femeia.

Toți tăceau, rînjeau fioros și așteptau răspunsul zidului. Creierii celui pe care femeia îl numea „copilul meu“ făceau pe zid o pată sură-sîngerie. Noi așteptam nerăbdători și amenințatori răspunsul mîrșavului asasin. Și era o tăcere atît de mare, că se auzea foșnetul norilor ce pluteau deasupra noastră ; și pînă și neagra noapte și-a ferecat geamătul în piept, scuișind doar cu un șuiurat ușor nisipul mărunt și dogoritor care ne irita rănile. Și iarăși răsună cererea aspră și amară :

— Călăule ! Dă-mi copilul înapoi !

Zîmbetul nostru devenea tot mai amenințator și mai fioros, dar ticălosul de zid tăcea. Și atunci, din mulțimea mută, ieși un bătrîn frumos și aspru, care se opri alături de femeie.

— Dă-mi înapoi feciorul ! spuse el.

Ne era atît de teamă și, totodată, eram atît de veseli ! Simțeam că-mi trece un fior de gheață pe șira spinării și mușchii mi se contractau de năvala unei puteri necunoscute și cumplite, în timp ce tovarășul meu îmi dădea coate, clănțănind din dinți și revărsînd din gura putredă valuri șuieroase de duhoare.

Atunci din mulțime mai ieși un om și spuse :

— Dă-mi înapoi fratele !

Și mai ieși un om spunînd :

— Dă-mi fata !

Ieseau bărbați și femei, bătrîni și tineri, întinzînd miinile și înălțînd fără oprire tînguirea lor cumplită :

— Dă-mi copilul !

Atunci eu, un lepros, am simțit în mine putere și îndrăzneală ; am pășit înainte și am strigat tare și amenințator :

— Ucigaşule ! Redă-mă pe mine mie însumi.

Dar el tăcea. Laş şi mincinos, se prefăcea că nu aude. Şi atunci un ris furios îmi scutură obrajii plini de plăgi, şi o minie cumplită ne umplu inimile îndurerate. Dar el continua să tacă, nepăsător şi timp, şi atunci femeia îşi scutură pumnii gălbejiţi şi osoşi şi strigă neîndurătoare :

— Fii dar blestemat, tu care mi-ai ucis copilul !

Bătrînul acela frumos şi aspru repetă şi el :

— Fii blestemat !

Şi întreg pămîntul repetă cu mii de glasuri răsunătoare :

— Fii blestemat ! Blestemat ! Blestemat !

VI

Noaptea neagră oftă adînc şi toată lumea, cît cuprinzi cu ochii, se cutremură, şi asemenea mării răscolite de uragan şi azvîrlite cu toată greutatea trupului uriaş pe stînci, izbi zidul cu mii de piepturi încordate şi furioase. Pînă sus, pînă la norii ce se buluceau greoi, ţîşni spuma însîngerată, înroşindu-i ; ei deveniră ca de foc, şi aruncară o lumină roşie în jos spre locul unde vuia şi mugea ceva foarte mărunţ, dar monstruos de numeros, negru şi sălbatec. Acea volbură se retrase cu un geamăt plin de o durere imensă şi zidul continuă să stea, nemişcat şi mut ; dar nu tăcea sfios şi ruşinat. Sumbră şi de un calm ameninţător îi era privirea ochilor fără formă ; mîndru, ca un împărat, lăsă să-i cadă de pe umeri faldurile mantiei sale purpurii făcută din sîngele ce se scurgea în şuvoaie repezi, pe cînd poalele mantiei se pierdeau printre grămezile de cadavre schilodite.

Dar, murind în fiecare clipă, noi eram nemuritori ca zeii. Şi iarăşi prindea să urle puhoiul năprasnic de trupuri omeneşti, şi se izbea cu toată puterea de zid. Şi iarăşi se retrăgea, şi aşa de multe, multe ori, pînă venea

oboseala, și somnul morții, și liniștea. Iar eu, un lepros, stam chiar la picioarele zidului și vedeam cum începe să se clatine — el, semețul împărat, și pietrele i se înfiorau de groaza prăbușirii.

— Se prăbușește ! am strigat. Fraților, se prăbușește ! sește !

— Te înșeli, leprosule, îmi răspunseră frații mei.

Și atunci am început să-i rog :

— Bine, nu se prăbușește. Dar fiecare cadavru nu este oare o treaptă spre culme ? Sîntem mulți, și viața ne este o povară. Să așternem pămîntul cu cadavre ; peste trupuri vom pune alte trupuri și așa vom ajunge sus. Și chiar dacă va rămîne numai unul din noi — el va vedea o lume nouă.

Plin de bucuria speranței am privit în jur — și am văzut numai spinări nepăsătoare, grase, obosite. Într-un dans nesfîrșit, cei patru se roteau, cînd apropiindu-se, cînd despărțindu-se, și noaptea neagră scuipa nisip umed, ca un bolnav, iar zidul se înălța imens și neînfrînt.

— Fraților ! mă rugam eu. Fraților !

Dar glasul îmi era fonf, suflarea îmi duhnea, și nimeni nu voia să mă asculte, pe mine, un lepros.

Durere !... Durerere !... Durerere !...

(VALERIA SADOVEANU)

VALERI BRIUSOV

(1873-1924)

Numele poetului, prozatorului, dramaturgului, eseistului, criticului și istoricului literar Valeri Briusov se identifică pentru mulți cu înseși destinele simbolismului rus, al cărui act de naștere este marcat efectiv de apariția celor trei volume *Simboliștii ruși* (1894-1895). Publicate sub redacția lui Briusov, aceste volume conțineau pe lângă propriile lui versuri, un număr de tălmăciri din poezii francezi (Mallarmé, Rimbaud ș. a.), urmărindu-se familiarizarea cititorului cu „mostre ale tuturor modelelor noii poezii”, după mărturia poetului însuși. Scriitor cu o vastă și variată cultură, Briusov a fost totdeauna preocupat de perfecțiunea formei, atingând în acest plan performanțe remarcabile, fără a neglija însă importanța conținutului de idei. „Poetul care află în el puterea să se pronunțe asupra problemelor care frământă opinia publică înaintată nu se simte niciodată de prisos. Un atare talent va restitui poetului importanța majoră pe care el a avut-o în lumea antică „...e limpede că orice artă își trage începuturile din observarea realității”, spunea Briusov. De aceea, în evoluția acestui inițiator al mișcării simboliste în Rusia se observă treptat, de la 1905 mai ales, o apropiere tot mai mare de estetica realismului. La aceasta contribuie, pe de o parte, o anumă obiectivă temperamentală, un anumă raționalism, Briusov socotindu-se un impasibil, pe de alta, înclinarea spre claritate și armonie, în acest sens poetul fiind un descendent al lui Pușkin și un continuator direct al lui Fet. Tema orașului, comună mul-

tor poeți simbolști, și-a aflat în Briusov un exponent remarcabil, cu accente sociale și critice crescînde după 1905. Motivele sociale și politice, idealul de libertate, aspirația spre transformarea lumii pe fundamente mai bune și mai drepte, tentează din ce în ce mai des lira poetului, pentru a-și afla expresia plenară după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. În activitatea fecundă a lui Briusov, bogată în numeroase culegeri de poezii, se disting astfel două perioade despărțite prin hotarul anului 1917. Înainte de Revoluția din Octombrie, poetul publică următoarele culegeri de versuri: *Chefs d'oeuvres* (1895), *Me eum esse* (1897), *Tertia Vigilia* (1900), *Urbi et orbi* (1903), *Stephanos* (1904), *Căi și răscruci* (1908). După Revoluție — *Ultimele vise* (1920), *Clipa* (1921), *Mea* (1924). Prozatorul este autor de schițe și nuvele, reunite în volumele *După fereastra mea* (1912), și *Nopti și zile* (1913); de romane istorice, *Ingerul de foc* (1908) și *Altarul victoriei* (1913).

Tributare într-o anumită măsură experienței lui Dostoievski și ideilor nietzscheene de largă circulație pe atunci în Rusia, scrierile în proză se disting prin adîncimea analizei psihologice și prin stilul sobru și laconic.

Eseistul ne-a lăsat o interesantă culegere de articole, *Cei de departe și cei de aproape* (1911), o serie de studii de analiză a operei lui Pușkin (reunite în volumul *Pușkin al meu*, 1929) etc.

ÎN OGLINDĂ

(Din însemnările unui psihiatru)

Din fragedă copilărie, am îndrăgit oglinzile. Cînd eram de-o șchioapă plîngeam și tremuram privindu-le adîncimea cristalină. Mi se părea că acolo sălășluiește adevărul. Jocul preferat în copilărie era să mă plimb prin oale sau prin grădină, cu o oglindă în față, cufundîndu-mă în adîncul ei, de fiecare dată cu respirația tăiată, gata să

leșin de teamă că depășisem hotarul. Încă din adolescență mi-am împodobit toată odaia cu oglinzi mai mari și mai mici, unele exacte și altele cu reflectarea puțin denaturată, oglinzi clare și ușor înnegurate. Mă obișnuisem să petrec ceasuri întregi și zile de-a rîndul între aceste lumi care se întretaiau, se întrepătrundeau, oscilau, dispăreau și apăreau din nou. Unica mea pasiune era de a mă cufunda în depărtările lor mute, în spații nemărginite, tăcute, fără ecou, în aceste universuri independente care se interferau cu universul nostru, și existau în același timp și, în ciuda rațiunii, în același loc cu el. Această realitate răsturnată, despărțită de noi prin suprafața lucie a sticlei, nu puteam ști de ce inaccesibilă pipăitului mă atrăgea, mă chema în adîncurile ei, mă vrăjea prin misterul ei.

Mă atrăgea deopotrivă și fantoma ce-mi apărea totdeauna în față ori de cîte ori mă apropiam de oglindă. În chip ciudat, oglinda îmi dedubla ființa. Încercam să ghicesc prin ce se deosebește cealaltă femeie de mine, cum se face că mîna mea dreaptă e stînga la ea, iar degetele de la această mînă trec în partea cealaltă, deși pe unul din ele era verigheta mea. Gîndurile mi se încîlceau cînd încercam să-mi explic acest mister și să-l rezolv. În lumea de aici, unde totul putea fi pipăit, unde se auzeau răsunînd glasuri, trăiam eu, cea reală ; în lumea cealaltă, reflectată, pe care nu puteam decît s-o contemplan, trăia ea, fantoma. Era aproape aidoma mie, totuși alta decît mine. Îmi repeta toate gesturile, totuși nici unul din acestea nu era identic cu cele pe care le făceam eu. Cealaltă știa ceea ce eu nu puteam descifra, stăpînea o taină pe vecie refuzată rațiunii mele.

Am remarcat totodată că fiecare oglindă își avea universul său special, aparte. Dacă puneți în unul și același loc, pe rînd, două oglinzi, se vor naște două universuri diferite. În oglinzi diferite îmi apăreau în față fantome

diferite, care toate semănau cu mine, dar niciodată nu erau identice una alteia. În oglinjoara mea de mînă trăia o fetiță naivă, cu ochi senini, care-mi amintea de epoca adolescenței. În oglinda rotundă din dormitor se ascundea o femeie frumoasă, liberă, îndrăzneță, fără de rușine, care cunoscuse bucuriile nenumărate ale iubirii. În oglinda dreptunghiulară a dulapului apărea totdeauna un chip sever, dominator, rece, cu o privire implacabilă. Mai aveam și alte dubluri pe care le știam. Una era cea din oglinda de la măsuta de toaletă, alta din tripticul pliant cu ramă aurie, alta în oglinda cu ramă de stejar care atârna pe perete, alta în oglinjoara ce o purtam în chip de pandantiv. Multe alte chipuri mai trăiau în numeroasele oglinzi care mă înconjurau. Tuturor ființelor ascunse în aceste oglinzi le dădeam posibilitatea și prilejul de a se manifesta. După legile ciudate ale universului în care trăiau, fantomele împrumutau chipul și înfățișarea celui ce se afla în fața oglinzii, dar acest fizic împrumutat își avea ființa lui proprie.

Existau în aceste oglinzi universuri pe care le îndrăgisem, după cum erau altele pe care le uram. Îmi plăcea să mă cufund în unele din aceste universuri, pierzîndu-mă ceasuri de-a rîndul în depărtările lor ademenitoare. Pe altele, dimpotrivă, le evitam. Ca să fiu sinceră dublurile mele, nu le iubeam cituși de puțin în adîncul sufletului. Știam că toate mă dușmănesc, măcar pentru faptul că sint obligate să ia chipul și înfățișarea mea, pe care o urau. Totuși de unele din femeile pe care le vedeam în oglindă mi-era milă, le iertam ura, mă purtam cu ele aproape prietenește. Pe altele le disprețuiam, minia lor neputincioasă mă făcea să rîd, altora le făceam în ciudă, simțindu-mă independentă și liberă, chinuindu-le cu puterea ce o aveam asupra lor. Erau și unele de care mă temeam, prea puternice, care îndrăzneau la rîndul lor să rîdă de mine sau să-mi poruncească. Căutam să mă descotorosesc de oglinzile în care trăiau aceste femei, mă

străduiam să nu le privesc, le ascundeam, le făceam cadou altora, unele le-am și spart. Dar după fiecare oglindă spartă, plîngeam zile de-a rîndul, dîndu-mi seama că am distrus un univers. Iar din cioburile oglinzilor îmi grăiau cu imputare fețele universului distrus.

Oglinda care mi-a devenit fatală am cumpărat-o într-o toamnă, la o licitație. Era o oglindă mare, prinsă în niște șuruburi care îi permiteau să se rotească. Oglinda m-a uimit prin claritatea ei neobișnuită. Realitatea fantomatică se modifica în această oglindă la cea mai mică schimbare a unghiului de înclinare, manifestînd în același timp și independență, și o fidelitate duse la maximum. Cînd am examinat oglinda la licitație, femeia care mă înfățișa m-a privit în ochi cu un dispreț provocator. N-am vrut să-i cedez, n-am vrut să arăt că m-am speriat de ea. Am cumpărat oglinda și am poruncit să fie așezată în dormitorul meu. De cum am rămas singură în odaie, m-am apropiat de oglinda nou-cumpărată și mi-am privit țintă rivala. Și ea a făcut același lucru; stînd una în fața alteia, încercam să ne străpungem cu privirea, asemenea unor șerpi. În pupilele ei îmi vedeam reflectarea; într-ale mele ea și-o vedea pe a ei. Inima parcă încetase să-mi bată, privirea ei fixă îmi dădea amețeli. În cele din urmă, făcînd un efort de voință, am reușit să-mi smulg privirea din ochii ei și am dat cu piciorul în oglindă cu atîta putere încît aceasta a prins a se clătina, iar chipul rivalei mele a căpătat un aer jalnic. Am ieșit de îndată din încăpere.

Din clipa aceea a început lupta dintre noi. În prima zi a întîlnirii noastre, seara, n-am îndrăznit să mă apropii de oglinda cea nouă, m-am dus cu soțul meu la teatru, unde am rîs în mod exagerat de mult și am căutat să par veselă. A doua zi, la lumina senină a unei zile de septembrie, am intrat singură și sigură de mine în dormitor, și m-am așezat înadins drept în fața oglinzii. În aceeași clipă, a intrat pe ușă și ea, cealaltă, a mers întru întîm-

pinarea mea, a traversat încăperea și s-a așezat în fața mea. Privirile ni s-au întâlnit. Am citit în ochii ei ură față de mine, și ea într-ai mei același sentiment în ce o privește. Astfel a început cel de-al doilea duel al nostru, duelul ochilor, duelul a două priviri, din care nici una nu voia să cedeze, care porunceau, amenințau, hipnotizau. Fiecare din aceste priviri căuta să domine voința rivalei, să-i înfrângă rezistența, s-o determine să se supună dorințelor sale. Privit din afară trebuie să fie fiores acest spectacol a două femei așezate una în fața celeilalte, ținute de puterea magică a privirii, gata să leșine din cauza încordării sufletești... Pe neașteptate cineva m-a chemat. Duelul își pierdu farmecul. M-am ridicat și am ieșit din încăpere.

Duelurile noastre se repetară iarăși și iarăși, în fiecare zi. Am înțeles că am de a face cu o aventurieră care s-a introdus dinadins în casa mea, cu gândul să mă ducă la pierzanie și să-mi ia locul. Nu aveam putere să renunț la luptă. Rivalitatea dintre noi avea un farmec tainic. Și chiar eventualitatea de a pierde bătălia, de a fi înfrântă, îmi apărea ca o tentație dulce. Zile întregi mă țineam să nu mă apropiu de oglindă, îmi găseam fel de fel de îndelnetniciri sau de distracții, dar în adâncul inimii mele continua să trăiască imaginea rivalei ce aștepta cu răbdare și tenacitate reîntoarcerea mea. Când reveneam, ea reapărea în fața mea și mai triumfătoare decît fusese înainte, mă străpungea cu privirea ei victorioasă și mă țintuia acolo în fața ei. Inima mi se oprea, eram neputincioasă în mînia mea, mă simțeam întru totul dominată de privirea ei...

Așa trecură zile și săptămîni de-a rîndul. Lupta noastră continua. Balanța părea să se încline tot mai evident de partea rivalei mele, pentru ca într-o bună zi să înțeleg pe neașteptate că voința mea este supusă voinței ei, că ea devenea mai puternică decît mine. M-a cuprins

spaima. Prima mea intenție a fost de a evada din casă, de a mă muta într-un alt oraș, dar în aceeași clipă mi-am dat seama că lucrul ar fi zadarnic. Dominată de forța de atracție a adversarei mele, m-aș fi întors oricum aici, în această odaie, la această oglindă. Atunci în mintea mea s-a născut altă idee — să sparg oglinda, deci s-o desființez pe rivala mea, s-a anihilez. Dar a recurge la violență și brutalitate pentru a o supune, însemna să-i recunosc superioritatea asupra mea, ceea ce ar fi fost umilitor. Am preferat să rămân și să duc lupta pînă la capăt, fie și cu primejdia unei înfrîngerii.

Curînd, nu mai aveam nici o îndoială că victoria e de partea rivalei mele. La fiecare întîlnire, privirea ei mă domina tot mai mult și mai mult. Treptat n-am mai putut să mă apropiu o singură dată pe zi de oglindă. *Ea* îmi porunceă să petrec în fața acesteia cîteva ore de-a rîndul. *Ea* îmi dirija voința, așa cum un hipnotizator dirijează voința celui pe care l-a adormit. *Ea* dispunea de viața mea, așa cum un stăpîn dispune de viața unui sclav. Executam ceea ce ea îmi cerea, devenisem un automat supus poruncilor ei mute. Știam că mă împinge treptat, dar inevitabil, după un plan bine chibzuit la pierzanie, și nu mă mai opuneam. Îi descifrasem planul tainic: voia să mă atragă în universul oglinzii, în timp ce ea l-ar fi părăsit și ar fi intrat în lumea noastră. Nu aveam nici un pic de putere s-o împiedic. Soțul meu, rudele, văzînd că-mi petrec ore de-a rîndul, nopți de-a rîndul în fața oglinzii, mă socoteau ieșită din minți și vroiau să mă dea pe mîna doctorilor. Nu îndrăzneam să le dezvălui adevărul: îmi era interzis să dezvălui cruntul adevăr, să vorbesc despre cumplitul sfîrșit către care mă îndreptam.

Ziua pieirii mele a venit în decembrie, cu puțin înainte de sărbători. Mi-amintesc totul foarte limpede, în toate amănuntele, totul se conturează foarte clar, amintirile nu-mi sînt cîtuși de puțin încîlcite. Ca de obicei, m-am retras în dormitorul meu de cum a început să se

lase amurgul de iarnă. Am pus în fața oglinzii un scaun tapisat, moale, dar fără spătar, pe care m-am așezat lăsându-mă în voia ei. A apărut și ea fără întârziere, a venit la chemarea mea, a pus și ea un scaun, s-a așezat pe el și a început să mă scruteze. Presimțiri sumbre îmi apăsau sufletul, dar nu aveam puterea să-mi cobor privirile, trebuia să suport căutătura trufașă a rivalei mele. Trecură câteva ceasuri, întunericul se lăsă și mai tare. Nici una dintre noi nu aprinse lumina. Cristalul oglinzii scînteia ușor în penumbră. Chipul ei abia se contura, dar ochii trufași continuau să mă fixeze cu aceeași intensitate. Nu simțeam nici ură, nici spaimă, ca altădată, doar o melancolie fără margini, ca și amărăciunea conștiinței de a fi supusă unei voințe străine. Timpul se scurgea purtindu-mă spre infinit, spre nemărginirile negre ale apatiei și neputinței.

Pe neașteptate, ea, cea reflectată în oglindă, s-a ridicat din fotoliu. Am început să tremur și am simțit în suflet o profundă jignire. O forță de neînvins, o forță din afară, care mă subjugă, m-a făcut să mă ridic și eu. Femeia din oglindă făcu un pas înainte. Eu de asemenea. Femeia din oglindă întinse brațele. Eu de asemenea. Fixându-mă tot timpul cu o privire hipnotizatoare, poruncitoare, ea înainta mereu, iar eu îi mergeam în întîmpinare. Ciudat, situația mea era cumplită, îmi uram rivala. Totuși, undeva, în adîncul sufletului, simțeam pîlpiind o speranță nelămurită, ba chiar o bucurie ascunsă că voi pătrunde în cele din urmă în acea lume tainică la care visasem încă din copilărie și care pînă atunci îmi rămăsese inaccesibilă. În unele clipe nu-mi mai dădeam seama care din noi două este supusă fascinației. Ea sau eu. Dorește ea, oare, să-mi ocupe locul, sau eu am imaginat toată această luptă, pentru a-i lua locul.

Înaintînd mereu, mă proptii în oglindă și-i strînsei mîna; fiori reci mă străbătură, fiori de moarte, dar și de scîrbă. Ea mă apucă de mîna cu putere și mă trase cu

toată forța. Mina mi se afundă în oglindă, ca într-o apă totodată de flăcări și de gheață. Răceala cristalului îmi străpunse trupul, trezind o durere cumplită de parcă toți atomii ființei mele și-ar fi schimbat raportul dintre ei. O clipă doar, și chipul meu atinse pe cel al rivalei mele, ochii ei se confundară cu ai mei, ființele noastre se contopiră într-o sărutare firoasă. Totul dispăru, rămase doar o suferință neasemuită în chipul ei; trezindu-mă din leșinul în care căzusem, am văzut același dormitor, dar de astă dată îl priveam din oglindă. În fața mea se afla rivala, care rîdea. Și eu! — o, ce cruzime! sfîșiată de chin și umilință, trebuia și eu să rîd repetîndu-i grimasele, trebuia să rîd cu același rîs biruitor și vesel ca al ei. Nici n-am apucat să-mi dau seama de situația în care mă aflu, că rivala îmi întoarse spatele, se îndreptă spre ușă și dispăru, iar eu căzui brusc într-o stare de încremenire, de neființă.

Așa a început existența mea ca imagine, ca reflectare. O existență ciudată, pe jumătate inconștientă, plină totuși de un farmec tainic. În oglinda aceea trăiau multe suflete întunecate, multe conștiințe ațipite. Nu puteam discuta între noi, dar ne simțeam apropiate una alteia, înrudite una cu alta. Nu vedeam nimic, recepționez vag sunetele, și existența noastră semăna cu un fel de istovire, aidoma celei pe care o simți cînd ți se taie răsufierea. Numai cînd vreo ființă umană se apropia de oglindă, noi împrumutîndu-i pentru cîteva clipe chipul, puteam arunca o privire spre lumea din afară, puteam distinge glasuri, puteam respira din adîncul plămînilor. Cred că aidoma trebuie să fie și existența morților: aceeași conștiință neclară a „eului“, aduceri-aminte confuze, cețoase, ale trecutului, năzuința arzătoare de a reveni la viață fie și pentru o clipă, de a vedea din nou, de a auzi, de a vorbi... Fiecare dintre noi purta în sufletul său, adînc tănuț, ca un vis din cele mai scumpe, năzuința de a se elibera, de a găsi un corp, de a trece în lumea permanențelor și a certitudinilor.

În primele zile situația nouă în care mă afluam mă făcea deosebit de nefericită. Nu înțelegeam nimic, nu mă pricepeam la nimic. Purtam într-o supunere oarbă chipul rivalei mele, când aceasta se apropia de oglindă și începea să rîdă de mine. Și o făcea destul de des. Era pentru ea cea mai mare plăcere să-mi arate că este vie, că trăiește în realitate. Se așeza pe scaun și mă forța și pe mine să fac la fel, se ridica în picioare și mă privea victorioasă și când mă ridicam și eu, gesticula, dansa, obligîndu-mă să-i repet mișcările, rîdea de se prăpădea, rîdea în hohote, ca să mă determine și pe mine să rîd. Îmi arunca drept în față cuvinte jignitoare și eu nu puteam să-i răspund. Mă amenința cu pumnii, pentru a-și bate joc de mine când mă vedea repetînd gestul. Când îmi întorcea spatele, îmi pierdeam vederea, îmi pierdeam chipul, trăind conștiința rușinoasă a jumătății de existență ce-mi fusese hărăzită... Ca mai apoi cu o lovitură, să facă oglinda să se rotească în jurul axei sale, și viteza aceasta să mă azvîrle în totala neființă.

Treptat, jignirile și umilințele treziră în mine conștiința. Am înțeles că rivala îmi trăiește acum viața. Îmi îmbracă veșmintele, trece drept soția soțului meu, ocupă în societate locul meu. Sentimentul de ură și setea de răzbunare izbucniră în sufletul meu asemenea flăcărilor unui incendiu. Am început să-mi fac imputări că din cauza slăbiciunii sau a unei curiozități criminale i-am îngăduit să obțină victoria asupra mea. Am ajuns la convingerea că niciodată această aventurieră nu ar fi triumfat asupra mea, dacă eu însămi nu aș fi ajutat-o în unelțirile ei. În consecință, după ce m-am obișnuit întrucîtva cu noua mea existență, am hotărît să pornesc împotriva ei bătălia pe care ea însăși o dăduse împotriva mea. Dacă ea, o simplă umbră, reușise să ia locul unei femei în carne și oase, eu, care fusesem ființă și doar temporar devenisem umbră, nu puteam oare birui o fantomă ?

Am luat-o pe ocolite. Am început prin a mă prefăce că batjocoririle rivalei mele mă fac să sufăr din ce în ce mai mult. Anume o lăsam să guste toate desfătărilor biruinței. Mă prefăceam a fi o victimă gata să sucumbe, ațîțind astfel instinctele cele mai ascunse ale călăului. Ea se lăsă ademenită de această momeală. Jocul o prinse în mrejele lui. Își risipea imaginația, închipuind noi și noi torturi pentru mine. Inventă mii de viclesuguri pentru a-mi demonstra mereu că nu sînt decît o reflectare, că nu dispun de o existență independentă. Cînta la pian în fața mea, făcîndu-mă să sufăr cumplit că lumea în care trăiam era o lume a tăcerii, sau sorbea încet, în fața oglinzii, lichiorurile mele preferate, forțîndu-mă să mă prefac a gusta și eu din ele, sau, în sfîrșit, chema în dormitorul meu oameni pe care-i uram, și în fața mea își lăsa trupul sărutat de aceștia, făcîndu-i să creadă că mă sărută pe mine. După aceea, cînd rămînea între patru cchi cu mine, rîdea cu un rîs răutăcios și triumfător. Rîsul ei însă nu mă mai supăra. Ascuțișul acestui rîs purta dulceața așteptatei mele răzbunări.

Pe furiș, în orele în care ea își bătea joc de mine, o deprinsesem să se uite drept în ochii mei, și treptat am început să pun stăpînire pe privirea ei. Curînd reușisem s-o forțez să-și ridice și să-și coboare pleoapele, sau să facă unele mișcări ale feței după voința mea. Un sentiment de triumf își făcea loc în sufletul meu, deși căutam să-l ascund sub masca suferinței. Forța mea spirituală creștea, începusem să dau unele porunci adversarei mele : astăzi vei face cutare și cutare lucru sau vei merge în locul cutare sau cutare, miine vei veni să mă vezi la ora cutare. Și aceste porunci ea le îndeplinea ! Îi învăluisem sufletul în mrejele dorințelor mele, țesusem o plasă rezistentă în care îi țineam încătușată voința, progresam din zi în zi, și pe ascuns mă bucuram de acest lucru. Într-o zi, în timp ce ea rîdea cu hohote, a surprins pe buzele mele un surîs victorios, pe care nu mi l-am putut ascun-

de ; era însă prea târziu. Înfuriindu-se, ieși în goană din odaie, iar eu mă cufundai în somnul neființei mele, știind bine că va reveni pentru a se supune voinței mele ! Bucuria victoriei încunună neputința și abulia mea, strălucind în culorile curcubeului prin bezna morții mele închipuite.

S-a întors ! A revenit mînioasă și înspăimîntată, a strigat la mine, m-a amenințat. Drept răspuns i-am dat porunci. Și ea a trebuit să le execute, să se supună. A început un joc de-a șoarecele și pisica. În orice clipă aș fi vrut, puteam s-o arunc din nou în fundul oglinzii și să mă întorc la realitatea sonoră și palpabilă. Ea își dădea seama că totul ține numai de voința mea și conștiința aceasta o făcea să se chinuie cu atît mai mult. Eu o amînam într-una, căci uneori simțeam o adevărată plăcere să huzuresc în neființă. Îmi făcea plăcere să sorb din cupa posibilului. În cele din urmă (ciudat, nu-i așa ?) în sufletul meu se trezi mila față de rivala mea, de adversarul meu, de călăul meu. Orice ați zice, ea preluase ceva din ființa mea, și-mi era teamă s-o smulg din realitatea vieții și s-o transform într-o fantomă. Șovăiam, nu îndrăzneau să trec la acțiune, amînam de pe o zi pe alta, fără să știu ce anume vreau și ce anume mă înspăimîntă.

Pe neașteptate, într-o zi senină de primăvară, în dormitorul meu intrară cîțiva oameni, ducînd scînduri și topoare. Lipsită de vlagă, de viață, zăceam într-un fel de dulce amorteală ; pe oamenii aceia nu-i vedeam, totuși îmi dădeam seama că se află în încăpere. Ei începură să se agite în jurul oglinzii care fusese universul meu. Unul după altul, sufletele ce o populau împreună cu mine se treziră din neființă și luară înfățișarea fantomatică a imaginii reflectate. O cumplită angoasă străbătu sufletul meu adormit. Presimțind un sfîrșit îngrozitor, presimțind inevitabila pieire, îmi concentraî toată voința de care dispuneam. Ce efort mi-a trebuit ca să lupt împotriva sfîrșelii pe care o aducea existența mea înjumătățită. Așa luptă uneori oamenii vii împotriva coșmarurilor pen-

tru a se smulge din cătușele acestora, pentru a reveni la realitate.

Mi-am concentrat toată puterea de convingere în chemarea pe care i-am adresat-o rivalei mele : „Vino !“ Toată încordarea voinței mele pe jumătate adormite, am folosit-o în această hipnoză. Aveam puțin timp la dispoziție. Oglinda începuse să se clatine. Oamenii se pregăteau s-o închidă într-un sicriu de scînduri, pe care urmau să-l ducă cine știe unde. Într-un ultim efort de voință înainte de moarte, am chemat-o din nou, am strigat-o din nou : „vino“, și în aceeași clipă am simțit că revin la viață. Ea, adversara mea, deschise ușa și-mi veni întru întîmpinare, palidă, pe jumătate moartă. Venea la chemarea mea cu un pas împiedicat, așa cum te-ai duce la execuția capitală. Am privit-o fix în ochi, i-am țintuit privirea și am înțeles că victoria este de partea mea.

I-am poruncit să-i dea afară de îndată pe oamenii aceia din odaie. S-a supus fără cea mai mică încercare de a se împotrivi. Rămăsesem iarăși numai noi două. Nu mai era cazul să amîn. Dealtfel, nu-i puteam ierta uneltirea. Cînd fusesem în locul ei, la vremea respectivă, mă comportasem cu totul altfel. De aceea, i-am poruncit fără pic de milă să vină întru întîmpinarea mea. Scoase un geamăt de suferință, ochii i se dilatară ca în fața unei fantome, totuși pași clătinîndu-se, căzu, se ridică și continuă să meargă. Pornii și eu întru întîmpinarea ei cu o expresie de triumf pe buze, cu un zîmbet de dispreț, cu ochii larg deschiși de fericire, clătinîndu-mă, gata să leșin de bucurie. Miinile noastre se atinseră, buzele noastre se lipiră iarăși, ne confundarăm în fiorul inefabil și dureros al transfigurării. Peste o clipă mă trezii în fața oglinzii, pieptul mi se umplu de aer, scosei un țipăt ascuțit, țipătul biruinței și căzui, istovită.

În odaie dădură buzna soțul meu, slugile. Atita mai putui rosti, rugămîntea de a fi adusă la îndeplinire porunca ce o dădusem, de a se scoate din casă și de a se

arunca pentru totdeauna oglinda. Nu socotiți că am procedat bine? Altfel ea, cealaltă, ar fi putut să se folosească de slăbiciunea mea în primele clipe de revenire la viață și, printr-o acțiune îndrăzneată, ar fi putut încerca să-mi smulgă din mâini victoria. Scoțind oglinda din casă, îmi asiguram pentru vreme îndelungată, pentru totdeauna, liniștea. O distrugeam cu propria ei armă, cu pumnalul pe care ea îl ridicase împotriva-mi.

După ce am dat această dispoziție, am simțit cum mă părăsesc puterile. Am leșinat. M-au culcat în pat și au chemat medicul. De pe urma celor îndurate, făcusem o comotie nervoasă. Dealtfel, rudele mă socoteau de mult bolnavă, cu mintea tulburată. În prima clipă, de fericire că am revenit la viață, am avut imprudența să le povestesc tot ce mi s-a întâmplat. Istorisirea mea n-a făcut decât să le confirme bănuielile. Am fost dusă la o clinică de psihiatrie, unde mă aflu și acum. Sint de acord că toată ființa mi-e încă profund răvășită, dar nu vreau să rămân aici pentru totdeauna. Vreau să mă întorc la bucuriile vieții, la toate acele nenumărate plăceri de care are parte omul viu. Prea mult timp am fost lipsită de ele.

Pe lângă aceasta — să vă spun oare sau nu? — mai am de adus la îndeplinire cît se poate de repede o misiune. Trebuie să mă conving că eu sint eu. Să nu mai am îndoieli că exist. Căci ori de cîte ori mi-aduc aminte de ființa aceea întemnițată în oglinda mea, mă simt cuprinsă de o adevărată șovăială. Nu cumva eu, cea adevărată sint acolo? În acest caz, eu însămi, eu, cea care cuget, care scriu aceste rînduri, nu sint decît o umbră, o fantomă, o reflectare. Port doar transpuse în mine amintirile, gîndurile, sentimentele celorlalte, ale acelui alter ego al meu, ale celei adevărate. În realitate, deci, stau zvîrlită în adîncul oglinzii, unde trăiesc în neființă, unde mă simt încătușată, unde mă sufoc, mor. Știu, sau aș zice că știu, că lucrul acesta nu este adevărat. Pentru a-mi împrăștia însă ultimele rămășițe de îndoială, trebuie să

mai văd o dată, încă o dată, pentru ultima oară, oglinda aceea. Trebuie s-o mai privesc încă o dată, ca să mă conving că acolo în oglindă este o impostoare, este adversara mea care a jucat doar rolul meu în decurs de câteva luni. Când am să mă conving de acest lucru, îmi vor dispărea toate îndoielile din suflet și voi trăi îarăși liniștită, calmă, fericită. Unde este oglinda aceea, unde aş putea s-o găsesc ? Trebuie, trebuie să-i mai privesc o dată adîncurile...

(TATIANA NICOLESCU)

MIHAIL KUZMIN

(1875-1935)

Talent bogat, multilateral, preocupat de muzică, de teatru, între altele colaborator al lui Serghei Diaghilev la realizarea celebrelor baletе rusești, Kuzmin și-a început activitatea literară sub înfrîurirea simbolismului. Înclinat spre o poezie estetizantă, a fost totdeauna preocupat de stil, de realizarea formală, făcîndu-și un model din Flaubert. Creația sa poetică este variată. Volumele *Cîntece alexandrine* și *Ceasurile iubirii* aduc stilizări în spiritul secolului al XVIII-lea, vădînd o perfectă stăpînire a tehnicii poetice și mai puțin inspirație autentică. Aceeași tendință se observă în opera în proză, realizînd construcții în maniera vieților de sfinți, a nuvelor italiene renașcentiste sau a operelor medievale (*Romanul lui Alexandru*, și altele). Împreună cu Gorodețki și Gumiliov, este unul din întemeietorii akmeismului.

FLORUS ȘI TÎLHARUL

1

De fiecare dată cînd Florus Emilius ajungea cu pasul său grăbit la peretele din partea opusă, zidit din piatră roșie, strălucitoare, el își întorcea atît de brusc chipul

palid, iar pașii răsunători semănau atît de puțin cu mersul său obișnuit, încît bătrînul și băiețelul mut, care ședeau jos pe dale, tresăreau și-și ridicau privirea, simțind atîngerea ușoară a hainei albastre a stăpînului.

Obosit de atîta zbucium, Florus îl concedie pe bătrîn, clătînd din cap cu ochii închiși în semn că refuză să mai asculte raportul pe care acesta vroia să i-l facă asupra felului cum merg treburile în gospodărie. Băiețelul se tîri pe furiș spre Florus și îi sărută un genunchi, privindu-l drept în ochi. Apoi fluieră ușor, chemînd un ciine uriaș, și toți trei trecură în grădină unde plimbarea continuă. Mergeau unul după altul ; în frunte, cu pași mari, tăcut, stăpînul, după el, cu pași mărunți, grăbit, copilul mut, și ultimul, ciinele, clătîndu-și capul greoi.

Liniștindu-se după oboseala plimbării, Florus reveni în casă pentru a termina epistola începută. „...ți se va părea poate o copilărie ceea ce mă pregătesc să-ți spun, dar acest fleac mă împiedică să-mi găsesc liniștea și echilibrul sufletesc necesar fiecărui om care ține la demnitatea lui. Zilele acestea am întîlnit un om de rînd, nu-l mai văzusem niciodată pînă acum, dar privirea lui mi s-a părut atît de cunoscută, încît de aș împărtăși învățătura brahmanilor despre metempsihoză, aș crede că l-am zărit cîndva într-o viață anterioară. Și mai ciudat este faptul că amintirea acestei întîlniri mi-a rămas ca o obsesie, care mă apasă tot mai mult, ia proporții așa cum se umflă boabele de fasole pe care le-ai pus pentru o noapte în apă, nu-mi dă pace, mă îndeamnă să plec eu însumi în căutarea acestui om, rușinîndu-mă de slăbiciunea mea, dar totodată neavînd suficientă încredere în alții că ar putea-o face. Poate că e o stare ce ține de sănătatea mea, deseale ameteți, insomnii, melancoliile, spaima nemotivată, nu-mi îngăduie s-o consider satisfăcătoare. Omul pe care l-am întîlnit avea ochi cenușii, de o seninătate neobișnuită, pielea chipului smeadă, părul negru. Ca înălțime și alură semăna cu mine. Transmite salutări Calpurniei,

sărută-i pe copii. Amforele le-am trimis de mult la vila ta din oraș. Încă o dată, îți doresc sănătate“.

2

După o clipă de tăcere, medicul întreabă :

— Stăpîne, cu ce ai putea asemui starea pe care o ai ?

— N-am cunoscut niciodată suferințele unui om închis în temniță, dar socot că aceasta este comparația care se potrivește cel mai bine în cazul de față. De o bucată de vreme, mișcările îmi sînt îngrădite, voința mi se pare încătușată, vreau să merg și nu pot, vreau să respir și simt că mă sufoc, o angoasă ciudată, o melancolie neobișnuită a pus stăpînire pe mine.

Florus tăcu, părea să fi obosit de atîta vorbă. Reluă convorbirea, mai palid ca de obicei :

— Poate că ideea cu temnița s-a născut sub înrîurirea unui vis, pe care l-am avut înainte de a mă fi îmbolnăvit.

— Ai avut un vis ?

— Da, și încă unul atît de clar, atît de limpede ! Lucru ciudat, visul acesta pare să continue, și dacă aș dori (sînt convins) aș putea să trăiesc mereu în el, socotindu-te pe tine, prietene, doar o apariție fantomatică.

— Te-ar supăra să mi-l povestești ?

— Nu, răspunse în grabă Emilius, ștergînd broboanele de sudoare ce-i apăruseră pe fruntea palidă.

Începu să povestească parcă rememorînd cu oărecare efort, întrerupîndu-se, ba urcînd glasul pînă la strigăt, ba coborîndu-l într-o șoaptă ca foșnetul unei frunze.

— Să nu povestești nimănui cele ce ai să auzi acum... Jură-mi... poate că ceea ce îți voi mărturisi este adevărul cel mai pur. Nu știu... am ucis... să nu crezi... am ucis acolo, în vis. Am fugit, am rătăcit multă vreme, m-am hrănit cu ierburi, cu plante, (țin minte, cu vișine sălba-

tice), am furat piine, lapte, mulgînd vacile care păşteau pe cîmp. Soarele ardea cuplit, mlaştinile emanau miasme care-mi dădeau ameţeli. Cînd am dat să intru pe poarta dinspre pod, am fost reţinut sub pretext că aş fi furat un cuţit. Un negustor înalt, roşcovan (da, mi-aduc aminte, Titus, aşa îl strigau ceilalţi), mă înşfăcă, iar eu eram istovit şi complet speriat. O femeie roşcată rîdea strident, un cîine roşcat scîncea la picioarele mele, o garoafă zăcea pe caldarîm, treceau soldaţi îmbrăcaţi în aramă... m-au bătut... Iar soarele ardea cumplit. După care a urmat întunericul şi o răcoare apăsătoare ca zăduful. Răcoare a grădinilor, răcoare a izvoarelor limpezi, a vîntului de munte, unde sînteţi ?

Istovit, Florus tăcu şi-şi lăsă capul în piept. Medicul îi spuse :

— Ar trebui să dormi, şi ieşi să stea de vorbă cu administratorul în privinţa bolnavului.

Băiatul mut ascultase cu ochii şi gura larg deschise. Către seară, Florus chemă pe bătrîna sa doică. Aşezată pe vine bătrîna îşi deşartă sacul cu poveşti şi amintiri din copilărie, şi apoi porni să înşire la întîmplare tot ceea ce-i văzuseră ochii bătrîni şi-i auziseră urechile gata să asurzească.

Stringîndu-şi pelerina pe umeri, doica bolborosea :

— Zilele acestea, fiul meu, am întîlnit lingă poarta dinspre port un ucigaş. Avea în mînă un cuţit, dar chipul lui nu era înspăimîntător. Avea ochi luminoşi, atît de luminoşi, pletele închise la culoare, şi părea la înfăţişare un copilandru. Ginerele meu, negustorul Titus, l-a prins...

Florus scoase un ţipăt şi o apucă de braţ.

— Încetează ! Opreşte-te ! Pleacă ! Titus zici că-l cheamă ? Titus ?

Atras de strigăte, băieţelul mut intră speriat în odaie.

Au mai trecut multe zile în aceeași frământare ; bolnavul repeta mereu : „Nu mai pot, e mai presus de puterile mele !“ Chipul său palid deveni pământiu, aproape negru, era limpede că-l macină o boală tainică. Cearcăne vinete îi înconjurau ochii, glasul părea să-i iasă dintr-un gitlej uscat. Nopti de-a rîndul nu dormea, chinuindu-l cu spaimile sale pe copilandrul cel mut.

Într-o dimineață, sculîndu-se înainte de răsăritul zorilor, ceru să i se aducă pălăria și pelerina, de parcă s-ar fi pregătit să plece la drum. Bătrînul nu îndrăzni să-l întrebe încotro se îndreaptă, dar surprinzîndu-i întrebarea mută în priviri, Florus grăi în chip de răspuns :

— Ai să mă urmezi !

Pasul stăpînului redevenise ușor și liber. Pe obrajii scofilciți, roșeața revenise ca doi trandafiri purpurii. Cotiră prin străzi întortocheate, prin piețe, depărtîndu-se atît de mult de casă, încît robul nu putu ghici încotro le era drumul. În cele din urmă, văzînd că se opresc de parcă ar fi ajuns la țintă, îndrăzni să adreseze o întrebare :

— Rămii aici, stăpîne ?

— Da.

Glasul lui Florus suna calm. Intrară în clădire — era o închisoare. Întrucît pe Florus Emilius îl cunoșteau toți și-l știau de om bogat și cu vază, i se îngădui să intre fără nici o greutate, mai ales că venea să cerceteze — spunea el — dacă nu cumva printre cei întemnițați se află un sclav de-al lui, chipurile recent fugit de acasă. Totuși o sumă de bani fu nevoit să plătească la intrare. Florus vizită iute toată temnița, iscodind cu privirea-i ascuțită pînă în cel mai îndepărtat colț, de parcă ar fi căutat pe cineva pe care-l cunoștea foarte bine.

Cu glasul întretăiat întrebă apoi :

— Sînt aici toți deținuții ? Alții mai aveți ?

— Alții nu mai sînt, stăpîne, doar unul, care a evadat ieri...

— A evadat ? Cum îl chema ?

— Malcus.

— Malcus ? repetă Florus, de parcă ar fi stat să asculte un glas tainic. Cum arăta ? întrebă el apoi, voios. Ochi albaștri, pielea smeadă, părul negru ?

— Întocmai, așa arăta stăpîne, dădu din cap a aprobare paznicul.

Părăsind închisoarea, Florus Emilius se simțea mai vesel ca niciodată, vorbea mult, ca un copilandru, ochii îi străluceau, deși cearcănele negre nu dispăruseră.

— Bătrîne, se adresează el sclavului său, ia privește : a mai fost vreodată cerul atît de blînd, iarba și copacii atît de prietenoși ? Ne vom duce pe jos pînă la ferma mea. Am să mă înfrupt din vișinele sălbatice și am să sug lapte din ugerul vacii. Zilele ni se vor scurge molcom ! Ai să-mi găsești o fată care să poarte în părul ei miresmele ierbii... Dar pe mutul Luca n-o să-l luăm cu noi. Dacă ai ști, bătrîne, că mă simt mai sănătos ca oricînd ! Privește norii. Ai zice că sînt nori de primăvară !

4

De dimineată, Florus se pregătea vesel de plecare, părăsea conacul ospitalier și făcea plimbări îndelungi pe drumuri bătătorite sau pe poteci neumblate. Fata pe care o găsisese bătrînul, pe numele ei Gorgo, era liniștită, tăcută, supusă și simplă ca o vițelușă. Trupul ars de soare și-l dăruia ușor și simplu. Îl aștepta să vină acasă și, în așteptarea lui, cînta cîntece străvechi.

Mutul Luca, venit din proprie inițiativă, își însoțea peste tot stăpînul, și în ochii lui triști ca și pe chipul obosit, deși era adolescent, se putea citi bucurie. Urmărea

în tăcere toate gesturile stăpînului, nu-l slăbea nici o clipă din ochi mirat, de veselie lui cu totul neaşteptată. Florus era gata să urce neobosit potecile muntoase, să zacă în iarba plină de flori, să privească fără încetare cerul albastru, să cinte cîntece simple ţărăneşti acompaniat de mutul Luca ce sufla din flautul cu două tuburi ! Norii tăcuţi şi albi, de o albeaţă strălucitoare, ce-ţi lua ochii, se înălţau încremeniţi deasupra dîmbrăvii şi a riului, parcă rămaşi în aşteptare. Cu urme de lapte pe buzele roşii, nebărbierit, Florus o săruta pe Gorgo ; uitînd de melancoliile care-l stăpîniseră în oraş, nu băga de seamă nici mirosul de ceapă îmbibat în părul ei. Luca cel mut vărsa lacrimi într-un colţ. Zilele se scurgeau unele după altele, urmau unele după altele, aşa cum într-o cunună se împleteşte o floare după alta.

Într-o seară, în mijlocul acestei hîrjoneli fără de griji, Florus se ridică pe neaşteptate ; s-ar fi zis că tristeţea îi învăluisese cu o ceaţă ochii, sau cine ştie ce duşman nevăzut pusese mîna pe el. Cu glasul dintr-o dată răguşit, întrebă : „Ce înseamnă asta ? De unde vine acest întuneric ? De unde această stare de încătuşare ?“ Se aruncă în patul jos, se întoarse cu faţa la perete şi porni să ofteze în tăcere. Gorgo intră uşor şi-l îmbrăţişă, dar el nici n-o privi. Mai mult decît atît, o îndepărtă, spunîndu-i : „Cine eşti ? Nu te cunosc, şi nu e timpul să ne iubim. Ai grijă, lacătul are să cadă cu zgomot şi are să-l trezească pe paznic, care doarme.“ Fata se retrase în tăcere ; în odaie se furişă iar mutul, care sărută asemenea unui cîine mîna stăpînului, ce-i atîrna spînzurată din pat.

5

Era o noapte plină de zăpuşeală ; slugile dormeau la intrarea în odaia lui Florus. Numai Luca, mut şi devotat, veghea lîngă stăpînul său. Multă vreme nu s-au auzit

decît paşii lui Emilius măsurînd odaia în lung şi-n lat. Către dimineaţă, slugile adormiră somnul uşor dinainte de răsăritul zorilor. Pe neaşteptate, un ţipăt care nu avea nimic omenesc în el străpunse văzduhul. S-ar fi zis că o făptură din alte lumi strigase : „Moartea !“, trezind ecoul dimineţii.

După cîteva clipe de aşteptare, slugile bătură la uşă ; copilandrul mut le dădu drumul să între. Avea o privire speriată, care-l făcea de nerecunoscut. „Moartea, moartea“, repeta el cu un glas care se vede că nu avea de-prinderea de a rosti cuvinte. Aproape fără să se mai mire că mutul începuse să scoată sunete, slugile se năpustiră spre pat ; acolo zăcea nemişcat stăpînul lor, răsturnat pe spate, cu chipul înnegrit. Luca alergă şi el spre patul lui Florus, de care se depărtase doar cu o clipă înainte şi se prăbuşi jos fără zgomot.

Au trimis în grabă după medic şi după administrator, vestind tuturor noutatea nefastă.

Mutul repeta întruna, fără încetare „Moartea, moartea“, de parcă puterea graiului i-ar fi fost dăruită pentru a rosti doar acest unic cuvînt.

Florus zăcea pe spate cu chipul înnegrit, şi mîna fără de viaţă îi atîrna jos din pat. Medicul, după ce examină trupul şi constată neîndoielnica moarte, arăta, cu mirare administratorului o urmă pe gîtul mortului, subţire, ca un fir de culoare neagră şi umflată, care nu avea nici un fel de explicaţie. Unicul martor al morţii lui Florus Emilius, mutul Luca, învingînd spaima cumplită ce prin voînţa zeilor îi dăruise harul vorbirii, repeta întruna :

— Moartea, moartea ! Sînt întemniţat iarăşi... spunea el, umbla, umbla, apoi s-a culcat în pat, de parcă ar fi fost obosit... nu mi-a spus nici un cuvînt, spre dimineaţă a început să se zbuciume, să geamă. M-am repezit spre pat să văd despre ce e vorba. Şi-a ridicat ochii spre mine,

i-a dat peste cap, scoțind sunete răgușite. O, zei ! Razele roșietice ale dimineții băteau la ferestre. Florus nu se mișca, era negru...

L-au lăsat pe Luca în zbuluciumul și durerea lui și s-au apucat de pregătirea înmormintării.

A doua zi dimineață, de abia răsărise soarele, că un bătrîn desculț și zdrențăros, pe care nimeni nu-l cunoștea, se înfățișă la vilă și ceru să-l vadă pe Florus. Ieși administratorul, sperînd să poată găsi o explicație pentru moartea stăpînului său. Noul venit avea înfățișarea de om simplu, dar părea umblat prin lume. O droaie de ciini lătra în jurul lui.

— Nu știi că stăpînul nostru, Florus Emilius, a decedat ?

— Nu. Și dealtfel nici nu mă interesează. Eu am venit să aduc la îndeplinire porunca ce mi s-a dat.

— Poruncă ? De la cine ?

— De la Malcus.

— Dar cine e acest om ?

— Acum nu mai e, căci a murit.

— A murit ?

— Ieri dimineață a fost spînzurat.

— Îl cunoștea pe stăpînul nostru ?

— Nu. Dar i-a trimis lui, pe care nu-l cunoștea, dragostea lui și vestea morții sale. Și a zis că pe aici mușii vor începe să vorbească.

— Au și început, spuse Luca, apropiindu-se și sărutînd mîna murdară a bătrînului.

— Nu vrei să-l vezi pe defunct cum arată ?

— La ce bun ? S-a schimbat foarte mult la înfățișare ?

— Foarte.

— Și pe celălalt spînzurătoarea l-a schimbat foarte mult. Are un semn mare la gît.

— Mai ai să ne comunică și altceva ?

— Nu, plec.

— Merg cu tine, spuse Luca, blînd, către necunoscut.

Soarele scâldea curtea cu razele sale trandafirii. Boticitoarele năimite, bătîndu-se cu pumnii în pieptul istovit și dezgolit, ridicau spre cer tînguiri ascuțite.

(TATIANA NICOLESCU)

ALEXEI REMIZOV

(1877-1957)

Personalitate originală, cu totul inedită în contextul mișcării literare din Rusia de la hotarul celor două veacuri. Într-o epocă în care preferințele multora se îndreptau spre poezie, și-a manifestat interesul predominant pentru proză, socotind-o instrumentul ideal pentru creația artistică. În schițele, nuvelele și romanele sale, putem distinge două direcții. Una de inspirație folclorică, urmărind interesante și originale prelucrări ale motivelor și mai ales ale procedeelelor artei populare, în planul stilizărilor și al valorificării bogatelor resurse ale limbii ruse. Scriitorul a apelat la arsenalul de mituri, legende populare, dînd o nouă strălucire și afirmare artistică *skaz*-ului, specie de legendă-povestire, tipică pentru folclorul rus, precum *Legendele poporului rus*, *Trei secere*, *Iazul*, *Orologiul*, *Fata Morgana*. Această orientare a rămas neștirbită în creația scriitorului pînă în ultimii ani ai vieții sale petrecuți în emigrație și ea atestă profundul interes al lui Remizov pentru fundamentele naționale și populare ale culturii ruse, considerate ca o entitate cu străvechi rădăcini, imuabilă, nu fără anume elemente mistice, psihologice-iraționale. Stilizarea cuvîntului, alături de explorarea la maximum a potențelor sale muzicale, într-un spirit înrudit cu simbolistii, valorificarea rădăcinilor etimologice, decantarea expresiei, o sintaxă complicată, în care efectele melodiei prevalează uneori asupra organizării firești a frazei — toate dau prozei lui Remizov o individualitate pregnantă. Scriitorul s-a bucurat totdeauna

și continuă să se bucure și astăzi de faima unui iscusit minuiitor al cuvîntului în toate multiplele și variatele sale resurse.

Cealaltă direcție a căutărilor scriitorului, de tradiție dostoevskiană, a dus la realizarea unor romane sociale, inspirate din viața contemporană, pătrunse de accente profund critice la adresa unei existențe absurde, care nu poate să nu genereze răzvrătire spirituală (*Istoria lui Stratilatov*, 1909 ; *Surorile întru Cristos*, 1910 ; *A cincea boală*, 1912). Aceste creații sînt interesante și prin încercările de înnoire a artei romanului, manifeste în compoziția liberă, în marea mobilitate a planurilor temporale. *Bocetul pămîntului rusesc* (1921) este o stilizare în spiritul creațiilor populare și al apocrifelor vechii literaturi ruse.

GIUVAERGIUL CURȚII

Capitolul întâi

— Ei singuri nu știu ce vor ! spunea bătrînul giuvaergiu, un om singuratic, care a trăit o sută de ani și a înmormîntat în inima sa veacuri.

Cocîrjat, scund ca un pitic, glumind și trîncănind întruna, părea că dă tîrcoale inimilor omenеști, căutînd cu degetele lui subțiri tainițe vii și calde adînc ascunse, deschizîndu-le ușor și cu dibăcie, așa cum își deschidea casetele lui umplute cu mîrgăritare și cu pietre rare, și uitîndu-se țintă în însuși sufletul cuvintelor și gîndurilor îngrămădite în tainițele inimii.

Zi și noapte, fără contenire, trebăluia cu pietrele sale, le spăla, le muta dintr-un loc în altul : aci le risipea pe o bucată de catifea sau de mătase, aci le așeza pe zdrențele lui, ca să vadă cum îi stă cu ele. Și ochii i se înroșeau, și din mici cum erau se făceau mari ca niște farfurii.

După scînteierea celor mai mărunte muchii ale nestemateilor sale el deslușea taine de veacuri. Și i se înfățișau una după alta felurite crime, și se rînduiau ca soldații, și el se juca cu ele așa cum s-ar fi jucat cu niște soldați de plumb.

Și nu mai erau atîtea crime, ci era una singură, cui-bărită în toate timpurile și la amîndouă capetele unei vieți de om.

În cămăruța sărăcăcioasă ce-i slujea bătrînului de atelier, adăpostită într-un subsol de pe strada principală, cea mai umblată stradă, se adunau giuvaeruri din toate timpurile și de pretutindeni.

De mult visa bătrînul să se mute undeva în munți și să-și construiască un turn retras, ca să privească de la înălțimea lui, în siguranță și nevăzut de nimeni, pămîntul.

Dar nu-i era dat ca visul să i se îplinească.

Și era pe-atunci vremuri vrednice de luat în seamă și ar fi avut el ce vedea de la înălțimea muntelui, privind pe gemulețul din turn.

Orașele și satele, țara toată, de la o mare la alta, era cuprinsă de o singură dorință nebunească.

Toate dorințele iscate din viața cea mai grea, din viața de ocnă, se îpleteau, alcătuiind un bici cumplit, și biciul acesta se ridica precum un uragan, greu și orb, și zbura de la o mare la alta, și scotea același strigăt al lui :

— Libertate !

— Dar știți oare voi ce este libertatea ? spunea, făcînd șiret cu ochiul bătrînul giuvaergiu singuratic, care a trăit o sută de ani și a înmormîntat în inima sa veacuri.

Viața omului prețuia cît un scuipat, și era o nimica toată să scuipi și să ștergi scuipatul cu talpa piciorului.

Oamenii erau uciși ca puricii. Pîndit și prins, omul era doborît, așa cum strivești un purice între unghii.

Din clemență, oamenii erau coborîți de pe eșafode și trîniți în închisori, și tot din clemență li se dăruia viața, rămînînd închiși pentru totdeauna.

Nicicînd încă suspiciunea unuia față de altul n-a ajuns la proporții atît de monstruoase, și cînd se întîlneau doi prieteni, strigîndu-și unul altuia mîna, strîngeau cu cealaltă, pentru orice eventualitate, cuțitul în buzunar.

Prin colțuri întunecoase și prin locuri dosnice se puneau la cale trădări mîrșave.

Se săpau cele din urmă temelii ale vieții.

Bombele explozive se fabricau pe scară largă, ca o marfă din cele mai ușoare și mai cerute, și se vindeau zi de zi, și cu ridicata, și cu amănuntul, precum chibriturile.

Prin colțuri întunecoase și prin locuri dosnice, prietenii își sugrumau ori își spînzurau prietenii.

Peste tot pe străzi se înlocuia pavajul stropit cu sînge; pietrele, încinse de arșiță, îmbibau aerul cu miros amețitor și molipsitor de sînge.

Străzile pașnice, amețite, erau cuprinse de o stare de frenezie, și în această frenezie schilodeau și schingiuiau copiii și femeile.

Turbau și caii, umblînd cu sînge pe copite.

În țară creșteau în holde spice roșii, și grînele dădeau în pîrg, ca să-i otrăvească pe oameni cu boabele lor însîngerate.

Ici și colo ieșeau în stradă morții. Și morții îi opreau pe cunoscuții lor și îi întrebau ce mai fac, ca și cum ar fi fost vii.

Pe cînd viii, ca niște morți, își părăseau casa, se duceau la cimitir și acolo, intrînd în împărăția morților, se culcau în sicrie, simțîndu-se ca la ei acasă.

Profeții prorocau o nouă împărăție și își vindeau cu nerușinare prorocirea.

Credincioșii își pierdeau mințile și își puneau capăt zilelor, strigînd mîhnîți pămîntului ultimul lor cuvînt:

— Nu există dreptate pe pămînt !

Și biciul înnebunit și necruțător se ridica greu și orb, și zbura ca un uragan de la o mare la alta, strigînd cu glasul lui de tunet acest strigăt cumplit :

— Libertate !

— Dar știți voi oare ce este libertatea ? spunea, făcînd șiret cu ochiul, bătrînul giuvaergiu care a trăit o sută de ani și a înmormîntat în inima sa veacuri.

Capitolul al doilea

În ajunul zilei celei mari, care făgăduia să deschidă o nouă zi de libertate și să răstoarne tot pămîntul pînă-n temelii, bătrînul giuvaergiu fu trezit dis-de-dimineată, suit într-o caleașcă neagră cu blazon, din acelea în care călătoreau numai demnitarii de seamă, și dus sub escortă la palat.

Prin perdelele lăsate, bătrînul simțea ațintiți asupra-i sute de ochi, cu privirea ascuțită de ură. Și i se părea că sub ghimpii acestor ochi se încingeau geamurile caleștii și sub roți zăngănea ceva gata să facă țandări caleașca.

Întrucît în ultimele zile atotputernicii stăpînitori vremelnici în mîinile cărora cădeau orașele, și viața și moartea poporului, săvîrșiseră multe acte de violență, asemenea alaiuri erau însoțite de priviri răuvoitoare și nu întodeauna se încheiau cu bine.

Dar giuvaergiul era un om simplu ; bătrînului nu-i dădea nimeni dreptul nici să osîndească, nici să grațieze, ci doar i se poruncise să curețe bine de tot coroana de aur pe care, după obiceiul țării, și-o puneau regii în rarele zile cînd erau aduse la cunoștință acte de stat de importanță excepțională.

Cui altuia decît lui, om, bătrîn și încercat, care știa să-și țină cu atîta înțelepciune limba ascuțită, i se putea

încredința teribila coroană regală, de o strălucire orbitoare ?

Giuvaergiul urcă scările de aur ale palatului glumind și trâncănind vrute și nevrute și, odată ajuns în sala care îi fusese rezervată și încuiat înăuntru, se puse pe lucru.

Era un prilej rar de a vedea lucruri pe care bătrînul putea doar să le bănuiască.

Sub ochii lui s-au săvîrșit multe minuni, și nu o dată poporul ieșit din minți i-a răsturnat de pe tron pe stăpînitorii săi legiuîți ca pe cei din urmă pungași, și de fiecare dată în astfel de împrejurări ieșea la lumină coroana destinată unui alt rege, și bătrînul era chemat s-o înnoiască și să-i astupe crăpăturile, dar niciodată încă din cămărilor ticsite ale palatului n-a ieșit la iveală o atît de nebunească splendoare făurită de mîini măiestre.

Adevărat, măreața zi de mîine ascundea în ea ceva nemaipomenit.

Cu multă grijă, tremurînd tot ca în fața unui lucru neprețuit, pe care în orice clipă ar putea să i-l fure, pizmaș, necuratul, giuvaergiul scoase una după alta nestematele din coroana de aur, mînjită cu bucăți de glod și de lut, și, pierdut în sala uriașă, cu umerii slăbănogi, cuprinși de tremur, înfășurați într-un șal călduros de femeie, prăpădit ca vai de el, își purtă degetele subțiri pe comorile din față-i.

Și se juca cu comorile acestea, cu safirele de un albastru de basm, și cu nestematele purpurii și negre, și cu smaragdele din care răzbea răsuflarea primăverii, le întorcea pe-o parte și pe alta, le juca în mîini, trăgea cu nesaț în piept mireasma lor ca pe o mireasmă vie, le lua ca pe ceva viu pe vîrfurile limbii lui iscusite, ca de șarpe, le răsturna în palma sensibilă, le rînduia în șiruri, le aduna grămadă și încremenea, făcîndu-se la față, și purpuriu, și albastru-albastru, și negru în lumina amestecată a începutului de lumină.

În fața lui se ivi o clipă o puzderie de capete de oameni, o puzderie de mâini se întinseră spre el, și șiruri de oameni de tot soiul trecură unul după altul și umplură toată sala, acoperind toți pereții de sus și pînă jos, și acolo, sub cupola înstelată a sălii, atîrnau, ciungi și ologi, și de peste tot, o mulțime de ochi își ațintiseră privirile asupra lui...

Sufocat, bătrînul risipi pietrele. Pietrele se agățau, lipindu-se de zdrențele lui, și se rostogoleau pe covoare, pe brocarturi, pe marmură, cu un vuiet ca de clopot.

Vuietul și sclipătul acesta îi întorceau ochii pe dos. Și ochii lui se înroșeau, și din mici cum erau se făceau mari, ca niște farfurii.

Bătrînul vedea și ziua cea dintîi, și ziua cea de pe urmă a unei vieți de om.

Curăța pietrele zorit, lustruia pietricelele și, aranjîndu-le în fel și chip, așa cum găsea el că e mai bine, le potrivea în coroana regală.

O recunoscuse, coroana asta regală străveche, la care nu va cuteza să atenteze nici o forță din lume, și care îl atrage pe om și prăvale cadavre peste cadavre.

În amurg, cînd se aprinseră candelabrele și bătrînul se ridică de pe locul său și se opri în mijlocul sălii, cu coroana pe cap, ca un rege, coroana sclipi cu atîta putere, încît făcu să se cutremure zidurile neclintite ale palatului.

Așa și *libertatea* de mîine, care trebuia să răstoarne pămîntul pînă-n temelii, chiar mîine, în noua zi de *libertate*, se va duce dracului sub sclipătul acesta al coroanei, și se vor îndoi pînă la pămînt spinările robilor, și de trei ori se va jura pe moarte răzbunarea surdă din afara legii să sfarme tronul și să risipească nestematele din nebiruita coroană regală.

— Ei singuri nu știu ce vor !

Bătrînul coborî scările de aur printre rîndurile slugarnice de curteni, petrecut de zîmbetul lingușitor cu care neobrăzarea cucerea orașe și sub care tremurau suflete meschine.

Capitolul al treilea

Ceasul nopții trecuse. Ziua de libertate se trezea.

Dorința de libertate, care se zbătuse cu atîta durere și demență, se domolise, și biciul cel turbat, greu și orb, nu mai zbura în zbor nebun, nu mai bătea ca un clopot de alarmă; dorința, înăbușită de făgăduiala regală, mîna oamenii în stradă, îi aduna în piețe, îi lipea unii de alții, cu mic, cu mare.

Și mulțimile, cu ochii strimbați de bănuială, de o mie de ori înșelate și înșelîndu-se, mergeau în rînduri strînse și cu privirea întunecată ațintită în gol, cu inima strînsă în chingile disperării.

Bătrînul, cu umerii slăbănogi, cuprinși de tremur, înfășurați într-un șal călduros de femeie, prăpădit ca vai de el, ședea în coșmelia lui și privea în fața sa, și ochii lui din mici cum erau se făceau mari ca niște farfurii.

Și în ochii lui îngroziți clocoteau însăși groaza, nostalgia și hohotele de rîs.

Iar prin fața geamului treceau mii de picioare, cu un mers nesigur, parcă bete, bete de deznădejde.

Și bătrînul, frecîndu-și miinile, se chircea tot, parcă tras în țepă, gîndindu-se la *libertatea* de azi. Și el, care a scos o dată din adîncurile vieților omenеști viața întregă și s-a uitat o dată în ochii *primei și celei de pe urmă* zile, rîdea azvîrlînd ironii și glume în *mulțimile* libere.

Iar ziua cea liberă se înstăpînea slobod deasupra orașului liber și a țării libere, și, încercîndu-se de alean, se învăpăia, ca să pecetluiască în nesfîrșitul ei alean roșu veacul.

(IGOR BLOCK)

ANDREI BELII

(1880-1934)

Unul dintre frunțașii generației tinere de simbolști, personalitate excepțională prin varietatea preocupărilor sale literare și prin îndrăzneala căutărilor, în unele privințe precursor al unor idei și orientări de mare succes în secolul nostru (de pildă al ideilor structuraliste, al unor procedee expresioniste), Andrei Belii a îmbinat activitatea de teoretician al artei (manifestă în lucrări fundamentale pentru mișcarea simbolistă din Rusia, precum *Simbolismul rus*, 1910 și *Arabescuri*, 1911) cu originale realizări ca poet și prozator. Evoluția poetului, de la volumul *Aur în azur* (1904) până la volumul *Despărțire* (1922) și *Steaua* (1923), cuprinde multiple manifestări de prestigiu pentru istoria poeziei ruse, consemnate în culegeri precum *Cenușa* (1908), *Urna* (1909), poemul *Hristos a înviat* (1918). În totalitatea sa, creația poetică, pornind de la adeziunea totală la estetica simbolistă, se orientează, mai ales după revoluția din 1905, pe linia apropierii de realitate și de viața poporului, a afirmării tot mai puternice a idealurilor cetățenești (îndeosebi în volumele *Cenușa* și *Urna*), modificările în viziunea despre lume a scriitorului aducând și o serie de schimbări în arta sa. Ecourile poeticii simboliste rămân persistente totuși de-a lungul întregii activități a lui Andrei Belii, cum o atestă *Glossalolia, poem despre sunet* (1922).

După interesanta și incontestabil originala încercare de realizare a unei simbioze organice între literatură și muzică în cele patru *Simfonii* (*Simfonia nordică, prima-eroică*, în 1903, *Simfonia a doua, dramatică*, 1902, *Întoarcere*, *Simfonia a treia*, 1904 și *Po-*

tirul viscoalelor, *Simfonia a patra*, 1908), Belii se îndreaptă spre o proză mai curînd obiectivă, chiar dacă nu întru totul străină de elementul liric, încercînd o cuprindere social-filozofică a vieții ru-sești contemporane lui în problemele ei esențiale. Din trilogia plă-nuită sub titlul *Răsărit și apus*, el realizează două romane, *Porum-belul argintiu* (1910), care se înscrie în tema tradițională a căută-rilor de adevăr ale intelectualității ruse racordate la noile con-diții și probleme de la începutul secolului al XX-lea, și *Petersburg* (1912). Aceasta din urmă rămîne opera în proză cea mai intere-santă și realizată a scriitorului, sinteză a concepțiilor sale filozo-fico-istorice, a meditațiilor sale asupra destinului Rusiei în fața perspectivei iminente a Revoluției și totodată sinteză a căutărilor sale estetice, indiscutabil îndrăznețe, prefigurînd între altele pro-cedee expresioniste și o viziune kafkiană. Nuvelele *Adam* (1908) și *Kotik Letaev* (1917), romanul *Moscova* (1926-1932), trilogia memo-rialistică *La hotarul dintre două veacuri*, *Început de veac*, *Între două revoluții* (1930-1933), o serie de articole și eseuri (*Ritmul ca dialectică* și *Călărețul de aramă*) completează activitatea bogată a lui Andrei Belii.

ADAM

Însemnări ¹

În vagon

Trenul se avîntă. Încotro oare ? La ce bun să pui ase-menea întrebări ? Trenul ne răpește, ne smulge pentru totdeauna, căci venit-a clipa din urmă, clipa hotărîtoare.

¹ Aceste însemnări au fost găsite într-un ospiciu. După infor-mațiile culese, unul din pacienții internați în sanatoriul doctorului Haldin, manifestînd înclinare deosebită pentru scris, notase con-fesiunile prietenului său, care suferise de o totală alienare min-tală și, după moartea acestuia, le dăduse o formă literară (nota au-torului).

O stringere de mină. Sprijiniți în bastoane, cei doi prieteni cu fețele livide, cu ochii numai scînteii, se inclinară în fața lui. Unul purta o gambetă mototolită (de ce oare ?)... Amîndoi erau obosiți, amîndoi știau că se apropie *hotarul din urmă*. Amîndoi alergaseră toată ziua pe la diferite instituții, și cînd vreun salut brutal le întrerupea activitatea, cînd cineva aducea vorba despre *cel din urmă hotar*, amîndoi replicau : „Domnilor, să nu ne abatem de la chestiunea principală“. Ochii se cufundau tot mai adînc în orbite, umbra morții se așternea în priviri. Cuvintele prietenilor săi fuseseră cumpărate cu prețul singelui. Și aceste cuvinte fuseseră furate. Cineva trăsese cu urechea, le înregistrase la fonograf și mii de role porniră să le repete. Era o invenție nouă fonograful. Se pusese în vânzare gitlejuri de aramă, care zvîrleau din adîncuri lavă de sunete. Un mecanic iscusit monta gitlejul-fonograf. Gitlejul cumpărat striga zi și noapte pînă la epuizare, prietenii nu mai puteau de oboseală. Într-o bună zi, el le spuse amîndurora : „Dragii mei, plec“. Zîmbi ironic. Zîmbiră și cei doi ; totul era limpede. Acum se aflau pe peron, îl conduceau, așteptînd să plece trenul.

Înveșmîntat în surtuc, un individ lung și negru, cu chip bovin și umeri strîmbi, cu o expresie de durere ce-i sporea asemănarea cu o cruce de mormînt, se furișă în vagon. În aceeași clipă, se auzi ultimul semnal, gambetele fluturară, și trei mîini țepene se legănară în aer.

Puf-puf-puf, glăsuiră roțile de tren. Un felinar îl saluta prin fereastră. Un altul, încă unul. Apoi lumina feli-narelor se stinse, noaptea neagră, imobilă, se lipi de fereastră.

Totul se sfîrșise. În colțul celălalt al compartimentului, pasagerul negru se apropie de cuier și încremeni cu brațele întinse, de parcă durerea îl țintuise de zid, răs-tingnîndu-l. Nu erau decît ei doi în compartiment. El și pasagerul. Își zise : „Și el e tot răstignit“. Se ridică de la locul său, prefăcîndu-se a-l căuta pe conductorul trenu-

lui și se apropie de cel crucificat. Acesta doar întoarse chipul timp, continuînd să zacă pe canapea, învăluit în umbra deasă. În cuier atîrnau paltonul cu mînele umflate și răsfirate în lături, ca brațele unei cruci, precum și pălăria cu boruri. Reveni la locul său. Lung, atît de lung, urma să fie drumul. Trebuiau învinse distanțele, spațiile ! Vor trece prin atîtea gări cuibărite în noaptea neagră, în preajma căii ferate, aidoma unor sicrie negre, împodobite cu luminări. Clipele zboară una după alta, verstele una după alta, totul se mișcă, iar el, el încotro se îndreaptă, încotro se mișcă el ?

Simțea dorința să se apropie de tovarășul său de drum, care își lăbărtase brațele, de parcă ar fi fost cruce crucificat, dar nu se spînzurase, dimpotrivă, agățase paltonul și se culcase la loc, iar acum dormea dus, sforăind și gemînd în somn de durere :

— Călătoriți ? Și eu !

— Încotro ?

— Dincolo de hotar, dincolo de sfîrșit. Hotarul nu te apără, căci el este cel din urmă hotar. Oamenii sînt cu toții fără de apărare în fața a ceea ce va să vină. Atît că au obiceiul să spună că va să vină bucuria. Dar cum nu bănuiesc nimic, nu încalcă hotarul fixat, nu-și încearcă puterile înfruntînd ceea ce va să vină de dincolo de hotar. Eu dimpotrivă plec într-acolo.

— Sînteți probabil filozof și vă interesează probleme de politică. Și eu sînt patriot și nu admit ingerințe din afară. Dar, iertați-mă, substratul filozofic al spuselor dumneavoastră nu-mi este clar.

Pasagerul se întoarse pe partea cealaltă ; peste cîteva clipe sforăia din nou. Doamne, cît ar fi dorit să-i strige : „Știi dumneata unde anume mă duc eu ? Știi dumneata cum se cheamă această călătorie ? N-a trecut mult timp de cînd v-am strigat tuturor : treziți-vă, au venit vestitorii ! Dar voi dormeați duși cu toții, doar vă răsteați din cînd în cînd la noi. Treceau zilele una după alta și

ce amurguri se scurgeau, ce amurguri ne-a fost dat să vedem în vis, Doamne, ce amurguri ! Am păcătuît mărturisindu-ne visurile cu aceste amurguri. Am înţeles noi oare că ne-a stat în puteri să vă adresăm cuvîntul şi că spusele noastre sunau a prevestire ? Cine sîntem noi ? Sîntem noi o societate secretă ? O, nu... Dar cîtă pedanterie, o, cîtă pedanterie ne caracterizează astăzi... Ascultaţi-mă !

Pasagerul se zvîrcoli prin somn, se întoarse pe partea cealaltă, dar nu se trezi.

„Treziţi-vă ! Jeliţi ! Am hotărît să vă retragem tot ceea ce v-am dăruit altădată. Căci zvîrlit-aţi cu noroi în mîinile curate, pure, ca nişte flori de crin, care vă aduceau ofrandă o bucată din fericirea cea de aur. Şi fericirea a devenit nefericire. De aceea am abrogat semnele, prevestirile. Trecînd prin faţa ferestrelor voastre, am aruncat cîte o privire înăuntru şi am semănat speranţe. Dar am insuflat speranţe noroiului din voi. Am trecut mai departe, iar voi aţi crezut că fericirea noastră este aceeaşi cu a voastră. Ne-aţi chemat la ospetele voastre, la ospetele speranţelor voastre, de fapt nu ospetele voastre, ci ale noastre. Am asistat în tăcere la aceste ospete cu braţele încrucişate, privindu-vă cum înfulecaţi piinea noastră cea de toate zilele. Şi iată că acum abrogăm speranţele, prevestirile. Treziţi-vă la realitate, nu vor mai fi nici semne, nici prevestiri.

Se apropie de pasagerul care dormea. Acesta sări în sus, speriat, şi duse mîna la buzunar. Credea că e un hoţ. Dar cel pe care prietenii îl conduseseră la gară plecă spre el chipul său palid, aşeză pe ochii miopi şi obosiţi un *pince-nez* şi grăi aproape în şoaptă :

— Daţi-mi voie să-mi aprind ţigara. Am rămas fără chibrituri.

Ştia oare călătorul adormit că în această clipă i se răpea totul ? I se răpeau speranţele, prevestirile ?

Trenul gonea, înainte, mereu înainte — încotro ? Zbură un felinar, încă unul, și încă unul ; totul se opri ; un necunoscut în negru își lipi chipul de fereastră. Era conductorul. Pe sub vagon trecu în fugă un omuleț, ciocnind subțire. Tam-tam-ta-ram. Tot așa îi bătea inima sfîșiată, bătea, se oprea din bătaie și o lua iar de la început. Pasagerul adormit sări brusc de pe banchetă, cu un gest disperat duse mina la inimă, deschise gura mare și neagră (aha, drăguțule, ai înțeles acum !) după care căscă dulce și se prăbuși iar în somn. Vagonul se urni din loc. Zbură un felinar, încă unul, și încă unul. Apoi felinarele dispărură.

Adam Antonovici Koreiș stătea lângă fereastră într-un calm desăvîrșit. Barba lui blondă, cu fire cărunte, cobora pufoasă peste plastronul alb. Ochii urmăreau o pagină dintr-un tratat de drept financiar. Totul era însă numai o mască ; de fapt, urmărea cu multă atenție cum se zvîrcolea pasagerul în somn (aha, ai înțeles, ai înțeles, că zbori cu o viteză amețitoare !).

Trenul străbătu cu vuiet un pod de fier. Neguri albe înfășurau apele râului. Podul avea început, dar nu avea sfîrșit. Cum nu mai avea sfîrșit nici vuietul metalic. Ochii lui Adam Antonovici citiră ultimul rînd : „Comisia bugetară a luat măsuri...” „A luat măsuri ? Vuietul metalic are să-i omoare...” Pasagerul se zvîrcolea cu o expresie de groază pe chip. Se vedea limpede că torturile pe care le îndura depășeau limita chinurilor omenești. Adam Antonovici privi pe fereastră : trenul zbură printre nori, fără să atingă pămîntul. Adam Antonovici rosti : „Voi lua măsuri”. Vuietul încetă. Apăru o gară. Un grăsan în podiovcă se lipi de fereastră. Era tatăl. „Uite-l că a sosit ! Cît te-am mai așteptat, taică !” Adam Antonovici făcu un ultim efort și depăși hotarul. Înșfăcă geamantanul și ieși din vagon. Tatăl, un bătrîn voluminos, își îmbrățișă fiul pe care-l aștepta să-l ducă la țară. Urcară într-o troică.

Fiul : Tată, tu-mi ești tată. Tu m-ai născut. Eu n-am născut încă pe nimeni, pentru că m-am abătut de la menirea inițială a oricărui om. Am plecat de la izvoare, am plecat de lângă tine, am studiat, am suferit. Dar năzuințele îmi erau curate. Orizonturi noi se deschideau privirilor mele, tată !

Tatăl : Da, îți sînt tată. Te-am născut și am rămas pentru totdeauna aici, nu am părăsit locul de baștină. Am rămas acolo unde am văzut lumina zilei. Stau în aceeași casă străveche și moșia îmi este aceeași. Am avut copii pe care i-am făcut cu mama ta. Apoi am făcut copii cu surorile și fetele din satul meu. Am trăit înconjurat de găini, cocoși, curcani. Găinile mele fac zeci de ouă pe zi. N-am nici un fel de studii și nu cunosc nici un fel de frământări. Orizontul mi-a rămas același, același. În jurul meu se întind nemărginirile străvechi, atît de rusești, mereu aceleași.

Fiul : Și în aceste întinderi nemărginite, locul pe care-l ocupi e tot mai mare. Te-ai îngrășat, burta ți-a crescut uriașă, s-o duci cu roaba, nu alta. M-ai dușmănit. Ai vrut să rămîn acasă, te-ai opus să cunosc adevărul și de aceea am fugit de lângă tine. Dar acum m-am întors la tine, m-am întors acasă, vreau să mă vindec. Aici, în viața ta, vreau să-mi aflui izvorul tămăduirii.

Tatăl : Da, fiule. Mă îngraș mereu, iau mereu proporții. Curînd lumea întreagă o voi înghiți și voi fi eu părintele acestei lumi, iar tu — fiul ei. Dar nu-ți voi ceda secretul avuțiilor mele, deși registrele contabile ale moșiei sînt în perfectă ordine. Nici sănătatea nu ți-o pot reda. Căci sănătatea este rezultatul vieții mele drepte. Trăiesc cu bucatăreasa ; draga de ea, sufletelul meu ! Ea e sufletul a tot ce am. Dar spune-mi, la ce bun te-ai întors la mine ?

Fiul : În lumea largă, dincolo de hotarele proprietăților tale, în lumea aceea largă eu le-am adus oamenilor adevărul unei vieți noi. Dar nu le-am putut făuri o viață nouă, oamenii mi-au dat peste cap proiectele. De aceea le-am retras speranțele pe care li le dăruisem. Acum, dincolo de proprietățile tale, se întinde o lume neagră, fără de speranțe, o lume a neființei. Și cum această lume nu este accesibilă privirii mele, înseamnă că nu există pentru mine altă lume decît aceasta în care m-am născut, de unde am pornit, lumea satului, a conacului tău.

Tatăl : Fiule, în adăpostul acesta tihnit, să duci o viață de tihnă. Să guști bucuria paharului, să faci copii, să te înmulțești și în toate cele să ascuți de părintele tău.

Fiul : Nu pentru asta m-am întors. Am venit ca s-o iau de la început, să pornesc de la lucruri mărunte. Voi părăsi lumea ta numai după ce voi fi reușit să reformez sistemul tău de gospodărie. O viață nouă se va instaura aici. Numai atunci mă voi întoarce acolo de unde am plecat.

Tatăl : Fiule, fiul meu bolnav, fiul meu chinuit ! Ai să locuiești în căsuța aceea unde ai stat cînd erai copil. Am să chem un medic să te vadă, și împreună îți vom reda sănătatea.

Fiul : Tată, nu sînt cîtuși de puțin bolnav. Văd că ți-ai și început uneltirile. Dar noi doi o să ne mai războim.

Ieșiră în grădină. Bătrînul moșier își țineau fiul îmbrățișat de după umeri cu un gest plin de afecțiune. Tufele de liliac își plecau în fața lor ramurile doldora de flori. Păsările ciripeau. Nimeni nu ar fi putut spune ce cuvinte au fost rostite, ce anume a fost grăit. Menajera trecu în goană strigînd : „A dat o boală în curci“. Bătrînul grăsan aruncă o privire bănuitoare spre fiul său. Seara, la cină, toți se îmbătară criță.

Halatul tatălui, bondoc, halat de culoarea cenușei, arunca umbre ușoare pe chipul lui Adam Antonovici. Ședeau amândoi în căsuță ; căsuța era închisă, aidoma unui univers închis. Adam Antonovici era conștient de locul unde se află și de ceea ce făcea. Bătrînul tîrșea papucii, iar sufletețul de bucătăreasă spăla farfuriile. Bătrînul fumă o pipă, după care se declară mulțumit de viață. Atunci cînd apuca de mustață cîte un gîndac negru, care alerga pe masă, surle și tobe păreau că răsună din gura lui : „Vă înmulțiți, vă înmulțiți, canaliilor, he-he !“

Privi bucătăreasa, voinică, rumenă, cu părul auriu, împletit într-o coadă groasă și grăi : „E raiul pe pămînt aici, nu alta.“ După ce ieși pe ușă mulțumit de sine, bucătăreasa mulțumită și ea de sine izbucni în rîs și-și legănă trupul plin în fața lui Adam Antonovici : „Acum sîntem numai noi doi, ia-mă, m-am săturat de bătrînul ăsta“. Urcară amândoi pe cuptorul din bucătărie, Adam Antonovici era conștient de fapta lui : salva omenirea. Dar un chip funebru, ca de mort, chipul tatălui, apăru de după ușă : „Adam, fiul meu, ce faci ? păcătuiești, păcătuiești, a, a, a !“ Și-i trase cîțiva pumni lui Adam Antonovici, de văzu stele verzi.

Zăpușeala era atît de mare, încît aveai impresia că în odaită stăruia pîcla. Înconjurat de un roi de muște, Adam ședea la masă și făcea cocoloașe din pîine, muncind din greu. Era conștient de ceea ce făcea ; salva omenirea, în timp ce din odaia de alături se auzeau rîsul și hîrjonitul bătrînului și al bucătăresei. Apoi bătrînul se apucă de strivit gîndacii. „21, 22, 23, ajunge ! s-a zis cu ei. Restul îi înec.“ Deschise robinetul, arătîndu-i lui Adam o copae de tinichea : „Bagă-te aici și înoată“. Se auzi plescăind apa, de parcă ar fi mormăit cineva prin somn : „Aa-a-a-a“. Adam Antonovici ședea și se bălăcea în copae. Era conștient de ceea ce făcea : salva omenirea.

Tatăl lui Adam Antonovici era un grăsan cu ifose de despot, avea o bărbie în trei volane, două crăpături înguste țineau loc de ochi. Toată viața strânsese bani la ciorap. La bătrînețe schimbase banii pe întinderi de pămînt. Moșiile creșteau, creșteau mereu, parcă se lăbărtau. De atunci își luase o bucătăreasă drept iubită și îi spunea : „Tu ești sufletelul meu, tu ești sufletul a tot ce am, sufletul universului meu“. Gurile rele ziceau că fiul are să fure sufletul lui taică-său, pentru a întreține cu acesta legături amoroase. Bătrînul își dădea și el seama de cumplita-i situație și avea obiceiul să spună : „Îmi crește băiatul, tontul ăla de Adam. El are să-mi ia totul“. Țăranii începură a se uita chiorîș la bătrîn și, luîndu-și un aer plin de demnitate, îi vorbeau cam peste umăr. Cînd discutau între ei, spuneau : „Ei, cînd o să avem un boier nou, pe domnișorul...“ Treptat se răspîndea o veste nouă, o veste bună, toată lumea vorbea de Adam Antonovici.

Adam Antonovici ședea în odăița lui și căuta să priceapă totul cît putea mai bine ; era conștient de tot ceea ce făcea : era conștient că vine în ajutorul țărănimii. Privea timp fusta bucătăresei de un cenușiu deschis, plină de pete : „Sufletele, spală-mi, te rog, piciorușele. Să simt că sînt cu adevărat boierul vostru.“ Bucătăreasa îl privi cu un aer timp și concentrat, apoi se apucă să-i spele picioarele, zîmbind ironic : „Tăticul matale, copăcel, copăcel, a luat-o spre groapă“. Boierul cel nou, Adam Antonovici, rostea adevăruri noi : era conștient de ceea ce făcea, instaura ordinea, căuta să salveze lucrurile mărunte, ca prin cele mărunte să le salveze apoi și pe cele importante, pentru că numai el reușise să treacă hotarul, numai el știa că venise timpul, timpul din urmă.

Într-o zi, ciinele, un ciine ciobănesc, după ce-și făcu nevoile afară, intră în casă, și Adam Antonovici se apucă să-l călărească. Ciinele îl scoase în curte și așa, călărindu-l, Adam Antonovici propovăduia adevărul. Era conștient de ceea ce făcea.

Polițaii satului puseră mîna pe el și-l cărară în fața bătrînului. Iar tatăl zise : „E o molimă ! Fiul meu tulbură satul. Răspindește molima. Cu toții sîntem fiii Domnului, sîntem muritori, Gavriuha, Filea, nătărăilor, poruncă vă dau vouă, trageți-i băiatului o mamă de bătaie. Datoria de fiu trebuie respectată pretudindeni.“ Și l-au bătut măr cu nuiiele : hîst, hîst, 5, 6... hîst, hîst, 10, 20. L-au așezat apoi în pat, ca într-un sicriu. L-au acoperit cu plăpumi, de parcă ar fi pus peste el pietre, pietre albe, moarte, mute. La căpătîiul lui Adam Antonovici ședea bucătăreasa. Girbovă ca o bătrînă se lipise de el și-l bocea cu disperarea singurătății, iar el se uita cu ochii cruciș, de parcă era beat turtă. Apoi zvîrli cît colo plăpumi, întinse brațele spre bucătăreasă, se ridică în izmene și cămașă, clătîindu-se, și rosti : „M-am ridicat de pe patul morții, suflețelule, fii trează, privește-mă.“

Bucătăreasa îl smucea și-l zgîlția pe Adam Antonovici, care icnea de atîta băutură : „Boierule, trezește-te, vino-ți în fire.“

Oftînd și gemînd, se așeză pe marginea patului. Totul nu fusese decît un vis. Nu apucase încă să mărturisească pentru ce anume venise la țară. Abia aseară sosise în casa părintelui său, și acesta îl și îmbătase pe loc. O, de-ar putea să-i ascundă, de nu s-ar fi scăpat cu vorba ! Era conștient de ceea ce făcea : salva omenirea. Adam Antonovici Koreiș își plecă deasupra măsutei de noapte chipul palid, palid, palid de tot, cu ochi albaștri, obosiți, ochi de miop, își așeză cu un gest ușor pince-nez-ul pe nas, apoi își înfipse privirea în tratatul de drept financiar. „Îmi dați voie, boierule, să deschid obloanele !“ Nu-i răspunse, cufundat în lectură. De fapt, părea doar cufundat, căci urmărea cu atenție bucătăreasa, să vadă dacă nu i-a deslușit tainele.

Iată-l deci sosit. Aici are să-și înceapă el activitatea. A rupt-o cu desăvîrșire cu lumea veche. De aici va porni, va coborî, va veni pe pămînt. Dar deocamdată, tăcere.

Aseară au băut, au mâncat și mai ales au băut, au băut. Când ridicase paharul cu votcă, mai ținuse minte că trebuie să-și păstreze secretul, dar când îl lăsase în jos, nu mai știuse nimic. Se îmbrățișase mereu cu părintele său și amîndoi, beți, colindaseră grădina în zorii zilei, sporovăind întruna.

Se îmbracă. O cireadă de vaci porni să-și ia prînzul. Văcarul sufla din corn și plesnea din bici. Adam Antonovici lăsa în jos chipul obosit, palid, palid de tot, apoi așeză cu un gest elegant pince-nez-ul său pe masă. Era conștient de ceea ce făcea : salva omenirea.

Era conștient că visul lui nu fusese vis, ci o prefigurare a viitorului. Transformase simbolurile în întruchipări. În universul existenței crease un univers al valorilor.

Acasă, la odihnă !

Adam Antonovici ieși din căsuța aceea pe care în copilărie o botezase univers. Prin fereastra deschisă, aruncă o glumă slujnicei : „Tu mai ești încă în univers, pe cînd eu nu, eu mă aflu în Rusia.“

Cîmpiile gîrbove se răsfirau într-o parte și în alta, cîmpii rusești, brăzdate de viroage, cîmpii străvechi, cîmpii dragi, aceleași mereu : „Rusia s-o cuprinzi cu mintea nu se poate, / căci are un destin aparte ; / într-însa poți numai să crezi.“¹ și-și zise : „Aveau dreptate slavofilii, ei credeau în venirea mea pe pămînt. Iată, vine mirele.“ Se duse să ia ceaiul împreună cu tatăl său. În timp ce beau ceaiul, din camera învecinată se auzea niște glasuri de femei : „A dat molima în curcile voastre ?“

— A dat.

— Vai ! Vai !

Apoi tăcere.

¹ Versuri ale poetului F. I. Tiutcev.

Tatăl își privi bănuitor fiul : „Dragul meu, ai cam îndrugat verzi și uscate ieri, la beție.“ Adam Antonovici gata de apărare, îi răspunse, ridicînd chipul palid, palid, palid de tot, mijind ochii albaștri, miopi, mîngîindu-și barba cu fire cărunte : „Am visat că am călărit pe un ciine“. Amîndoi oftară greu. Tatăl întrebă : „Ce-ai de gînd să faci aici ?“ „Altădată mă mai îndeletniceam ba cu scrisul, ba cu cititul, acum nu mai scriu nimic, nu mai citesc nimic“. Tatăl îl bătu pe umăr : „Să duci o viață tihnită în casa părintească, ca în vremuri vechi“. Și arătîndu-i cu mina spre fereastră, adăugă : „Asta-i patria noastră, întinderile acestea nemărginite. Aici din vremuri străvechi viața-i tihnită. Să rămînem și noi aceiași ca în vremurile străvechi, aceiași ca și pămîntul strămoșesc“. Din camera de alături se auzea un bolborosit dulce : „Ar trebui să le puneți curcilor comprese cu votcă la cap“.

— Le-am pus.

— Vai ! Vai !

Apoi tăcere.

Tatăl își privi bănuitor fiul. „Dragul meu, ai îndrugat lucruri înfricoșătoare la beție“. Adam Antonovici încercă să-și aducă aminte. În zadar — nu-și amintea de nimic ! Brațele îi atîrnau inerte de-a lungul trupului. Privea țintă pe geam bulgării de pămînt de un cenușiu palid, pătați de gînganii rubinii. Se gîndea la părintele său, care avea obiceiul să spună „timpul e bani“ și în virtutea acestui principiu agonisea timp. Schimbase apoi timpul pe spațiu, pe întinderi ; moșiile creșteau, creșteau mereu, se lăbăreau. De atunci ducea o existență jalnică și purta o burtă uriașă, direct proporțională cu spațiile și invers proporțională cu elocința. Gurile rele rîdeau, spunînd că pentru a-și ușura viața, bătrînul își leagă dinainte o roabă în care-și așează burta. Mai spuneau că bătrînul ar fi avut obiceiul să zică : „Se apropie, vin alte vremuri, iar eu am să dispar pe neașteptate, căci bătrîn mi-s, zvîrlîți atunci

stîrvul meu rămas drept moștenire.“ Și adăugau : „Cum e burta, așa-i și moștenirea“. Adam Antonovici știa că vremurile sînt pe sfîrșite, că întinderile moșiilor trebuie restituite vremii, pentru a salva sufletul, pentru a smulge din captivitatea vremurilor sufletul, sufletul său, deci sufletul omenirii.

Trecu sufletul, bucătăreasa, aruncînd spre Adam Antonovici o privire bănuitoare din azurul ochilor săi.

„Fiul meu, de ce ești atît de melancolic ! Fiul meu, mi-e teamă pentru sănătatea ta.“ Adam Antonovici ridică chipul palid, palid de tot și lăsă să-i cadă, ostenite, brațele ; în aceeași clipă, un țaran cu o expresie sălbatică și concentrată, trecu în goană prin fața ferestrei, ținînd un friu în mînă. Urmărea un cal. „Se umflă, se umflă mereu, se apropie de groapă. Soroacele se împlinesc. Trebuie să încep. Să încep mai repede.“ Picături mari căzură una după alta ; purtate de un nor de praf miresmele ploii năvăliră în odaie. Norul trecu, fără să-și scuture întreaga încărcătură de ploaie, și nimeri în brațele unei neguri uscate. „Fiul meu, de ce taci ? Spune, vorbește ! Mă bagi în mormînt cu tăcerea ta. Inima mi se înfioară, suflarea mi-e grea. Ce înseamnă comportarea ta !“ Adam Antonovici sări de pe scaun și se îndreptă grăbit spre grădină. De aci, în pași iuți, o porni spre sat ; auzea din urmă glasul bătrînului : „Trezește-te ! Ieși din pîcla întunecată în care te-ai afundat...“

„Tată ! Tată ! Am să-ți smulg puterea, am să-mi eliberez sufletul, am să-mi salvez patria. Mă doare cumplit că trebuie să-ți dau lovitura de moarte, dar împlinesc-a-se prevestirile“.

Adam Antonovici străbătu cîmpul, cu brațele ridicate spre cer. Era conștient de ceea ce făcea : salva omenirea.

Țăranii rămași fără acoperămint ședeau grămadă. Vetrele mai fumegau încă, deși incendiul fusese stins. Chipuri

negre, ochi secați de lacrimi străpungeau întunericul. În depărtare se înălța, singuratec, hornul unei vetre arse. De o parte, pe un butuc numai tăciune, ședea un bătrîn năpădit de păduchi, cu buza de jos răsfrîntă. Grăia către muierile care treceau : „Aoleu, maică, știm și ținem minte că așa a fost și pe vremurile acelea, cînd eram prigo niți. Dar acum se apropie sfîrșitul. Să stăm aici și să așteptăm să vină.“ Soarele coborî la asfințit, pălălaie sîngerie ; se stinse pe loc, biruit de neguri. Turmele de oi treceau, ridicînd vîrtejuri de cenușă. Undeva, în depărtare, un glas cînta „Rusie, Rusie, Rusia mea, adă-ți aminte, Rusie, de cel nouă ianuarie“¹. Bătrînul continuă : „Nu-i maica noastră țara asta“. Dar Adam Antonovici se apropie și, atingîndu-i ușor, cu o rămurică, spuse : „Eu sînt Alfa și Omega, începutul și sfîrșitul. Universul meu vouă vi-l dăruiesc.“ „Prea bine, milostenia-voastră, bine ar fi de ne-ai da un pic de pămînt“, mormăi bătrînul, dar Adam Antonovici se plecă, îi șopti ceva țaranului și o porni mai departe. „Ce-a zis?“ întrebare muierile. „Zice că în cîrînd n-o să-l mai vedem, că pleacă la Lisicensk, iar apoi zice că are să vină iar. Ce o să fie al lui, cică o să ne dea și nouă.“ „Democrat și ăsta!“ rise un flăcău și continuă să cînte — „Rusie, Rusie, Rusia mea, adă-ți aminte, Rusie, de cel nouă ianuarie!“.

„Tată, îmbrăca-voi haine de purpură și o cunună de spice de grîu îmi voi pune pe cap. Fericirea a fugit pînă acum de mine, dar eu m-am întors acasă, în patrie. Patrie-mumă, n-am să te mai părăsesc. N-am să te părăsesc, chiar de-o fi să plec ; aici am să rămîn, chiar de voi fi dus.“ O sperietoare de ciori se clătina în fața lui Adam Antonovici. Fluturîndu-și aripile în apusul soarelui, rogojina șoptea : „A sosit clipa“. Adam se dezbracă pînă la piele, gata să asculte de legea străveche a pămîntului strămoșesc, se înveșmîntă în rogojină, își puse pe creștet

¹ Aluzie la 9 ianuarie 1905, duminica sîngeroasă.

o cunună din flori de cîmp culese la marginea drumului, smulse un băţ din pămînt şi porni, sprijinindu-se într-o ramură de mesteacăn, ca într-un toiag sfînt. Se opri în drum, asemenea unui străjer. Drumul cenuşiu de praf ducea către asfinţit. O cioară de cîmp şedea în copac. Şedea şi croncănea, privind într-acolo unde focul ceresc înghite pămîntul.

Pe drumul cenuşiu de praf treceau orbii, pierzîndu-se în întuneric. Siluetele lor sărmane, girbove, cu chipuri străvechi te înfricoşau. Mergeau ţinîndu-se unii de alţii şi de toiagul conducătorului. În urma lor se ridicau nori de praf. Unul avea chipul imberb şi ochii saşii, altul, un bătrîn cu buza de jos răsfrîntă, se închina mereu, şoptînd întruna rugăciuni, al treilea era încruntat, cu păr roşcat, vîlvoi. Umblau aduşi din umeri, cu capetele lăsate în jos, cu braţele întinse, să nu scape toiagul din mină. Ciudată această procesiune mută, cufundîndu-se în întuneric şi furtună. Mergeau înainte, mereu înainte, orbi, aceiaşi din vremuri străvechi, neschimbaţi. O, de şi-ar fi putut recăpăta vederea, de n-ar fi fost orbi ! Pămînt al Rusiei, trezeşte-te !

Şi chipul străvechi al împăratului Adam, revenit printre oameni, coborî ramura de mesteacăn spre fantomele cu ochi albi. Iar cînd cerşetorii se așezară în praf, oftînd şi gemînd, ca să-şi înfulece bucăţile de piine neagră, băgîndu-le în gură cu degetele tremurînde, el îşi lăsă mîinile pe creşetele lor. Lumina palidă a norilor încremeniţi se reflectă pe chipurile lor, acoperindu-le de o culoare cenuşie, prevestitoare de furtuni. Scînteie un fulger, chipurile orbilor se lumina. O, de-ar fi putut să-şi recapete vederea, de-ar fi putut să vadă lumina !

Adame, Adame, stai învăluit în lumina fulgerelor. Coboară-ţi ramura blîndă peste chipurile lor ! Adame, Adame, ajută-i, vino, redă-le vederea ! Şi Adam le reda vederea.

Orbii își întorseseră chipurile cenușii, parcă pline de praf, deschiseră ochii acoperiți de albeață, dar nu văzură nimic. Vîntul șopti... Pentru o clipă, o vîlvătaie de foc izbucni din spatele norilor, pentru a se stinge pe loc. Mesteacănul șopti cîteva cuvinte a implorare și apoi adormi. Amurgul părea sfîrtecat la orizont, lăsînd să apară tăciunele sîngeriu al asfințitului. Tăciuni roșii, învăpăiați, ardeau pe rogojină, și rogojina-n văpăi trimitea, ca o haină vărgată, risipă de pete în zare. Pe chipul de ceară al lui Adam, ierburile de cîmp ale cununii cîntau speriate, gîngăș, șuierînd ușor, iar ciorchinii verzi mustind de rouă, stropeau cu lacrimi de foc chipurile oarbe. Era conștient de ceea ce făcea ; le reda orbilor vederea. Ca un părinte le restituia viața și lacrimi de foc se rostogoleau din ochii lor. Chipul său luminat de nimb nu purta drept aureolă dantela sîngerindă a lacrimilor ; împărăția tatălui fumea înconjurată de incendii.

„Tată, nu mă voi mai întoarce la tine, căci tu de fapt nici nu ești. Arzi, te sfîrșești în foc, te prefaci în scrum.“ Adam porni spre oraș. Era conștient de ceea ce făcea. Pornea de la lucruri mărunte spre lucrurile importante, pentru a reveni apoi la toate deopotrivă.

Cîmpia se întindea departe, în jos. În depărtare se zărea Lisicensk-ul, strălucea crucea lui de aur.

La ora aceea, bucătăreasa servea bătrînului răcitură. Tatăl înghiți o bucată grasă care-i rămase în gît, iar bucătăreasa cu cosită aurie scăpă farfuria. Odaia se umplu de un sunet gîngăș și subțire ca un clopoțel. Femeia întineri, deveni transparentă, aidoma unui nouraș gîngăș. Ajunse în dreptul ferestrei și se prelinse ușor afară, ca o dîră subțire de tămîie, contopindu-se cu întunericul nopții. Parcă nu mai era o dîră de fum, ci o flacăară înecăcioasă, care învăluia pereții casei ca o mătase. Casa se aprinsese. Sufletul își luase zborul, incendiul nu mai putea fi potolit.

Cine şedea colo, în bufetul gării, stins, tăcut, dar stăpîn pe sine ? Într-un coş împletit, ca de rufe, ascunsese sub o stambă albastră însemnele puterii imperiale : rogojina, cununa de aramă adevărată şi multe alte lucruri, despre care nu era cazul să se afle. Adam Antonovici îşi plecă chipul palid, palid, palid de tot, era conştient de ceea ce făcea : revenea în capitală, ducînd în suflet un mister cumplit. Cine dăduse foc casei părinteşti ? Sau poate că nimeni nu-i dăduse foc ? La ce bun să întrebăm ? Trenul aleargă înainte, mereu înainte — dar încotro ?

Stătea aplecat deasupra căinii cu bere. Alături, un grăsan îşi ştergea sudoarea de pe faţă (acum exista un grăsan mai puţin pe lume). Alături, un alt grăsan spunea : „Orzul l-am vîndut încă nesecerat. Toată ziua mi-am pierdut-o cu un negustor evreu. I-am dat de mîncare, i-am dat de băut, dracu să-l ia.“ Interlocutorul căscă : „Aha“, apoi se aşternu tăcerea.

Flutură fusta roşie a unei domnişoare cu nasul în vînt, apoi dispăru de pe peron. La geam, telegrafistul rîse timp, plescăi din limbă şi duse urechea la aparat. Domnişoara însoţită de prietena ei — aer pedant, împopoţonată cu pălărie — trecu grăbită trăgînd ocheade în direcţia unui eser¹ (îmbrăcat în rubaşcă neagră). Ajungînd în dreptul lui Adam Antonovici, tînărul eser îşi scoase chipiul şi zise : „Respectele mele“. Alături stătea un om posomorît, cu părul vilvoi, îmbrăcat dracu ştie cum, purtînd însă căciulă şi sabie. În depărtare, o locomotivă se plîngea de distanţele mari, la bufet se uscau piroştile, acoperite de muşte.

Adam Antonovici se ridică : „Învăţătură le voi da, lumină, minte le voi da, căci eu sînt lumina, eu sînt speranţa lor, pămîntul nostru îndurerat nu-l voi lăsa în pă-

¹ Membru al partidului socialist-revoluţionar.

răsire, îl voi acoperi cu veșmintele mele, cu veșmintele mele.”

Se apropie de coșul împletit, ridică bucata de stambă albastră, ținându-și *pince-nez*-ul cu mîna pe nas. Totul era în ordine.

Trenul avea o mare întirziere. Ieși din clădirea gării. Orașul Lisicensk se sufoca de zăpușeală. Căsuțele aruncau umbre șterse, foișorul de foc, construit din lemn, se înălța în depărtare cu un aer timp. Căruțele treceau alene pe străzile pline de praf, nepietruite. O trăsură sălta pe pietrele colțuroase și odată cu ea, sălta și comisarul de poliție cu chipiul tras pe un ochi. Pe o laviță, în fața unei mese, ședea și minca semințe o precupeată grasă, legată cu broboadă; scuipa coaja semințelor din vârful buzelor și șoptea altei precupețe: „Asta e Adam Antonovici. L-a înmormîntat pe taică-său, astă vară le-a ars tot conacul pînă la temelii. Și bătrînul a ars, cu casă cu tot. Feciorul a rămas aici, de unul singur. A închiriat niște odăițe la Zuciha.” Vecina asculta cu gura căscată: „Aoleu”, apoi se așternu tăcerea. O rază de soare coborî în pragul amurgului pe o firmă, și pe fundalul negru apărură roșii, singerii, literele groase și aurite: „Vînzare și cumpărare de *ciriale*”.

Pămînt al Rusiei, dușmanul nu doarme, totul s-a schimbat, totul are un sfîrșit, pămînt al Rusiei!

Adam Antonovici Koreiș luă loc în tren. Locomotiva se văita, plîngîndu-se proteste de distanțele pe care le parcurge.

Impăratul Adam

Unul : Oraș, zăpușeală. Privește, negura stinsă a nopții a înlocuit negura stinsă a zilei. Au trecut trei luni de cînd nu mai e. A plecat, a plecat pentru totdeauna. Aștia-i sînt pantalonii și uite, asta-i e căciula. I-ai răsfoit manu-

scrisele ? Ar ieși un volum grozav. Iar el a plecat. Discul șters al soarelui coboară la asfințit. Să închidem ferestrele. Caldărimul e încins ca un cuptor.

Celălalt : I-am pierdut cu totul urma. Nu mai avem nici o știre de la el, de când a dispărut în zona mijlocie a țării: A picat acolo ca o scînteie de foc ; de când a apărut el, totul arde în jur. Ard pădurile în toată regiunea. Uite, acesta-i este *coup-papier*-ul.

Unul : Trenurile se opresc, pentru că din fum înecăcios flăcări înecăcioase năvălesc, cuprinzînd orașul într-un inel de foc. Trenurile se opresc.

Celălalt : N-are a face... uite port-țigaretul lui. Ce mult îi plăcea să-l sucească într-o parte și în alta fără rost, cînd își aprindea o țigară. Astăzi, se pare că la asfințit cerul a fost galben.

Unul : Asfințitul lui preferat. Galben-galben, puțin fioros. Pe atunci noi încă nu-l înțelegeam pe Adam, dar acum...

Celălalt : Să-i strîngem, așadar, lucrurile, să le așezăm undeva, să aprindem luminările și să bem vin roșu, *vinul lui*, să cheuim pînă în zori, pînă la istovire. Și va fi dimineața aceea un galben amurg.

Un ciocănit ușor la ușă. Ascultați ! Un ciocănit ușor în ușă. Da, da, nu e nici o îndoială, cineva bate. Cei doi strînseră lucrurile, flacăra galbenă a asfințitului le făcea atît de vii amintirile, iar luminările galbene, luminările galbene... Era imposibil ca toate acestea să nu-l recheme pe stăpîn. Și stăpînul reveni.

Ușa se deschise. Împăratul speranțelor, fără imperiu, împăratul nădejdlor, Adam, reveni la vatra veche, arsă, a pămîntului natal. Da, el era... În mijlocul lor, el sătea...

Înveșmintat în rogojină, acoperit de tăciunii aprinși ai făcliilor prăbușite (în timp ce în mîinile lor dănuia flacăra luminărilor galbene). Asemenea unei haine dunate flutură întinericul nopții ! Pe chipul lui de ceară (se leagănă luminările galbene, se leagănă) se înălța cu-

nuna din flori de cîmp, în mîină are un sceptru din mes-teacăn, toiag cu frunze îmbibat de roua succulentă care varsă lacrimi de aur, lacrimi de chihlimbar : „Frații mei, nicicînd n-am să vă mai părăsesc“.

O noapte întunecată. Zgomot de trăsuri, un nor plin de zăpușeală se lasă pe fereastră. Pină departe se întinde șirul felinarelor aprinse.

— N-ai să ne mai părăsești nicicînd, frate ? Spune, vorbește ! Vorbește odată ! De ce taci ? Vino, vino, dar ! Fii cu noi părtaș la ospăț : Ia un pahar de vin negru, vinul tău ! Obosit de moarte, ești alături de noi, Adam, tu împărat, împărat fără de împărăție. Erau trei și zîmbeau, în jurul lor luminări.

Lacrimile palide ale nopții băteau la fereastră. Zorile dimineții erau galbene, galbene, galbene. Luminile erau stinse, lucrurile strînse. Nu, el nu se va mai întoarce nicicînd. Într-acolo există drum, dar nu există cale de întoarcere. Unde ești ? Unde ești ?

(TATIANA NICOLESCU)

BORIS SADOVSKOI

(1881-1952)

Debutul timpuriu al scriitorului, în 1901 se situează încă în anii studenției (în anul 1906 termină Facultatea de istorie a Universității din Moscova). A fost colaborator al celor mai de seamă reviste ale vremii, îndeosebi al celor apropiate de mișcarea simbolistă : *Balanța*, *Gîndirea rusă*, *Insemnări din nord*. Întocmai ca și Gorodețki și Gumiliov, se depărtează de simbolism, încadrîndu-se în noua grupare akmeistă, de care se simte atras în virtutea predilecției sale pentru o poezie armonioasă, clară, a afinității cu stilul lui Pușkin. Publică volume de versuri, dintre care *Samovar* (1914), de articole de critică literară, scrieri în proză inspirate mai ales din trecutul istoric mai apropiat sau mai îndepărtat. Creația în proză conține de asemenea nuvele istorice cu caracter fantastic, *Strigătul lebedei* (1913), sau inspirate de subiecte de istorie literară, *Broderie în fier forjat* (1915).

PUIUL DE STRELEȚ

I

— Unu, doi ! Unu, doi ! Stînga-mprejur ! Pe loc, repaos ! La arme !

¹ Streleții au încercat o mișcare împotriva lui Petru I, care a fost crunt reprimată.

Tobele bătură și amuțiră.

— Smirna !

— Ia te uită la ăștia fără barbă, tăbăcari nenorociți, otravă nemțească ! Cîți au venit, cîtă frunză și iarbă : Dumnezeu să ne aibă în paza lui.

— Măiculiță, cum nu le e teamă de Domnul ? Cum nu le e frică să ducă omenirea la pieire ?

— Asta o știe țarul, Piotr Alexeevici, Dumnezeu să ne ierte !

Ieri, de Sfînta Maria, Grișka, împlinise taman 15 ani. E un flăcăiandru cu ochi mari, ascuțit la minte, nu prea înalt de statură, dar iute și ager. Poartă părul tuns rotund în jurul capului. Cojocelul rupt e transformat din unul mare al lui taică-său. Și cizmele din picioare tot ale tatălui sînt, iar pe tatăl lui Grișka, căpetenia streleților, soldații îl vor scoate acum din căruță și-l vor duce în Piața Roșie, la Lobnoe Mesto.¹ Mama lui Grișka, femeie precuvioasă, care ține toate posturile, îl urmărește țintă cu ochii înroșiți. Lacrimi nu mai are. I-au secăt toate de mult.

Doi ostași în caftane verzi, cu armele în mină, s-au apropiat de căruță. Cătușele au răsunit surd. Strîngînd puternic în mină lumînarea plînsă, un streleț lat în umeri își făcu loc printre soldați și se îndreptă spre Lobnoe Mesto. Femeia se aruncă la picioarele lui și-l prinse de pulpană. În urma ei, stătea ca încremenit, cu privirea în pămînt puiul de streleț. „Matvei Ilici, lumina noastră, părintele nostru drag, tu cel care ne hrănești, cui ne lași pe noi, orfani nenorociți“.

Matvei își scutură pletele lungi, fără să rostească un cuvînt. Doar ochii de vultur îi scînteiară. Își îmbrățișă în tăcere nevasta, o sărută de trei ori, își binecuvîntă feciorul, apoi se întoarse către soldați : „Haideți, buze răzuite, duceți-mă !“

¹ Lobnoe Mesto, locul din Piața Roșie unde aveau loc execuțiile.

Urcară pe Lobnoe. De aici se vede hăt departe. De jur împrejur, pe turnul Spaski, pe zidurile crenelate ale Kremlinului, pe Vasilii Blajenii, pe toate palatele și cocioabele, mai apropiate și mai depărtate se înghesuie poporul. Piața Roșie e înțesată de lume. Se înalță spînzurătorile negre, țepile și-au scos vîrfurile, buturugile sînt în așteptare, munca este în toi. Stoluri de ciori lacome, croncănind, stau pe crucile de aur ale catedralelor, pe cupolele albastre sau pestrițe pîndind prada.

Cătușele căzură.

— Scoate-ți caftanul ! Ce mai aștepți ? rosti printre dinți călăul cu chipul ciupit de vărsat.

Lîngă buturuga de stejar, toată udă de sînge, se zvîrcolea în ultimele zvicniri, un trup omenesc cald încă. Din gîtul tăiat sîngele curgea șiroaie. Alături zăcea un cap cărunt și chel, al polcovnicului — fie-i țărîna ușoară. Cineva zvîrli căpățîna într-un sac murdar. Călăii se agitau. Matvei își împături caftanul, se întoarse apoi spre clopotnița Ivan cel Mare, făcu semnul crucii și se plecă rar, măsurat, de patru ori pînă-n pămînt.

— Să vezi ce lovitură îi dau acuși, Doamne binecuvîntează ! Pare-se că ăsta n-are gîtul gros, zise făcînd cu ochiul un flăcău slab, cam chior, îmbrăcat în haină verde. Ia dă-mi încoa toporul, Terenti, și smulse securea largă, strălucind ca un crai nou, din mîna celui ciupit de vărsat.

— Al citelea-i, Danilici ? auzi Matvei în spate un glas poruncitor. Tresări și aruncă o privire pe sub sprîncene spre uriașul cu păr buclat și brațe păroase, ieșindu-i de sub mînele-i suflecate. Tînărul țar, altfel bărbat frumos, rumen și vesel, îmbrăcat într-o vestă olandeză de culoarea zmeurei, își ștergea cu prosopul chipul rotund, ars de soare, stropit de sîngele streleților.

— Al douăzecilea, Măria-ta ! Am obosit, nu glumă tot trăgînd cu toporul. Dar am să te slujesc, Maiestate, pînă la sfîrșit. Hai, culcă-te stîrv de ciîne !

Dregîndu-și glasul, Matvei se lăsă pe rogojină și-și lipi cu grijă capul de buturuga udă să nu se murdărească de sîngele polcovnicului. Uf ! Ce mai duhoare ! Greu miroase sîngele de creștin !

Danilici își strînse buzele punga, văzînd ceafa strelețului — ceafă, nu glumă ! Țarul sătea cu mîinile în șolduri, zîmbind și scoțînd rotogoale de fum negru. Danilici își luă avînt.

— Hai-rup, hai ! Nu mă tulbura cînd țintesc, Măria-Ta !

Și-i trase !

— Ai dat pe de lături, Alexașka ! N-ai nimerit !

Roșu de încordare, Danilici scoase cu greu toporul ascuțit din spinarea lată a lui Matvei, care era toată o băltoacă de sînge.

— Am greșit, Maiestate, iartă-mă !

Strelețul sări în picioare cu un muget. Se clătină și se prăbuși urlînd răgușit :

— Țîlharule, diavole, nelegiuitule, blestemat să fii de trei ori ! De ce mă chinuiești, ticălosule ?

Călăii se dădură la o parte.

— Tăticule ! se auzi în aceeași clipă de undeva de jos, un strigăt de copil.

Călăii îl legară de îndată pe strelețul înnebunit de durere de buturuga înnegrită de sînge ; o lovitură puternică de topor se auzi trosnind ; odată cu ceafa nesupusă țarul spintecă și ultimul blestem al strelețului. Capul cu plete cîrlionțate se lovi de zid, se rostogoli și apoi se propti lipindu-se cu buzele albe de cizma soldățească a lui Danilici. Cu un gest iute acesta zvîrli capul în sac.

Ceasul din turnul Spaski bătu rar și prelung. Ecoul celor douăsprezece bătăi pluti peste piața întreagă. Țarul oftă și-și scutură pipa, lovind-o de secure.

— Călăilor, la masă ! răsună puternic glasul lui poruncitor, de sus, de pe Lobnoe.

În aceeași clipă, în toată Piața Roșie răsunară ca niște strigăte de cocoși, aceleași cuvinte : „Călăilor, la masă !“ rostite de voci diferite.

Mulțimea se urni ; ar fi zis că e un lan de grâu legănat de vîntul de amiază. Valurile de oameni se împrăstiau ducînd cu ele vorbe, zgomote și plîsete. Ciorile se lăsară în zbor din clopotnițele și turlele bisericilor, sfădindu-se și țipînd, se iscă între ele gîlceavă cumplită.

Țarul aruncă pe umerii săi lați caftanul verde cu stea, uniforma regimentului Preobrajenski, și-și trase pălăria pe cap. Jos, ordonanțele îi țineau în frîu calul focos, în jur se înghesuiau boierii și oaspeții străini.

— Haideți, flăcăi, *trinken, trinken* !

II

— Și, acum, fiule, fă o plecăciune de-ți ia rămas bun de la Moscova cea zidită în piatră albă, și închină-te sfinților părinți și făcători de minuni ai Moscovei, Petru, Alăxei, Ioan și Filip. Ia-ți rămas bun de la Moscova, măicuța noastră, că n-ai s-o mai vezi.

— Dar unde ne ducem acum, mamă ?

— La schit, fiule, la Golubinii Kolodeț, la maica Marfa. Mergem să ne rugăm pentru sufletul păcătos al robului Matvei. Pomenește-l, Doamne, întru împărăția ta.

Mama și fiul trecură de Rogojskaia Zastava și dispărură în întinderile acoperite de negură ale cîmpiilor cărunte. Rămăseseră în urmă pînă și ultimele cocioabe, cele mai mizere. Ziua de octombrie lăcrima încetișor. Cîmpiile mohorîte, cîmpiile reci își deschideau depărtările de necuprins, depărtări pustii și triste. Văduvei strelețului nu-i ardea de ele. O durere aprigă îi ardea inima ca un cărbune încins.

— Deie Domnul să ajungem mai curînd la Nijni. Sora Aksinia ne poate găzdui acolo, în Iamskaia Sloboda. Să

rămînem să iernăm la ea. Iar de la Nijni pînă la schituri sînt doi pași. Cum vine primăvara o pornim și noi. Încă pe cînd nu eram măritată mă duceam la Kerjeneț, o dată chiar am locuit la părintele Makarie și o țin minte pe maica Marfa. Să vezi, fiule, ce bine-i la schit, ce ușor ți-e sufletul. În jur, numai pădure și iar pădure. Iar prin poieni, flori. Ne facem o chilie lîngă fîntînă să ne ascundem acolo.

— Mamă, oare într-adevăr a păcătuit taica ? Care-i vina lui ?

— Are o vină tare mare, fiule, și după vină i-a fost și pedeapsa : s-a răzvrătit împotriva țarului.

— Cum se face însă, măicuță, că mai adineaori părintele Levonti ne spunea că țarul vrea să dea toată Rusia pe mîna păgînilor ? Nu vezi cine-i de partea lui : bețivii și fetele astea nemțoaice. Se poate una ca asta ? Îngăduie legea una ca asta ? Taica a apărut adevărata credință creștinescă și pentru asta i-au tăiat capul. Chiar țarul însuși, cu propriul lui braț i l-a tăiat. Cum putea îngădui asemenea nedreptate ?

Grișa are ochii lui taică-său. Ca și ai lui, strălucesc vulturește.

— Taci din gură, fiule, păcătoase îți sînt vorbele !

Grișa tăce, tot mai posomorită îi e privirea. Și odată cu el se burzuluiește și timpul. Cerne o ploaie mărunță de-ai zice că-s lacrimi. Cei doi pelerini merg, merg întruna pe drumul mare. Se lasă seara. Ar fi timpul să se odihnească. În depărtare se zărește o pată de culoare închisă. Cînd se apropie, deslușesc o izbă. Cioc ! Cioc !

— Doamne Isuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi !

— Cine sînteți de v-a trimis Domnul ? o barbă roșcată se ivi la geam.

— Niște călători, taică. Oameni buni. Deschide-ne ușa să intrăm, rogu-te, în numele Domnului !

În izbă este fum, opaițul arde trosnind, un vițel mugește într-un colț. Au mestecat coajă de pîine, au băut puțină apă. Stăpînul casei se arată om tăcut. Șade la masă, își sprijină barba în palme și cască de-i trosnesc fălcile. În odaie se aude un foșnet continuu, nu poți ști, de-s gîndacii, ori zgomotul ploii de afară.

— Auzit-ai că la Moscova multă lume a fost căsăpită ?

— N-am auzit, drăguță, nu ne arde nouă de astea. Trăim în pace, nu știm de nici unele, slava Domnului ! Culcă-l pe băiat pe laviță, iar tu unde vrei, ori pe pri-chici, ori pe cuptor.

Stăpînul stinse opaițul și se culcă pe laviță, sub icoane. Mama lui Grișa se urcă pe cuptor, unde se rugă îndelung, oftînd mereu. Grișa nu închise ochii toată noaptea.

III

În partea de jos a clădirii sînt doar două încăperi destinate împăratului. Țarului Piotr Alexeevici nu-i plac odăile pe care le-a locuit părintele său. Șade cînd la soră-sa Natalia, la Preobrajensk, cînd se mai duce în ospeție la Troițe Serghievo. În palat stă cu el țareviciul, copilăș, încă, și un unchieș care are grijă de băiat.

E ora prînzului. În sala de ospețe pictată cu vulturi de aur se îngîrădesc farfurii și tăvi cu bucate de tot felul, pe masa lungă și îngustă pe fond purpuriu : gîscă friptă cu varză murată, castraveți murați, nisetru afumat, piftie, pui fript cu șofran, friptură de porc. Sub mulțimea de sticle fața de masă nici nu se mai zărește : sticle cu votcă de anason pe care o preferă țarul, sticla de votcă cu piper, cu pelin, cu chimen, trei butoiașe de vin adus de peste mări, apoi tot soiul de vișinate și alte băuturi. Țarul intră urmat de boieri și generali. În fața icoanei Maicii Domnului rostește cu pietate o rugăciune. Toți cei-

lalți se închină și ei. Apoi iau loc la masă veseli, puși pe glumă ; în dreapta țarului șade Alexandr Danilici Menșikov, în partea stîngă Franz Iakovlevici Lefort. Mai departe cneazul socru Romanovski, generalisimul Schoen, Tihon Streșnev, generalul Gordon, Zotov-tatăl și fiul. După ce s-a turnat primul rînd de pahare, s-a ridicat Schoen.

— Să bem în sănătatea preamăritului nostru Țar ! Să-l ajute Domnul atotmilostiv și darnic să-și biruie dușmanii și să sărbătorească victoria din urmă !

— *Vivat !*

Țarul înalță cupa de aur sus, deasupra capului.

— Beau în sănătatea slujitorilor mei buni și devotați, a ajutoarelor mele, datorită cărora a fost înăbușită cumplita trădare. *Vivat !*

— *Vivat ! Vivat !*

Țarul toarnă cu propria lui mină un pahar de votcă cu piper pentru Danilici :

— Te îmbăiezi în sînge vrăjmaș cu osîrdie. Să bem, așadar, în sănătatea ta.

— Maiestatea voastră imperială este căutată de panul hatman !

Ușa se deschise larg ; fluturînd și foșnind solemn din mînele largi de mătase purpurie, apare hatmanul Ivan Mazepa. Se apropie grăbit de țar, zîmbește rinjind, își trece mîna peste mustața cărunță și pufoasă și, lovind din pîntenii argintii, rostește răgușit :

— O, prealuminate stăpîne, tu egal al lui Cezar și apărător al tronului Rusiei ! Tu asemenea lui Hercule, ai învins hidra cu o sută de capete ! Se cuvine să se nască un nou Virgiliu, care să preaslăvească zborul tău vulturesc. Să te înalți tot mai sus și să fii încununat de glorie în toate ce săvîrșești.

Țarul toarnă hatmanului vin unguresc într-o cupă de argint. Mazepa își scutură moțul din vîrful capului și, făcînd un pas înapoi, strigă :

— *Vivat Rex Russiae*, Peter Primus !

— Alexașka, lasă-l pe hatman să stea în locul tău, spune țarul. Cum Alexașka se preface a nu auzi, îi trage un ghiont în spate și acesta mormăind se mută lângă Lefort.

Asemenea codrului pe zi de furtună, voiesc vorbele rostite de capetele ameițite. Beau pînă nu mai pot, spun tot ce le trece prin cap. Nikita Zotov amestecă vin de Tokaj cu votcă din sfeclă, mai adaugă piper, oțet, sare și bea fără ca măcar să clipească. Hatmanul discută în latină cu Lefort despre situația din Polonia. Numai Danilici tace, nu bea deloc, doar mestecă posomorît, rupînd cu mîinile bucăți din gîsca grasă. Grăsimă picură de pe degetele lui murdare și se prelinge pe masă. Țarul ciocnește pocal după pocal.

— *Mein Freund* ! îi strigă el lui Lefort. De ce nu bea *unser liebste Kamerad*, Herr Menșikov ? Sau nu cumva are vreo supărare împotriva noastră ? În tovărășia noastră nu are ce căuta un om ca acesta. *Mein Herr*, te rog dă-i să bea cupa Marelui Vultur.

Danilici se ridică cu o plecăciune.

— Iartă-mă, Doamne, dar, zău, nu pot bea un vultur. Ai văzut prea bine cu ochii tăi că nu-mi precupețesc viața în serviciul tău. Am tăiat douăzeci de capete de trădători...

— Uite ce am să-ți răspund la aceste cuvinte, Alexașka. Într-o tovărășie de bețivi, nu există Domn, există doar meșterul Piter. În ce privește meritele, mai așteaptă înainte să te fălești cu ele. A douăzeci și una căpățînă poate să fie a ta. Bea !

Țarul își încruntă sever sprincenele negre ca pana vulturului. Cu mîna tremurînd Alexașka ia cupa mare de plumb, pe care i-o întinde Lefort.

— Nu poate s-o bea, are să ajungă sub masă ! Mai și moare. Prea e slăbănog ! își zic rîzînd între ei boierii.

— De ce să nu poată ? Vă rog, *pan*, vă rog încercați.

Hatmanul rumen zîmbește malițios.

Alexașka îi aruncă o privire plină de venin și se îndreaptă cu pocalul în mînă spre țar. Lăsîndu-se în genunchi în fața acestuia, zice :

— Tu, părinte al nostru ce cauți să te iei la întrecere cu vulturul. Tu ești cel mai beat dintre noi toți ! Dacă te-ai scula de dimineată, că în întuneric...

Vai !

Un pietroi uriaș sfărîmă cu zgomot pervazul sculptat, sparse geamul, trecu șuierînd deasupra capului lui Petru și se lovi de perete. În clipa dinții toți încremeniră. Numai Danilici ieși în goană pe ușă și strigă : „Prindeți-l !” Se dădu alarma. Străjerii din regimentul Preobrajenski se împrăștiară prin tot Kremlinul. Îl găsiră. „Măria-ta, se năpusti Danilici în sala unde era cheful. În urma lui doi oșteni țirau legat de mîini și de picioare un băiețandru, slăbuț, zdrențăros. Oaspeții beți săriră de la locurile lor. Tolănit în fotoliu, țarul îl privea în tăcere pe criminal. Acesta se uita țintă în ochii lui.

— Al cui ești ?

— Sint Grișka Matveev, fiu de streleț, răspunse glasul sonor de copil.

Sub ochiul stîng i se umfla o vînație uriașă.

O convulsie ca un fulger amenințător trece peste chipul sumbru al țarului. Mustața tăiată scurt, ca de coitoi, se sburlește o dată și încă o dată.

— Anume ai tras, sau din nechibzuială !

— Anume.

— Pe cine ai vrut să nimerești cu bolovanul ?

— Pe tine.

— Pentru ce ?

— Pentru tata.

Toți tăceau cu gurile căscate. Grișka stătea nemișcat în fața țarului. Prin geamul spart năvăli vîntul și stinse luminările. Afară se auzea ropotul ploii.

— Ce să facem acum cu el ? întrebă o voce surdă țarul.

Toți strigară care mai de care : „Bineînțeles, să-l ucidem !“ „Să-l speriem cu bătaia și să-i dăm drumul“ „Să-l punem în cătușe“ „Să-l tragem în țeapă.“

Alexandr Danilici Menșikov se apropie fuga de țar.

— Îngăduie-mi, preamilostive, ca în loc să beau cupa Marelui Vultur, să-i tai acestui pui de lele căpățina. Am toporașul în tindă. Să le fie altora drept învățătură.

Hatmamul, aplecându-se, îi șopti țarului la cealaltă ureche :

— Am a vă da, Măria Voastră, următorul sfat : Întrucît acest copil este fără doar și poate trimis de scelerății de streleți, primul lucru ce trebuie făcut este a-l su-pune unui interogatoriu cu caznă și foc.

Pe neașteptate, țarul se învioră. Nu-l mai privea pe micul criminal cu ochi sclipitori, cu căutătura grea și încețoșată. Făcu un semn din cap către Zotov-fiul și-i spuse cîteva cuvinte în șoaptă. Toți își îndreptară privirile curioase spre ușă. Zotov reveni într-o clipă, ținînd cu grijă în brațe un copil de vreo opt ani. Adormit, palid, copilul își freca cu pumnii mici ochii speriați, sașii.

Țarul se ridică :

— Luminați boieri, acest copilandru a îndrăznit să atenteze la persoana țarului uns de Dumnezeu, pentru a-și răzbuna tatăl, un ticălos pe care noi l-am decapitat. Cine se cuvine să-l judece pentru fapta sa ? Voi ? În nici un caz. Adevărul cere ca pedeapsa cuvenită să i-o dea fiul nostru legitim, moștenitor al tronului Rusiei. Să-și amintească din anii cei mai timpurii că i-a fost dată această misiune neobișnuită pe pămîntul Rusiei. În acest copil, fiul nostru, văd eu unicul sprijin al patriei iubite, și lui îi încredințez acum apărarea cinstei mele și a imperiului meu. Alexașka, dă-i Țareviciului toporul.

Un murmur de uimire făcu înconjurul mesei. Lefort clătină din cap, mușcîndu-și buzele, boierii schimbărau

priviri. Hatmanul închise ochii. Numai Danilici se oste-
nea pentru toți. Aduse un topor mic, ruginit, strîmb și,
în loc de butuc, o bucată de lemn. Puiul de streleț privea
în jur, și ochii-i ardeau sălbatic. A fost culcat la picioarele
țareviciului. Țarul era palid, obrații și buzele-i tremurau
într-un tic nervos.

— Ia toporul și trage-i una peste ceafă, șopti el sa-
cadat către fiul său.

— Uite așa, Alioșa, dragă, ia cu ambele mînuțe topo-
rul, ține-l bine și trage-i una, haide, trage-i ! îi șoptea
la ureche Danilici, căutîndu-l să-l convingă.

Țareviciul părea să nu înțeleagă ce i se cerea. Își privi
tatăl cu o căutătură speriată în ochii larg deschiși și în-
cremeniți de groază. Toporul îi căzu cu zgomot din mînă,
gura i se strîmbă și, pe neașteptate, izbucni într-un plîns
sonor, tremurînd din tot trupul.

— Lovește, lovește ! strigă aspru țarul.

— Lovește, lovește, țareviciule ! strigară toți.

Țareviciul privea înspăimîntat în jurul său, ochii i se
înfundaseră în cap, tremura tot.

— Lovește ! rosti răgușit Grișka.

Un strigăt pătrunzător, înfiorător, acoperi țipetele vo-
cilor bete. Țareviciul se zbătea, ridea cu hohote și apoi
leșină în brațele lui Zotov. Țarul făcu un gest de leha-
mite.

Ușa se închise. Toți amuțiră. Oftînd și icnind, oaspeții
se așezară din nou la masă. Ciocniră iarăși. Toți ședeau,
numai Grișka zăcea legat jos.

— În ce te privește pe tine, Alexașka, nu scapi tu de
cupa Marelui Vultur, zise țarul. Așează-te în genunchi
și ia-o de la început.

— Ce porunciți în ce-l privește pe fiul strelețului ?

— Despre el o să vorbim mîine dimineață. Hei, flă-
căi, duceți-l în temniță. Mîine îi facem seama.

(TATIANA NICOLESCU)

ALEXEI TOLSTOI

(1883-1945)

A debutat ca poet legat de cercurile simboliste (*Lirice*, 1907 ; *Dincolo de apele albastre*, 1911). Proza devine curînd preocuparea sa principală. Scrie nuvele, povestiri, romane, zugrăvind în-deosebi mediul nobiliar și procesul lui de decădere și ruinare : *Mișuca Nalimov*, 1910 ; *Oameni ciudați*, 1911 ; *Boierul cel șchiop*, 1912 ; *Pățaniile lui Rastioghin* (1913). *Copilăria lui Nikita* (1920) aduce o imagine mai curînd idilică a vieții conacelor și a boierimii de altădată.

Revine în 1923 din Franța, unde emigrase, ecouri din această perioadă aflîndu-se în unele scrieri, precum romanele *Aventurile lui Nevzorov sau Ibikus* (1925), *Aurul negru* (1931). Un grup aparte de scrieri îl formează nuvelele cu temă științifico-fantastică, precum *Aelita* (1922), *Hiperboloidul inginerului Garin* (1925). Cu romanul *Surorile* (1919-1921), Alexei Tolstoi purcede la realizarea unei creații ample, a unui roman-epopee, în trei volume, intitulat *Calvarul* (1919-1941) — volumul I : *Surorile* ; volumul II : *Anul 1918* ; volumul III : *O dimineață posomorită* — care zugrăvește destinele intelectualității ruse în timpul Revoluției și războiului civil. Încă în 1918, prin nuvela *Ziua lui Petru*, scriitorul manifestă interes pentru personalitatea țarului reformator. El va reveni la această preocupare, concepînd un roman vast, *Petru I* (1929-1945), rămas neterminat.

În anii Marelui Război de Apărare a Patriei, desfășoară o intensă activitate publicistică cu caracter patriotic, scrie schițe, povestiri (*Caracterul rus* și altele).

PĂȚANIILE LUI RASTIOGHIN

I

Numai cu cămașa pe el, lipăind desculț, Rastioghin se năpusti în birou. Pe un colț al imensei mese de lucru, zbîrniia telefonul : suna agentul de la bursă. Alexandr Demianovici smuci receptorul și ascultă. Stropi mari de sudoare i se iviră, unul lîngă celălalt, pe fruntea teșită, umerii obrazilor i se-nvinețiră, barba ciufulită, mustățile și întreg chipu-i mare, roșu, vădeau o nemaipomenită tulburare. „Vinde !“ — strigă și se năruî într-un fotoliu de piele.

Fiece minut îi aducea acum cîte cincizeci de mii de ruble. Nu se mai putea produce nici o greșeală, și totuși Alexandr Demianovici își rodea unghiile, fuma țigară după țigară — parc-ar fi sosit amurgul, așa că nu te mai vedeai de fum în biroul lui ticsit de mobile de stejar.

În stînga ținea receptorul, cu dreapta apuca ba țigările, ba creionul, ba bricheta ; scrumul îi cădea pe cămașa albastră de mătase și în cele din urmă i-o arse ; nu avea astîmpăr, juca întruna din picioare — păroasele lui picioare — pe blana de urs alb așternută pe jos. Valetul — ras ca-n palmă — îi aduse cafeaua ; Alexandr Demianovici se răsti — „Ieși afară !“ — și înșfăcă din nou receptorul. La bursă începuse panica... Rastioghin se așează turcește în fotoliu, închise ochii și încleștă fălcile. Îi răsunau în urechea stîngă cifre cu patru, cinci, iar apoi chiar cu șase zerouri. Rastioghin răsufla din greu.

Împinsă zdravăn, ușa biroului zbugni în lături pe neașteptate ; pătrunse în cameră un tînăr, scund, palid, cu înfățișare de om rău și spuse cu glas dogit :

— Ce maniere-s astea ? Du-te și te îmbracă.

Rastioghin îi făcu semne desperate cu mîna, șoptind :

— Taci, taci !

Pictorul Opahalov se așează pe un colț de masă, aprinde o țigară și, așteptându-l răbdător pe Alexandr Demianovici să câștige cel de-al șaselea milion, se apucă să cerceteze cu privirea pereții, lucrurile din cameră și pe însăși dihania roșie-vineteie de Rastioghin. După un timp, rosti răspicat :

— Asta-i interior ? Frizerie, nu interior. Nu ți-ai comandat și un cupeu de nuntă sau un landou cu blazoane, măi arătareo ?

Rastioghin trânti receptorul în furcă și strigă, scărminându-și cu degetele părul de pe piept și rășchirîndu-și picioarele goale.

— Terminat, ce mai ! De-acum să mai trăiesc și după pofta mea ! Am să cumpăr la tablouri... Numai de-a tale, vericule, îți iau de cinci'j de mii.

Opahalov își aprinde o țigară de foi și spuse, bălăbănind din picior :

— Nu-ți vînd nimic, să bagi în cocina asta. N-ai pic de stil aici. Picturile mele au nevoie de un întreg anturaj, plus de asta, fă bunătate și dă-ți barba jos.

— Să-mi tai barba pentru tablourile tale ?

— Faci cum crezi. Și să-ți aduci în casă lucruri de mahon, lucruri de mestecăn de Karelia, să ai stil în orice. Poftești picturi ? Creează-ți mai întii stilul de viață.

Asemenea discuții aveau loc adesea între ei. De data aceasta, Alexandr Demianovici se dădu bătut.

— Ia ascultă, întrebă după un timp, te prinzi, cum s-ar zice, să mă prelucrez pînă la toamnă ? Mă faci să am stilul epocii de la 1820 ?... De cînd jinduiesc eu un stil ! Numai că, știi și tu, de unde timp ? Că dacă te-nhami la un stil, apoi ai bătaie de cap, nu-i un fleac. Pe Alexandr Ivanovici, ăl cu prăvălie pe Maroseika, îl știi, nu ? ei, ce-a ajuns asta, te crucești, cică doarme cu mîinile și picioarele sucite, à la Somov. Așa-și frînge noaptea ciolanele, de zici că nici nu-i viu. Și el, nimic, nici

nu-i pasă. Ei, hai, vericule, merg cu tine la bărbier să-mi dea barba jos !

Începu deci imediat și șlefuirea stilului lui Alexandr Demianovici. Rastioghin se dovedi și aci la fel de stăruitor și de ager ca și în afaceri. Cumpără o casă boierească în cartierul Precistenka. Toți anticarii, toți achizitorii de vechituri, toți furnizorii de mobile se apucară să caute de zor peste tot numai lucruri autentice în stilul epocii 1820. Fu hotărît ca orice lucrușor din casă, pînă și papucii ori lingurițele de ceai, să fie în stil autentic.

Pînă la jumătatea lunii iulie, Rastioghin și Opahalov reparară și mobilară casa, întocmiră galeria de portrete a strămoșilor și o bibliotecă de cărți vechi. Ca să nu dea cu oiștea-n gard cînd o-ncepe a vorbi despre epocă, Alexandr Demianovici învătă pe dinafară diverse pasaje din unele cărți. Pentru a definitiva restaurarea s-a hotărît că trebuie făcută o călătorie prin județ, ca să se cerceteze la fața locului urmele ce vor mai fi dănuind din felul de trai al nobililor de altădată. Opahalov rămase la Moscova să termine panourile și naturile moarte pentru sufragerie, iar Rastioghin plecă în județul N. al uneia dintre guberniile din regiunea Volgăi.

II

Alburii, năltuțe, lanurile de secară se întindeau în toate părțile și piereau ascunzîndu-se pe după dealuri. Călcău moale caii în praful de pe drum, îl stîrneau cu copitele — praful era fierbinte și se-nălța plutînd în văzduh, laolaltă cu roiurile de tăuni. Zburînd de sub picioarele cailor, de sub roți, praful se ținea vălătuc de trăsură și se așternea straturi-straturi pe cămașa de stambă roșie din spinarea surugiului, ca și pe pălăria scumpă de panama și pe pardesiul căptușit cu matase al lui Alexandr Demianovici, care de mult încetase să se mai scuture de praf

și să se șteargă pe față ; curgea gîrlă nădușeala pe obrazul lui ras ca-n palmă, lăsîndu-i numai dîre de sus pînă jos. Drumul cotea tot mereu, pierzîndu-se pe după lanurile de secară : nu mai avea sfîrșit.

Alexandr Demianovici coborîse de pe vapor dis-de-dimineată la șase și nu se mai gîndea la căsuțele scunde cu stîlpi, la localnicii cu privirile lor îngîndurate, la drumurile de la un conac la celălalt trecînd prin parcurile umbroase, la profilul turghenevian al vreunei necunoscute, trecînd printre tufișurile de liliac verde. Secara, praful, muștele și arșița îi secaseră imaginația. La hopuri, căruța se hurduca, de parcă făcea înadins, din răutate ; uneori surugiul se ridica de pe capră, croia cu biciul calul să alunge vreun tăun așezat pe crupa dobitocului și spunea înciudat :

— I-au dat gata tăunii pe bieții cai !

Drumul urca la deal, cobora, urca din nou, în depărtare se ridica parcă din pămînt un nor, care apoi se împrăștia.

— Nu mai ajungem odată, împielițatule ? ! gimea Alexandr Demianovici.

— Iacătă c-am sosit și la cucoana Timofeieva, răspunse într-un tîrziu surugiul, făcînd semn cu codiriștea spre niște vîrfuri de copaci.

Caii cotiră, ajungînd la hotarul moșiei. Dintr-o vîlcea se înălțau niște ploi negri uriași și o răchită ; se ivi un acoperiș roșu. În dreapta și în stînga, secara eră din ce în ce mai înaltă, apoi dspăru. Caii pătrunseră într-o ogradă mică, goală, năpădită de bălării.

În fundul ogrăzii, între copaci, se afla o casă veche, străveche. Ferestrele — numai ochiuri, ochiuri, mărunțele — dădeau spre capătul lanului gălbui de secară. Ușa de la scară, vraște ; la ușă, în iarbă, o femeie slăbănoagă cu o broboadă cafenie zvîrlită pe umeri trăgea din răspuțeri de frînghia legată la zgarda unui dulău ; ciinele, ugilit, trăgea în partea cealaltă, spre casă. Cînd caii ieși-

ră din secară și pătrunseră în curte, femeia lepădă frînghia și întoarse capul; ciinele o șterse numaidecît în casă.

— Chiar cucoana, spuse surugiul, strunind caii cu strășnicie, de-i opri tot atunci.

Alexandr Demianovici sări din căruță cu pălăria în mînă, repezi piciorul drept prin iarbă înapoi și cam în lături să-și lipească militărește călcîiele și spuse :

— Rastioghin. Vă cer iertare cu anticipație, viu la dumneavoastră cu o mică chestiune.

— Poftim dar în casă, cu chestiunea, spuse cucoana vorbind subțirel și o luă înaintea, intră într-un antreu întunecos. Puneți aici pardesiul, că-i plin de praf, și stați în salon, mai uitați-vă pe geam. Ciinele ăsta-i așa de neascultător, tragi de el, și el nu, dă înapoi.

Și tot vorbind, coana Timofeieva se retrăgea spre zidul casei pînă ce dispăru pe-o ușiță. Rastioghin intră în salon.

Salonul era cam văduv de mobilă; înăuntru, nimeni. Tapetele, pătate de muște, plesnite, și pe ici, colo dezlipite; urme de culoare mai închisă arătau unde atîrnaseră pe pereți, cîndva, niște tablouri; o canapeluță și cîteva fotolii cu învelitori de stambă abia se mai țineau pe picioarele lor mîncate de carii; un singur jilț era sănătos — unul de grădină, împins la fereastră; în jilțul acesta se și așeză Rastioghin, privind în jurul lui și gîndindu-se : „Ciudat; e cu totul altceva, deși stă scris într-adevăr (se uită în carnetul de însemnări) — nobila Timofeieva, ultima descendentă din neamul Timofeievilor, au făcut parte din sfatul boieresc, sub domnia țarului Boris, și au primit ocine în guberniile Smolensk, Kazan, etcetera.“

Și-n timp ce se gîdea la toate astea, auzea cum chelălăie stins cîinile în odaia de-alături și cum ocărăște cucoana : „Ai să-mi mai umbli de colo-colo prin casă? Cum nu ți-e rușine? Și mai ești și deștept. Marș la tine în cușcă. Bagă de seamă c-o să mă supăr“. La vorbele

acestea, ciinele începu să mîrie dincolo de perete ; cucoana amuți. Rastioghin ascultă multă vreme cum bizîie o muscă închisă între geamuri, după aceea se apucă să tușească, bătut din picior, nu-și mai stăpîni nerăbdarea și ciuda și-ncepu să mute jîlțul, huruindu-l pe dușumele înadins.

— Ia, du-te vezi, Marie, ce are ăla care a venit de se foiește atîta ? răsună glasul de-alături.

Cu multă atenție, o femeie grasă, dezbrobodită aruncă o privire în salon.

— Cît am să mai aștept eu, fă, aici ? se răsti la ea Rastioghin.

Femeia dădu un țipăt scurt și se ascunse. Îndată apoi, se porniră niște șoapte de ceea parte a peretelui. Mai trecu o vreme și în sfîrșit se-nfățișă cucoana Timofeieva dinaintea miniosului ei musafir, se așeză pe unul din fotoliile betege, își strînse mîinile una-n alta pe genunchi și stătu așa, fără cuvînt, plecîndu-și cu mare liniște capul pe-un umăr.

Era smochinită rău, cu fața prelungă, cu părul lins și adunat concî drept în moalele capului : purta cizme țărănești și de aceea își tot ascundea picioarele sub fusta peticită.

„Ce să vorbesc eu cu momîia asta ?“ se gîndea Rastioghin și rosti supărat de-a binelea :

— Călătoresc pentru a cunoaște felul de trai al moșierilor. Am scrisori de recomandăție. Dați-mi voie să vă pun cîteva întrebări.

Auzind acestea, cucoana Timofeieva se înspăimîntă :

— Dar eu am plătit tot, și impozitul pe nobili, și consiliul de tutelă și la zemstvă. Nu-s eu, e-o altă Timofeievă. Aia adevărat că nu plătește niçiodată nimic.

Rastioghin o lămuri o lămuri numaidecît că el e persoană particulară și că o roagă doar să-i vîndă ceva din lucrurile rămase de pe vremuri.

— Adică de ce să vînd ? De unde să mai vînd ? rosti cucoana tot fisticită. O și băgasem pe mîneacă, credeam c-a venit vreun agent secret. Dacă vă face trebuință, luați, ia, canapeluța asta, sau fotelurile. Chiar c-ar fi trebuit de mult să le vînd.

— Dar ceva mai vechi n-aveți, ceva mai stil ?

— Păi și astea-s vechi de tot, răspunse cucoana cu sfială, și după ce mai cumpăni puțin, se hotărî și-și pofti musafirul în sufragerie. Aici, în mijlocul camerei, se afla niște lapte într-un hîrb de ceaun și cîteva scaune înșirate de-a lungul pereților ; pe un suport, o șa veche de damă.

— Poate șaua asta, își dădu gazda cu părerea.

Din sufragerie trecură în salonul mare. Aici nu se afla nici un fel de mobilă. Ferestrele erau astupate cu scînduri ; în fund, stătea întredeschisă o ușă, care dădea într-o cameră mică, inundată în clipa aceea de soare. La zgomotul pașilor, răspunse din cămăruța aceea un mîrîit.

— Știam eu, știam eu că s-a furișat aici, n-are loc destul în toată casa. Ia să vezi tu, neascultătorule, ce-am să te mai măsoar acum cu cravașa, strigă necăjită cucoana și-l trase de mîneacă pe Alexandr Demianovici. Domnule, vă rog ajutați-mă să-l învăț minte.

Rastioghin intră numaidecît în cămăruța aceea plină de lumină și ridică bastonul. Cîinele pe care îl văzuse și mai înainte țîșni săgeată de pe divan drept în ușă, sche-lălăind jalnic.

— Ce-nseamnă să ai o mină de bărbat în casă ! Eu, orice-i spun, nici nu se uită la mine, vorbi cucoana și-l trase pe Rastioghin să iasă din cameră.

El însă exclamă atunci, uimit :

— Vai de mine, dar ce de mai comori aveți aici la secret. Phii, phii, phii, vă cumpăr tot biroul.

Într-adevăr, în cămăruța aceea cu tapet verde închis, se aflau două canapele mari, grele, cu aplicații de bronz, apoi cîteva dulapuri ticsite cu cărți vechi, mese, care ovale, care rotunde, un birouaș cu picioarele curbate, iar

într-un colț o vitrină cu pipe. Un jilt uriaș, lângă jilt un pupitru, iar pe pupitru o carte deschisă cu filele acoperite de un strat gros de praf ; toate lucrurile — uneltele de pe masa de scris, ghergheful de la fereastră, coșul de lucru de lângă gherghef, toate erau sure de praf ; pe cît se vedea, nimeni niciodată nu clintise măcar un ac în încăperea aceasta ; numai acolo unde stătuse cîinele se putea desluși o urmă vagă din îmbrăcămintea de postav a divanului.

— Nu, nu pentru nimic în lume nu m-aș despărți de toate astea, îngăimă după o vreme cucoana Timofeieva, și-i citeai spaima în ochi, îi dăduseră lacrimile.

Rastioghin o bătu pe umăr și-i spuse :

— Dacă ați avea de-a face cu un speculant, atunci, desigur, doamnă, dar eu, cum se spune, de felul meu sînt artist-restaurator. Restaurez nu numai aspectul exterior al lucrărilor vechi, dar, ca să zic așa, și spiritul lor. Nu mă uit la preț. Poftim cinci mii de ruble pe toate astea și hai să batem palma.

Cucoana dădu un țipăt : 5000 de ruble !

— Ați înnebunit, șopti apoi, întorcîndu-se cu fața spre fereastră ; își scoase batista, clătină încetîșor din cap și stătu multă vreme fără să mai spună ceva. Știți, mie una nu-mi trebuie nimic, dar părinții mei țineau mai mult ca la orice la odaia asta. De aceea o și păstrez așa cum a fost. Adevărat că nu mă scot banii din casă deloc, dar mă tem să nu se supere părinții. Parcă mai poți ști ! Unde ni-i dat nouă să știm gîndurile lor ?

Rastioghin se uita uluit la spinarea ei gîrbovă, la concuiețelul care-i tremura pe ceafă, la cizmele ei țărănești. Gîndi : „Ei, na, da-i cam într-o ureche, văd, cucoana !“ și spuse :

— Un ceai n-aveți cumva să-mi dați ? Știți, de azi dimineată, tot pe drum.

Întinseră slugile pe masa de pe terasă o față de pînză curată ; femeia cea grasă aduse un samovar cu tabla cio-

cănită mai peste tot, un ulcior de lut cu lapte și niște lipii arse. Rezemată-n cot, cocoana își amesteca ceaiul cu lingurița și se uita dusă la bălăriile din curtica ei cît palma, se uita ce naltă a crescut secara și cum dă ocol zăplazului vechi ; dincolo de case se zărea un mesteacăn și o capelă mică ; tristețea încă nu pierise din ochii cucoanei. După ce o privi cît o privi, după ce privi toate lucrurile străvechi din jurul lui, fără să uite nici samovarul acela ciocănit peste tot, Alexandr Demianovici gîndi : „Uite, na, stilul lui 1820 ! Lehamite !“

Aduse din nou vorba despre lucrurile din cabinet, mai adăugă două mii de ruble, o rugă pe bătrînă să se gîndească bine pînă deseară și, terminîndu-și țigara, zvîrli mukul în mijlocul unui stol de vrăbii care ciripeau și săreau pe pardoseala terasei. Cucoana Timofeieva îi spuse :

— Mormîntul părinților mei e în capelă. Sicriele sînt închise, dar capacele nu-s prinse în cuie. Vreți să-i vedeți ?

— Nu, mulțumesc, răspunse Rastioghin și iarăși gîndi : „Vezi de altul, nu dau franc chior pe morții tăi“.

— Vara zilele sînt lungi, așa că pînă seara obosești foarte tare ; iarna zilele sînt scurte, spuse din nou Timofeieva.

— Da, iarna ziua-i mai scurtă.

— Stai, tu singură, seara te iei de gînduri, hai în birou, să mă mai uit : parcă-l vād pe tătucu cum stă în jilț, cu capul plecat, uite-așa, zici că se uită la genunchii lui, și mămica se uită la mine, tace și se uită lung. Au murit amîndoi în aceeași zi, erau deacum bătrîni, bătrîni de tot. Cred, vă vine greu să renunțați, dacă vă plac atît de mult lucrurile din birou. Dar ce să facem ?

Se sculă de pe scaun fără grabă, îl mai îmbie pe Rastioghin cu un ceai, bătut toba cu degetele în ulciorul de lapte, apoi se rugă de musafir s-o aștepte puțin, străbătut curtica și-o luă pe-o cărare de-a lungul lanului de secară — spicele abia se unduiau deasupra capului ei, cînd trecea, pînă se șterse vederii de partea cealaltă a capelei.

Pînă una, alta, soarele asfințea. Era acel ceas din zi, cînd țințarii pișcă mai hain decît oricînd. Rastioghin se plesnea peste ceafă, peste obraji, se scărpină la țurloaie deasupra ghetelor pe sub cracul pantalonilor. Căzu roua, țințarii mai bîzîiră puțin, și pe urmă se împrăștiară. În zare, la apus, licări o stea ; se înnopta încet. Se ivi în ușă ciinele cel ugilit, adulmecînd ceva, și apoi spălă putina. Rastioghin își vîri ceasornicul în ochi, să vadă ora. Nouă. Descultă, fără să-i pese de rouă, femeia-n casă veni să ia samovarul ; îl cuprinse în brațe, îl strînse la pieptul ei îm-belșugat.

— Ascultă, fă, unde s-a cărat cucoana ? întrebă Rastioghin, pus pe hartă.

— Cucoana s-a culcat de mult. Cucoana doarme vara în capelă, numai iarna, în casă. Iarna, boierule, îi facem foc în toată casa.

Și plecă femeia, oftînd.

— Auzi, fă, spune să-mi puie caii la trăsură imediat ! strigă Rastioghin în urma ei și, privind cerul spuzit de stele, secara alburie din fața lui și silueta capelei, cu mes-teacănu înalt de-alături, se întrebă : încotro să se ducă din fundul ăsta de țară și unde să miie peste noapte ?

III

Cînd vrei să ieși de pe drumul de care pe alt drum, mai neted, totdeauna se cuvine să afli mai întîi unde-i șanțul de hotar ; noaptea, chiar dacă surugiul dă peste șanțul acesta, venind de-a berbeleaca în fundul lui cu cai cu trăsură cu tot, ți se înfățișează dinainte nu un drum nou, ci vreo trei, și de-o apucă pe cel din mijloc, numai bine te scoate pe-o arătură sau într-o rîpă.

Așa și Alexandr Demianovici ; după ce se depărtă de conacul cucoanei Timofeieva, se pomeni pînă la urmă în mijlocul cîmpului ; cerul, hobot de nori, stele nicăieri, abia

de mai ghiceai prin întuneric arcul hulubelor de pe grumazul calului mijlocăş. Şi cum se-nvîrteau fără zgomot roţile, călcînd de-a dreptul pe iarbă, numai ce începu deodată tarantasul să se salte şi să se aplece ba la dreapta, ba la stînga ; Alexandr Demianovici se ţinea de vergele cît putea, strîngea din dinţi.

Surugiul spuse liniştit :

— Mergem pe arătură.

— Ieşi înapoi la drum ! strigă Rastioghin.

— Ieşim noi. Dii, cai ! Ptiu, fir-ar ! Prr, prr, prr ! Păi, ce, să dăm în vreo rîpă ? Curată pacoste, cu întunecimea asta !

Şi stătură apoi mult timp pe loc ; surugiul întorsese caii cu capetele după vînt, coborîse de pe capră, se uita în jurul lui, încerca arătura cu piciorul şi ofta.

— Că doar n-a intrat în pămînt, pe-aici trebuie să fie drumul, m-am tot ţinut de el, m-am tot ţinut ş-odată l-am prăpădit !

De la o vreme, îşi luă biciuşca subsuoară şi spuse :

— Aşteptaţi aici, numai să răcniţi, cînd oi da eu glas, că altmînteri vă pierd, şi se mistui în întuneric.

Iar Alexandr Demianovici, singur în trăsură, îşi ridicase gulerul şi asculta cum şuşuie lin vîntul în coamele cailor şi în coviltir ; din cînd în cînd, îi cădeau pe nas şi pe obraji stropi de ploaie ; lui Rastioghin i se părea că în stînga lui e un hău întunecat : rîpa, şi că roţile trăsorii stau pe buza unei prăpăstii ; îi era frică să facă cea mai mică mişcare, să n-o ia caii cumva din loc.

— Moşierii, lua-i-ar să-i ia dracu', de trei sute de ani sînt aici şi nu s-au gîndit măcar să facă drumuri ; ce i-ar fi costat să pună un felinar ?... Afurisită beznă ! bombănea Rastioghin. Epoca 1820 ! Tîmpitul ăsta bate drumurile zi de zi şi, sînt sigur, de fiecare dată se rătăceşte.

Mormăia, se-nciuda şi vedea că-l ia frigul din ce în ce ; începu să firnîie, să se foiască pe bancă, Scoase nasul din guler şi strigă pe neaşteptate :

— Vasili ! Unde ești ?

Caii se încordară, porniră ; Rastioghin se repezi s-apuce hăturile, nu le găsi și începu să țipe ca din gură de șarpe ; caii, speriați, o luară la trap, duceau trăsura la mama dracului. Deodată, mijlocașul sforăi, se izbi de ceva, prăstiașul se-ncurcă în șleauri — caii stătură. Alexandru Demianovici căzu bleandă peste capră și se pomeni față-n față cu o cruce uriașă.

Îl scuturau fiorii ; țeapăn de frică, își aduse aminte că asemenea cruci înseamnă locul unde au fost aflați cei ce n-au murit de moarte bună la drum. I se păru că răsar pretutindeni înaintea lui din ogorul negru tot cruci din astea. Dar ce soi de lume-i pe aici, de-și poate duce viața într-atîta cumplită lipsă, în beznă, fără drumuri ?

— Iacătă crucea. Iacătă și drumul, rosti cu glas tare surugiul, răsărind fără veste lîngă trăsură. Vezi dumneata unde-am ajuns ? Drept la pod.

Sări iute pe capră, îndemnă caii și făcu la dreapta.

Numai că în dreapta nu era nici un pod ; făcură la stînga, nu dădură nici aici peste pod. Surugiul o luă hotărît înainte, și numaidecît struni caii, vorbind cu spaimă :

— Iii, conașule, a ținut Dumnezeu cu noi, că altfel cît pe ce să nimerim în rîpă.

— Gata, mi-ajunge, mai departe nu merg, bolborosi Rastioghin și-i clănțăneau dinții, sări din căruță. Surugiul ești tu ? Un tont, nu surugiul !

— Pămîntu-i pămînt, cine-l mai poate înțelege ? răspunse surugiul.

Nu se crăpase încă de zi, dar treptat, treptat, cerul în zare se făcea verde ; puteai desluși acum și caii, cum stăteau ei cu capetele plecate, și coșul tarantasului, și umbra surugiului, cu șapca-n cap, cocîrjat pe capră ; nu peste mult se putură vedea și iarba, și brazdele arăturii ; de departe, slab de tot, răsună cîntec de cocoș.

— Cîntă cocoșii, șopti surugiul, ciulind urechea, ăștia-s cei din Ivanovka. Iă te uită ce mare ocol am făcut !

— Adică de ce-s ăștia negreșit cocoșii din Ivanovka ?

— După glas, au glas subțirel. La noi, în Utiovka, cocoșii cîntă mai gros.

— Vai de capul tău, nătărăule, spuse Rastioghin cu ură. Îi venea să-l plesnească pe tontul de surugiul. Și unde-o să mă duci acum să petrec noaptea ?

— Unde-am spus. Ce, nu știu eu unde ? De copil numai cu meseria asta mă țiiu și, slava Domnului, sînt ani de cînd îs surugiul. Ne-am pornit cătră boier Ciuvașev, la conac, na, iote-l colo conacul lui, numai cît trecem de Ivanovka.

În scurt timp se lumină de-a binelea de zi. Alexandr Demianovici se sui înapoi în trăsură și tăcu mîlc. Lăsînd în urmă locurile acelea brăzdate de rîpe, caii se așternură drumului, mînați într-acolo unde trîmbițau cocoșii. Nu mai trecu mult și începură să zăpăie ciinii din curți, pe dreapta se iviră niște șire de paie, izbe pierdute printre clăi, niște garduri vechi de nuiiele — și îndărătul lor se-n-treceau care mai de care, cu glasuri subțirele, vestiții cocoși din Ivanovka, în timp ce pe stînga se arătau coroa-nele albăstirii ale pomilor dintr-o grădină...

Surugiul mai dădu bice cailor, străbătu repede o alee de mesteceni, care ducea spre conac, întoarse căruța și opri dinaintea unei case mici, noi.

Era lumină la o fereastră. Rastioghin coborî din tarrantas, își lipi nasul de geam și văzu o încăpere durată din birne ; la perete un lădoi mare, roșu, pus pe capre ; la celălalt perete, masa, și pe masă o luminare care ardea, două brațe goale pînă la cot, între mîini, capul ciufulit al cuiva care dormea, încolo, presărate peste tot pe masă, de la coate pînă la margine, numai mucuri de țigară. Luînd aminte ce uriașe mustăți avea cel ce dormea așa, cu capul între mîini, Alexandr Demianovici îl cunoscu pe un vechi prieten al său, Semion Semionovici Ciuvașev.

Lui Ciuvașev i se dusesese buhul pe vremuri de chefliu și de cartofor înrăit ; un singur lucru nu mai ținea bine minte Alexandr Demianovici : ori că Ciuvașev așa mincase o bătaie într-un rînd, ori că bătuse el, Ciuvașev, pe cineva, ori că nu fusese nici un fel de bătaie între nimeni, ci născuse o doamnă copilul înainte de termen ; într-un cuvînt, fusese un scandal, iar Ciuvașev o ștersese din Moscova.

Uimit acum de înfățișarea neobișnuită a prietenului său, Rastioghin bătu în geam cît putu. Ciuvașev înălță capul speriat, se aplecă să deschidă lădoiul, îl deschise, își viri nasul înăuntru, de parcă mirosea ceva, închise lădoiul și abia după aceea se răsuci cu fața spre fereastră.

— Semion Semionovici, eu sînt, nu mă mai cunoști ? strigă Rastioghin.

Semion Semionovici ieși pe ușă și se ivi numaidecît în capul scării, clipind somnoros, nemulțumit și ținîndu-și cu mîna pantalonii de betelie, purta niște pantaloni ca-drilați. Exclamă :

— E-te-te ! Da'cum să nu te cunosc ? Cu ce ocazie ai ajuns prin coclaurii ăștia ? Și fără să mai aștepte vreun răspuns, se holbă, cu ochii roșii de nesomn la surugiu : Cin'ți-a dat voie să-mi calci straturile cu căruța ? Gura ! strigă apoi, deși surugiul nu-i răspunsese nimic, ci doar se uita cu vădită părere de rău la răzoarele pe care le stricase.

Cu chiu, cu vai, Alexandr Demianovici izbuti să împace lucrurile — îi dădu un bacșiș surugiului, care începuse și el pe neașteptate să răcnească la Ciuvașev și intră în casă, precum îl poftise gazda. Se așezară amîndoi tot la masa aceea, care stătea față-n față cu lădoiul roșu.

— Uite c-am uitat, care-i brânșa dumitale ? întrebă Ciuvașev. Nasturi sau ceaprazărie ?

— Am acum o fabrică, execut lucrări și în fier, pentru construcții, uși, ferestre, da' nu mă țin eu din astea, răspunse Alexandr Demianovici. Am mai și cîștigat ceva la bursă, vreo șase milioane.

— Cît ? E bun ! Și ce vînt te-aduce pe la noi ?

— După stil.

Semion Semionovici sări imediat ca ars și începu să măsoare camera în lung și-n lat, cuprins de tulburare. Musafirul în timpul acesta îi dădea explicații amănunțite despre scopul și însemnătatea călătoriei sale. Ciuvașev se opri drept în fața lui Alexandr Demianovici, își trase pantalonii, icni, dar nu spuse nimic și începu să alerge din nou prin odaie.

— Ia spune-mi, și le simți, așa, de parcă le-ai avea în palmă, astea șase milioane ? întrebă mai pe urmă. Da, n-ai decît să le simți, fire-ai al naibii. Eu atîta-ți spun : ai greșit adresa. De stil să n-aud, că trag cu pistolul ! Și străbunicul, și bunica, și tata se dădeau în vînt după stil, de aceea am venit pe lume fără nădragi. Ce-am moștenit de la părinți ? Nimica toată. Și cîte mai avuseseră... Eh ! În schimb acum țin-te ! Am descoperit în mine stofă de american... Să fac afaceri, să scot bani din piatră seacă, ăsta-i stilul meu, pricepi ?

— O fi, nu zic, numai că nu-i nici o pricopseală cu agricultura. Să speculezi pămîntul, treacă, meargă, dar să vinzi mereu secară și iar secară, scirboasă ocupație.

— Ei, apoi, să știți că nu-s așa de prost. Moșioara asta mi-a dat-o uzufruct o mătușă de-a mea, filantroapă. M-am întrebat doar atît : „Sînt în stare ?” altceva nimic. N-am stat la gînduri. ăsta-i principiul meu : în fiecare minut trebuie să cîștig cel puțin o copeică, în total, în 24 de ore, cel puțin 14 ruble, 40 de copeici. Ciuvașev se răsuci în călcîie și deodată, parcă înspăimîntat, își prinse nasul între degete. Șopti : Sst, n-ai auzit nimic ? Parcă a fost un piuit.

— Da, adevărat, s-aude piuind, șopti Rastioghin.

Semion Semionovici se repezi, deschise o ușiță laterală a lădoiului și virî capul înăuntru.

— Astea da, ouă, înțeleg și eu ; nici unul stricat, vorbi cu capul în lădoi și după aceea se trase ușurel îndărăt,

ținând în palmă cinci pui atunci ieșiți din găoace. Ia uite ce bună treabă, pui cu clocitoare ; la toamnă o să am, în cazul cel mai prost, cinci cocoși. Îmi dă bătaie de cap, dar e o afacere excelentă. S-au învățat, ticăloșii, să iasă noaptea. Dracu' știe, cred că are clocitoarea un defect ; și nu numai asta-i, află că puiul scos cu clocitoarea e bandit din naștere, și nu se teme de nimic, se bagă singur sub pliscul ciorilor. De ! Afacere fără un procent de pierdere nu se poate. Oh ! N-am eu un fond de rulment, să vezi ce-aș mai hrăni toată Europa cu carne de pui. Dar știi ce ? Hai să facem o baie și să luăm o gustare.

— Nu prea-mi vine acum să fac baie, se codi Rastioghin, dar își urmă totuși gazda. În toate încăperile din casa aceea durată din birne, găseai numai mobilă americană universală ; pretutindeni, pe pereți, hărți, cartograme, planuri ; pe mese și pe pervazurile ferestrelor, curse automate de șoareci, automate pentru legat cărțile, pentru cîrpit ciorapii și rufăria ; dintr-o mașină de astea ieșea o gheață neterminată și așa mai departe.

Ciuvașev spuse arătînd cu mîna spre dispozitive :

— În casa asta orice minut se transformă într-un bănuț : eu, cu mîna mea, cos, tricotez, însăilez, vînd : cursa de șoareci eu am inventat-o, eu am brevetat-o, se bazează pe principiul psihologic-gustativ, intră șoarecii în ea cu droaia. Cumperi brevetul ?

— Nu, mai degrabă, știi, aș lua ceva mobilă antică.

— Ascultă-mă pe mine ; peste așa cursă n-o să mai dai nicăieri.

— Nu, nu mă interesează brevetul.

— Cumpără una, ca mostră. Uită-te numai să vezi ce lucrătură.

— Adevărat, lucrătura-i frumoasă.

— Ia-o, ia-o, ți-o las cu cinzeci de ruble, fiindcă ne cunoaștem de atîta timp.

Alexandr Demianovici strînse din umeri, scoase totuși banii, iar cursa de șoareci, neștiind ce să facă cu ea, o băgă în buzunar.

După aceea, amîndoi prietenii ieșiră pe terasă, se plimbară puțin prin livada plină de umezeală și încă în ceață, trecură prin fața unor straturi făcute cine știe cînd pentru flori — acum creștea aici varză și salată, dădură ocol casei, iar Ciuvașev își pofti musafirul să urce pe scară pe acoperiș. Acolo sus, pe niște picioroange, se afla un rezervor de tablă.

— Asta-i cea de-a doua invenție a mea, spuse Ciuvașev. Duș în aer curat, și totodată nu-mi mai pierd timpul cu trambalatul la gîrlă, apa, după ce-am întrebuințat-o, se strînge în niște jgheaburi, să am cu ce uda zarzavaturile. Hai, treci ici, sub rezervor.

Bătea vîntul pe acoperiș — umezeală, frig. Rastioghin era încredințat că va răci, dar gazda stărui atît, încît n-avu încotro, se dezbracă, se așază sub rezervor, iar rezervorul i se și răsturnă în cap, automat — apa era rece ca gheața. Alexandr Demianovici își luă repede hainele, fără să mai zică ceva, și coborî; tremurînd și înjurînd în șoaptă, asculta cum deasupra americanul se tot sucește sub duș și sforăie de plăcere.

După baie, luară o gustare pe terasă. Lui Alexandr Demianovici îi era somn, dar Ciuvașev îl duse să vadă cotețul de păsări, crescătoria de rațe, fabricuța de conserve, cu care prilej îi și vîndu o provizie de trei sute de cutii de ficat de rață, precum și alte mișmașuri; îl scoase din curte și-i arătă o movilă de țărînă amestecată cu bălegar și cu nu știu ce soi de praf — un îngrășămint brevetat de el, de Semion Semionovici; dar Alexandr Demianovici refuză categoric să cumpere așa ceva. Nu mai rămăsese nimic de văzut. Prietenii se întoarseră fără grabă, mergînd spre casă, pe aleea străjuită de copaci bătrîni.

— Mult aş da ca să văd cum trăiesc moşierii adevăraţi, spuse Rastioghin. Uite, numai o alee de asta să ai, şi te poate înnobila.

Ciuvaşev se opri numaidecît, strigă, plesnindu-se cu palma peste frunte :

— Ia stai ! Unde mi-e mintea ? Te duc chiar azi la o onomastică, la Rajavitinov. Ai să vezi acolo tot judeţul. Şi are în casă un stil, epoca 1820, grozav, n-a clintit un scaun din loc. Mie, cel puţin, mi-e greaţă totdeauna în casa aceea. Eşti de acord ? Îmi dai pentru asta o sută de ruble.

— Să ştii că eşti într-adevăr american. Bun, facă-se voia dumitale. Du-mă la onomastică, spuse Rastioghin.

IV

La Rajavitinovi, acasă, mai multe doamne stăteau de vorbă uitîndu-se pe fereastră cum soseau musafirii.

Fiecare dintre musafiri avea un fel deosebit, al lui, de a trage la scară, precum şi de a coborî din trăsură. Cu şapca pe ochi şi cu mîinile în şolduri, unul mîndru de caii lui suri vine mîncînd pămîntul, stîrneşte colbul pînă la cer şi opreşte scurt pînă-n trepte ; altul, dimpotrivă, îşi ia o mîrtoagă cît mai prăpădită, umblă cu hamuri de sfoară şi face prosteşte cu ochiul, cînd îl privesc doamnele de la fereastră, rizînd de el ; cutare, altul, soseşte grav şi ceremonios, urcă scara, legănîndu-se ca un gîscan, pe cînd un altul se grăbeşte nevoie mare să intre în casă, fiindcă mai mult decît orice pe lume se teme să nu pară cumva caraghios.

La una dintre ferestre stăteau domnişoarele Petuhov, amîndouă gătite foarte frumos, cu rochiile albastre ca cerul, şi-i povesteau doamnei Sarafanova, o tînără văduvă, fel de fel de întîmplări cu totul nevinovate.

Tînăra văduvă însă, trăgea cu urechea neîncetat la moșiereasa Demonova ; Demonova duhnea a tutun cale de-o poștă, stătea la fereastra învecinată și-o birfea cît putea pe Sarafanova.

La cea de a treia fereastră stătea amfitrioana, o femeie care, cine mai știe din ce pricină, veșnic părea însărcinată ; se uita mîhnită la moșiereasa Tarakanova — grasă, naltă, roșie la față și cu ochii încrucișați, iar Tarakanova zicea încîntată, cu glasul ei falnic de bas : „Dragă, te compățimesc din toată inima : bărbatul dumitale nu are astîmpăr, curat parcă-i un vrăbțoi. Uită-te la Petea al meu : ăsta-i soțul ideal.“

Soțul ideal, om la vreo sută cincizeci de chile, se afla tot acolo, cu jacheta lui galben-închis, ca tutunul, și pantalonii albi ; chipul lui rotund aducea cu dovleacul ; își ținea o mîna la spate și zîmbea amabil, bolborosind din timp în timp :

— Ei, puicuță, prea exagerezi și tu !

Prin dreptul ferestrelor se plimba liniștită domnișoara Rubakina, cu fața ei ciupită de vărsat, cu ochelari și cu o haină bărbătească lungă, strînsă pe mijloc. Tot județul îi spunea Caporalul. Tată-său, moș Rubakin, care veșnic se plîngea că-l supără rinichii, ședea într-un jilț, nu departe, și se uita la dînsa, la fiică-sa, cu dragoste, dar și cu spaimă ; se aștepta la orice trăsnaie din partea ei. Domnișoarei Rubakin i se dusesse vestea de călăreată neîntrecută, că trage bine la țintă și că-i deșteaptă foc, dar și că are mari ciudățenii. Vara trecută, Caporalul luase parte la manevrele cavaleriei, zi de zi, fără să descalece : pornea cot la cot cu ofițerii la atac și în recunoaștere, trecea apele călare și dădea votca pe gît chiar ca un soldat. Oricît îl dureau rinichii, moș Rubakin se văzuse nevoit să se hurduce în trăsura după ea timp de două săptămîni, mai să dea ortul popii nu alta. Și cu toate acestea, nici un ofițer nu-i ceruse mîna fetii.

În fundul salonului — o încăpere albă, scundă, plină de coloane și portrete — stăteau în picioare cu țigările-n gură și învăluindu-se-n nori de fum, cei doi frați Somov cu hainele lor de lustrină, și cu câte două rînduri de cute la ceafă, de-ai fi zis că și-au legat grumazul jur-împrejur cu sforicele. Tot pe acolo, prin fundul salonului, se învîrtea și Piotr Petrovici Dirkin, cu hăinuța lui vărgată, pe care o numea, ori de câte ori avea prilejul, zdreanță.

Boroda-Kapustin, un naționalist, discutînd cu frații Somov susținea că numai prin extinderea neîntrepută a îmașurilor mai au posibilitate moșierii să păstreze pămîntul în mîna lor — altfel îl scapă de tot. Un altul, anume Kapustin, pur și simplu îl prinsese de un nasture pe unchiul său, Dolgov, un liberal, om mic de statură, cu mustăți mari și părul vilvoi — și-i spunea:

— Dacă te muștră conștiința, plîngi, n-ai decît, dar țăranii să nu-i strici și să-i lași în pace.

— Bine, bine, c-o fi, c-o păți, dar lasă-mi nasturele, îi răspundea Dolgov.

Gazda, Egor Egorici, după înfățișare englez sadea, cu toate că era gras din cale afară, om la sufletul lui rus get-beget, iar ca apucături vrăbioi, precum bine zisese Tarakanova, una, două se făcea nevăzut în camera vecină, de unde răzbătea zgomot de tacîmuri și farfurii și în același timp și glasul lui vesel; se ivea iar în pragul salonului și spunea cu glas tare:

— Doamnelor și domnilor, vă rog din inimă să mai așteptăm puțin. Acuși-acuși pică și Siomocika Okoiomov, că fără el, zău, n-o să avem nici o poftă de mîncare.

În sfîrșit, una dintre cele două domnișoare Petuhov țipă:

— Vine, vine!

Musafirii se buluciră la ferestre, să vadă: străbăteau cîmpul de trifoi venind încoace două trăsuri. În cea din față, Siomocika Okoiomov, singur, fără vizitiu, în cea care venea din urmă, Ciuvașev și un necunoscut.

— Cine o fi ? se-ntrebă meditativ Rubakin. N-are barbă, pare simpatic.

— Ce mutră ! spuse unul din frații Somov, cel mai mare.

— Și-ncă parșivă ! mugi frate-său mai mic.

— Să nu fie vreun evreu ! spuse Kapustin.

— Îl luăm la palme, de-o fi, bombăni Boroda-Kapustin.

Dirkin nu spunea nimic ; se uita cu deosebită luare-aminte la Rastioghin, ca și cum nu l-ar fi recunoscut ; fața bătrână, plină de zbircituri exprima aproape spaimă, buza de sus i se ridicase, dezvăluind dinții galbeni sub mustățile cărunte.

Între timp trăsurile opriseră la scară ; Siomocika Okoiomov nu stătea pe bancă în tarantas, ci jos, în fîn ; anină hăturile de capră și scoase la iveală un uriaș picior desculț, dar după ce câtă spre ferestre, se apucă numai-decît să-și tragă cizmele — și le scotea la drum, să nu-l jeneze.

Alexandr Demianovici intră în salon și chiar se intimidă întrucîtva, văzînd o societate atît de numeroasă. „Iată-mă și-n mijlocul nobilimii“, își spunea și, neștiind deocamdată cum să se poarte, moțai de cîteva ori din cap — să fie ! — ca și cum ar fi dat să se temenească. Nimeni nu-i răspunse. Ciuvașev îl duse la amfitrionă și-l prezentă : „Un vechi prieten de-al meu, sosit la noi cu o chestiune extrem de delicată.“ „Cu privire la mobilier“, spuse Rastioghin. Ciuvașev însă se duse să le șoptească musafirilor la ureche : „E un mahăr, un Rockefeller, joacă la bursă, zvîrle banii pe fereastră, de asta a venit la noi“.

— Păi noi ne-am mai întîlnit, vă țin bine minte, am jucat cărți cu dumneata... Sînt Dirkin, moșier pe-aici, prin regiune. Ce bucurie neașteptată, spuse Piotr Petrovici cînd îi veni rîndul să dea mina cu Rastioghin și i-o strîn-

se cu putere. Să stăm alături la masă, îmi pare grozav de bine...

Din una-n alta, musafirii trecură la aperitiv ; pe o masă, mai departe, se aflau o sumedenie de sticle cu votcă, așezate printre gustările care-ți stîrneau o asemenea poftă, încît pe bună dreptate puteai spune despre fiecare dintre ele că la o gustare de asta bei un ocean.

Se puseră deci moșierii pe votcă. Pe măsură ce beau, numărul cutelor pe ceafa fraților Somov urcă de la două la șase ; Rubakin, apăsîndu-și șalele cu palma în dreptul rinichilor, se aplecase peste gustări, spunea : „Hei, bătrînețe, zile grele !“ și-i trăgea : sos cu ceapă și votcă, sos cu ceapă și votcă. Boroda-Kapustin își umplea paharul ochi, îl dădea de dușcă, făcea : „uh !“ și mirosea repede o coajă de pîine ; Kapustin se așternuse pe coniac ; singur Dîrkin mai mult se foia și umbla degeaba cu furculița prin pateu, pentru care treabă se alese cu o dojană din partea unuia din frații Somov : „Ce tot adulmeci, neică, pe-acolo ? Mănîncă, nu mai adulmeca“. Tarakanov, ca un soț ideal ce era, nu se apropia de masa asta, stătea numai și-o privea de departe cu jînd, iar degetele lui scurte nici că-și găseau astîmpăr, parc-ar tot fi apucat ceva.

Cu Rastioghin se petrecea un lucru ciudat : n-apuca să bea un păhărel, că-l și vedea plin la loc, dar de cum ochea ceva din gustări, dispărea bucățica și apuca drumul, pe la spatele lui, în gura altuia ; toate acestea le făcea una și aceeași mîină, una murdară și mare cît o lopată. „Ar trebui să mănînc ceva, că pe stomacul gol n-o să fac față“, își spuse, dar se pomeni iarăși ghiontit cu cotul și glasul lui Siomocika Okoiomov îi tună în ureche : „Mai hai unul, ultimul, că aici nu ești la Moscova, la noi nu-i obiceiul să ne întrecem cu măsura.“

Gazda, Egor Egorîci, se și apucase să-i depărteze pe cîte unii de la masa cu vodcă. Le spunea : „Ajunge, dragă, vezi că-mi strici tot rostul mesei“, și așa, încetul cu încetul, ștergîndu-se la gură, se așezară cu toții la masă.

Rastioghin şedea în faţa lui Okoiomov, între Rubakin şi Dirkin. Îi vuia capul şi constată cu groază că numărul comensilor se dublase.

Gustarea de la început îi înveselise pe toţi, le sporise pofta de mâncare ; Somov, nu mezinul, celălalt, mai mare, se pornise a râde cu hohote, de zgîlţia masa cu pîntecele ; Siomocika Okoiomov, tot aşa, ajunsese la a opta farfurie cu ciorbă de peşte, iar Dirkin se apucă să înşire în gura mare asemenea anecdote, încît moşiereasa Demonova, de atîta ris, spunea întruna : „Nu mai pot, mor !“, pînă ce se trezi că i-au picat în supă ochelarii de pe nas (nu-i purta cu hulube).

Domnişoarele Petuhov de mîncat, nu prea mîncau, iar cu ochii iată ce făceau : întîi şi-i plecau, pe urmă îi înălţau, îi dădeau peste cap şi după aceea îi aţinteau asupra lui Rastioghin.

— Ce ziceţi de fiică-mea, vă place ? E foarte originală, aşa-i tot neamul nostru, auzi Rastioghin prin vuietul glasurilor, ca prin vis, glasul lui Rubakin.

— Foarte mult, răspunse, luînd aminte că tare i se măriseră Sarafanovei, văduvei, luminile ochilor.

— Ai grijă, femeia asta te scoate din minţi cît ai zice peşte, îi şopti dintr-o parte Dirkin.

— Fiică-mea e băieţoasă din fire ; dacă te uiţi mai bine la ea, atunci vezi ce farmec are, vorbi iarăşi Rubakin, mestecînd trist o bucată de castravete.

— Ascultă Alexandr Demianovici, mă întrebă Kapustin dacă nu cumperi cai. Are trei cai foarte frumoşi, spuse Tarakanov, care şedea de partea cealaltă a mesei şi adăugă iute, fiindcă-l trăgea nevestă-sa de mîneacă : Mă scuzaţi, ziceam numai aşa !

— Ia uite-i cum se viră-n sufletul dumitale, şopti Dirkin. N-am nici o consideraţie faţă de nimeni din toată societatea asta. Auzi ? La Somov, în biroul lui, s-a descoperit într-un rînd un prunc pus într-un borcan cu spirt, ce-a mai fost şi pînă s-a muşamalizat afacerea asta.

Apoi Boroda-Kapustin, negriciosul ăla, uscățivul : își lasă soția să moară de foame, și el trăiește cu o țigancă. Ce, iarăși te uiți la Sarafanova ? Asta, anul trecut, de destrăbălată ce-i, gata, gata episcopul să-i dea canon de pocăință. Dar știi dumneata de ce nu le cere nimeni în căsătorie pe domnișoarele Petuhov ? Era în casă la ei un arap din India, îl luase valet tatăl lor, și arapul, bolnav de lepră, le vezi ce de mai pudră și-au turnat pe obraji ? Îți spun ca vechi prieten ce-ți sînt : o să ți se ofere aicea de toate : și cai, și pămînt, și mobilă, și o fată, să te însori cu ea, dar să refuzi totul categoric. Crede-mă pe cuvînt de onoare, tot ce vezi aici nu face două parale. Cînd o mai scădea zăduful, spre seară, mergem la mine și-ți fac cunoștință cu menajera mea, asta femeie, mai zic, curată enigmă, parcă ar fi Buda sau un sfînx.

— Ahaha, ia uite-i c-au sosit ! tună deodată Siomocika Okoiomov cu vocea lui de bas.

Îi pusese dinaintea un valet o strachină de raci ; Siomocika icni și s-așternu la treabă cu dinții — rodea, sfărîma, suga, cu ochii aproape închiși, și lucra cu atîta sîrg, încît nu ți-ai fi dat seama cînd a isprăvit un rac și cînd l-a început pe celălalt : zeamă sărată și fărîmițe de carne și coji curgeau șiroi pe mîinile și pe obrajii lui.

— Dirkin, tacă-ți fleanca, de nu, te fac șervet, rosti el pe neașteptate, și o clipă mîna lui uriașă, udă, stătu nemișcată în văzduh ; pe urmă Siomocika se-ntoarse la îndeletnicirea lui de mai înainte.

Dirkin, care taman începuse a descrie amănunțit nurii menajerei lui, nu răspunse nici cîrc și-și virî capul între umeri. Mai pe urmă șopti :

— Știi, de spînzuratul ăsta să te păzești cît poți, iar lui Rastioghin i se păru că într-adevăr aici, între sălbaticii aceștia, n-ar fi mare lucru să-și înfigă dinții cineva și-n el, ca într-un rac fierț.

Dirkin urmă :

— Uită-te la el cum se mînjește înadins cu zeamă de raci ; umblă unii să-l însoare cu Rubakina, și de aceea se mînjește, ca s-o scîrbească. Dar ce și-a pus el în minte e cu totul altceva.

Se isprăvi masa. Cît nu ești cu burta plină îți face plăcere să stai de vorbă, dar după ce ai mîncat, cel mai sfînt lucru este să-ți iei o pernă și să te trîntești undeva pe iarbă, la umbră. Așa și făcu mai toată lumea. Stăpîna casei, acum că nimeni nu mai avea nevoie de ea, dispăru ; Egor Egorîci, contrariat că nu-i mai stau oaspeții la masă, venea ba la unul, ba la altul, încerca să închege o discuție, dar musafirii nu mai aveau putere decît să holbeze ochii la el, somnoroși, și să se declare de acord cu orice ar fi auzit. Cu învoire de la nevastă-sa, Tarakanov se duse la Egor Egorîci, să-l îmbie : „Hai și ne-om lungi în iarbă“.

Dolgov, liberalul, se urcă în trăsură și plecă ; în casă se făcu liniște ; doar ici-colo se mai auzeau în răstimpuri cîte o sforăială cumplită pe nas, ca din trombon.

Rastioghin mergea incet pe alee ; din cînd în cînd se clătina și se sprijinea de trunchiurile mestecenilor ; pe-alocuri zărea ivindu-se-n iarbă vreun colț de pernă sau înălțîndu-se vreun genunchi îndoît ; îi era greu și trupul, și sufletul, îl băteau fel de fel de gînduri ; la o cotitură îi văzu pe Dirkin și pe Ciuvașev stînd alături pe-o bancă ; parcă se sfătuiau între ei, chicoteau și se plesneau unul pe celălalt peste genunchi. Rastioghin spuse, trîntindu-se pe bancă lingă ei :

— Și eu care îmi închipuiam că viața moșierilor e plină de stil, cum s-ar zice, poetică. Uite-l, na, pe Boris Musatov ! Și el se-ndoapă cu raci. Conversație-i asta ce-a fost la masă ? La tot pasul : iapa, ovăzul, semănatul în rînduri. Adică s-a dus orice noblețe ? Domnilor, eu sînt un estet, îmi vine greu să văd așa ceva.

— Ascultă, Sașa, spuse Ciuvașev, privind în jurul lui, iartă-mă, te rog, îți spun tu, că doar am băut cu tine Bruderschaft, dacă nu mă înșel, așa că uite ce, hai să plecăm,

nu mai avem ce face aici, s-a produs un incident neplăcut, am să-ți istorisesc pe drum.

Dirkin spuse, scuturînd lung mîna molatecă a lui Rastioghin, care stătea greoi pe bancă, fără să mai înțeleagă ceva :

— Eu am și fugit, mi s-a pus caii la trăsură ; voi să plecați peste o jumătate de oră și să veniți de-a dreptul la mine, să vezi, dragul meu, dragă Alexandr Demianovici, ce surpriză plăcută o să-ți fac.

V

— Dintre toți ăștia, orice s-ar zice, Semion Okoiomov e cel mai răsărit, are de toate din belșug : și statură, și burtă, și pasiuni ; ba și la universitate a făcut ceva studii, pînă în ziua cînd, murind, mătușă-sa i-a lăsat o moștenire, o moșie, nu una mare, dar nici mică, tocmai cît îi trebuia lui să mănînce, să doarmă, să se îmbete și celelalte, cum îi poștește inima. Și pe urmă s-a ivit în casă la vecinul lui, la Dirkin, menajera asta, Raisa, o femeie fatală, un monstru, o vijelie în acțiune. Pentru Siomocika Okoiomov femeia asta a fost ca un cutremur, s-a uscat pe picioare dintr-o dată, și apoi i-a răpit-o lui Dirkin, dar ea a fugit de la el numaidecît. Acum Dirkin a adoptat o tactică : nu mai lasă pe nimeni să se apropie de Raisa, și-n ce privește mijloacele de pază, apoi chiar că nu dă îndărăt de la nimic. Vezi, măi frate, Sașa, dacă nu te-aș fi luat la timp de la petrecere, zău că praful s-alegea de tine. Atît numai nu înțeleg : ce dracu' are de gînd Dirkin cu Raisa asta ? Pesemne pune la cale vreo viclenie ; de ce te-a poftit, e limpede, îi crapă măseaua după bani ; Raisa are ea banii ei, dar și-i ține îngropați în grădină, prin chiupuri, pe unde s-a priceput. De cîte ori n-a început Dirkin să se milogească de ea chiar cînd eram eu de față : „Raisa, Raiecika, fie-ți milă de bătrînelul tău !“ „Moșulică,

zău de mai țin minte unde am îngropat chiupul". „Ia-ncearcă să-ți aduci aminte ; hai, gîndește-te", și-i dădeau balele de mîeros ce vorbea. „Ce să-mi aduc aminte, o fi venit vreun tilhar și l-a scos din pămînt." „Dar cine să fie, drăguță, tilharul acela ? N-ai vrea să-mi spui și mie cum îl cheamă ?" Pentru asta se și poartă toată discuția ; tilharul este vecinul cel tînăr, pe care l-a zărit Raisa o dată de pe terasă și l-a dorit. Dîrkin își pune haina și pleacă, îl invită, iar a doua zi se duce Raisa în grădină braț la braț cu moșulică să caute unde-i chipul — nu-i. Asta e una din probabilități. Cealaltă e mai complicată, o să-ți dai seama singur. Nu mai e vorba atunci de chiup ; dealtfel, bani cred că Raisa nici nu prea mai are.

Toate astea i le povestea Ciuvașev lui Alexandr Demianovici, în trăsură, pe cînd străbăteau întinsul stepei. Se apropiau de un iaz nu prea adînc, cu apă din ploi ; pe malurile iazului se-nșirau cîteva izbe sărăcicioase și niște răchite mari, pe un dîmb, nu departe, se vedeau două mori, iar dincoace, printre vîrfurile copacilor dintr-o livadă, răsăreau două cupole albăstrie. Pluteau gîștele pe fața iazului ; soarele apunea de partea cealaltă a acoperișurilor de paie. Îți făcea impresia că izbele, gardurile de nuiete, cumpenele puțurilor și cele două mori de vînt rătăceau de multă vreme prin stepă fără să dea de-un fir de umbră și poposiseră acolo, lîngă iazul acela cu apa provenită din ploi, așezîndu-se la nimereală, ca niște păsări istovite.

Se vede că de asta îi spunea satului Pticișci¹. Nu-l iubea nimeni, oamenii erau posaci. Li s-a dat ordin odată să-și sădească pomi fiecare în jurul casei, să-și facă grădinițe, să se preîntîmpine incendiile. Dar țărani din Pticișci ce și-au spus ? „Mare-i Dumnezeu, știe el unde îi e dat pomului să crească și unde nu", și au făcut jalbă la

¹ Păsăroii.

blagorodnicia sa, cerînd îndurare, decît grădinițe, mai degrabă să intre la pușcărie tot satul.

Trăsura se-nfunda acuma cu roțile în nisipul de pe mal, se oglindea în apă. Ciuvașev spuse : „Te las aici și mă duc mai departe, că am treabă. Ne vedem miine“. Și așa pătrunseră în curte la conac. Conacul se afla în mijlocul satului ; numai iarbă și bălării prin curte, acareturile, putrede, se lăsaseră pe o rină, pe-alcouri cîte un acoperiș de stuf semăna cu o spinare frîntă. O mulțime de ciori își luaseră zborul de pe acoperișuri, ca și din copacii groși, bătrîni ; Ciuvașev se uită la ceas, îi strînse repede mîna lui Alexandr Demianovici și se întoarse ; Rastioghin intră în casă.

Îl întîmpină în vestibul o cameristă ; vestibulul era scund și neaerisit, camerista, cu toate volanele și dante-luțele ei, arăta foarte murdară, se pieptănase ea la modă, dar era ciufulită, nespălată, părea să aibă o înfățișare bolnăvicioasă și niște ochi triști, de femeie din cale afară de stricată ; în timp ce-i dădea ajutor lui Alexandr Demianovici să-și scoată haina de drum, se lipi de el ; o privi mirat. Ea spuse : „Boierii vă așteaptă de mult în sufragerie“ — și o luă șchiopîrc-șchiopîrc înainte ; era mai scurtă de un picior. Pe cînd trecea printr-un salon întunecos, Rastioghin dădu cu ochii de o umbră albă ivită în pragul unei uși — o ființă ori cu rochie albă, ori numai cu cămașa pe ea. Umbra aceea dădu un țipăt și fugi, în urma ei plutea o dîră de parfum greu.

— Tot întreba cucoana noastră, dacă sosiți curînd, spuse camerista cu glas ademenitor și deschise ușa care dădea în sufragerie ; în sufragerie era lumină.

Pe masă, printre vase mici, printre farfurioare și cești, clocotea un samovar. În fața samovarului, Dîrkin, mîhnit parcă. Nu se ridică de pe scaun cînd intră Rastioghin, îl privi numai ciudat și zise cu un zîmbet acru :

— Ai venit ? Ai văzut-o pe Raisa ? Vrei ceai ?

Oricît îl uimea o asemenea primire, Alexandr Demianovici, după cum îl sfătuisse Ciuvașev, se purtă ca și cum n-ar fi observat nimic ; își trase un scaun, se trînti, își aprinse o țigară și căscă. Spuse :

— Îs trudit de nu mai pot, n-am închis ochii o clipă. O să dorm la dumneata la noapte, cred că mă lași.

— Nu fi obraznic, spuse Dîrkin pe ton liniștit.

— Cum ?

Rastioghin înălțase din sprîncene și atunci, deodată, Dîrkin chicoti, deșteptîndu-se parcă din somn :

— Na-na-na, ce-ai sărit așa ! Sîntem între noi, n-ai de ce te supăra. He-he-he ! Hai să vorbim deschis, pe șleau. Bătrînețe, haine grele, doar se știe că bătrîinii, ochii vād, inima cere, ce folos... rabdă inimă ! Și pentru o vorbă-n doi peri să-i ții de rău, să-i osîndești ? Vai de mine și de mine, măi, chiposule !

Rastioghin rămase cu gura căscată la Dîrkin, se uita cum îi lucește pielea, de-l face să semene leit cu un păianjen mare, bătrîn și chel. Făcînd grimase, rostind zicale la tot pasul, descria traiul de mic moșier. Datorii pînă peste cap, griji de tot felul din pricina polițelor și a banilor.

— Nu pentru mine, zău așa, nu, pentru Raisa, numai pentru ea. Eu, la anii mei, gata-gata să urc sculele-n pod, și nu o să pogoare harul peste mine, sigur că nu, mai degrabă, parcă aș avea chef să rîd singur de mine : am să mă călugăresc. De n-ar fi Raisa, uite-acum m-aș oploși pe la vreo mînăstire. Știi de ce ? Tare-mi place cînd mi se cască așa un gol în inimă : te ia cu cald și cu frig, ca atunci cînd te dezmiardă o femeie. Lasă, chiposule, c-o să mă înțelegi tu odată ! Acuma umbli cu nasul pe sus și-ți dau dreptate. Ce să-i faci ! Ești verde. Hei, Raisa, Raisa !

— Adică, pe șleau vorbind, dacă am înțeles bine, mă îmbii la țîitoarea dumatăle ? Chestii de-astea nu refuz niciodată, dar mai întîi s-o vād, spuse Rastioghin.

Dirkin turna ceai în cești ; noduroase, reumatice degetele începură să-i tremure mărunț. Plecă iute capul, urechile, cărnoase, i se înroșiseră. Întrebă :

— Vrei mai tare ceaiul, sau potrivit ? Ți-l fac tare, că tot îl taie lămâia.

În clipa asta se ivi în ușă o femeie naltă, bine clădită, cu rochie verde ca buraticul, cu brațele goale, și pe umeri cu o eșarfă roșie, ale cărei capete le ținea în mâini ; ai fi putut-o asemui cu o căprioară, dacă n-ar fi fost atât de plinuță. Se uita la Rastioghin cu răceală ; avea ochii cam bulbucați, mari, senini.

— Raisa, draga mea, apropie-te, nu te teme, îngăimă Dirkin cu glas îmbietor și-ncepu să se agite, îi dădu un scaun. E-așa de sfioasă, vai de mine... are un suflet îngesc, nu știe ce-i lumea... Nu, zău pe cuvânt, numai sufletul să-l aibă curat omul, asta-i totul : am răpit-o dintr-o minăstire. Ții minte, Raisa, cum stăteam eu câte opt ceasuri în șir să ascult slujba ? Îmi puneam plasture pe frunte, că mă alesesem cu zdrelituri de-atâtea mătăanii... Ea nimic, stătea de lemn, nici cu o privire nu mă învrednicea... numai ce i se făcea fața ca varul... Dar în inima ei, cine știe, în timpul ăsta ardea focul ca-n iad. Văd eu că n-am s-o dau gata cu frumusețea mea ! Mă pun atunci să-i trimit scrisorele : îi descriu ce sentimente nutresc pentru ea ; bag în plic și ilustrații. Într-o zi, a întors capul spre mine și s-a înroșit. Ții minte, Raisa ?

Mărunțul, uscățiv, cu vinele ca sforile, cu pungi sub ochii holbați, Dirkin se îndreptă deodată de mijloc și-și dădu ochii peste cap, de li se văzu albul bătînd în galben.

— Aha, Raisa, mă vei ierta oare tu vreodată ? Te-am stricat, puicuță, dar las' că și tu strașnic mai știi să te dai pe brazdă în privința asta. Vei fi avînd în tine, nu vei fi avînd suflet, habar n-am ! Pe cuvînt, de-atîta vreme mă muncește gîndul : există sau nu există sufletul ? Vrea să cred, da, vreau ! Pentru că atunci ziua ne-am bucura de plăcerile trupești, iar în somn, noaptea, am

zbură, ne-am așeza pe cîte o margine de nor și ne-am drăgosti acolo și mai și, ne-am face de cap cerește. Că doar sufletul meu n-are dantură falsă, n-are nici urmă de chelie, sufletul meu seamănă, poate, cu trupul unui efeb atenian !

— Ia mai ține-ți fleanca, moșule, vorbi Raisa cu glas tărăgănat, om străin în casă, și tu îi tragi la măsări.

Apoi gustă din dulceată, dulceata i se întinse o clipă pe buze de părură și mai roșii. Părul bălai și-l purta adunat coc la ceafă, un coc care parcă tot îi trăgea căpușorul pe spate.

La cea dintîi privire n-o găsisese nici măcar plăcută, dar Alexandr Demianovici nu-și mai putea lua ochii de la ochii ei mari și reci ca niște nestemate. Dîrkin, potolit dintr-o dată de ocara femeii, stătea posomorît la masă cu paharul dinainte. Raisa mîncă dulceată. I se mișcau întruna genunchii sub masă, de parcă nu-și mai afla astîmpăr, și foșnea mătasea rochiei, dar chipul îi rămînea calm, neclintit, nu arăta nici cea mai mică tulburare. În cele din urmă Rastioghin simți să-l trec nădușelile. Deodată, Dîrkin se plecă la urechea lui și-i șopti :

— Am reușit s-o leg de mine, pe cuvînt ! numai și numai cu formidabila mea imaginație. O vezi, abia se îmbujorează din cînd în cînd. E extraordinar ! Mi-a cerut într-un rînd să-i îmbrac careta pe dinăuntru în catifea albastră. Am pregătit-o și pe ea cu o rochie roșie, cu pălărie, i-am dat în mînă o umbrelă roșie, și așa ne-am făcut intrarea în oraș. Au rămas toți cu gura căscată. Am comandat, la teatru, să i se tapiseze loja tot cu catifea albastră, na, acum vedeți cine-i aici ! N-a fost bărbat în toată sala să nu-i facă vizită în lojă ; urlau soțiile ; și pe urmă noaptea mi-a cerut s-o plimb pe la toate localurile. Întîi, o birjă cu un ovreiaș tocmit de mine, după aceea Raisa, în caretă, cu un țambalagiu român, după Raisa, eu cu niște moșieri și niște liceeni, se luaseră după noi... Toată noaptea am umblat așa prin oraș. Dimineața, cînd

l-am tras afară pe român din careta ei, românul, în pielea goală.

Dirkin chicoti, sări de pe scaun și, spunînd că se duce să dea porunci să se pregătească patul pentru musafir, ieși pe ușă în fugă cu pași mărunți.

Rastioghin rămase singur cu Raisa. Ea lăsă dulceața în pace, ba chiar i se opri lingurița în văzduh, la jumătatea drumului dintre farfurioară și gură ; cu două dintre degetele ei durdului ținea lingurița aceea rotundă, cu mîner răsucit, iar al cincilea, degetul cel mic, împodobit cu unghie dată cu lac, se îndoi, se dezdoi și numai ce începu să tremure ușor. Alexandr Demianovici o privi atunci pe Raisa în față : Raisa era acum posomorită ; „Doamne, una ca asta te mănîncă „de viu“, își spuse ; ochii ei căprui parcă îl învăluiau într-o pînză de păianjen : arătau necruțători, neînduplecați. Lui Rastioghin, după un timp, nu-i mai fu la îndemîină deloc, se foi în scaun, zîmbi stîngerit.

— De ce rîdeți ? întrebă Raisa de-a dreptul, cu glas nesfiit.

— Așa, răspunse el.

— De ce vă radeți barba și mustățile ?

— Uite-așa, mă rad.

— Un bărbat trebuie să aibă mustăți și barbă, uitați-vă cum arătați !

— Pot lăsa să-mi crească, nu-i mare lucru.

Văzînd-o că surîde tot mai tare, Rastioghin își făcu socoteala numaidecît că n-are de ce fi atît de cuviincios sau stînjenit.

— Zici c-ai venit cu treburi, spuse ea. Halal treburi !

El își trase repede scaunul lîngă ea și o cuprinse cu o mîină de mijloc, murmurînd : „Ce să mai pierdem timpul !“ Ei îi sclipiră ochii sălbatic ; șopti, dîndu-se deo parte :

— Ce-i asta ? Ia vezi, c-avem șase rîndași, acumă îi strig. Moșulică ! și se răsuci cu fața spre ușă (Alexandr

Demianovici se întoarse repede și-l zări pe Dirkin cu capul în ușa întredeschisă, iscodind din odaia de alături ce se petrece dincoace), moșulică, pe cine mi-ai adus ?

Și zicînd așa, Raisa își apucă rochia cu degetele și ieși.

Dirkin se arătă în prag, tăcu un timp, ceea ce era destul de neplăcut, apoi spuse :

— Mă rog, drept cine mă iei ?

— Bine, dar singur dumneata mi-ai dat a-nțelege...

— Ți-am dat a-nțelege ! Ce ți-am dat a-nțelege ! Nu-mi aduc aminte. Unde te trezești ? La bordel ? Te legi așa de femei...

Rastioghin stătea cu capul plecat ; se fisticise, inima îi era sfișiată, și cu stînga se și scotoci în buzunar la haină să-și scoată portofelul — prietenul și salvatorul lui firesc, providențial, în orice împrejurare. Dirkin răsuflea greu, supărat. Îi spuse lui Rastioghin :

— Du-te la culcare. Și ține minte că-n inima unei femei nu-ți poți găsi un locșor decît dacă-i stîrnești imaginația și jocul sentimentelor...

Alexandr Demianovici ședea pe scaun la fereastră, în camera scundă și veche unde fusese găzduit ; se lumina din ce în ce mai mult. În casă dormeau toți. Un ceasornic ticăia. Niște gîste albe o porniseră spre iaz prin curtea năpădită de pătlagină. În fruntea lor mergea gînsacul, zbatînd din aripi și gîgîind. Poarta — pe jumătate dărîmată, și-n poartă, stînd la pîndă, un cîine cu mustața-n vînt ; cînd văzu gîștele, se ridică și se dădu la o parte. Dincolo de gard se înălța un fumuleț deasupra acoperișului de paie. Încet, încet, ciripitul păsărilor în livadă se-nfiripa. Veni o boare de vînt, frunzișul în copaci foșni, scuturînd stropi de rouă. Se umpleau de lumină virfurile teilor, o albină se izbi zumzăind de geam.

Departe, departe mai erau toate acestea de vremurile cînd Alexandr Demianovici, elegant îmbrăcat, zbura pe străzile Moscovei în automobil — numai din oțel, piele

și cristal era automobilul. De-i ieșea în cale vreun convoi de căruțe sau alt obstacol supărător, îl ocolea fără să-și bată capul sau îl răsturna. Nu-l putea atinge nimeni cu nimic, n-avea nimeni cum să-l ofenseze ori să-l facă să sufere. Rege era acolo, pe cînd aici oricine îl putea putea înșfăca de guler ca să-l dea la o parte fără multă vorbă, așa cum smulgi o ridiche și o zvirlă în șanț. Aici întii și întii intra la socoteală spița neamului, iar spița asta se dovedea a fi acel simțămînt deosebit al nobilului din moși-strămoși, datorită căruia ori că stă degeaba, ori că se ocupă cu ceva, fie și de-o escrocherie, știe că i-s rădăcinile adînc înfipte în pămînt și că nu poate fi smuls și zvirlit ca o ridiche.

Se-nțelege, ar fi putut cere o trăsură să plece la Moscova, dar tocmai asta era, că nu-i venea deloc să plece.

„Doamne, Doamne, femeia asta o să mă stoarcă, îmi toacă milioanele, se gîdea Rastioghin deznădăjduit. Nu-mai să pun pe ea hermină, briliante, pene scumpe și se stringe buluc Moscova întreagă s-o admire : expoziție fac cu ea în Piața Roșie ! Și trăiește c-un hodorog, c-un zaharisit, dracu' mai înțeală ce-i asta ! Ce m-o fi apucat ! Plec să cumpăr vechituri, scrinuri, canapele stricate, mare scofală să stai mai comod pe lucru vechi, decît pe lucru nou ! Și cînd colo ia, uite cum se prăpădește fără noimă frumusețe de femeie ! Cum să pun mîna pe ea ? S-o pocnesc cu o sută de mii de ruble, ce mai tura-vura ! Dar n-o să primească, parcă o vād. Doamne sfinte, Doamne sfinte, ce mai femeie !“

Își tot plecă fruntea, pînă atinse pervazul ferestrei și stătuse așa cîtva timp ! Deodată se auzi din camera de alături un țipăt scurt : glasul unei femei supărate. Alexandr Demianovici sări ars, trase cu urechea și fugi în vîrfurile picioarelor pînă lîngă perete. Desluși vocea lui Dîrkin și pe a Raisei.

— Ce, nu dormi ? Faci planuri peste planuri, strigoai-co ! șoptea Dîrkin.

— Ori nu vezi că dorm, ce mă piști !

— Minți, faci planuri.

— Iaca, na ! Altă grijă n-am ! Mi l-ai adus pe ăsta ras la bot, nici să ridă nu poate.

— Lasă, Raisa, o să-ți aduc acuși-acuși un ofițer, unul d-ăia nalți de un stîinjen.

— Iiii, ce bine, moșule, să-mi aduci !

— Scîrbă ca tine mai rar, nu cred un cuvînt din ce-mi spui. Mai bine renunț la bani și te ții încuiată toată ziua în dormitor, tîrfă ce ești ! Pe ăla, doar să-mbuce dimineața ceva, și-i fac vînt, o cafea amară și pe ușă-afară, ducă-se învîrtindu-se. Chiar așa am să fac.

— Dar vineri, moșule, trei polițe de plătit.

— Să căutăm chiupul acela din grădină.

— Nici gînd, moșule, nu vreau.

— Dar ce naiba poștești de la mine ? se rătoi atunci Dîrkin cu glas pițigăiat. De plăcut, nu i-ai plăcut deloc. Ce, ăsta-i bărbat ? E trecut prin ciur și prin dîrmon. Chiar el mi-a spus : „Mie, zice, mi-e silă să mă și uit la femeii și, zice, Raisa dumitale e-o holbată și o proastă.“ Să mor de nu mi-a spus așa.

Pe Rastioghin însă nu-l mai răbdă inima să asculte. Dădu cu pumnul în perete și strigă : „Minte, minte, minte, minte !“ Cele două glasuri amuțiră numaidecît. Alexandr Demianovici mai stătu cîtva timp în picioare, apoi se prăbuși cu un geamăt pe pat.

— Eu am o convenție cu Raisa : o țin pînă cînd o înșel cu altă femeie. Hotărît, ce-a fost azi-noapte-i moft. S-o vezi numai cum vine, mîine, chiar mîine, să-mi sărute mîinile. I s-a urît cu binele, s-a îngrășat, ca o altă aia, nu te uiți ce piept are ? De aceea îi trec prin cap

fel de fel de idei. Domnul meu, noi, bătrînii, vă cunoaștem pe voi, tinerii, ca pe niște cai breji : cum e azi, umblați cu mofturi, mîine dă-i cu plînsul. Eu m-am deprins cu Raisa mea, și pe urmă nici nu mai sînt în stare să mă țin de alte femei. Despre dragoste însă am vederi largi și n-am prejudecăți. Îți urez din inimă succes, dar numai cu o condiție, să faci cum fac chinezii : stai la masă ca omul și ce-i al gazdei, al gazdei să rămîie, nu iei nimic în buzunar, pricepi ? Poftim de stai la mine vreo săptămînă, înfruptă-te din toate cîte puțin. Dar de plecat, să știi, n-o las pe Raisa să plece cu nimeni.

Dirkin și Rastioghin stăteau, goi pușcă, amîndoi, pe o bancă în sala de baie. Pe fața apei neclintite din bazin, o libelulă mare sfîrîia din aripi, stînd pe loc ; din cînd în cînd făcea o mișcare în lături și iarăși se oprea, și-i scînteiau ochii holbați, de parcă erau suflați cu aur... „Ah, Raisa, Raisa“ bolmoji Dirkin. Soarele dogorea, deși era încă dimineața, scîndurile și nămolul duhneau. Moleșit de tot, Rastioghin se uita dus la aceeași libelulă. Înțelegea de mii de ori mai bine ce-i cu libelula, decît tot ce-i înșira Dirkin ; dealtfel, nici nu-l asculta și de aceea îl întrebă, hodoronc-tronc, pe cînd se întindea : „Cît ai de achitat miine cu polițele acelea ?“ Dirkin întîi se frecă zdravăn pe flocoasele-i pulpe și după aceea își lăsă în jos capul albit : „Cam douăzeci și cinci de mii“, spuse oftînd prelung, de i se umflară și iar i se dezumflară obraji galbeni și zbîrciți.

Atunci Rastioghin începu să se tocmească. Dirkin îi răspunse : „Nu, nu pot, zău, nu pot mai puțin“. Și numai ce-i picară două lacrimi pe obrazul zbîrcit. Spuse :

— Ce să ne mai tocim ? Îți cer numai să mă împrumuți, nimic altceva. Îs bătrîn, sărac și bolnav. Nu știu cum Dumnezeu ai luat dumneata ce-am spus, că n-am spus decît atît : îmi place să privesc la fericirea altora, trag și eu cu ochiul prin gaura cheii și ascult cum sus-

pină doi îndrăgostiți. Banii n-au ce căta aici, nu, n-au ce căta.

„Ptui, ce taler cu două fețe și moșneagul ăsta, gîndi Rastioghin. Să-l tai și nu spune drept“, și se plesni peste genunchi, pe pielea goală. Socoti că ar fi de cuviință să intre în apă și se ridică cel dintîi, se opri la capătul podiștii. Deodată auzi un icnet în urma lui, se pomeni plesnit cu palmele pe spinare — și erau reci, gheață — căzu în apă, iar Dirkin numaidecît bîlbîbîc peste el, chicotind, rîzînd și gîfîind. Rastioghin strigă zbătîndu-se : „Stai bi-nisor, c-o să mă dai la fund“, dar Dirkin, nimic, spunea : „Vezi, mai am încă putere, mai am încă putere“, și se străduia să-l vîre cu capul sub apă.

— Mă înec ! strigă Rastioghin.

Chiar se înăbușea și-l scutură pe moșneag din spinare, se repezi la podișcă și ieși repede din apă, în timp ce Dirkin se bălăcea mai departe, înota la suprafață ca un păianjen și zicea întruna :

— Glumă, bre, ce, nu știi de glumă ? Tare mai ești supărăcios ! La noi totdeauna ne jucăm așa cînd ne scăldăm. Deunăzi Okoiomov a tăbărit pe mine și am înghițit la apă de-am rămas lat, abia mi-am venit în fire.

Încă supărat de asemenea glumă sălbatică, Alexandr Demianovici se îmbracă repede și-o luă încolo prin livadă.

Pe alee, pe sub tei, unde zumzăiau neîncetat albinele în jurul florilor, se întîlni cu Raisa. Mergînd alene, Raisa atingeau cu mîna în treacăt florile de trifoi roșu, nalt ; smulgea cîte o frunză ; ochii ei, acum verzui, se vedeau numai pe jumătate de sub pleoape ; și purta un capot de pînză de in atît de străveziu, că lui Rastioghin i se curmă răsufierea.

Stătu el cîteva clipe rezemat de un copac și deodată sări în sus, o strînse la piept pe Raisa, începu să-i caute gura cu buzele.

— Da' lasă-mă, rosti ea rar și parcă cu ciudă, dar gura îi rămase moale, întredeschisă.

— Fie-ți milă, fie-ți milă, înnebunesc, stăruia Rastioghin.

— Și ce-mi pasă ? Ei, da' lasă-mă, n-auzi ?

El îi explică în șoaptă, cum putu, că a încheiat cu bine afacerea cu polițele, că are voie acum să rămână aici, că nu-i timp de pierdut, că el, cu tot cu cele șase milioane de care dispune, e la dispoziția ei, că ochii Raisei (cu privirea lor calmă de totdeauna, deși se află la numai câțiva centimetri de ochii lui) nu-s ochi, ci briliante, perle, smaralde și așa mai departe, că gura ei nu-i gură, ci o floare nebună, o orhidee și așa mai departe, că el, Rastioghin știe că s-a terminat cu el, că fără ea viața lui e distrusă, că e sclavul ei, că a înnebunit, și așa mai departe, și așa mai departe.

După o vreme, Raisa izbuti să se desprindă din brațele lui și-i spuse :

— Nu prea-l cunoști pe tăticu, că mă teme, să te ferească Dumnezeu ; nu te pune-n cîrd cu el.

— Raisa, sînt gata să mor chiar acum, aici, la picioarele dumitale.

— Să fii sănătoșel, nu-i unul să nu-mi spuie asta, dar de văzut încă n-am văzut, las' nu te mai jura, că știu... Uite ce : mi-e tare dor să plec odată de aici, să port și eu lux. Să nu-l minii pe Dumnezeu, nimeni n-o duce mai bine decît mine aici, am de toate, trăiesc în voie și nu mă ține nimeni de proastă ori de neînvățată. La dumneata, la Moscova, ce crezi, ar spune că ți-ai luat o țărancă simplă, așa mi-o și rămîne numele : țărancă. Pe cînd aici, cine-i cucoană ? Eu. Am aer curat și bun, îmi place. Asta-i socoteala. Stăteam azi noapte-n pat și mă gîndeam : gust aş avea eu să dau cu automobilul peste lume, pe stradă, la Moscova. Da' nici nu mai știu cum să-ți răspund.

— Cere-mi ce vrei, Raisa.

— Păi, uite ce vreau, dădu ea să spună, dar deodată întoarse capul, își smulse mîna dintre palmele fierbinți ale lui Rastioghîn și se feri un pas în lături.

Venea spre ei pe cărare Dîrkin, zorit, cu degetele înfundate în buzunarele vestei lui de șantung, schimonosit la față și cu fălcile încheștate. Se opri dinaintea lui Rastioghîn și-i strigă cu glas pițigăiat :

— Nu mă-ncred în dumneata, nu te cred. Cec ! Să-mi dai imediat la mînă un cec, și nu de douăzeci și cinci, de cincizeci de mii, dacă nu, mai poftim, te rog, de-ți cîtă distracție în altă parte.

Alexandr Demianovici îi semnă cecul chiar acolo, pe măsuta din grădină. Dîrkin răsuci hîrtia între degete, o mirosi, o privi în zare și porni iute înapoi tot atît de falnic, cum venise, cu degetele înfundate în buzunarele de la vestă.

— Moșule ! îl strigă din urmă Raisa, dar el nu mai întoarse capul.

Ea stătu puțin la gînduri, apoi se duse cu Alexandr Demianovici în fundul livezii și se cățăără pe gard să privească. Alexandr Demianovici era ca năuc.

— Știi, vorbi ea înciudată, a pornit spre afurisitul ăla de Okoiomov. Of, cum mă torturează, of, ce tiran neîndurat ! Am să-l las, ca să mă țină mînte. Asta-i curată pedeapsă ! și nu se mai ținu de uluci, coborî, se îndreptă spre o bancă, se așeză, își îngropă chipul în mîini, pe urmă scoase batista din ciorapul ei de mătase. Vrusesem întii să-mi bat joc de dumneata, dar acum, cînd te văd mai bine, îmi dau seama, mi-ești foarte simpatîc.

Îl luă de gît pe Alexandr Demianovici și-l sărută pe gură.

Raisa era una dintre acele femei care singure nu știu ce vor. Rastioghîn nu-i plăcea și totuși își făcuse socoteala că n-ar fi rău să se mărite cu unul de-ăsta ; cînd se gîndea însă la bătrînelul ei, i se făcea milă și de el, și de Ras-

tioghin ; milă de unul că-l lasă, milă de celălalt, că nu-l iubește și fără îndoială atunci o să-l înșele, o să-l împingă, Doamne ferește, în mormînt.

Pe de altă parte, își închipuia ce frumos o să fie cînd s-o plimba ea la Moscova în automobil, un automobil roz, împodobit cu pene de struț, iar șofer să fie un colonel cu tîmplele ninse, nebun de dragoste după ea. Ba încă vedea aieva cum parcă scotea lunea de sub mașină, o cucoană grasă — trecea strada cucoana, avea o mulțime de cumpărături în brațe și a călcat-o mașina Raisei. „Păi dacă te bagi“, o certa Raisa în gînd. Și mai dorea pe urmă încă atîtea altele, că nici măcar n-ai cum să le închipui.

Și cu toate acestea, Raisei, femeie de la țară, fiica notarului din satul vecin, i se părea că ar fi peste putință să se despartă de vechea ei căsuță și de livadă, de giștele, de cămările și de întreaga-i gospodărie.

Dirkin stricase totul. Îl apucase geologia pe neașteptate, o jignise de cîteva ori pe Raisa, și ea nu era deprinsă să rabde jignirile ; pe lingă asta, Dirkin îi storsese prea repede bani lui Rastioghin, era limpede că avea de gînd să facă vreun scandal cu ajutorul lui Okoiomov, de care Raisei îi era frică și pe care nu-l putea suferi.

Cînd o prinse Alexandr Demianovici altă dată tot acolo în livadă și-i ceru răspuns limpede : ori așa, ori așa, Raisa se uită la acul lui de cravată — un ac cu rubin mare —, i-l scoase și începu să-l înțepe ușurel pe Rastioghin în vîrful nasului ; Alexandr Demianovici zîmbea fericit.

— Vai de cozonacul tău, îi spuse ea, ce tot te tîrăști în genunchi prin iarbă ? Du-te la grajd să pună caii la căruță ; dă fuga, că odată numai ce mă răzgîndesc.

Rastioghin o luă la goană. Raisa își prinse acul în piept, intră în casă și-și strînse cîteva lucrșoare în geamantan. Pe urmă se așeză tristă pe trepte ; îi era frică și parcă nu-i mai venea să plece.

Rastioghin se ivi deodată necăjit de după colțul casei. Spuse :

— Ticălosul de grăjdar zice că nu-mi dă cai.

— Apoi să știi că nici n-o să-ți dea. Moșulică a pus asta la cale, se supără Raisa și dădu cu piciorul în geamantan.

— Dar ce-i de făcut atunci ?

— De un' să știu ? Or să tabere acuși-acuși pe noi ca niște ulii, o să vie și căpcăunul acela de Okoiomov. Zurbagii ca ăștia nici că s-a pomenit.

Raisa însă fierbea de minie. Acum ar fi plecat de acasă chiar și pe jos. Și tocmai pe cînd se ciondănea cu Rastioghin, în capul scărilor se auzi clinchet de clopoțel și tro-pot de cal : venea o trăsură în goana mare, nebunește.

Raisa o sfecli. Zvirli geamantanele cît colo, în tufiș. Pe poarta dată-n lături, nu intrară însă zurbagii, la care se aștepta ea, ci altcineva — Ciuvașev stătea în picioare în trăsură, nu pe bancă.

— Fuga, fuga, strigă el, sărind jos și apucînd-o pe Raisa de mîină. Pleci și tu ? Bun. Așa muiere mai zic ! I-am lăsat în urmă cu vreo trei verste. Mergem drept la unchiu-meu, Dolgov. N-or îndrăzni să-și vîre nasul și acolo.

Rastioghin îi dădu ajutor Raisei să se urce în trăsură, apoi sări și el alături. Ciuvașev se așeză pe băncuța din față ; caii, numai o spumă, se năpustiră pe poartă, țîșniră pe lîngă șirul de izbe și luară drumul stepei de-a dreptul.

Cerul se înnourase, în depărtare tuna. Înfășurîndu-se în șalul turcesc pe care și-l pusese pe umeri, Raisa tăcea, cu capul în piept. Rastioghin se săltă, aruncă o privire înapoi. Văzu pe culmea unui deal, în urma lor, un nor de praf.

— Mîină, mîină, răcni cu glas crîncen, înșfăcîndu-l pe vizitiu de guler.

Șcepkin și Dolgov se plimbau alături, prin întuneric, pe aleea de bătrini mesteceni. Șcepkin, bătrîn, girbov, cu părul alb, își ținea prietenul de umeri. Pășeau încet amîndoi pe țărîna moale a aleii, vorbind despre una, alta ; în răstimpuri, bubuia tunetul, în cer scliepa și cîte un fulger — atunci prietenii tăceau cîteva clipe. Șcepkin se uita cum răzbate lumina fulgerului pe sub bolțile de frunziș, scaldînd o clipă trunchiurile pestrițe ale mestecenilor și chipul lui Dolgov ; Dolgov, la fel de zbîrcit la față și el, purta o pereche de mustăți lungi, barba cilțoasă, și închi-dea un ochi pe jumătate de fiecare dată cînd era luat așa, fără veste. Priveliștea aceasta dintr-o dată se înfățișa ochilor, dintr-o dată pierea înghițită de întuneric, iar tunetul se dădea de-a dura în văzduh pe deasupra livezii, unde nici o frunză nu se mai clinea. Apoi țîșnea iarăși un fulger din norii buluciți ; și iată-i, trei stîlpi de foc pogoară iute pe pămînt ; iată că s-a desfăcut, s-a deschis la miazănoapte jumătate din cer ; dar vînt nici pomeneală, nici strop de ploaie. Și spunea Șcepkin :

— Îți dai seama, sînt foarte bătrîn, probabil că numai de distrat ce-s am uitat să mor și de aceea o mai duc încă. Și totuși mă simt legat de tot zbuciumul acesta pămîntesc. Ia uite, adăugă înălțînd un deget, și în aceeași clipă apărură în cer două globuri uriașe, se despicară, scuipară foc și începură să bubuie, ăsta-i un simplu efect meteorologic oarecare, dar grozav mai ridică moralul.

— De nimerește un efect de ăsta pe un acoperiș de stuf, te-ai dus pe copcă, spuse Dolgov.

— Uneori chiar simt nevoia să iau seara masa cu cîțiva prieteni, să beau un pahar de vin, dar, evident, dacă am dreptul s-o fac. N-am putut însă niciodată justifica nimic în viața mea, n-am avut niciodată destul curaj. Ți-e clar ? Mie, da. S-au împlinit azi cincizeci de ani de cînd

am părăsit-o pe Vera Ivanova. E ciudat, nici astăzi nu mi-au dispărut îndoielile ; nu știu dacă am făcut bine sau nu atunci, sacrificînd și dragostea mea, și a ei ? Nu-mi pare rău, dar mă gîndesc — era oare totuși nevoie să trec așa peste orice, sau mai degrabă să fi păstrat ceva și pentru mine, să-mi fi rezervat măcar o plăcere nevinovată, mai ales că tot s-a ales praful din ceea ce am dorit. Nu-i bine să ajungi la optzeci și cinci de ani. Dai în mintea copiilor, uiți sau regreți tocmai faptele cele mai frumoase. Ia seama, gîndește-te bine : Vera Ivanova era o frumoșețe, avea înclinări artistice, pe cînd eu — ce eram eu ? proprietarul celor șapte sute de suflete de pe moșie. N-o puteam lua s-o țin ca la temniță în conac, s-o privez de teatru și de viața de oraș, n-aveam nici dreptul ca, pentru plăcerile mele, să oblig să muncească șapte sute de robi ; fiecare din ei era om, ca și mine. O, tu încă nu te-ai copt destul, ești prea tînăr, te asigur. Pe vremea aceea nobilimea mai era conștientă de îndatoririle ei. Își dădea seama de vina ei față de popor și că era dator să-și răscumpere vina asta. Nu ne consideram îndreptățiți să punem la cale mișcări în favoarea clasei noastre. Nici una. Totul pentru popor. Și chiar dacă făceam cîte ceva pentru noi, din slăbiciune o făceam și ne căinam grozav. Ne căiam de toate. Am înștiințat-o pe Vera Ivanova că mă stabilesc la țară, pentru că în felul acesta înțeleg să-ncep a-mi plăti datoria față de țărani ; îmi închipuiam că ea o să mă viziteze din cînd în cînd, și că după vreo zece ani o să se mute cu totul la mine. Ce-a mai plîns ea atunci... Enigmatică, scumpă femeie ! Totuși n-a venit la mine decît de două ori. A sedus-o orașul, viața în oraș te ia pe sus, ca un vîrtej, te macină repede, și eu, o căzătură, trăiesc mai departe, trăiesc mereu așa, fără nici un rost pe lume... M-au furat gîndurile ! Furtuna asta e de vină. Uită-te, și acolo e o luptă veșnică, fulgere, tunete. Am impresia că s-au încăierat niște călăreți, unii negri, alții albi și dau

cu săbiile unul într-altul, se calcă în picioare unii pe alții, scuturile se izbesc frunte-n frunte, sulile cad, și biruință — nicăieri, niciodată, de nici o parte.

— Da, alaltăieri a turnat cu găleata, ieri la fel, și o să înceapă ploaia și acum. Știu, cum să nu știu. O, Doamne, a putrezit tot finul, răspunse Dolgov cu mintea în altă parte. Scuză-mă, mi-a fugit gândul o clipă, dar te-am ascultat cu atenție. Eu te stimez foarte mult. În primul rînd că le-ai dat țăranilor pămîntul tău, ba, mai mult, ai muncit cincizeci de ani pentru ei. Și cu toate că ei acum te tirăsc prin judecăți... Na, fir-ar, n-am întors hîrdăul...

Exclamația de la sfîrșit era în legătură cu hîrdăul pus pentru apă de ploaie. Acum trebuia întors cu gura în sus și așezat sub burlan. Mai drăcu Dolgov o dată, dădu la o parte de pe umeri mîna prietenului și porni grăbit printre copaci, se mistui în întunecime. Șcepkin se rezemă de un mesteacăn, înălțînd fruntea spre cer.

Nu purta barbă, nici mustăți. Avea un nas coroiat și ochi mari. Chipul lui prelung arăta, cînd și cînd, luminat de un fulger, ca o sculptură în piatră, apoi se ștergea vederii ; pale de vînt — că începuse vîntul — îi răvășeau părul alb pe fruntea înaltă.

„Nu, repaus nu există, se gîndea Șcepkin ; poate că așa e și firesc, să te agiți întruna, pînă la sfîrșitul zilelor tale. Dar, Doamne, am nevoie, vreau și eu o răsplată cît de cît, măcar o singură clipă de înălțătoare bucurie.“

Și era inima strînsă în seara aceea și din altă pricină : se ținuse numai cu vreo două zile înainte licitație, se vînduseră la mezat cele din urmă șapte desetine de pămînt ce-i mai rămăseseră, precum și conacul — un conac mai mult ruine ; nu știa cum să-și ducă viața mai departe pînă ce-o muri. Se gîndea că nimeni n-o să se ndure să-l hrănească pe Uragan, un cal bătrîn, care nu mai era bun de nimic, și nici pe Juk, cîinele din curte, și mai bătrîn.

Il auzi pe Dolgov umblind de colo-colo prin preajmă și drăcuind de cîteva ori pe șoptite ; Șcepkin lăsă capul în

piept, zîmbi ; ținea mult la prietenul lui, deși socotea că lui — lui Dolgov — îi lipsește ceva, n-are putere, sau are prea puțină credință, sau poate l-a uzat viața prea tare și de aceea, în loc să se ocupe cu lucrurile cele mai importante, adeseori își pierde vremea cu nimicuri.

Intr-adevăr, dacă Dolgov, de pildă, pornea spre cancelarie să stea de vorbă cu țăranii, deodată se oprea în mijlocul curții, și drept la grajd îi sfîrșiau călcăile și nădragii — purta nădragi cadrilați — dar nici n-ajunge la grajd și uite-l cum s-apleacă peste gard, se-ncordează, smulge din rădăcină un brusture pripășit în stratul de flori. Ba se mai și ține singur de rău că face de-astea, are remușcări. De aceea starea lui sufletească cea mai obișnuită e „să se machine de unul singur“. În biroul lui, pe masă, între un vraf de cărți, de facturi, de agende, țigarete, condeie, creioane și alte mărunțișuri, se află veșnic un păhăruț de cristal, în care stă înfiptă o pană de gîscă rămasă de la bunicul său. Cu pana asta socotea în registre bunicu-său — copeică cu copeică, fără să uite nimic.

Privind-o sau uitîndu-se după giște, cum se plimbau prin curte, prin iarbă, Dolgov de fiecare dată drăcuia și constata că agricultura e posibilă numai atunci cînd ai o contabilitate foarte bine pusă la punct.

Dar numai ce-și pune ochelarii și se apuca de calcule, de scris în registrele de venituri și cheltuieli, dintr-un fleac, de pildă, citind însemnarea : „Dat la reparat hamuri de dîrvală bucați șase“ — gîndurile îi săreau la altceva, și iată-l pe Dolgov străduindu-se să-și aducă aminte : pe ce linie din arborele genealogic este el neam cu nobilii ereditari Homutovi ?

Peste un ceas, se pomenea citindu-și memoriile ; pe urmă, ros de muștrări de cuget și mai mari, găsea prilej să-și spună că n-o scoți la capăt cu agricultura, dacă nu-ți organizezi o contabilitate în mod rațional. Și cînd se spăla, în baie, și cînd scotocea prin dulapul de rufărie, ca și

noaptea târziu, cînd se străduia zadarnic să se dezbrace și să se culce — totuna îi era, avea pricini destule să drăcuie și să constate că a pierdut o groază de timp cu nimicurile și nu i-a mai rămas vreme pentru ceea ce era cu adevărat necesar.

Pînă la vîrsta de patruzeci și șapte de ani nu se învrednicise să se însoare, deși avusese parte de suferințe crude și în privința aceasta : cu un an în urmă, domnișoara Rubakina venise în persoană la el și-i ceruse energic s-o ia de nevastă. Zăpăcit și îngrijorat din cale-afară de una ca asta, Dolgov se apucase să-i mulțumească (se plimbau prin parc), dar tocmai cînd ajunsese la mijlocul unei fraze pe care o lega foarte prost, băgase de seamă că stratul de petunii n-a fost stropit și fugise după stropitoare ; la jumătatea drumului îl furase, altă idee — au intrat vițeii în grădina de zarzavat —, și se repezise întracolo, iar de aici lucrurile s-au ținut lanț, ca de obicei ; nu s-a mai întors în parc decît sub seară ; jignită pînă-n fundul inimii, domnișoara Rubakina părăsise de mult și pentru totdeauna conacul lui.

— Scuză-mă, te rog... Te ascult mai departe cu cea mai mare atenție... Blestematul ăsta de hîrdăiaș parcă a intrat în pămînt, spuse Dolgov, ieșind la iveală din întuneric, iar mie-mi plouă-n trăsură... Nu, altceva vroiam să spun. Auzi, arde la Ivanovka. Ar trebui să trimitem acolo o pompă... Haidem, haidem...

Se îngrămădiseră la ușă, la intrarea de serviciu, o mulțime de femei și de argați ; cîțiva băiețandri se cocoțaseră pe acoperiș, priveau toți, cu ochii mari, cum dănuie niște limbi roșii de flăcări într-un singur loc deasupra pămîntului ; dincolo de garduri și arii nu se vedea nici fum, nici văpaie pe cer ; ți se părea că flăcările acestea, care nu făceau nici un zgomot, porneau de aici, de la o sută de pași dincolo de șură.

Și deodată începu o ploaie năprasnică. Băieții au început să țipe pe acoperiș, femeile s-au pus pe văicărit. Dolgov se urcase pe capacul unui hîrdău și tot îngîna : „Vai, vai, vai, e o nenorocire cu acoperișurile astea de stuf“, apoi sări jos și fugi să dea porunci, strigînd, înjurînd și incurcînd numele argaților.

Ploaia se înteți ; prin perdeaua ei mișcătoare focul părea și mai roșu și, deodată, izbucni o lumină puternică. Furtuna, care se mai potolise de la un timp, se dezlănțui din nou deasupra incendiului, bubui tunetul, și iată că din foc se înalță spre cer o flacăra uriașă, împrăștiind scînteii. Năvăli în urma ei un fum stacojiu ; pe pajiște apărură umbre. Femeile prinseră a boci. Departe, în curte, Dolgov înjura, așezat pe o saca.

Șcepkin se răsuci pe călcîie și intră în casă ; ardea satul lui, satul căruia își închinase toată viața ; se termina ultimul act al comediei, flăcările nimiceau căsuțele acelea făcute parcă din cărți de joc, și peste ele se lăsa cortina ploii. Șcepkin se duse în salonul de vară, care nu prea era folosit, se așază pe o canapea de piele mucegăită, își lipi obrazul de ea și, în întuneric, în liniște, cu încordare, cu durere, izbucni în plîns.

În acest timp, Dolgov gonea cît îl țineau puterile cu sacaua, pe drumul desfundat, spre satul pustiit de foc. I se deschise în față, de cum ajunse pe cea dintîi culme de deal ; ardeau izbele, se mai zăreau doar căpriorii goi de la acoperișuri. Mai luă foc o izbă, una din marginea satului, și în clopotnița de lemn, luminată într-o parte ca ziua, clopotul suna în dungă, a primejdie.

Sacaua gonea pe deasupra bălților, roșii din cauza focului, de-a lungul gardurilor de nuiele. Fără veste de undeva, din preajmă, răsună un strigăt deznădăjduit : „Ajutor !“ Dolgov sări în noroi, porunci unui argat să mîie mai departe spre foc, iar el fugi de-a dreptul prin băltoace pînă la cotitura drumului. Aici creșteau două răchite, se săpaseră peste tot șanțuri, iar apa din ploi se

strînsese și făcuse un adevărat lac. Prin întunecimea tot mai deasă, Dolgov desluși niște umbre de cai cu capetele plecate și o trăsură răsturnată ; un om cu portul țărănesc se tot sucea în jurul trăsurii, și un altul stătea pe loc, în picioare, și striga : „Ajutor !“ Din apă ieșea vârful unei movile de pămînt, pe movilă o femeie.

— Ce s-a întîmplat, ce s-a întîmplat ? Cine v-a pus s-o luați prin șanțuri ? Uite, drumul e dincoace. Dracu' să mai înțeleagă ce-i asta ! răcnea Dolgov, scos din sărite, în timp ce se apropia.

Omul care strigase ajutor veni la Dolgov și-i spuse, clătănind din dinți :

— Sînt Rastioghin, Alexandr Demianovici, doamna care-i cu mine nu vrea în ruptul capului să iasă din băltoacă și-i supărată foc ; era cu noi și Ciuvașev, dar nu știu unde a fugit. Vă rog, dați-ne ajutor.

Dolgov se aplecă spre femeia care stătea pe movilă în mijlocul apei și zise tare, minunîndu-se :

— Hei, uite-o pe Raisa. Altă aventură ? Hai, vino-ncoace, vino-ncoace, nu te mai încăpățîna. Duceți-vă cu toții la conac la mine. Vizitiul știe drumul...

Înciudată peste poate, Raisa nu scotea o vorbă. O luară bărbații în brațe, să nu mai stea așa în mijlocul apei, și o suiră în trăsură ; caii porniră la pas, spre Dolgovka, trecînd pe-alături de satul în flăcări.

VII

Dolgov rămăsese în sat, la foc ; Rastioghin sosi cu Raisa la conac abia după miezul nopții. Ciuvașev veni și mai tîrziu, pe jos, și din cale-afară de supărat ; îl bodogăni pe Alexandr Demianovici, se răsti la el, apoi urcă la mezanin, se dezbracă și adormi numaidecît.

Ceilalți doi musafiri erau murdari și cu veșmintele ude pe ei ; Șcepkin îi duse la bucătărie, unde li se dădu apă caldă și rufe uscate. Fără să se sfiască de nimeni, Raisa se dezbracă și începu să se spele. Văzindu-i nurii, Rastioghin uită de toate necazurile, uită și vorbele grele pe care i le trântise-n obraz tot timpul prietena lui ; se-nvîrtea în jurul ei, ba-i aducea un lighean, ba dădea s-o sărute pe ceafă, lucru pentru care se și alegea cu cîte o palmă.

Ca să nu-și strice slugile, Șcepkin le îndepărtă din bucătărie și din tindă, puse singur samovarul și se așeză în sufragerie : „Ia uite ce oameni. Nici apa nu le-a astîmpărat focul.“

La ceai veni numai Rastioghin, cu un palton gros de-al lui Dolgov în spate și cu pîslari în picioare ; Raisa se duse de-a dreptul în dormitorul unchiului, se culcase în patul lui și spusese că nu se va da jos de acolo pînă n-o avea o rochie nouă. „Ce vorbești, îngerașule, îi răspunse Rastioghin, de unde să-ți fac rost de o rochie aici ? Cînd sosim la Moscova, da“. „Ce mă-ntereesează, fă rost de unde știi, dar să fie la modă“, spusese Raisa cu harțag și cînd se-ndesă Rastioghin lîngă ea s-o mîngîie, îl izbi cu genunchiul, spunînd : „Nu mă dau jos. Un an am să stau în pat și am să mi-l iau amant pe hodorogul ăsta de Dolgov“. Apoi azvîrli pernele în toate părțile și se culcă cu fața la perete.

Alexandr Demianovici îi povesti toate acestea lui Șcepkin cît bău ceaiul ; îi istorisi, de asemenea și cum o răpise pe Raisa, tot ce fusese, și cum apoi începuse ploaia aceea cu găleata, cum se întunecase, iar caii înspăimîntați de furtună o luaseră la goană peste cîmp ; și cum tot galopară prin stepă, la întîmplare, pînă ajunseră în bătaia focului din Ivanovka, și aici caii, lîngă niște copaci, nimeriseră-n apă ; trăsura se răsturnase, de-au zburat cu toții în mocirlă. Ciuvașev plecase în fugă s-aducă niscaiva oa-

meni să dea ajutor, dar s-a luat pesemne cu focul din sat.

— De un singur lucru mi-e teamă, să nu vină aici Dirkin și Okoiomov, că de-or veni aici, mă bat măr și mi-o iau pe Raisa ; din partea ăstora de pe aici, mă pot aștepta la orice, spuse Rastioghin, căutînd cu frică spre fereastră ; afară era întuneric beznă, ploaia răpăia necontenit în frunziș.

— Motive ai, firește, să te uiți fără încredere la unii moșieri, răspunse Șcepkin. Ai, pentru că în condițiile actuale încep să se formeze din păcate două tipuri de moșieri : unii bogați, simpli chiaburi, care nu-s altceva decît bogătanii mediului rural ; alții afaceriști și escroci, dacă vrei, mărunți ; alături de ei mai sînt cei care ajung să-și vîndă pînă și țiitoarele, numai s-o poată scoate la capăt ; înainte, moșierul se mai întîmpla să aibă un ideal, puteai întîlni ici-colo și tipul moșierului visător, dar tipul acesta acum e sortit pieirii. Deși pripită, observația dumitale nu-i lipsită de temei.

Și spunînd aceasta, Șcepkin își freca miinile și se plimba fără astîmpăr în spațiul dintre perete și masă : dacă n-ar fi fost ora atît de tîrzie, dacă n-ar fi fost zarva din timpul nopții, nicidecum nu s-ar fi încumetat el a vorbi cu atîta îndrăzneală.

Alexandr Demianovici îi răspunse, căscînd :

— Asta-i drept : azi negustorul e cu puterea... Dar nu-mi stă mie capul acum la asta !, Oh, femeile, femeile, vezi ! Ei, de unde să iau o rochie pentru Raisa ?

În clipa aceasta intră în sufragerie Dolgov, numai cu cămașa și izmenele pe el — tocmai se schimbase ; își trecu dosul degetului pe sub mustăți, se așeză la masă cu ceașca de ceai dinainte — i-o și umpluse cineva — sorbi și spuse : „Douăsprezece gospodării au ars ; fir-ar al dracului, că ăsta-i al cincilea foc din aprilie pînă acum“. Se apucă să-l măsoare din ochi pe Rastioghin, pe urmă se răsuci spre Șcepkin și întrebă, privindu-și lung prietenul : „Nu cumva v-ați certat ?“

— Mă simt cam obosit. Inima... Așa că, știi, mai bine plec, răspunse Șcepkîn și ieși din cameră ; umbla mai gîrbov ca niciodată.

— Caraghios bătrîn, spuse Rastioghin.

— Nu, nu-i caraghios, îi răspunse Dolgov, caraghios ești dumneata.

— Pentru că mă aflu într-o situație stupidă : sosesc cu o femeie într-o casă unde nu cunosc pe nimeni ; cît pe ce să mă înec, să-mi frîng gîtul, niște sălbăticiuni, nu oameni, mă urmăresc ; dar știi dumneata cît mă costă pînă acum frumusețea asta de călătorie ? Ce să mai socotesc ! Bani am eu ; dar cum vă purtați voi aici cu oaspeții, la noi, la Moscova, se cheamă jaf. Unde mă aflu : în codru ? Ce m-am găsit eu să duc la Moscova ? Cu ce mă întorc ? Mai mare rușinea, domnilor moșieri !

— Spune-mi, te rog, în felul ăsta ai discutat și cu Șcepkîn ? întrebă Dolgov.

— Da, ce-i drept e drept, am avut cu el o discuție lamentabilă.

— Cred c-ar fi bine să pleci de-aici cît mai repede, spuse Dolgov, băgîndu-și din nou nasul în uriașa-i ceașcă de ceai. Bănuiesc că n-o să ne putem înțelege ; eu sînt bătrîn. Șcepkîn e și mai bătrîn ; las' să pierim noi așa, cu obiceiurile noastre cele proaste, și dumneata du-ți viața cum știi... Spune-mi, cu ce-ți pot fi de folos, ce lucruri îți trebuie în primul rînd ?

— Rochie pentru Raisa și cai pînă la gară. Altceva ce să-mi trebuiască ?...

— A, da, rochie... Din păcate, de la răposata măică-mea nu mi-au rămas decît niște capoate de stambă... La Șcepkîn însă am văzut o ladă plină de rochii, malakof și trenă, rămase de la străbunică-sa ; Raisa n-o să bage de seamă, de mătase să fie rochia și-i deajuns.

— O, Doamne, tocmai ce-mi trebuia ! strigă Rastioghin.

VIII

Era o dimineată senină, roua se și luase de pe secară, mai scînteiau niște picături mari doar pe volbura crescută-n holdă. Griul, culcat la pămînt, acum începuse să se ridice la loc ; în umbra lanului, pe răzor, unde se lățea pătlagina, rămăseseră dire albăstriei, urme de pași, cum trecuseră oamenii pe-acolo.

În dimineata aceea, pe la vreo șapte trecute, Șcepkîn, plecînd de la conacul lui Dolgov, o luase spre conacul lui ; mergea pe jos, prin iarba udă de rouă.

Purta o haină de lustrină și o șapcă boțită ; părul coliliu îi atîrna pînă la umeri. Supt la față, cu nasul acvilin, pleca fruntea și se uita din mers la băltoacele care-i ieșeau în cale peste tot, oglindind norii din cer, privea apoi peticile de ogoare din jurul lui, cînepiștile verzi din depărtare și, mai departe, cum se îțeau dincolo de cînepiște acoperișurile de paie din Ivanovka.

De-atîția ani, avea mereu sub ochi priveliștea aceasta, și de fiecare dată o admira, cuprins de o nouă încîntare ; frumusețea firii îi umplea sufletul de liniște, o veșnică și înțeleaptă liniște.

De fiecare dată i se părea că uite-acuși, acuși, se năruie pentru el și cea din urmă stavilă, îl potopesc soarele, cerul, lumina proaspătă a pămîntului și-i tolesc în puhoiul lor trupul ăsta bătrîn, care nu mai aduce nimănui nici un folos. Atîta stavilă, o nimica toată mai rămăsese între el și cîmpurile acestea. Doar stavila asta îl mai împiedica să se bucure de odihna din urmă, ca și cum i-ar fi rămas de făcut un capăt de drum în viață, ca și cum i-ar fi rămas de îndeplinit o ultimă și obositoare datorie.

„Se cunoaște c-am avut insomnie toată noaptea — își spuse Șcepkîn, apucînd prin cînepiște. Ce, ultima datorie ! Datorăm noi ceva cuiva ? De mîndri ce sintem, ne imaginăm că am fi datori cuiva ; a dat o ploicică, după asta

pământul s-a zvîntat, a fost o zi, s-a dus ziua, și eu la fel...“.

Zimbi, rupse cîteva crenguțe de cînepă, își scutură semînțele în palmă, le frecă, duse mîna la nas să adulmece mireasma cînepii, apoi își aruncă privirea spre stînga, unde, dincolo de clopotniță, începea curtea boierească. Șaptezeci de ani și-a dus Șcepkin viața acolo, și în tot timpul acesta cînepiștile au fost ca și acum, iar dincolo de cînepiște erau, ca și acum, acoperișurile, clopotnița și livada verde. I se păru că viața lui a trecut în zbor pe deasupra acestor meleaguri, ca și furtuna din ajun : a tunat, a fulgerat și s-a isprăvit ; iar pământul, cînepiștile și acoperișurile au rămas cum 'au fost.

„Totuși, oamenii s-au schimbat mult, gîndi Șcepkin, acum, țaranii nu mai au nevoie să ne doară inima de ei, o scot ei la capăt și fără asta, au devenit oameni ageri la minte și tainici ; satul merge azi ca o mașină : numai să-l întorci o dată, așa cum întorci ceasul, și nu-l mai oprești.“

Ajunse în dreptul gardurilor de nuiiele, coti să iasă în ulița mare, pustie la ora aceea, și se îndreptă spre curtea bisericii. Niște băiețandri zburdau dînd iama cu picioarele în noroiul proaspăt din drum, nechezau, zvîrleau cum fac caii. „Moșule-cocoșule, moșule-cocoșule !“ strigară în urma lui Șcepkin.

„Adevărat că semăn cu un cocoș bătrîn“, își spuse Șcepkin și-i dădu bună ziua lui Antipîci, un țaran roșcovan care umpluse cu umerii și cu capul lui toată fe-reastră unei izbe ; stătea Antipîci acasă la el, își pusese o cămașă trandafirie și se uita pe geam la drum. Îi răs-punse lui Șcepkin :

— Sănătate, boierule, și începu a se milogi, în timp ce se scărpină în barbă ; Pacoste pe capul nostru, cucoa-ne, a fost oleacă de pîrjol pe-aici ș-am ochit eu un copac în livadă la 'mneata, acuma, cum ți-o fi voia, dar a rămas

numai lemnul de el, așa că mai bine taie-l, tot se prăpădește degeaba.

Antip era un țăran bogat și cel mai mare pricinaș din sat ; veșnic cerșea de la Șcepkin fel de fel de lucruri, fie cît de mici, iar cînd nu cerșea, îl dădea în judecată ; Antip era principalul vinovat că avutul moșierului fusese scos iarăși la mezat. Nu avusese de suferit deloc de pe urma focului, ceruse copacul numai așa, pentru că-l zărise pe boier.

— Să-ți fie rușine, Antip, auzi ? vorbi Șcepkin, clătî-nînd din cap și izbind cu vîrful bastonului în pămînt. Mai ai puțină răbdare, curînd-curînd o să fie totul al tău...

Trecu mai departe, repede, pe lîngă izbe și, la cea dintîi cotitură, dădu peste partea din sat pustiită de focul de aseară ; nu-i mai fu necaz și nici nu-l mai duru inima, ca ieri.

— Are dreptate, el, țăranul, îi trebuie copacul acela, cu care eu n-am ce face, rosti cu glas tare, după vechiul lui obicei.

Totuși îi pierise liniștea de mai înainte, și simțea nevoia să fie măcar puțin întristat.

Un zid de piatră, o porțiță-n zid și-apoi aleea : pe aici pătrunse Șcepkin acasă la el, în curte. Curtea era rotundă, și-n mijlocul ei se înălțau niște brazi și molizi bătrîni împrejmuiți cu grilaj de fontă ; printre trunchiurile copacilor se vedeau, ici colo, geamurile unor sere părăginite.

Mai încolo, departe, alcătuiind un semicerc, veneau străvechile acareturi ale conacului, iar în dreapta, casa — o casă de lemn, nevopsită, cu etaj. Ferestrele nu se aflau toate la aceeași înălțime ; numai trei, jos, și alte două, sus, erau deschise, celelalte erau astupate cu scînduri, sau aveau obloanele trase. Creșteau bălăriile pînă-n pragul ușii de la intrarea principală, și printre bălării șerpuia o cărare îngustă, croită de pașii celor ce treceau pe-acolo.

Ușa era căptușită cu zdrențe de pislă ; în picioare, în fața ușii, stăteau nemișcați Uragan, un cal bătrîn, murg, numai pielea și oasele, și un ciîne cafeniu, Juk, amîndoi cu ochii țintă asupra ușii ; pe aici se arăta în fiecare dimineată stăpînul lor, să le aducă zahăr și pîine. Văzînd însă că Șcepkîn vine din uliță, și calul, și ciînele rămăseră uimiți. Uragan începu să dea din cap, iar Juk căscă lung.

— Să mă iertați, prieteni dragi, le spuse Șcepkîn, am întîrziat din cauza furtunii

Scoase zahăr și pîine din buzunar, hrăni ciînele și calul. Apoi își ceru iertare încă o dată și intră în casă.

Camerele erau imense și părăginite, pline de pînze de păianjen. Din cînd în cînd venea o femeie să mai măture să coacă pîine și să pună samovarul ; în celelalte zile, Șcepkîn își bea ceaiul rece, ceea ce nu-l supăra deloc, ba, dimpotrivă, i se părea chiar folositor pentru sănătate. De carne se dezobișnuise de mult. Cînd se ducea pe la Dolgov cîna uneori cu el, ca să nu-l jignească, dar de fiecare dată, după cîte o cină, se simțea bolnav. Nu-și făcea griji decît într-o singură privință : frigul de peste iarnă. În fiecare an, prin octombrie, vindea din casă ce putea, scoțea bani și-și cumpăra o stivă de tizic. Le dăruise țăraniilor cea mai mare parte din pămîntul său, ce-i mai rămăsese îl vînduse tot lor din cale-afară de ieftin, iar banii îi împărțise celor nevoiași sau celor ce-i ceruseră — și cu toate acestea totdeauna se despărțea cu mare părere de rău de splendidele-i lucruri din casă, deși niciodată nu se uita la tablouri, iar porțelanurile le ținea încuiate în dulapuri întunecoase, pline de praf, fără chei, că le rătăcise de mult. Nu iubea și nu prețuia cu adevărat decît cărțile.

Intră în bibliotecă — ferestrele bibliotecii dădeau spre livadă —, se așeză într-un jîlt, întinse picioarele obosit și puse mîna pe un maldăr de reviste risipite pe măsuta rotundă de-alături.

Erau *Sovremennik*, *Sin otecestva*, *Moskviteanin*, *Vestnik Evropi*, *Nedelea*, Hertzen, Spencer, Buckle, Mill, Adam Smith și-atîtea, și-atîtea cărți bune, pline de idei, pline de adevăruri; citindu-le, puteai vedea cum s-a cristalizat spiritul omenesc în cîteva decenii, după ce s-a tot zbatut în vidul idealist și romantic, și cum a devenit, în sfîrșit, rațiune practică, realistă... Lui Șcepkîn i se părea că toată viața lui — visele, renunțările și munca — este consemnată în vrafurile acestea de cărți colbuite. Apucase perioada 1840-1850 și luase parte la înfăptuirea idealurilor de pe atunci, cum luase parte și la munca înflăcărată de purificare din epoca 1860-1870, cunoscuse tinjeala, bicisnica batere pe loc dintre anii 1880-1890, precum și învățătura lui Karl Marx, nouă, ca o revelație, învederată cum e că-rămida cînd o ții în palmă... Stătuse de vorbă cu Hertzen în două rînduri și ținea tot timpul pe masa lui de lucru portretul lui Mihailovski. Luînd în mînă și răsfoind cărțile acestea vechi, i se părea că se vede pe sine însuși, ca și cum întregul drum lung pe care-l străbătuse pînă atunci pe pămînt l-ar fi însoțit și aici, în camera aceasta rotundă, plină de rafturi nalte și de praf, camera aceasta în care soarele pătrundea strecurîndu-se printre cren-gile întunecoase ale teilor.

Pasiunea lui pentru Marx dispăruse pe neașteptate cu o tristețe cumplită. Șcepkîn luase asta drept un semn de slăbiciune și bătrînețe. Într-o zi, pe cînd își sorbea ceaiul și se uita cum îl schimonosește tabla samovarului din fața lui, își dădu seama că nu se poate resemna să moară, ca toți muritorii, nu poate da totul uitării, nu poate is-prăvi cu tot ce a fost în viața lui: prin multe trecuse — cum să le dea așa pe toate la viermi! O anumită parte din ființa lui nu putea pieri. De fapt, trăind pentru alții, el trăia în vederea unui anumit scop înalt și, iată, toc-mai ceea ce se află cuprins în scopul acesta însemna mai mult decît oricare dintre idealurile sociale, mai mult

decît întreg pămîntul, şi acest ceva nu vrea şi nu poate să moară.

Se răzvrătea împotriva unor asemenea gînduri, dar în acelaşi timp le găsea mîngîioase şi tainice. Tot ceea ce-l înconjura, ca şi întreaga lui viaţă, căpătaseră o însemnătate deosebită. Se apucase de citit articolele peste care altădată sărea ; cu o stăruinţă din ce în ce mai mare, aştepta clipa cînd avea să-i cadă de pe ochi încă un vâl.

Acum, în timp ce ba privea prin fereastră parcul părăginit şi încă ud de ploaie, ba privea dragile-i cărţi sau mina-i galbenă şi osoasă pusă pe *Sîn otecestva*, îi trecu prin minte că va fi silit să renunţe la tot ce-l înconjura şi că, ajuns aproape-n pragul morţii, se va vedea copleşit de grija hranei, pentru el, pentru cal şi pentru Juk. „Iacătă, na, şi deprinderile de viaţă boierească, îşi spuse, oricît ai cerca să te lepezi de ele, tot nu-ţi dau pace. Fiecare vrea să se odihnească, deşi nu-i trebuie odihnă fiecui ; iar mie unul chiar mi-e vătămătoare. Mă gîndeam întruna ce mai am eu încă de făcut înainte să-nchid ochii pe veci — şi iată că acum ştiu : să primesc cu bucurie izgonirea mea de aici. Să sufere pentru o idee ştie oricine, dar să intri în slujbă, cu simbrie de două-prezece ruble, şi nu de dragul vreunei idei — aşa mai zic şi eu ! M-aş putea viri cioban undeva şi atunci n-aş mai purta grija hranei lui Juk şi a lui Uragan...”

Gîndul acesta însă îl jignea, oricît se stăpînea şi oricît se dojeunea în toate felurile...

Şi tocmai în timpul acesta se porni cîinele să latre în curte, se auzi fişîit de roţi pe nisipul aleii. „Cine să fie ?” se-ntrebă Şcepkîn.

Îi plăcea foarte mult să primească musafiri : în fiecare alt om pe care-l cunoştea, vedea calităţi, mutilări sufleteşti unice, nerepetabile, un aspect nou, infinit de atrăgător totdeauna. Şi de aceea îi mulţumea din inimă oricui trecea pe la el, căuta să-i facă plăcere dăruindu-i ceva, şi de fiecare dată, scuzîndu-se că nu are putinţa să

ofere și un pahar de ceai, pune a mîna pe samovarul rece și spunea : „O, ce păcat“.

Juk tăcuse ; undeva, în capătul celălalt al casei, se auzi o ușă trîntită. Scepkin ieși în salon și-i văzu pe Dolgov și pe Rastioghin. Rastioghin, cu aerul unui om mototolit rău și care încă nu se uscase de tot, se uita mirat în jurul lui.

— Un' ți-e lada cea ferecată, cu trei lacăte-ncuiată, că pentru ea am venit, rosti Dolgov. Sînt vreo zece ani de cînd n-am văzut-o, ia, hai, hai, arată-ne-o !

Șcepkin, tot scuzîndu-se că era dezordine în casă, se muncea să-și aducă aminte pe unde o fi lada...

Deodată Rastioghin exclamă uimit :

— Bine, dar aveți aici un adevărat muzeu ! Nici nu vă dați seama !

— Da, lucruri făcute demult, de niște șerbi, răspunse Șcepkin. Astea-s de Feodor, astelalte de Stepan, despre Stepan umblă și azi o legendă, cică mai întîi visa cum să fie jîturile și canapelele și abia după aceea le meșterea. Nu mai apuc odată să găvozdesc undeva vechiturile astea ; muncă au înghițit ele mult, folos pe urma lor, nici cît negru sub unghie...

— Barbarie ! urlă Rastioghin. Putrezește-n casa lui cultura atîtor epoci, și dumnealui îmi vorbește despre folos. Dau toată eliberarea țăranilor, uite, pe un singur fotoliu dintr-astea !

Șcepkin se uită speriat la Rastioghin. Îngăimă :

— Cum, ți-e mai scump fotoliul ăsta decît eliberarea țăranilor ? și-și freca mîinile, de parcă-l luase frigul,

Rastioghin răcnea acum ca ieșit din minți :

— Uite porțelanuri de pe vremea Ecaterinei, naiba să mă ia ! Și de la fabrica Gardner, de la vechea fabrică Kuznețov, de la fabrica imperială... Ascultă, cumpăr tot, spune ce preț... Arată-mi repede rochiile, porțelanurile, bronzurile, dantelele, plătesc tot. Doamne, ăsta-i stil Pavel, uitați-vă ici, ăsta-i stil elisabetan pur...

Cînd se pomeni într-o cămară, alături, unde fusese poftit, gemu și se luă cu mîinile de cap : din ladă, după ce ridică Șcepkin capacul, se înalță un val de parfumuri vechi. Rastioghin își infundă mîinile înăuntru, scoase una după alta rochii, șaluri, dantele, pantofiori scorojiți ; striga de uimire, se zgîia la cîte o broderie, dădea ochii peste cap și-o mirosea ; se înfășură într-un șal persan.

— Cît vrei ? Dar să nu mă jupoi, și pune un preț ca lumea, zece mii, cincisprezece mii, numai să-mi dai chitanță la mînă, că știi, la noi, la Moscova, nimeni nu te crede altfel....

— Drept vorbind, toate astea nu-s de vînzare, le am de la mama, gîngăvi Șcepkin.

— Douăzeci de mii ! tună Rastioghin, scoțînd carnetul de cecuri și tăbărînd cu atîta energie asupra gazdei, încît Șcepkin șopti speriat :

— Bine, bine.

Dolgov și Rastioghin plecară, luînd deocamdată cu ei numai cîte ceva din îmbrăcăminte. Șcepkin rămase în picioare în mijlocul salonului întunecos, plin de pînze de păianjen ; în mînă îi tremura un cec de douăzeci de mii de ruble.

„Ptiu, dar repede a mai mers, se gîndea. Și ce să fac eu acum cu banii ăștia ?“

Se apropie de vitrinele pline de praf și de porțelanuri ; se uită la mobile mirat, ca și cum le-ar fi văzut atunci întîia oară ; se opri îngîndurat la fereastră, dădu cu ochii de locurile pustiite de focul de-aseară și deodată-l cuprinse rușinea, nu se simțea deloc la îndemînă.

„Sigur, numai Dolgov a pus asta la cale, își spuse Șcepkin. Dar de ce mi-a dăruit atît, că mi-erău deajuns și o mie de ruble.“

Și tot întrebîndu-se ce să facă acum, să-și răscumpere conacul, ori să-și ia cu chirie o izbă-n sat, ori, poate, să-l țină Dolgov în spinare, își închipui deodată un șir lung de ani la bătrînețe, ca o somnolență, o stingere nehotă-

rită, anostă, de parcă se și vedea sorbindu-și ceîșorul, diminețile, pe terasă și citind *Calendarul Crucii*. Rosti cu glas destul de tare :

— Da, să-mi tihnească viața, cum nu ? Se poate. Încă vreo zece ani o mai duc eu ? Ș-o să mă țin de binefaceri, de milostenii. Îmi intră-n casă vreun sătean, îi dau cincizeci de ruble să aibă cu ce însămința ; copilașii au să vină și ei la bunicuțul să-i pupe mîna. Ia stai, unde am citit eu o chestie de asta ? Era vorba tocmai de un asemenea bătrîn agreabil, care a muncit toată viața lui și n-a crîcnit, iar la bătrînețe a primit de la Domnul-Dumnezeu milă și har, să aibă bucurie el personal, și celorlalți să le slujească drept pildă bună. Ce-ar fi să dau cecul ăsta sinistraților ? Ba să știi că li-l dau ! Prea mi-e silă de el.

Ținîndu-se tare, să nu zîmbească, abia stăpînindu-și inima care-i zvîcnea, temîndu-se să nu i se taie picioarele, ca totdeauna, atunci cînd ai o bucurie neașteptată, Șcepkin coborî repede scara, îi făcu din ochi lui Uragan în treacăt și apucă spre capătul satului, unde bîntuise focul aseară. Ziua i se părea deosebit de senină, ca niciodată, iar păsările — grangurii și porumbeii sălbatici — își îngemănau în livadă cîntecele ca-n rai.

IX

Stînd lingă Raisa, într-un tarantas încăpător, care gemea de greutatea lăzilor pline de porțelanuri, de rochii și de antichități, Alexandr Demianovici se îndrepta în goana cailor spre stația de cale ferată.

Harabăile încărcate de mobilă și de lăzi cît toate zilele aveau să pornească la drum după el, în scurt timp ; îi dăduse-n grijă lui Ciuvașev să le pornească, iar el, Rastioghin, se grăbea s-o șteargă cît mai repede din județ, să nu intre în vreun bucluc,

Era-ntr-amurg ; pitpalacii pitiți în secara udă încă de ploaia din ajun se chemau unii pe alții. Rastioghin nu mai avea astîmpăr, se sucea întruna pe pernă — era în culmea nerăbdării și a bucuriei. Nici nu se așteptase să-i aducă atît folos călătoria asta ; Raisei îi trecuse supărarea, ba chiar era în toane bune, numai că, din cînd în cînd, își pironea privirile în spinarea surugiului și rămînea așa, dusă pe gînduri, dar Rastioghin nu se potrivea. O lua de umeri, se apleca la urechiușa ei și o întreba : „Spune-mi, splendoareo, ce-ți mai dorește inimioara ?“

— D-apoi, nu mai știu nici eu, răspundea Raisa.

— Tu ești visul meu ! Tu ești nebunia mea ! îi șoptea el, apropiindu-și gura de buzele ei.

— Nu-mi mai spune așa, că nu-mi place, răspunse ea într-un rînd întorcînd capul în altă parte. Mai bine, spune-mi Raisa !

— Și cînd o să fii a mea ?

— Măi, măi, da' grăbit mai ești ? Cînd oi vreau eu !

— Mor și nu mai apuc ziua aceea.

— Nu mori, fii fără frică, o apuci, o apuci. Oleo, da'ce mai pișcă țîntarii.

Adevărat că pișcau țîntarii grozav ; unii, cei mai voi-nici și mai cutezători, se țineau scai de tarantas, își înfi-geau trompele în obraji, în fruntea drumeților, le zum-zăiau pe sub nas ; numai pe ceafa surugiului erau vreo opt, lipiți acolo printre cutele pielii.

Mai cu vorba-n doi peri, mai cu dragoste-n silă, vremea trecea, drumul se scurta pe nebăgate de seamă. Amurgul se lăsase mai adînc, cerul dăduse-n verde, și pe boltă, ca spălate de ploaia din ajun, puzderie de stele. Pe cîmp, în întuneric, nu departe se ivi gara, cu luminițele ei galbene și albe. Tarantasul începu să duruie, apucă pe-un drum pietruit, trecu prin fața unor pivnițe care abia se ghiceau printre brazdele de iarbă, puse deasupra, și se opri la intrarea din spate a gării ; stătea proțăpît aici un tinerel slujbaș la căile ferate și căska din răsputeri.

— Repede, ia bagajele ! strigă la el Rastioghin, în timp ce-i întindea Raisei mina, s-o ajute să coboare.

Tinerelul de la căile ferate îl privi de sus și se-ndepărtă, fără să scoată o vorbă. Alexandr Demianovici strigă să vină un om, se înfurie, dar pînă la urmă, tot singur, doar cu surugiul, trebui să care lăzile din cărucior în sala de așteptare pentru clasele întîii și a doua.

Era aici o canapea de stejar, așezată la perete între două ferestre deschise, iar în fața canapelei o masă rotundă, acoperită cu mușama neagră. Pe masă ardea o lampă — lampă cu abajurul rotund, mat ; jur-împrejur, solzi de pește, coji de semințe și fărîmituri de pîine. În fund, căzut pe o laviță, dormea cineva : un țăran cu capul acoperit cu sumanul. Raisa se lungi pe canapea, iar Alexandr Demianovici se așeză pe un scaun în fața ei, la masă. Atîta amar de țințari intrau și ieșeau prin geamurile deschise, încît țiuia văzduhul de bîziitul lor. Raisa își trăsese încet șalul pe obraz și pesemne izbucnise în plîns, căci i se cutremurau umerii. Rastioghin voi s-o mîngîie, dar ea îi răspunse : „Lasă-mă-n pace, te rog“ — și el, atunci, se-ntoarse la locul lui, dar numaidecît după asta sări în picioare : țințarii răzbeau lacomi cu trompele pînă și prin stofa surtucului, picioarele-i ardeau ca fripte.

Alexandr Demianovici se duse să-l caute pe șeful gării și nimeri într-o cameră mică, unde țăcănea întruna telegraful ; mai erau aici și două aparate roșii aidoma unor monumente turcești, iar din mijlocul fiecăruia dintre ele se înălța în văzduh cîte o țevușoară cu pîlnie în vîrf.

— Da' unde-i șeful gării ? întrebă Rastioghin, cu glas tare, stînd în mijlocul camerei și trăgînd cu urechea.

Deodată, una din țevi începu a vui gros : „Uuuuu“, și cealaltă porni să orăcăie ca o broască. În stepa goală, niște țevi de astea ! Lui Rastioghin nu-i venea deloc la îndemînă.

— Hei, dar ce, ați crăpat toți aici ? strigă el cu glas învrăjbit.

În cele din urmă se deschise o ușcioară, intră în cameră un tânăr scund, gras, cu cămașă albastră ; era deschiat la piept, se scărpină zdravăn în cap și clipea des, că-i dădea lumina în ochi ; se apropie de aparate ; obrajii lui roșii, buzele, gușa de sub bărbie și pintecele, era atât de grase, c-ai zis c-a tras cineva de el înadins, în toate părțile, ca să se afle-n treabă. Rastioghin întrebă de ce nu mai sosește odată trenul ?

— Trenul ? îl înșină tânărul. Trenul are întârziere. Va să zică e, asta, cum să-i zic... icni, apoi se supără și spuse : Ce doriți ? Intrarea particularilor strict interzisă. Întârziere șapte ore. Și adăugă, dispărînd pe ușcioară. Hei, că n-o mai termini cu de-alde ăștia !

Rastioghin se întoarse la Raisa, deznădăjduit.

— Adică la ce m-ai adus aici ? Să mă mănînce țin-tarii ? vorbi ea de sub șal. Rușine să-ți fie !

Amărit, Alexandr Demianovici ba se sucea fără rost pe scaun și-ncerca să mai scoată măcar un cuvînt de la Raisa — Raisa se-nfuriase —, ba se ducea pe peron. Pe peron era și mai urît : întuneric, umezeală, pînă în zori mai rămăsese mult, pe cer tot numai stele, aceleași stele, și pe pămînt, șinele pereche lucind. Nici tu cai s-o iei din loc, nici tu bufet, și nici măcar o mutră de om, să ai la cine te răsti, ca să te mai răcorești.

Trecuse de unu noaptea, cînd se auzi un zvon de zurgălăi. Rastioghin tocmai desfăcuse una din lăzi și răsfoia un album vechi, se uita la fotografii — oameni necunoscuți, morți demult. Auzind clopoței, spuse :

— Raisa, puiculișo, curaj, că mai vine cineva. O să fim mai mulți. Nu-i bine să te lași așa.

Pe neașteptate, Raisa, nu numai că prinse curaj, dar, năpădită parcă de o mare tulburare, se ridică puțin într-un cot pe canapea și trase cu urechea. I se ivi treptat-treptat un zîmbet pe buzele cărnoase și-și aținti într-un

fel atît de ciudat asupra lui Rastioghin ochii senini, încît el se fistici, întrebă repede :

— Ce este ?

Raisa se acoperi din nou cu şalul, cutremurîndu-se, dar de data aceasta, pe cît se putea desluşi, cutremurîndu-se de rîs, nu de plîns. Zurgălăii sunau tot mai aproape, caii veneau în goană turbată — se cunoştea după tropotul potcoavelor — roţile trăsurii duruiau de zguduiau pămîntul. Rastioghin făcu un pas spre uşă, dar în prag se şi arată Siomocika Okoiomov — îşi sufleca mînecele hainei lui de pînză ; lingă el, şi mai în spate, Dîrkin, lungindu-şi gîtul să iscodească.

— Moşulică, strigă Raisa rîzînd, uite-mă aici, zău că da.

Stătea în capul oaselor pe canapea, cu palmele pe genunchi şi rîdea cu gura pînă la urechi.

Rastioghin dădu înapoi, nici nu mai avea putere să se țină în picioare, îl tăia prin pîntece. Răsufînd cu zgomot, Okoiomov se apropie de el, îl înşfăcă de guler, îl zgîlţii o dată şi-l întrebă :

— Mai vii pe la noi ?, îl mai zgîlţii încă o dată şi-l întrebă iar : Mai dai cu nasul pe-aici, momîie bărbierită ce eşti ? îl zgîlţii şi a treia oară, apoi, fără să mai adauge nimic, îl răsuci cu faţa spre uşă şi, cu un picior zdravăn în spate, îi făcu vînt să zboare peste prag tocmai dincolo, pe peron...

Alexandr Demianovici căzu, icnit, dar se ridică tot atunci şi, cînd se uită spre cele două ferestre luminate, îl văzu la un geam pe Dîrkin cum o îmbrăţişa pe Raisa, apoi Okoiomov o cuprinse şi el în braţe pe Raisa, iar la celălalt geam, plecîndu-se peste pervaz, rîzînd cu lacrimi şi scuturînd din capul cu părul vîlvoi, burduhănosul şef de gară, cel cu cămaşa albastră.

După asta, zburară pe fereastră pînă la picioarele lui Alexandr Demianovici toate cele şase lăzi cu porţelanuri şi antichităţi. Pe urmă, iarăşi zvon de zurgălăi, tropot de

copite și uruit de roți ; încet, încet, se stinseră și troțot, și zvon de zurgălăi. Zarea păli, bătu în verde, Alexandr Demianovici cu fruntea plecată aștepta trenul șezind pe o ladă.

„N-oi da eu ochi cu Opahalov ăla, prăpăditul de mîzgălici“, se gîndea, îi arăt eu stil din epoca 1820 ! Fi-le-ar de cap cu stilul lor cu tot, trîntorii dracului !“

Depart, dincolo de pădure, se zări înălțîndu-se un rotocol mic, de fum alb, în timp ce trenul șuiera prelung.

(A. LAMBRINO)

SERGHEI GORODEȚKI

(1884-1972)

Discipol al simboliştilor, legat îndeosebi de grupul din jurul lui Viaceslav Ivanov, Gorodețki inițiază în 1912 împreună cu Gumiliov mișcarea akmeistă, devenind unul din teoreticienii ei. În programul noului curent, se subliniază ca o trăsătură fundamentală întoarcerea poetului către lumea realului, către universul concret al culorilor și sunetelor.

Debutează ca poet în 1907 (volumul *Jar*). Este un scriitor fecund, publicînd numeroase volume de poezii: *Libertate sălbatică* (1908), *Rusia* (1910), *Ziua ce va veni* (1914), *Secera* (1920), precum și cîteva culegeri de proză (schițe și povestiri) ca, de pildă, *Nuvele și povestiri* (1910), *Zilele iubirii* (1914), *Fulgere în depărtare* (1916).

După Revoluția din Octombrie a scris mult pentru copii.

LA ALDÎROVKA

I

Călare pe un cal sur, pe drumul umbros care ducea la Aldîrovka galopa la vale pădurarul. Ajungînd la podul părăduit, cu grinzile putrezite și cu balustrada ruptă, se

opri, își șterse cu mîneca sudoarea de pe frunte și aruncă o privire în spate. Din urmă venea în trapul calului o trăsurică, în care se hurducăiau cîțiva omuleți. „Vai de capul lor !“ își zise pădurarul, zîmbind pe sub mustăți, și luă o înfățișare cruntă și plină de importanță : de la pod începea drumul mărginit de tufe de crategus, neîngrijite, cu frunzișul rărit, năpădite de buruieni, care ducea la conac.

Lăsînd trăsurica să se apropie pînă la distanța cuvenită, porni mai departe, la deal, păstrînd aceeași înfățișare.

În trăsurică, afară de vizitiu, un om întunecat la chip, ședea un portărel, cu o caschetă nou-nouță pe cap. Ochii lui minusculi păreau niște bucățele din cozorocul negru, sclipitor, montate într-un globuleț rotund, trandafiriu, pîrlit puțin de soare ; avea un căpșor mic, tuns scurt, care se rotea în cuprinsul gulerului ca pe un pivot. Lîngă el ședea un omuleț cu fața radioasă, cu o șapcă în carouri și un palton lung în poale. Omulețul acesta își manifesta neconținut satisfacția, aci aplecîndu-se cu tot corpul spre portărel, aci plescăind din buze, aci fluierînd sau izbucnind în exclamații :

— Superbe locuri ! Ce peisaj nemărginit !

În trăsurică se mai afla un țăran, un om așezat, a cărui față trăda nedumerirea, vrînd parcă să spună : „La ce naiba mă cărați cu voi, Doamne iartă-mă !“

Pădurarul își îndemnă voinicește calul, strunindu-l la intrarea din dos a unei case de birne, împrejmuită cu balcon. Trăsurica mai făcu cîteva salturi și se opri.

O șopîrlă ce se prăjea la soare se îndepărtă, șerpuind alene. Prin crăpătura pragului răzbeau fire plăpînde de iarbă. Undeva porni să latre un ciîne, cu un lătrat spart, hămesit. Se vedea că răbda de mult de foame și că s-a jегărit la soare. Îi puteai număra coastele. Tufe învăpăiate de măceș astupau intrarea.

Portărelul cuprinse curtea cu privirea.

— Ia du-te acolo! îi ordonă el pădurarului, arătându-i cu mîna o căsuță ce se ițea dintre copaci. Poftiți, domnilor! Am sosit.

Din căsuță le ieșiră în întîmpinare un bătrîn negricios și o babă cu o fustă roșie de lînă, treziți din somnul de după-amiază și speriați de vizitatorii neașteptați.

— Asta e Aldîrovka? întrebă portărelul, consultîndu-și agenda.

— Întocmai.

— Cîte desiatine de pămînt?

— Peste treizeci; cam la trezeci și cinci.

— Și pădure cîtă?

Înspăimîntat, bătrînul se încurca în răspunsuri.

S-au dus să cerceteze conacul, să măsoare fațada și laturile acareturilor, să se uite pe ferestre, să scotocească prin hambare, să numere rîndurile de pomi din parc. În estimp tot arunca cîte o privire spre liziera pădurii.

Omulețul cu fața radioasă, cu înfățișare de gospodar, se apropia de fiecă lucră, îl ciocănea, punea mîna pe el, ceea ce îl făcea să simtă o plăcere tot mai mare.

Apoi s-au așezat în balcon, la un capăt al mesei lungi puse aici, au scos hîrtie și au scris trei sau patru ore la rînd cu un scris mărunț pe transparentul ferfenițit, rostind în răstimpuri niște cifre și înjurînd cerneala cenușie, diluată.

Calul pădurarului păștea iarbă cu margarete din stratul de flori năpădit de buruieni, în vreme ce călărețul ședea lungit pe un tîpșan, ceva mai departe, și căsca, cu ochii la cer.

Bătrînul stătea în fața balconului, cu căciula în mînă, și nu-i venea să-și creadă ochilor.

Numai după ce oamenii aceia au plecat tot așa cum au venit, bătrînul slobozi un scuipat în urma lor, ca după o lulea bună și, ștergîndu-și o lacrimă, rosti:

— Of, boierule, boierule!

„Foma, să vii să mă întâmpini diseară. Aldirov“.

Bătrina plîngea atunci cînd moșneagul cel întunecat la chip îi citea scrisoarea asta. Erau aproape zece ani de cînd nu-l mai văzuse pe boier.

— L-oi mai vedea eu oare? se întreba ea, pusă pe visare, și îi veneau în minte plăcintele cu carne de găină, *rastegaiurile* și pîinile pe care le cocea ea atunci cînd bucătarul bolea sau era plecat.

Și lui Foma îi tremurau mîinile cînd a înhămat la trăsură calul nărvaș, mai degrabă murdar decît negru.

Seara roz-verde se mistuia trist, în lunci fișiau zorite coasele coșaiilor întîrziți, cînd Aldirov, așezat cu toată greutatea corpului pe perna de piele, veni adus de Foma.

Ce oare să-l fi îndemnat să vină de la oraș? Se socotea bătrîn pentru sentimente tandre și indiferent față de trecut, și totuși s-a gîndit să vină aici măcar pentru o zi, supunîndu-se chemării stăruitoare a unor simțăminte ce dormitau în străfundurile ființei sale.

Tot drumul, Foma vroi să aducă vorba despre ale lui: ciubotele s-au tocit, făină nu mai e, simbria nu i s-a plătit de mai bine de un an, pe moșie s-a pus sechestrul — oare o s-o piardă? Dar fața grasă, cu părul cărunț, a lui Aldirov privea cu o bucurie copilărească pămîntul drag, și lui Foma îi era milă să-i tulbure bucuria asta.

Așa au și ajuns, fără a schimba o vorbă.

Ploconindu-i-se la picioare, bătrîna a izbucnit în hohote de plîns, bîlmăjind cuvinte de dragoste și devotament. Ușa s-a deschis, și Aldirov trecu repede prin odăi. Mobila, cită mai rămăsese, îmbătrînise în lipsa oamenilor.

Ieși în balcon și cuprinse cu privirea parcul. Totul a crescut, s-a schimbat. Aleile au dispărut, brazii mici de odinioară acopereau vederea spre pădurea din depărtare, treptele scării scîrțiau și tremurau sub picioare.

Aldirov se duse în luncă. Iarba încă necosită creștea inegal, în depărtare fremătau lanurile de ovăz ale sătenilor, de un verde gingaș.

„Pământul meu“, se gândi Aldirov. Și numai decît auzi freamătul sumbru al pământului: „Nu, nu sînt al tău. Sînt al nimănui. Eu sînt bun cu cel care mă lucrează.“

Simțind umezeală, Aldirov intră în casă.

III

Vestea că a venit boierul s-a răspîndit foarte repede, așa că a doua zi, de dimineață, au pornit spre Aldirovka tot soiul de oameni.

Mai întîi s-a înfățișat un țăran prăpădit, șchiop de un picior, și care tușea întruna, ca să întrebe dacă nu e nevoie de un dresor pentru cîinii de vînătoare. Pe urmă au venit doi flăcăi zdrențeroși în capul gol, cu părul ieșit de soare, și s-au sfătuit îndelung în umbra brazilor, șușotindu-se cu un glas mînios care din ei să se ceară să fie tocmit cioban. Un băiețandru cu niște ochi vicleni a adus un coș legat zdravăn cu sfoară și nu spunea nimănui ce are în el. Foma le-a spus la toți să aștepte în curte.

După un somn greu, Aldirov se plimba prin parc, amintindu-și de unele și de altele. În urma lui, la o distanță respectabilă, mergea Foma, îmbrăcat ca de sărbătoare, cu o nuia nouă în mînă, tăiată în dimineața aceea.

Se opreau în fața răzoarelor părăginite: ce căpșuni creșteau aici! Aldirov se apleca și rupea de sub ultima frunzuliță cea din urmă poamă pipernicită.

După ce au rupt cîteva crenguțe uscate dintr-un agriș veștejit, s-au oprit să se uite la tufele de zmeură năpădite de urzici, la bujorii care nu mai înfloreau.

Aducîndu-și aminte de bradul albastru, Aldirov se întoarse spre balcon. Bradul crescuse înalt, dar printre crengile lui erau mai multe frunze verzi decît cetină al-

bastră : un mestecăn strîmb, răsărit chiar lingă trunchiul bradului, crescuse mai mare ca el și îl umbrea dintr-o parte ; din partea cealaltă, un coacăz negru rîvnea îndrăzneț spre vîrful bradului.

— Să fie tăiat mestecănul ! strigă Aldîrov. Foma ! Unde ți-s ochii ? Vezi că se prăpădește un copac rar. Să tai mestecănul !

Foma asculta cu un suris discret vocea asta minioasă, pe care nu o mai auzise de mult, și se întreba mirat unde s-or fi mistuit sunetele acelea într-adevăr grele din vocea lui, care făceau să te treacă fiorii. Acum nu simțea decît milă pentru boier ; bradul tot era pierdut, și altminteri, cum putea să nu se prăpădească ?

— Am înțeles, coane, zise el, potrivindu-și glasul așa ca să-i dea intonațiile slugarnice de altădată.

Aldîrov intră în curte. Cei doi flăcăi cu părul spălăcit conteniră sporovăiala, țaranul cel șchiop se trase în lături, chipurile ca să nu supere cu tușitul lui. Băiețandrul cu ochi vicleni zîmbi lingușitor și, ridicînd cirpa de pe coș, zise :

— Poftiți de vă uitați aici !

— Ce ai acolo ?

— O vulpe.

Aldîrov izbucni în rîs :

— Păi bine, măi frățioare, ce-mi trebuie mie o vulpe ? Ia s-o văd ! E vie ?

— Vie. Am aflat că a venit boierul, și ce mi-am zis, să i-o aduc lui. Că dumnealui îi trebuie cîte și mai cîte. Alaltăieri am prins-o.

— Nu-i vulpe, e pui, zise Aldîrov. E mic de tot. Bine, așteaptă aici.

Îi venea grozav să rîdă. Își imagina cum va povesti toate astea la club : poporul rus e bun la suflet, dacă, desigur, nu-l strici. Auzi dumneata, mi se aduce o vulpe...

După care ar vorbi cu mult foc despre răul revoluției. În timpul acesta, strecurîndu-se prin păduricea din preajmă, veni o femeie uscățivă, cu basma pe cap, ducînd de sfoară doi copoi lihniți de foame.

— Am venit la dumneavoastră cu o treabă, zise ea cu un aer afectat, subțiindu-și buzele.

— Care-i baiul ?

— Vedeți, mie mi-a murit bărbatul.

— Ei și ce-i cu asta ?

— Apăi el a murit, dar cîinii mi i-a lăsat mie. De-aia am venit, ca să vi-i vînd dumneavoastră, pentru că sînteți vînător.

Aldirov era un mare iubitor de cîini, așa că îi cerceță pe cei doi copoi cu vădită plăcere.

— Bine, bine, zise. Da' văd că sînt hămesiți. Nu prea îi hrănești, ai ? Foma, să le dai ceva de mîncare !

— Nici eu nu prea am ce minca, răspunse văduva, sugîndu-și obrazii stafidiți de băutură.

Din spatele ei își făcu apariția un zdrahon de flăcău, roșu la față, cu niște ochi veseli și foarte obraznici.

— Tu cine ești ? întrebă Aldirov, retrăgîndu-se un pas.

— Sînt porcar ! răspunse flăcăul cu atîta siguranță și bucurie în glas, ca și cînd n-ar exista viață fără creșterea porcilor.

— Da, ar trebui să creștem porci, zise gînditor Aldirov.

După ce zăbovi cîteva clipe cu ochii în pămînt, îi cuprinse cu privirea pe cei din jur, apoi intră în casă.

Se simți rușinat față de oamenii aceștia, pe care îi înșela. Nu-și da crezare că se va apuca să crească porci sau că va cumpăra copoi, dar tare ar fi vrut să creadă !

După prînzul gătit cu drag de bătrînă și servit în ultimele rămășițe ale porțelanurilor, Aldirov se duse să inspecteze pădurea. Necurățată, pădurea crește foarte subțire și deasă.

La liziera pădurii umbla încolo și încoace un bătrînel, care părea foarte preocupat și neobosit. Observîndu-l pe Aldîrov, veni drept la el și îl întrebă în chipul cel mai prietenos :

— Mă rog, unde aveți pe-aici mușuroaie de furnici ?

Aldîrov nu știa ce să facă : să-l repeadă sau să izbucnească în ris ?

— Eu de unde să știu ? zise.

— Păi nu sînteți dumneavoastră stăpînul ?

— Eu.

— Ei bine, stăpînul unui domeniu trebuie să știe tot ce se află pe moșia sa, pînă la ultimul mușuroi de furnici. Bătrînelul ridică un deget a povață și urmă : — Da, ca să vindeci junghiul sau răceala din oase, pentru toate astea e nevoie de acid formic. Și acid formic nu se poate obține altfel decît din mușuroaiele de furnici ! Aia de la farmacie te înșeală și te păcălesc. Și ziceți că nu știți ? Ei las' că găsesc eu singur.

Aldîrov se simți stînjinit și se întoarse acasă, hotărît să plece chiar a doua zi.

IV

În balcon se plimba un negustor cu șapcă pe cap, cu o figură voioasă, frecîndu-și tulburat mîinile : „Și dacă-mi plătește ? Atunci s-a zis cu moșioara !“

— A-a, bună ziua ! răspunse Aldîrov la salutul lui, recunoscîndu-l vag și încercînd un simțămînt neplăcut.

La vederea samovarului dat în clocot și a friștei groase și galbene cum nu mai mîncase de mult, se mai liniști.

— Luați loc ! zise el, arătîndu-i vizitatorului banca de lîngă masă.

„N-are bani“, se gîndi negustorul, și se așeză cu mai multă siguranță decît cînd salutase, punînd o mînă pe masă și bătînd darabana cu degetele.

— Ați venit pentru mult timp ? întreabă.

— Nu, pentru puțin, răspunse Aldîrov și se gîndi : „Să pun eu un asemenea porc la aceeași masă cu mine ! Cît oare i-oi fi datorînd ? Se pare că am depășit termenul. Dar oare nu-i totuna ?“

Li se servi ceaiul. Din luncă veneau miros de iarbă cosită.

— E vremea bună de coasă, își dădu cu părerea negustorul.

Aldîrov nu-i răspunse.

— Neobișnuit de bună, stăruie negustorul.

— Da, se învoi după un răstimp Aldîrov.

Dar era prea tîrziu, furios, negustorul șopti, cu un suris în colțul gurii :

— Am pus sechestrul pe moșioară.

Aldîrov păli ușor și lăsă paharul pe masă. Mîna îi tremura.

— Nu știam, zise. Cînd ?

V

— L-a lovit o nenorocire, de l-a adus la sapă de lemn. Războiul, de ! Și mai știu eu ce restrîngerî. Ți-aduci aminte cînd se jucau la noi copiii de-a hoții și vardiștii, și i-au înhățat, credeau că au să jefuiască poșta, zise Foma, turnînd gaz în lampa de majolică cu picior înalt.

Bătrîna îl asculta, clipind din ochii înlăcrimați.

— Să nu cumva să-i ceri bani, zise ea. Atîta copilaș mai avem ! Om duce-o noi cumva cu piine și cu cartofi. Și după ce șterse lampa cu pestelca : Hai, du-o ! zise și aruncă o privire muștrătoare în ungherul întunecos în care stăteau icoanele vechi, cu sfinții în sutane pestrițe.

— N-am nevoie de lumină ! zise Aldîrov cînd Foma, punînd lampa pe masă în sufrageria în care se înstăpînea încet întunericul, dădu s-o aprindă.

Ușile de la toate cele cinci odăi din față erau deschise, și Aldirov se plimba de la un capăt la altul, încercînd să se consoleze. Afară, deasupra pămîntului de un verde difuz, mocnea un crepuscul de un roz gingaș, ca pielea de copil.

„Aldirovka nu-mi mai aparține de mult, își zise Aldirov. Eh, totuna e !“

Străbătu casa de la un capăt la altul. Praful îi înțepa ochii. Într-o odaie întunecoasă din spate, ușa mică ce ducea undeva era crăpată. Aldirov își aminti de catul de sus, pe care începuse să-l construiască, fără însă a fi isprăvit lucrarea.

„N-are rost să mă bag acolo, se gîndi. Acuși mă duc la culcare, și mîine plec“.

Totuși deschise ușa, făcînd-o să scoată un geamăt și, răsufliînd anevoie, urcă scărița îngustă.

Sus erau grinzi, căpriori, grămezi de moloz și tot felul de boarfe. Una din ferestre avea geamurile puse. Aldirov se împiedică de o lanternă magică, boțită rău.

„Da, da, îi zîmbi Aldirov, te-am adus de la Moscova. Pe-atunci încă nu exista cinematograf. Ce paiață caraghioasă ne arătai ! Avea un picior albastru și altul galben, nu ?“ Și împinse lanternă cu piciorul.

Stîrnind un nor de colb, tinicheaua se izbi de perete și, scoțînd un scîrțîit, încremeni locului. Aldirov se aplecă și ridică de jos un caiet cu coperti albastre. Rîndurile piezișe scrise în franceză de o mîină de fetiță nu se decoloraseră aproape deloc. Era gata să sărute rîndurile acestea, cînd deodată, amintindu-și ceva, azvîrli furios caietul într-un colț.

„Hai jos, la culcare !“ își zise și, aruncînd o privire în coridorul întunecos în care se deslușea difuz cadrele ușilor, porni într-acolo, călcînd pe covorul moale de praf și pășind peste grinzi.

În camere, ferestrele fuseseră bătute în scînduri. În prima erau trîntite într-un ungher niște cercevele. *

Aldirov intră în camera următoare.

— A-ah ! strigă el, cu o voce tînră de tot, cuprins de o mare spaimă : drept spre el venea un urs brun, cu labele întinse înainte. Dar numaidecît, rușinat de țipătul de adineauri, se apropie prietenos de urs. Hai noroc, amice ! Vai ce te-ai umplut de praf ! Ia să vedem, unde ți-a străpuns glonțul meu pielea ? Ce ești așa de ursuz ? Nu te bucură venirea mea ? Ia, mai bine povestește-mi tu ceva de pe vremuri...

Aldirov se învîrtea în jurul ursului, mîngîindu-l, uitîndu-se în ochii lui de sticlă, încercîndu-i ghearele. Apoi se așează drept în praf, dinaintea ursului, și rămase așa, uitîndu-se la el și clătînînd din cap.

Cu cît se făcea mai întuneric, cu atît erau mai înfio-rătoare poveștile ursului. Poate că Aldirov plîngea ascultîndu-le, dar pe întuneric nu se vedea.

Poate că, ascultînd poveștile ursului, lui Aldirov i-au albit și ultimele fire de păr ; asta are s-o vadă mîine dimineață.

Foma a stat mult de vorbă în cerdac cu bătrîna lui. Despre războaie, despre țara necunoscută a învingătorilor, despre morți și execuții, despre schingiuri și schingiuitori. Spunea că acum ei o să trebuiască să se țină tare și să îndure tot ce-i așteaptă. Apoi se ridica și se apropia de casă, ca să vadă dacă nu-l strigă boierul. În cele din urmă, se hotărî să intre înăuntru cu o luminare aprinsă.

În odăi nu era nimeni. Pălăria și bastonul erau aici, va să zică boierul nu era dus la plimbare. Îngrijorat, Foma observă ușa deschisă și urcă sus. Se uită prin toate ungherele, tot șoptind ceva.

Apoi intră în camera unde se afla ursul.

Aldirov ședea într-un colț, cu mîinile întinse înainte și cu fața ascunsă între genunchi.

— Conașule ! spuse în șoaptă Foma. Ce-i cu dumneata ? Te-ai pus la colț !

Aldirov tresări, își săltă capul și rămase cu ochii pironiți în întuneric, ca și când nu vedea flacăra luminării.

Apoi se uită la Foma, pe sub sprincenele stufoase, de jos în sus, cu o cătătură minioasă, ca altădată, și zise cu un glas înfundat :

— Sînt un gunoi, Foma, de-aceea stau la colț. Scoate-mă de-aici și aruncă-mă undeva...

(IGOR BLOCK)

NIKOLAI GUMILIOV

(1886-1921)

Începe ca discipol al simoliștilor apropiat de Viaceslav Ivanov și de Inokenti Annenski, pentru a deveni unul din inițiatorii curentului akmeist sau adamist. Are o biografie aventuroasă; întreprinde interesante călătorii în Africa, participă la primul război mondial, al cărui sfârșit îl găsește la Paris.

Poezia lui Gumiliov cultivă gustul pentru exotic, interesul pentru lumea antică, pentru civilizațiile de altădată, azi dispărute. Volumele de versuri *Drumul conquistadorilor* (1905), *Florile romantice* (1908) *Perlele* (1910), *Un cer străin* (1912), *Spicele* (1915), *Rugul* (1918), *Șatra și Stilpul de foc* (1921) denotă alese calități artistice: gust al armoniei și echilibrului, puternică imaginație, vădită în crearea de mituri, puritate și claritate a stilului, exactitate și concretețe a imaginilor, ținând de ceea ce s-ar putea numai viziunea realistă a poetului. Proza scriitorului se distinge prin aceleași calități artistice ca și poezia lui.

BUCURIILE IUBIRII PĂMÎNTENE

Annei Andreevna Gorenko

În aceeași vreme cu pasiunea nobilă care a înflăcărat inima lui Dante Alighieri pentru fiica renumitului Falco Pontimari, denumită de prietenele ei preagingașa Bea-

trice, Florența a mai fost martoră altei iubiri ale cărei bucurii și tristeți nu s-au desfășurat în spațiile astrale reci, ci pe pământul înfloritor al Italiei.

Pentru cei cărora nu le-a fost dat să vadă cu ochii lor această poveste minunată, am să istorisesc acele puține lucruri ce-mi sînt cunoscute despre dragostea ce a purtat-o nobilul Guido Cavalcanti zveltei Primavera.

1

După îndelungata suferință, plăcută în fond, a iubirii nemărturisite, Cavalcanti hotărî în sfîrșit să-și descarce sufletul gingașei Primavera, stăpîna preanobilă a gîndurilor sale, povestindu-i o istorie închipuită, în care adevărul să fie dezvăluit prin țesătura unor fantezii iscusite, așa cum o mină albă și mată de femeie se ghicește sub povara inelelor prețioase făurite de maeștrii venețieni.

Întîmplarea, acest aliat prea adesea fatal al îndrăgostiților, de astă dată a fost să fie de ajutor și a făcut în așa fel ca atunci cînd Cavalcanti și-a vizitat un prieten, rudă apropiată a preafrumoasei Primavera, i-a găsit pe amîndoi stînd de vorbă într-una din sălile palatului și, fără a trezi nici un fel de bănuieli, a putut cere îngăduința să povestească istoria unui cavaler, pe care spunea el, ar fi citit-o nu demult și care i-ar fi înflăcărat închipuirea. Prietenul se arată chiar nerăbdător să asculte această istorie, iar Primavera, plecîndu-și ochii, dădu a înțelege prin zîmbetul său că aceasta este și dorința ei, dovedind o dată mai mult acea desăvîrșită politețe care distinge persoanele de origine nobilă înzestrate cu nu mai puțin nobile calități sufletești.

Cavalcanti începu să istorisească povestea unui senior care iubea o doamnă, iar aceasta nu numai că nu răs-

pundea la sentimentele sale, dar chiar își exprimase dorința de a nu-l întâlni deloc, nici pe străzile orașului lor natal, nici la reuniunile doamnelor nobile, unde acestea își etalau frumusețea, nici la biserică în timpul slujbei. Atunci cavalerul, în inima căruia păreau să se fi cuibărit toate tristețile vieții, se retrase în cel mai îndepărtat dintre castelele sale, dedîndu-se unei ciudate desfătări născute din suferințele iubirii neîmpărtășite. Un sculptor renumit îi făcuse din aur și fildeș o statuie splendidă, înfățișînd-o pe doamna care pusea cu desăvîrșire stăpînire pe sufletul său. Zilele treceau unele după altele, zile de singurătate, cînd triste și îngîndurate, precum bufnițele ce-și găseau adăpost în meterezele palatului, cînd otrăvite și negre, precum șerpii cuibăriți prin subsolurile lui. De dimineață pînă seara tîrziu se închina nefericitul îndrăgostit statuii lipsite de viață ; sălile palatului răsunau de ecoul vaietelor și plînsurilor sale. Dar niciodată buzele lui n-au rostit decît cuvinte gingașe și pline de respect și niciodată n-a vorbit despre altcineva, decît despre doamna pe care o iubea. Cine știe cîți ani grei s-ar fi scurs așa, dacă s-ar fi potolit curînd sau nu flacăra aprinsă și dacă ochii pe jumătate stinși de lacrimile vărsate ar fi privit chipul smerit al nopții veșnice, dar iubirea nemăsurată a săvîrșit o adevărată minune : într-o zi, cînd inima îndrăgostitului se înfiora de un dor din cele mai cumplite, iar buzele lui rosteau cuvinte deosebit de gingașe, mîna statuii tresări și se întinse spre el, oferindu-i-se parcă pentru a fi sărutată. În clipa în care nefericitul o atinsese cu buzele, o bucurie imensă puse stăpînire pe firidele cele mai îndepărtate ale inimii sale și el se ridică puternic, îndrăzneț, gata să înceapă o nouă viață.

Iar statuia rămase cu mîna întinsă.

Glasul lui Cavalcanti tremura în timp ce povestea această istorie și privirile sale scăpărau nu o dată cu

profund înțeles în direcția Primaverei, care asculta sfioasă, cu ochii plecați în jos, așa cum se și cuvine unei fete dintr-un neam atît de ales. Din păcate, șiretlicul nu i-a fost înțeles. Mai mult, cînd prietenul s-a apucat să se vaita amarnic de cruzimea preafrumoaselor doamne, Primavera a observat că într-adevăr povestea, istorisită este foarte interesantă, dar că ea preferă romanelor cavalierești și nuvelelor despre dragoste cărți cu un conținut pios și îndeosebi pe acelea ale lui Francisc d'Assisi. După ce rosti aceste cuvinte, se ridică și ieși din sală cu acea demnitate și noblețe pe care o preamăresc poeții antici în mersul zeițelor.

Văzîndu-și eşuat planul pe care-l elaborase cu atîta migală, Cavalcanti se simți cuprins de o disperare amară. Socotind că nu-și va putea stăpîni durerea, își luă rămas bun de la prietenul său, după ce-l rugă să nu se deranjeze de a-l mai conduce. Soarele coborîse la asfințit, amurgul pătrunsese în sălile palatului, cînd, pe neașteptate, lîngă una din uși, Cavalcanti o zări pe gîngașa Primavera, singură, examinînd destul de încurcată marmura albăstruie a pardoselii. „Mi-a scăpat din deget un inel, spuse ea cu un glas mai pierdut decît de obicei, nu ați vrea să fiți bun să mă ajutați să-l găesc?” Cînd Cavalcanti se plecă, o mîină fină, gîngașă, cu vinișoare de un albastru pal, lunecă parcă din întîmplare peste chipul lui, oprindu-se pentru o clipă în dreptul buzelor. Repezițiunea cu care cavalerul ridică privirea nu se putu compara cu graba cu care Primavera dispăru, închizînd în urma ei o ușă grea din stejar franțuzesc. Cavalcanti înțelese că nu are rost să caute inelul, căci nu avea mai multe șanse să-l găsească, decît dacă ar fi căzut în valurile înspumate ale Mării Adriatice, drept care plecă acasă cu sufletul plin de cea mai mare fericire.

În ultima vreme, Calvacanti se întâlnea destul de des cu preafrumoasa Primavera, ba la diferite serbări la care tinerii de viță nobilă aveau marea onoare de a-și servi doamnele, ba în timpul procesiunilor religioase, ba în casa părinților ei. Nici căutările gingașe, nici oftaturile din adîncul inimii, nici sonetele de iubire scrise pentru ea nu schimbau și nici nu influențau acea indiferență subliniată, rece, cu care Primavera considera dragostea ce o inspirase. În același timp, Florența întreagă începuse să comenteze mai curînd dragostea decît admirația respectuoasă față de frumusețea Primaverii, pe care o manifesta un senior venețian, venit în vizită în oraș. Acest nobil din Veneția se înveșmînta în costume semănînd la colorit cu penele de papagal, se fandosea cîntînd cîntece potrivite doar pentru taverne sau pentru chefurile vulgare soldățești și preamărea călătoriile concetățeanului său Marco Polo, la care el însă nici nu se gîndise să ia parte. Într-o zi, Cavalcanti văzu că Primavera primi în dar un sonet pe care acest prostănac înfumurat i-l închinase și în care îi cînta frumusețea, în expresii bombastice și ridicole : pieptul îi era comparat cu înălțimile acoperite de zăpadă ale munților Hymalaia, privirea cu săgețile otrăvite ale locuitorilor din sălbatica Tatarie, iar dragostea pe care o insufla, cu monstrul cumplit din Simla care trăiește în împărăția Marelui Mogol, mîncînd în fiecare zi mii de oameni. Pe lîngă altele, sonetul mai avea ritmul și rimele șchioape. Cu toate acestea, în clipele de deznădejde, inima lui Cavalcanti se chinuia de o gelozie cruntă, deși neîntemeiată, tot așa precum oțelul nobil al săbiei ostășești care zace în umezeala și frigul pivnițelor vechi sfîrșește prin a fi mîncat de rugină.

Într-o zi, Cavalcanti străbătea piața orașului îngîndurat, mîhnit, gîndindu-se că n-ar strica să plece pentru

totdeauna în țări îndepărtate, sau pur și simplu să-și curme firul trist al vieții cu o lovitură de pumnal. Era o amiază caldă, plină de zăpușeală. Părea că străzile tăcute ale vechii Florențe ațipiseră în așteptarea serii, când urmau să primească procesiunea grațioasă a doamnelor frumoase și gingașe, urmărite din depărtare de privirile înflăcărate ale tinerilor îndrăgostiți. Cavalcanti mergea stăpinit întru totul de povara gândurilor sale negre; ridicînd din întimplare privirea, îl zări pe Lorenzo, bătrînul cerșetor, a cărui viclenie era bine cunoscută tineretului. Îndrăgostiții îl puneau să stea de pază cînd se întâlneau pentru a le da de veste despre apropierea indiscrețiilor sau a rivalilor. Numai lui îi încredințau gingașele doamne scrisorile prin care fixau întâlniri secrete. Și de astă dată, bătrînul Lorenzo ascundea ceva, cu un zîmbet viclean, în nenumăratele cute ale hainei sale din pînză groasă, iar alături, căutînd în zadar să-și ascundă jena, stătea zvelta Primavera, într-o rochie albă ce scînteia de-ți lua ochii.

Cavalcanti fu cuprins brusc de o gelozie violentă, un nor de flăcări îi învălui privirea, cînd, în sfîrșit, se simți în stare să-și stăpînească sentimentele, nu-l mai văzu pe Lorenzo — acesta dispăruse după colțul străzii, în timp ce Primavera se îndrepta cu pași grăbiți spre casă. Nici unul din cei doi nu-i remarcase prezența. Cu o disperare amară în suflet, palid ca un cadavru, Cavalcanti grăbi pasul, o ajunsese din urmă pe Primavera, și cu glasul tremurînd, temîndu-se să nu fie întrerupt, începu a-i spune că o iubește de foarte multă vreme, că suferă cumplit și că o roagă ca semn al îndurării supreme să-i mărturisească cine este fericitul căruia bătrînul Lorenzo urmează să-i înmîneze scrisoarea. Își exprima nădejdea că Primavera și-a dăruit inima unui om cu adevărat demn și jura să moară în aceeași zi fără să fi dezvăluit cuiva secretul ce ea i-l va fi încredințat.

Primavera mergea cu capul lăsat în jos, jucându-se intimidată cu mătăniile parfumate ce îi lunecau printre degetele subțiri, dar pe măsură ce Cavalcanti vorbea, buzele ei porniră să tremure, singele i se urcă în obraji; întrerupându-l, îi răspunse cu înflăcărare și grabă că este uimită să audă că cineva ar putea-o bănuși de a fi trimis o scrisoare. Niciodată nici o doamnă nobilă nu s-ar fi încumetat la atare faptă; asemenea bănușeli și presupuneri sînt întemeiate numai cînd e vorba de cîntărețele ambulante din Neapole, sau de femeile din suburbii pe care Cavalcanti, desigur, le cunoaște foarte bine. Nu putea înțelege cum de îndrăznise el s-o acosteze pe stradă și să-i vorbească despre iubirea sa. Sau nu știa Cavalcanti că este o necuviință să faci o doamnă nobilă să asculte asemenea cuvinte? Și fără să-și fi terminat fraza, îmbujorată de indignare, cu obraji ca niște perle indiene trandafirii, dispăru închizînd ușa masivă a casei sale.

Profund rușinat de bănușelile și de gelozia sa neînte-meiată, Cavalcanti porni agale înapoi, consolîndu-se la gîndul că gingașa lui doamnă rămîne deopotrivă inaccesibilă tuturor și făgăduindu-și ca pe viitor să nu-i tulbure viața nici cu oftaturi, nici cu priviri, ca măcar în felul acesta să poată merita cîndva a fi iertat. Din aceste gînduri îl trezi bătrînul Lorenzo, care asemenea unui liliac uriaș dădea de mult tîrcoale casei sale. „Din partea preafrumoasei Primavera, spuse el întinzîndu-i cu grijă scrisoarea. Am primit de la ea pentru acest serviciu un ducat.“

3

Puțin timp după aceea, Cavalcanti se îmbolnăvi și, prin voința Atotputernicului Domn Dumnezeu, trecu în rîndul cetățenilor vieții celei veșnice. Primavera cea

zveltă și gingașă plinse cu lacrimi mari și-amare, stropind rămășițele pămîntene ale celui ce o iubise, depuse acum într-un cavou de marmură, iar seniorii nobili cu chipurile întristate își amintiră de lucrurile minuate înfăptuite de defunct, care slujise atît de credincios minunata muză a poeziei italiene. Se citau sonetele, baladele lui și un splendid oratoriu închinat iubirii. Florența întristată se înveșmîntă în doliu.

Un înger luminos îl introduse pe Cavalcanti pe poarta Paradisului, pe care stăteau scrise cu litere de aur strălucitoare, următoarele cuvinte : „Supremă bucurie, fericire veșnică, vouă celor ce intrați aici, de-a pururi nemuritori“. Și spuse îngerul : „Vrei să te duc acolo unde printre fetele ce stau în jurul Sfintei Fecioare Maria se află gingașa, smerita Beatrice, asemănătoare unui nor de mătase, de a cărei frumusețe se minunează pînă și îngerii ?“ Și Cavalcanti îi răspunse : „Cum ți-aș putea mulțumi, o, prealuminate ! Știi prea bine cu ce poți mîngîia o inimă în suferință. Du-mă acolo unde este minunata Beatrice și insuflă-mi îndrăzneala să-i pot privi măcar din cînd în cînd veșmintele strălucitoare, căci Beatrice a fost prietenă cu Primavera.“

Atunci îngerul, îi spuse : „Vrei să te duc acolo unde prin dumbrăvile de argint ale Paradisului trece, strălucitor precum soarele și pur precum crinul, Isus Cristos și îmbrățișează cu drag pe fiecare nou venit ?“ și Cavalcanti îi răspunse : „O, prealuminate ! Bunătatea ta întrece toate așteptările mele ! Am să-i cer lui Isus Cristos puțin din aurul pe care i l-au adus cei trei crai de la răsărit, am să fac din el un inel gingaș, iar drept perlă am să-i pun lacrima ce s-a prelins noaptea din ochii săi blînzi, în grădina Ghetsemani. Acesta va fi darul pe care am să i-l ofer Primaverii cînd va veni și ea aici.“

Atunci îngerul îi spuse : „Vrei să te duc acolo unde, în Putere și Glorie, înconjurat de duhuri preacurate, șade

pe tron Dumnezeu-Tatăl ; el are pe cap o cunună de aur, pe umeri o mantie de aur, la picioare o scară strălucind, toată numai de aur, pe care îngerii coboară pe pământ, iar sufletele preacucernice se ridică spre fericirea Paradisului ?“ și Cavalcanti îi răspunse : „Dacă vrei să-mi îndeplinești dorința cea mai puternică, o, prealuminate, să mergem într-acolo, să mergem cât mai repede. Și pe scara de aur am să cobor pe pământ, acolo unde trăiește Primavera mea.“

(TATIANA NICOLESCU)

BORIS PASTERNAK

(1890-1960)

Începuturile literare sînt legate de mișcarea futuristă, Pasternak reunind într-un chip original elemente specifice ambelor ramuri ale acestuia — celei lingvistice, punînd accentul pe valorificarea inedită a cuvîntului, reprezentată de V. Hlebnikov, și celei grotesc-satirice, imagistică, reprezentată de Maiakovski. Culegerile *Deasupra barierelor* (1917), *Sora mea, viața* (1922), *Teme și variații* (1923) dovedesc o mare sensibilitate și nu mai puțin măiestrie artistică. Talent eminamente liric, Pasternak aduce în poeziile din această perioadă o notă de romantism, care luminează universul aparent atît de simplu și de accesibil al poeziei sale, dar care se cere înțeles și interpretat în virtutea unui profund și complex subtext. Resursele muzicale ale cuvîntului sînt larg folosite de Pasternak, pentru a reda inefabilul sentimentelor, al trăirilor. În 1927, publică binecunoscutul poem *Anul 1905*, care evocă răscoala de pe vasul Potemkin. Apoi, în 1932, volumul *A doua naștere*. Paralel cu interesul pentru poezie, se afirmă în proză. Din proza timpurie, reținem *Copilăria Jeniei Liuvers* (1918) și *Căile aerului*, activitatea pe acest tărîm încheindu-se cu romanul *Doctorul Jivago*, pentru care scriitorului i s-a decernat premiul Nobel.

Pasternak este cunoscut și prin numeroase tălmăciri, de o mare frumusețe artistică, din Shakespeare, Rilke, Goethe.

COPILĂRIA JENIEI LIUVERS

Zile fără sfârșit

I

Jenia Liuers se născuse și-și petrecuse copilăria în orașul Perm. Asemenea vaporășelor și păpușilor de altădată, jucării ale fetei, amintirile ei se cufundau în blănuri pufoase, blănuri de urs, de care era casa plină. Tatăl Jeniei administra minele lui Luniev și avea numeroși clienți, printre proprietarii de fabrici de pe râul Ciusovaia.

Blănurile primite în dar erau pufoase și brune. Blana de urs ce împodobeia camera Jeniei era albă și semăna cu o uriașă crizantemă, ce-și scuturase petalele. Blana fusese aleasă anume pentru odaia Jeniei, aleasă cu dragoste, plătită înainte la magazin și trimisă acasă cu un comisionar.

Verile și le petreceau, de obicei, la vilă, pe malul celălalt al Kamei. Pe atunci, Jenia mergea devreme la culcare. De aceea, nu putuse vedea niciodată luminile uzinei Motoviliha. Până când, într-o noapte, pisica de angora, sperindu-se cine știe cum, a sărit brusc din somn și a trezit-o și pe Jenia. În balcon, fetița a zărit lume. Arinul își spinzura peste balustradă ramurile stufoase, sclipitoare, negre ca cerneala. În pahare ceaiul era roșu. Cărțile de joc și manșetele cămășilor erau galbene, postulul de pe masă verde. Totul semăna a vis, a fantasmagorie, dar fantasmagoria își avea numele, pe care Jenia îl cunoștea : joc de cărți.

În schimb, nu se putea defini în nici un fel ceea ce se petrecea în depărtare, pe malul din față, nu-i puteai găsi nume, nu avea nici culoare precisă, nici contururi clare ; ademenitoare, atrăgătoare și apropiată sufletului, această

aparitiie nu era fantastică, așa cum fantome păreau cei ce mormăiau și pluteau în rotocoalele fumului de țigară, proiectînd umbre reci, lunecoase, peste birnele ruginii ale terasei. Jenia izbucni în plîns. Intră tata și-i explică. Guvernanta, o englezoaică, se întoarse cu fața la perete. Explicația a fost scurtă :

— E Motoviliha ! Nu ți-e rușine ? Ești o fetiță mare... Culcă-te și dormi !

Fetița nu înțelese nimic, dar înghiți satisfăcută o ultimă lacrimă ce i se prelingea pe obraz. Numai atît era deajuns : vroise să afle doar numele apariției neînțelese — Motoviliha. În noaptea aceea numele explică totul și pentru că în noaptea aceea numele mai avea semnificația deplină, în stare să liniștească un copil.

A doua zi dimineata, însă, Jenia puse întrebări : ce-i aceea Motoviliha ? Ce se petrece acolo în timpul nopții ? Află că Motoviliha e numele unei uzine, al unei uzine de stat, că acolo se toarnă fontă... iar din fontă... Dar asta nu o mai interesa. În schimb o interesa dacă uzinele sînt cumva niște țări deosebite și cine anume locuiește acolo ; totuși, nu puse asemenea întrebări, dimpotrivă, nu știa nici ea de ce le ocolise cu tot dinadinsul.

În dimineata aceea se isprăvi cu copilăria în care Jenia mai trăise încă în noaptea dinainte. Pentru prima oară în viața ei bănuia că există lucruri care nu se descoperă în întregimea lor, sau dacă se descoperă cuiva, apoi numai acelor oameni, care știu să strige și să pedepsească, care fumează și pun zăvorul la uși. Pentru prima oară, Jenia nu-și mărturisi în întregime gîndul ce o stăpînea, ascunzînd tocmai ceea ce o frămînta cel mai mult.

Anii treceau unul după altul. Chiar de la nașterea lor, copiii se obișnuiseră într-atît cu plecările tatălui, încît, în ochii lor, a lua arareori masa de prînz și a lipsi totdeauna de la cină devenise un atribut al calității de tată. Tot mai mult și mai mult copiii se jucau și se certau, mîncau

și beau în odăi cu desăvîrșire pustii, solemne în pustietatea lor ; dăscăleala rece a guvernantei, o englezoaică, nu putea înlocui prezența mamei, care aducea în casă un suflu parcă de electricitate plăcută, umplînd-o de atmosfera dulce și totodată apăsătoare în care îndîrjirea se amesteca cu impulsivitatea. Lumina domoală, cenușie, a zilei nordice, o lumină lipsită de zîmbet, se strecura prin perdele. Bufetul de stejar părea cărunt. Argintăria se îngrămădea apăsătoare, severă. Mîinile englezoaicei, spălate cu lavandă, lunecau pe fața de masă ; femeia aceasta nu nedreptătea pe nimeni și dispunea de o rezervă nesecată de răbdare ; sentimentul de dreptate îi era propriu în același grad în care curățenia și ordinea domneau în odaia și printre cărțile ei. După ce serveau primul fel de mîncare, jupîneasa rămînea în sufragerie, se ducea la bucătărie doar ca să-l aducă pe următorul. Viața era comodă, plăcută, dar cumplit de tristă.

Cum pentru Jenia însă anii aceștia erau ani de suspiciune și singurătate, ani în care se simțea o păcătoasă și încerca tot ceea ce în franțuzește se definește cu termenul *christianisme* — căci e imposibil să denumești această stare „spirit creștin“ — era firesc să i se pară uneori că viața nici nu poate fi mai bună și nici nu trebuie să fie altfel, că toate sînt o pedeapsă meritată pentru păcatele ei. De fapt — dar copiii nu au avut niciodată această conștiință — de fapt, însă, totul era exact pe dos ; toată ființa lor fremăta și se înfiora, trăia într-un fel de haos din cauza atitudinii părinților, cînd se întîmpla să fie ei acasă ; cînd părinții reveneau — nu atît acasă, ci în casă.

Tatăl glumea arareori, glume nereușite și nu întotdeauna potrivite. El o simțea, după cum simțea că și copiii înțeleg asta. Pe chipul lui stăruia întotdeauna o um-

bră de jenă și tristețe. Cînd se enerva, devenea un om cu totul străin, cu desăvîrșire străin, chiar din clipa în care își pierdea stăpînirea de sine. De un străin puțin îți pasă. De aceea, copiii nu-i răspundeau niciodată obraznic.

De o bucată de vreme, critica ce venea din odaia copiilor și stăruia tăcută în ochii lor îl lăsa nepăsător. Nu o băga în seamă. Acest tată — pe care nimic nu-l putea atinge, acest tată de nerecunoscut, care-ți inspira milă, era înspăimîntător, spre deosebire de cel enervat; acela rămînea un străin. Acest tată impresiona mai mult pe fetiță, mai puțin pe băiat.

Mama însă îi deconcerta pe amîndoi. Uneori îi mîngîia peste măsură, le făcea cadouri peste cadouri și rămînea cu ei ore în șir, cînd ei o doreau cel mai puțin, cînd conștiința lor de copii era apăsată pentru că simțea că nu merită toate acestea, cînd nu se recunoșteau în apelativele dragăstoase cu care-i copleșea, haotic, instinctul ei.

Alteori, cînd în sufletul lor domnea calmul și seninul, cînd nu-și mai simțeau nici o vină, iar conștiința lor era liberă de acele enigme ce se tem a fi descoperite, asemănătoare febrei premergătoare spuzelii într-o boală contagioasă, vedeau în mama lor o străină, care îi evita, se enerva fără motiv. Venea poșta. Conform adresei, duceau scrisoarea mamei. Lua scrisoarea fără să mulțumească. „Du-te la tine în odaie!“ O ușă trînită. Plecau tăcuți capetele, se întristau și rămîneau multă vreme într-o nedumerire melancolică.

La început, li se întîmpla să plîngă; mai apoi, după o izbucnire destul de violentă din partea ei, teama a pătruns în sufletul lor; cu timpul, totul s-a transformat într-o adversitate ascunsă, ce prindea tot mai mult rădăcini în adîncul ființei lor.

Tot ceea ce venea din partea părinților se arăta nepotrivit, nechemat, nedeterminat de dorința copiilor, pro-

vocat de cauze străine, și, cum se întâmplă totdeauna, apărea ca ceva străin, misterios, asemenea vaietelor ce se aud la marginea orașului noaptea, cînd toată lumea doarme.

Împrejurări ca acestea au modelat sufletul copiilor. Ei nu-și dădeau seama, pentru că puțini dintre noi, ajunși la vîrsta maturității, mai sîntem conștienți de ceea ce a stat la temelia ființei noastre, a contribuit la armonia ei, a făurit-o. Prea puțini sînt cei cărora viața li se confesează asupra planurilor în ce-i privește. Viața e mult prea adîncită în munca ei și, în timp ce trudește, discută doar cu cei ce-i urează succes, cu cei cărora le sînt dragi uneltele ei. Nimănui nu-i stă în putere s-o ajute, în schimb fiecare poate să-i pună piedici. Și cum anume poate? Iată cum. Dacă unui copac i s-ar încredința grija pentru propria lui dezvoltare, el s-ar transforma fie numai în lăstari, fie numai în rădăcini, fie numai în frunze, pentru că ar uita de univers, a cărui pildă trebuie urmată și, reproducînd un exemplar dintr-o mie, ar reproduce în o mie de exemplare unul și același exemplar.

Pentru ca în sufletul nostru să nu se ivească cioturi, pentru ca dezvoltarea lui să nu se oprească, pentru ca omul să nu-și amestece mărginirea în modelarea esenței sale nemuritoare, s-au inventat cîteva lucruri care să-i distragă atenția vulgară de la viață, căci acesteia nu-i place să trudească în fața lui și caută să-l evite în fel și chip. În acest scop, au fost inventate toate religiile clasice, toate noțiunile generale și toate prejudecățile umane, între care cea mai puternică și cea mai amuzantă este *psihologia*.

Copiii depășiseră vîrsta primei copilării. În sufletul lor pătrunseseră în chip naiv noțiunile de pedeapsă, răsplătă, dreptate, și acestea, distrăgîndu-le atenția, îngăduiau vieții să-i plămădească așa cum socotea ea, după criteriile necesarului, ale semnificativului și frumosului.

Miss Hawthorn n-ar fi procedat așa, dacă într-unul din accesele sale nemotivate de duioșie față de copii, doamna Liuvers nu s-ar fi răstit la englezoaică pentru un lucru de nimic. Guvernanta a plecat. Curînd și pe neobservate, apăru în locul ei o franțuzoaică slabă ca un țir. Mai tîrziu Jenia își amintea doar că franțuzoaica semăna cu o muscă. Nimeni în casă n-o îndrăgi. Numele ei fu uitat cu desăvîrșire, și Jenia n-ar fi putut spune care erau silabele și sunetele din care el s-ar fi putut alcătui. Ținea minte doar atît: mai întîi franțuzoaica ȝipase la ea, apoi luase foarfeca și tunsese din blana de urs locul pătat de singe.

Jenia a crezut că, de acum înainte, totdeauna, toată lumea se va răsti la ea, niciodată nu-i va mai trece durerea de cap și niciodată nu va mai putea înțelege pagina aceea din cartea ei preferată, ale cărei litere se confundau într-o masă amorfă, de parcă ar fi fost vorba de vreun manual de școală din care era obligată să învețe după orele de prînz.

Ziua aceea fusese îngrozitor de lungă. Mama lipsea de acasă. Jenia avea impresia că absența ei o bucură chiar.

Curînd ziua aceea lungă fu dată uitării, înghițită de conjugarea la *passé* și *futur antérieur*, de stropitul zambilelor și de plimbările pe străzile Sibirskaia și Ohanskaia.

Fu dată într-atîta uitării, încît dimensiunea celeilalte zile, a doua la număr din viața ei, fu observată și simțită abia către seară în timpul unei lecturi la lumina lămpii, cînd firul povestirii, șerpuind alene, îi trezi sute de gînduri din cele mai inutile. Cînd, mai tîrziu, Jenia își aducea amînte de ziua aceea din casa de pe Osinskaia, unde locuiau pe atunci, aceasta îi apărea prin perspectiva celei de a doua zile, a acelei zile lungi, la ceasul scăpătăturii.

Fusesse într-adevăr o zi lungă. Era primăvară. Primăvara în Urali este bolnăvicioasă, se coace greu, pentru ca apoi să izbucnească năvalnic, furtunos, într-o singură noapte, și tot năvalnic și furtunos să se desfășoare în continuare. Lumina lămpilor nu făcea decît să sublinieze pustiul serii. Lămpile nu iradiau lumină; ele aduceau cu niște roade putrede, pline de un lichid tulbure și fosforescent, care dilata abajurele pîntecoase. Lămpile erau absente. Le găseai, ce-i drept, la locul lor, la locul potrivit, pe mese sau coborînd din tavanul sculptat, acolo unde Jenia se deprinsese să le vadă. De fapt însă, lămpile se integrau mai puțin spațiului odăilor, decît cerului de primăvară, de care păreau tot atît de nemijlocit legate, precum paharul cu apă de patul bolnavului. Sufletul lor era în stradă, acolo unde, pe pămîntul umed, furnica glasul slujnicilor și unde încremeneau, înghețate în pragul nopții, picăturile tot mai rare de zăpadă topită, scurgîndu-se din streșini. Aici își petreceau lămpile ceasurile de seară. Părinții erau plecați. E adevărat că pe mama o așteptau, pare-se, să sosească în ziua aceea lungă sau în altele imediat următoare. Da, așa trebuie să fi fost. Sau poate că mama a venit pe neașteptate. Se poate să fi fost și așa.

Pregătindu-se de culcare, Jenia și-a dat seama că și ziua aceasta fusese lungă, din același motiv ca și cealaltă; la început s-a gîndit să caute foarfeca și să taie respective locuri de pe cămașă și de pe cearceaf. Apoi i-a venit ideea să ia pudra guvernantei și să șteargă locurile cu praful acela alb. În clipa în care puse mîna pe pudrieră, în odaie intră franțuzaica. O lovi. Pudra deveni chintesența păcatului.

— Se pudrează! Asta mai lipsea!

În sfîrșit se convinsese. De bănuir bănuise mai demult. Jenia izbucni în plîns; plîngea din cauza loviturilor, a țipetelor și a jignirii. Nu se simțea vinovată de acuzațiile pe care i le aducea guvernanta, deși știa că are pe suflet ceva, ceva mai rău decît bănuielile franțuzaicei —

asta simțea. Trebuia — o simțea cu o insistență ce-i întuneca mințile, o simțea în pulpe și în tîmple — trebuia să ascundă lucrul, nu știa de ce și pentru ce, prin orice fel de mijloace și orice s-ar întîmpla. O dureau încheieturile, și durerea surdă venea ca o poruncă, o hipnotiza. Apăsătoare, istovitoare, poruncă a trupului care-i ascundea sensul a tot ce se petrecea și, comportîndu-se ca un criminal, o determina să vadă în această hemoragie un rău cumplit, o ticăloșie. *Menteuse*. Nu-i rămînea decît să nege, încăpățînîndu-se să nu destăinuie un lucru din cele mai scîrboase, care se afla undeva la mijloc, între rușinea analfabetismului și scandalul unei întîmplări petrecute în plină stradă. Trebuia să tresară, să-și încleșteze dinții, să se ghemuiască lîngă perete, sufocîndu-se de lacrimi. În Kama nu se putea arunca, era încă prea frig, pe rîu mai treceau ultimele sloiuri de gheață.

Nici fetița, nici franțuzaica nu auziră la timp sone-ria. Scandalul care se iscase se împotmolise în blănurile de urs, și cînd în ușă apăru mama Jeniei era prea tîrziu. Fetița plîngea, în hohote, franțuzaica era roșie de furie. Mama ceru explicații. Franțuzaica îi răspunse de la obraz că fetița ei se pudrează, fapt pe care-l observase și-l bănuise încă dinainte. Mama n-o lăsă să-și termine vorba. Era îngrozită de-a binelea, fetița nu împlinise nici treisprezece ani.

— Jenia, Tu ? Doamne, unde-ai ajuns ! (În clipa aceea mama avea impresia că această frază își are sensul ei. S-ar fi zis că știuse dinainte că fiica ei decade, o ia pe drumul pierzaniei, dar nu luase măsuri la timpul cuvenit — și iată, acum o găsește în halul acesta de decădere.) Jenia, spune adevărul tot, tot ! Altfel va fi mai rău pentru tine ! Spune ce făceai cu... pudriera, vroișe, probabil, să spună doamna Liuvers, dar spuse : cu acest obiect — și spunînd acest obiect, îl ridică în aer.

— Mamă, să nu crezi ce spune *mademoiselle*, eu nici-odată... și izbucni în plîns.

Mama desluși în hohotele de plîns ale fetei accente de răutate, care de fapt nu existau ; se simțea vinovată, se îngrozea în adîncul sufletului său ; își zicea că trebuie să îndrepte totul, procedînd chiar împotriva firii sale de mamă, trebuia să ajungă la măsuri pedagogice raționale ; hotărî să nu cedeze sentimentului de compasiune. Își spuse că va aștepta pînă ce va înceta torentul de lacrimi, deși suferea profund din cauza lor.

Se așază pe pat ; privirea ei liniștită, lipsită de orice expresie, fixa marginea etajerei cu cărți. O adiere de parfum scump o învăluia. Cînd Jenia își mai veni în fire, se apucă s-o descoasă din nou. Jenia aruncă o privire din ochii ei plîși spre fereastră și suspină. Sloiurile de gheață pluteau pe apă, sfărîmîndu-se cu zgomot. Strălucea o stea. Noaptea pustie era neagră, aspră, opacă și rece. Privirea Jeniei se mută. În glasul mamei răsună amenințarea nerăbdării. Franțuzaica stătea rezemată de perete, ca o întrupare a seriozității și a spiritului pedagogic concentrat. Ca un aghiotant, își sprijinea mîna pe lanțul ceasului. Jenia privi iarăși spre stele și se gîndi la Kama. Își luă inima în dinți. În ciuda frigului, în ciuda sloiurilor. Se aruncă. Încurcînd cuvintele, îi povesti mamei despre aceasta, cu expresii stranie și înfricoșătoare. Mama o lăsă să vorbească pînă la capăt, numai pentru că era uluită cît suflet pusese copilul în relatarea lui. De înțeles înțelesese totul de la primul cuvînt. Nu, nu ! Înțelesese, văzînd numai cît de adînc respiră fetea înainte de a scoase primul cuvînt. Mama o ascultă, plină de dragoste, de bucurie și nespusă duiosie față de trupușorului ei plîpînd. Simțise dorința să se arunce de gîtul fetei și să plîngă. Dar spiritul pedagogic... Ridicîndu-se, smulse plapuma de pe pat. Chemă fetea și o mîngîie încet și dragăstos pe cap.

— Fetea mea bună... încep eu repede... apoi, călcînd apăsător, se îndreaptă cu pas grăbit spre geam, întorcîndu-le spatele.

Jenia nu o mai vedea pe guvernantă. Lacrimile și mama umpleau toată odaia.

— Cine îi face patul ?

Întrebarea nu avea rost. Fetița tresări. Îi părea rău că va fi certată Grușa. Apoi, în limba franceză cunoscută ei, dar în expresii necunoscute, se rostiră câteva cuvinte — cuvinte aspre de mustrare. Și iarăși, către ea, pe un ton cu totul diferit :

— Jenicika, fetiço, treci dincolo, în sufragerie ; îndată vin și eu după tine ; am să-ți povestesc ce vilă minunată am închiriat, tata și cu mine, pentru voi... pentru noi.

Lămpile erau iar cele obișnuite, de altădată, iarna, când toată familia Liuers era acasă — calde, pline de zel, de devotament. Blana de jder a mamei se răsfața pe fața de masă din postav albastru. „Cîștigat proces. Rămîn pentru afaceri. Așteaptă la sfîrșitul săptămînii Patimilor dacă...” restul nu se putea citi, telegrama avea colțul îndoit. Obosită și fericită, Jenia se așeză pe marginea divanului. Se așeză modestă și cuminte, așa cum peste o jumătate de an se va așeza pe marginea băncii galbene și reci, de pe coridorul liceului din Ekaterinburg, când va afla, după examenul oral de limba rusă, la care obținuse nota maximă, că poate pleca.

A doua zi dimineăța, mama o învătă ce trebuie să facă în cazuri ca acestea, îi spuse că nu e nimic grav, că nu trebuie să se sperie, că o să i se mai întîmple, și nu o dată. Nu folosi nici o denumire și nu explică nimic, dar adăugă că pe viitor se va ocupa ea de lecțiile Jeniei, întrucît nu va mai pleca de acasă.

Franțuzaica fu concediată pentru nepricepere ; nu fusese decît puțină vreme în familia Liuers. În timp ce guvernanta cobora scările ca să ia birja ce fusese chemată, se întîlni pe palier cu doctorul, care urca. Acesta răspunse foarte puțin amabil la salutul ei și nu-i ură

nimic de plecare ; franțuzoaica ghici că știa totul, se încruntă și ridică din umeri.

În dreptul ușii stătea jupîneasa, care-l aștepta pe doctor, și în vestibul, unde se afla Jenia, răsună prelung, mai mult decît de obicei, zgomotul pașilor, amplificat de rezonanța pietrei. Așa i se întipări în amintire istoria primei ei maturizări feciorelnice : zgomotul străzii matinale, gureșe, urcînd agale scara, pătrunzînd în casă ; franțuzoaica, jupîneasa și doctorul, două criminale și un inițiat, scâldați, spălați în lumină, în răcoare și în muzica pașilor tîrșiți pe trepte.

Era un aprilie cald și însorit. „Șterge-ți, șterge-ți picioarele !” striga de la un capăt la altul coridorul pustiu și luminos. Blănurile erau strînse din odăi și puse la păstrat pentru vară. Încăperile se trezeau de dimineată curate, transfigurate, răsuflau dulce, ușurate. Cît era ziua de lungă, zi obositoare, fără de apus, zi prelungindu-se fără sfîrșit, prin toate ungherele și în mijlocul odăilor, în geamurile date de pereți, în oglinzi, în vasele cu apă și în văzduhul albastru al grădinii, cochetînd, făcînd ochii mici, rîdea și se veselea fără încetare, nesățios, mălinul, se răsfața sorbind din belșug apa, iar caprifoliul... Ziua întreagă se auzea sporovăiala plicticoasă a curților ; declaraseră noaptea detronată și repetau, mereu, mărunt, cît era ziuica de mare — cu reluări care aveau efect de somnifer — că seara n-are să mai vină nicicînd, că nu vor îngădui nimănui să se ducă la culcare. Picioarele, picioarele vai de ele ! — dar picioarele nu mai puteau sta locului, veneau îmbătate de libertate ; ametește ; copiii nu mai ascultau ce li se spunea, mîncau în grabă, mes-tecau repede, și apoi, împingînd scaunele cu zgomot asurzitor, o luau înapoi la goană, zburau tot timpul zilei care nu mai respecta ora cinei, trecea dincolo de hotarele ei, într-acolo unde copacii uscați gemeau ușor, unde cîrpea ascuțit albastrul cerului și strălucea pămîntul gras

ca untul. Hotarul dintre casă și ogradă dispăruse. Cîrpa nu mai prididea să spele urmele de noroi. Podelele se acopereau de o pojghiță uscată, transparentă, și scîrțiau ușor.

Tatăl sosi aducînd o grămadă de dulciuri și alte minuni. Casa era ca din basme. Foșnind ușor, își anunțau apariția tot felul de pietricele scumpe din foița ce se colora treptat, devenind tot mai transparentă pe măsură ce, strat după strat, se desfăceau pachetele albe, moi, de parcă ar fi fost numai văluri. Unele pietricele semănau cu o picătură de lapte cu migdale, altele cu niște stropi de acuarelă albastră, altele cu o lacrimă înghețată. Unele erau oarbe, adormite sau visătoare, altele aveau vine strălucitoare, de parcă erau făcute din suc de portocale roșii, înghețat. Nici nu-ți venea să le atingi. Erau atît de frumoase, contrastînd cu hîrtia înspumată, ca niște prune atinse de paloarea brumei.

Tatăl se purta neobișnuit de drăgăstos cu copiii, pe mama o însoțea adesea cînd aceasta pleca în oraș. Se întorceau înapoi împreună și păreau fericiți. Și, mai ales, amîndoi erau calmi, liniștiți, bine dispuși și, cînd mama arunca pe furis cîte o privire de glumeată imputare tatălui, ea părea să soarbă din ochii lui mici, lipsiți de farmec, pacea însăși, pe care apoi ochii ei mari și frumoși o revărsau asupra copiilor și a tuturor celor din jur.

Într-o zi, părinții s-au sculat mai tîrziu ca de obicei. Pe neașteptate au hotărît să ia masa pe vaporul care ancorase la chei. Au plecat împreună cu copiii. Lui Serioja i-au dat să guste bere rece. Totul a fost atît de plăcut, încît au mai luat și altădată masa pe vapor. Copiii nu-și mai recunoșteau părinții. Ce să se fi petrecut cu ei? Fetița, nedumerită, era în culmea fericirii și-și închipuia că pe viitor va fi totdeauna așa. Nici nu le-a părut rău cînd au aflat că vara nu mai pleacă în vile-

giatură. Curînd după aceea tatăl a plecat. În casă apărură trei cufere uriașe, galbene, bătute cu cercuri tranice de fier.

III

Trenul pleca noaptea tîrziu. Tatăl Jeniei se mutase cu o lună înainte, iar acum le scrisese că apartamentul este gata. Mai multe birji coborau în trap spre gară. Aproximarea acestora era trădată de culoarea caldarîmului. Caldarîmul era negru, lumina felinarelor se revărsa pe fonta brună. De pe viaduct se deschise priveliștea spre Kama, dedesubtul lor se căsca o groapă neagră, ca de funingine, toată numai spaime și angoase. Apa se avînta ca o săgeată, pînă departe, pentru ca la capătul celălalt, acolo, departe-departee, să se rostogolească înfricoșată, împrăștiindu-se spre zări, în mărgelele scînteietoare ale semafoarelor.

Era vînt. Căsuțele și gardurile își pierdeau contururile... se învălurau și zburau în aerul involburat. Mirosea a cartofi. Birja se desprinsese din rîndul de coșuri și fundători ce săreau în fața lor, luînd-o înainte. Recunosuseră de departe camionul cu cai care le ducea bagajul, îl ajunseră din urmă ; Uliașa strigă ceva cu glas tare doamnei, dar uruitul roților îi acoperea vorbele. Uliașa se zdruncina, tresălta întruna, și tot așa îi tresălta și vocea.

Copiii picau de somn. Se înghesuiseră lîngă una din ferestrele acelea atît de prăfuite, de scorțoase și de uriașe, încît păreau a fi niște instituții din sticlă de clondir. Fetița nu vedea dincolo de geam o stradă, ci deasemenea o cameră, doar mai serioasă, mai mohorită decît cea din clondirul acesta. În încăperea aceea intrau agale locomotivele, se opreau, și în jurul lor se așternea întunericul, iar cînd plecau, părăsind încăperea, Jenia își dădea seama

că nu e o încăpere, pentru că dincolo de stâlpi se vedea cerul, iar de partea cealaltă — un deal, case de lemn, oameni care plecau spre depărtări ; poate că acum acolo cîntă cocoșii și nu demult a trecut un sacagiu, lăsînd în urma sa dîre de noroi...

Era o gară de provincie, fără înghesuiala și luminile capitalei, călătorii se adunau din vreme, din orașul cu-fundat în întunericul nopții, și rămîneau mult în așteptarea trenului ; în gară era liniște, țărani care se mutau în gubernii îndepărtate dormeau pe jos ; zăceau de-a val-ma, oameni, cîini de vînătoare, cufere, mașini de cusut învelite în rogojini și biciclete neînvelite.

Copiii s-au culcat pe banchetele de sus. Băiatul adormi într-o clipă, chiar mai înainte ca trenul să fi apucat să plece. Începuse să se lumineze de ziuă și, treptat, fetița își dădu seama că vagonul e albastru, curat și răcoros. Treptat, își dădu seama că... Dar adormi și ea.

Omul era foarte gras. Citea ziarul și se legăna. Privindu-l, aveai imaginea concretă a acestui legănat, de care era plin compartimentul, întocmai cum plin era și de razele soarelui. Jenia îl privea de sus cu acea lene metodică, cu care gîndește sau privește un om care s-a trezit de-a binelea, care se simte proaspăt și care rămîne culcat numai pentru că așteaptă ca hotărîrea de-a se scula să vină de la sine, fără ajutorul lui, limpede și liberă, ca și toate celelalte gînduri ale sale. Îl examina și se întreba cum de a apărut în compartimentul lor și cînd a avut timp să se îmbrace și să se spele. Nu avea idee cît era cu adevărat ceasul. De abia se trezise, în consecință își zicea că trebuie să fie dimineață. Îl examină atent, în timp ce el nu putea s-o vadă ; banchetele erau înclinate spre interior, spre perete. Omul nu o vedea, pentru că arareori își lua ochii de pe pagina ziarului pentru a arunca o privire în sus, în lături, într-o parte și, cînd își ridica ochii spre

patul ei, privirile lor nu se întâlneau ; el vedea sau numai salteaua sau... și le ascunse însă repede, trăgându-și pînă sus ciorăpeii căzuți. „Mama șade în colț, s-a pus la punct și citește o carte“ — își zise Jenia, studiind privirile grăsanului. „Dar Serioja nu e jos. Atunci unde să fie?“ Căscă cu poftă și se întinse. „Îngrozitoare căldură“, își dădu seama abia acum și privi de sus prin fereastra pe jumătate deschisă. „Dar unde să fie pămîntul?“ Și această întrebare o îngrozi.

Ceea ce văzu pe geam era de nedescris. Alunișul foșnitor, prin care trecea șerpuind trenul lor, devenise o mare, un univers, orice vreți, totul. Verde strălucitor, cobora de pe povîrnișul lung și domol, foșnind a nemulțumire, pentru ca la un moment dat, încetșându-se, să se îndesească, să scadă și, negru de tot, să se sfîrșească brusc, iar ceea ce se înălța de partea cealaltă a povîrnișului semăna cu un nor uriaș, verde-vinețiu, numai cîrlionți și bucle, aducător de furtună, meditativ, încremenit. Jeniei i se trăie răsuflarea ; în aceeași clipă, simți viteza unei unde de aer și înțelese pe loc că norul prevestitor de furtună e un ținut, o regiune, care își are numele său, un nume sonor de munte, care răsună pînă departe și grohotește cu pietre și nisip pînă în vale, că alunișul nu face decît să repete, întruna, șoptind, acest nume ; aici și dincolo și a-coo-lo. Numai acest nume.

— Sînt Munții Urali ? întrebă ea, pe jumătate spînzurată pe banchetă, adresîndu-se întregului compartiment.

Tot restul drumului l-a petrecut lipită de fereastra de pe culoar. Parcă prinsesé rădăcini acolo. La fiecare minut își scotea capul pe fereastră. Era lacomă. Știa acum că e mult mai plăcut să privești în urmă decît înainte. Mărețele personalități cu care ai făcut cunoștință se învâluie în ceață și dispar în depărtări. După o scurtă clipă de despărțire, în cursul căreia îți apare în față o nouă

minune însoțită de zgomot, de zăngănit de lanțuri, de adierea rece a vîntului ce-ți mîngîie ceafa, te reîntorci la ele, le cauți din nou. Panorama munților se lărgise, creștea și se întindea mereu. Unele vîrfuri erau negre, altele pătate de zăpadă, unele păreau mohorîte, altele predispu-neau la mohorîre. Se întîlneau și se despărțeau, coborau și urcau. Mișcarea urma lent desenul cercului, ca și mișcarea stelelor, cu grija și reținerea gigantilor, la un pas de cataclism, cu grijă pentru integritatea pămîntului. Aceste mișcări complicate erau dirijate de un zgomot surd, uriaș, monoton, inaccesibil urechii omului și atotvăzător. Acest dirijor mut și întunecat trecea totuși în revistă, cu ochiul său de vultur. Așa s-a făurit, s-a clădit și s-a refăcut Uralul.

Întră pentru o clipă în compartiment; închise ochii din cauza luminii prea puternice. Mama discuta cu domnul necunoscut și rîdea. Serioja se foia pe plușul purpuriu, ținîdu-se cu mîna de o curelușă agățată de perete. Mama scui-pă în pumnul mic ultimul sîmbure, scutură pe cei căzuți în poală și, aplecîndu-se suplu, iute, aruncă sub banchetă gunoiul. Contrar așteptărilor, grăsanul avea o voce răgușită, parcă i se schimba glasul. Se vedea că suferă de astm. Mama o prezentă pe Jenia și îi întinse și ei o mandarină. Grăsanul era caraghios și, probabil, bun la suflet; în timp ce discuta, își ducea în fiecare clipă palma grăsuță la gură. Jenia a aflat că grăsanul e originar din Ekaterinburg, că a străbătut Uralii în lung și-n lat, fi cunoștea bine de tot; după ce și-a scos ceasul de aur din buzunarul jiletcii, și l-a băgat sub nas și apoi a încercat să-l vîre la loc și Jenia a observat că are degete de om cumsecade. Așa cum fac de obicei toți grășanii, cînd lua ceva, aveai impresia că-ți oferă; mîna lui parcă ofta tot timpul, ai fi zic că o întinde pentru a fi sărutată; și mîna tresărea ușurel, de parcă bătea mînea pe podea.

— A mai rămas puțin, spuse el, ținându-și buzele și uitându-se chiorș parcă peste capul lui Serioja, deși i se adresa tocmai lui.

— Știi, dumnealui spune că există un stîlp care se află la granița dintre Asia și Europa, și scrie pe el *Asia*, izbucni ca un vulcan Serioja ; lunecînd de pe banchetă, o luă la fugă pe coridor.

Jenia nu pricepea nimic ; dar după ce grăsanul îi explică despre ce era vorba, alergă și ea în partea cealaltă, să aștepte stîlpul, îngrijorată că l-a și scăpat, că a trecut. În mintea ei, granița cu Asia apărea ca un hotar fantasmagoric, în genul acelor parapete de fier ce se așează între public și tigri, o fișie de groază, duhnînd, neagră, amenințătoare ca noaptea. Aștepta stîlpul, de parcă ar fi așteptat să se ridice cortina la deschiderea unei tragedii geografice, despre care auzise povestindu-se de la martori oculari, emoționată în adîncul ei de o emoție solemnă că și ea a reușit, în sfîrșit, să fie printre aceștia și să vadă spectacolul cu ochii ei.

Între timp afară continua același peisaj monoton care o determinase să revină în compartiment, la cei în vîrstă : dumbrava cenușie de arini, prin care de o jumătate de oră ducea drumul, părea să nu mai aibă sfîrșit, iar natura nu s-ar fi zis că era în așteptarea cine știe cărui eveniment. Jenia era încîntată că Europa, atît de plicticoasă, de prăfuită, de greoaie, împiedică apariția minunii. Rămase complet năucă atunci cînd, drept răspuns la strigătul nebun al lui Serioja, în fața geamului apăru, se răsuci și o luă la goană înapoi un fel de monument funerar, înfundîndu-se în dumbrava ce părea a-l urmări, purtînd pe el acea inscripție de basm, multășteptată. În aceeași clipă, ca la comandă, o mulțime de capete apărură la ferestrele tuturor vagoanelor, și trenul ce cobora la vale într-un nor de praf căpătă dintr-o dată viață. Asia număra cîteva zeci de halte, dar baticurile tot mai fluturau pe capetele ce păreau că zboară și ele, și oamenii

se priveau între ei, chipuri catifelate și chipuri acoperite de barbă, oamenii zburau în norii învolburați de nisip, zburau, zburau mereu prin fața aceleiași dumbrăvi pînă de curînd europeană, iar acum asiatică.

IV

Viața porni să curgă într-un făgaș nou. Laptele nu se mai aducea acasă, la bucătărie, de către o precupeață ambulantă. Îl aducea dimineața Ulișa și mai ales cum-păra la el niște chifle moi, altele, nu ca cele de la Perm. Trotuarele erau aici parcă de marmoră, sau de alabastru, lucioase, cu vinișoare alburii. Lespezile, te orbeau și la umbră, asemenea unor sori de gheață, care sorbeau cu lăcomie umbrele copacilor zvelți, ce se întindeau, se pre-lingeau, de parcă s-ar fi topit și dizolvat pe pietre. Cînd ieșeau aici pe stradă, aveai cu totul altă senzație, căci străzile erau largi, luminoase, cu plantații de o parte și de alta.

— Ca la Paris, repeta Jenia cuvintele lui taică-său.

El le rostise în prima zi, de cum sosiseră. Te simțeai în voie în orașul atît de spațios. Tatăl luase o gustare înainte de a pleca la gară și de aceea nu mai mîncă de prînz. Tacîmul lui rămăsese curat și luminos ca și orașul Ekaterinburg; despăturise doar șervetul, ședea la masă cu scaunul pușin tras într-o parte și povestea. Își desfăcuse jiletca, și plastronul bombat era proaspăt și arătos. Tatăl spunea că e un oraș european, un oraș frumos și suna ori de cîte ori era nevoie să se ridice ceva de pe masă sau să se servească un fel nou; suna și povestea. Pe căi necunoscute, din odăi la fel de necunoscute, își făcea apariția fără zgomot o jupîneasă în alb, toată apreată, toată cu volănașe, cu chipul smead, căreia tatăl i se adresa cu dumneata, și ea le zîmbea lor, copiilor și cu-coanei, de parcă i-ar fi cunoscut de mult. Ei i se dădeau

porunci în privința Uliășei, care se afla acolo, în bucătăria aceea necunoscută și, probabil, foarte-foarte întunecoasă, unde pesemne exista o fereastră prin care se vedea ceva nou ; o clopotniță, sau strada, sau păsările. Ulișa, probabil, o descoase acum pe această domnișoară, în timp ce îmbracă haine mai proaste, ca să se ocupe apoi de aranjatul lucrurilor ; o descoase, caută să se acomodeze, se uită în ce colț e soba, dacă e în același colț ca și la Perm, sau în altă parte.

Serioja află de la tata că liceul nu e departe, ba este chiar aproape de tot, ar fi trebuit să-l vadă când au trecut cu birja. Tatăl sorbi o înghițitură de narzan ¹, și continuă :

— ...Cum așa, nu ți l-am arătat ? De aici nu se vede, dar de la bucătărie poate că da, gândindu-se o clipă... doar acoperișul...

Bucătăria se dovedi a fi curată, luminoasă, exact așa cum și-o imaginase cu o clipă înainte în sufragerie (cel puțin i se părea fetei că așa gândise), soba de teracotă avea ape albe și albastre, erau două ferestre, exact în ordinea în care se așteptase ; Ulișa își pusese un șal pe umeri, odaia se umpluse de glasuri de copii, pe acoperișul liceului umblau niște oameni și se zăreau vîrfuri de schelă.

— Da, liceul e în reparație, spuse tata, după ce toți reveniră, unul după altul, cu zgomot, îmbrîncindu-se, în sufragerie, pe coridorul de care luaseră cunoștință, dar pe care nu-l cercetaseră încă, în care Jenia urma să mai facă un răid a doua zi, după ce-și va fi aranjat caietele, își va fi agățat în cui mînușa de baie, într-un cuvînt, după ce va fi terminat cu mii de treburi.

— Grozav unt ! spuse mama, luînd loc pe scaun.

Iar copiii trecură în odaia lor de studiu, pe care o vizitaseră de îndată ce sosiseră, încă înainte de a-și fi scos căciulile de pe cap.

¹ Apă minerală.

— De ce se spune că aici e Asia ? gîndi Jenia cu voce tare.

Greu de știut de ce, dar de astă dată Serioja nu înțelege ceea ce altădată ar fi priceput fără doar și poate ; pînă atunci, fratele și sora trăiseră ca un singur suflet. Se repezi cu mîna întinsă spre harta atîrnată pe perete, urmări cu degetul de sus în jos traseul lanțului Ural, apoi îi aruncă o privire, convins că a făcut-o praf — așa cel puțin spera — cu următorul argument :

— S-au înțeles să traseze o graniță naturală, asta-i tot. Jenia se gîndea însă la amiaza zilei ce o trăiseră, care părea acum atît de depărtată. Nu-i venea să creadă că ziua în care încăpuseră atîtea era aceeași zi cu cea de astăzi, de acum, din Ekaterinburg, și încă nu era toată, nu se sfîrșise. La gîndul că totul s-a cufundat în trecut, în domeniul unor rînduieli fără suflare, într-o depărtare cuvenită, simți o oboseală spirituală ciudată, la fel cu cea pe care o simte trupul spre seară, după o zi de lucru. S-ar fi zis că și ea a luat parte la făurirea și mutarea tuturor acestor lucruri grele, deși frumoase, și astfel și-a epuizat forțele. Convinsă, nu se știe de ce, că el, Uralul ei, este acolo, se întoarce și alergă spre bucătărie, traversînd sufrageria, unde era acum mai puțină veselă, dar mai rămăsese încă pe masă untul cel grozav cu gheață pe frunzele de arțar transpirate, și apa minerală cu năduf.

Liceul se afla în reparație, văzduhul era fulgerat de ageri lăstuni, cum sfîșiat e madepolonul de dinții croitoreselor, jos, lîngă șura deschisă, strălucea o birjă — Jenia își scoase capul pe fereastră — se revărsau scînteii de pe tocilă și mirosea a tot felul de mîncăruri, mai bine și mai plăcut decît atunci cînd fuseseră servite la masă, mirosea melancolic, pentru multă vreme, ca într-o carte. Uitase pentru ce venise și nu observă că Uralul pe care-l caută nu există în Ekaterinburg, în schimb observă că seara se lăsa treptat la Ekaterinburg, iar jos, sub apartamentul lor, oamenii cîntă frumos, lucrînd probabil cu

spor ; au spălat podelele, iar acum mâinile lor înfierbîntate aşează rogojinile, apoi aruncă apa din găleată ; deşi au aruncat apa afară, în curte nu se aude nimic, în jur e atîta linişte ! Uruitul robinetului aducea a gîlceavă... — Ei, domnişoară — dar de fapt, îi era încă frică de slujnica nouă şi nu vroia s-o asculte... şi continuînd să-şi depene gîndurile, îşi zise că cei de jos ştiu probabil şi spun, desigur : „Uite, la etajul doi, au venit deunăzi boierii.“

Uliaşa intră în bucătărie.

În această dîntii noapte, copiii dormiră buştean şi se treziră : Serioja la Ekaterinburg, iar Jenia în Asia, cum îşi zise în sinea ei, ciudat şi neaşteptat. În tavan, stratul gros de alabastru proaspăt juca în razele soarelui.

Totul începuse încă vara. I se spusese că va intra la liceu. Era un lucru plăcut. Ei însă nu i se adusese la cunoştinţă. Jenia nu l-a invitat pe meditator în odaia de studiu, unde razele soarelui se lipeau atît de puternic de pereţii daţi cu vopsea cu clei, încît înserarea nu izbutea să smulgă ziua lipită de ei, decît însîngerînd-o. Nu ea îl chemase, cînd acesta venise, însoţit de mama ei, să facă cunoştinţă cu viitoarea sa elevă. Nu ea îi dăduse acest absurd nume de familie — Dikih. Şi oare ea poruncise ca de acum înainte toţi soldaţii să facă instrucţie la prînz, încruntaţi, transpiraţi, fornăind întocmai ca un robinet cuprins de convulsii cînd se defecta conducta ? Se rugase ea, oare, ca de acum înainte totdeauna, două lucruri — lighenaşul şi prosopul — să fie legate între ele, aidoma bucăţilor de cărbune dintr-un arc voltaic, determinînd un al treilea fenomen efemer : ideea de moarte ? Bineînţeles, nu orice impresie lăsa urme atît de puternice în suflet. Multe lucruri, ca de pildă, apropiata intrare în liceu erau plăcute. Dar, ca şi aceasta, totul i se comunica. Încetînd să mai fie un fleac, poetic, viaţa începu a fermenta într-o poveste neagră, transformîndu-se în proză, devenind fapt real. În sufletul ei, ce abia se-nfiripa,

pătrundeau elemente din existența zilnică, ca o durere persistentă, surdă, stinsă, de parcă s-ar fi aflat într-o stare de veșnică mahmureală. Ele coborau în adîncurile lui, reale, compacte și reci ca niște linguri de cositor adormite. Acolo, în adînc, cositorul începea să se topească, se strîngea grămăjoare, și din el picurau idei obsedante.

V

La ceai începură să vină tot mai des niște belgieni. Așa se numeau. Așa le spunea tata, care zicea : „Astăzi vin belgienii“. Erau patru. Cel fără mustăți venea mai rar și era tăcut. Uneori venea singur, apărea pe neașteptate, în zile de lucru, alegîndu-și zilele ploioase cu vreme urită. Ceilalți trei erau nedespărțiți. Chipurile lor semănau cu niște bucăți de săpun proaspăt, neînceput, scos din ambalaj, parfumat și rece. Unul avea o barbă mare și pufoasă, păr castaniu, pufos și el. Apăreau totdeauna, însoțindu-l pe tata, venind de la niște ședințe. Toți ai casei îi îndrăgiseră. Cînd vorbeau, aveai impresia că toarnă apă pe fața de masă : zgomotos, vioi, ducînd conversația cumva parcă într-o parte, într-acolo unde nimeni nu s-ar fi așteptat, iar glumele și anecdotele lor, totdeauna înțelese de copii, totdeauna săturînd setea și totdeauna pure, lăsau urme care se uscau greu. .

În jurul lor era zgomot, toate străluceau — zaharnița, cafetiera de nichel, dinții albi, puternici, lenjeria scrobită. Glumeau amabil și respectuos cu mama. Colegii de serviciu ai tatei, aveau o artă plină de finețe de a-l potoli la momentul oportun, cînd, drept răspuns la aluziile lor fugare, la referirile cu privire la oameni și fapte cunoscute numai lor, ca specialiști, dintre toți cei ce ședea la masă, tata începea să vorbească greoi, într-o limbă franceză foarte impură, contorsionat, poticnindu-se, despre contraagenți, despre *références*, *approuvées* și despre *féro-*

cités, adică bestialités, ce que veut dire en russe escrocherii și furturi.

Cel fără mustață, care la un moment dat se pasionase pentru învățarea limbii ruse, își încerca adesea forțele în acest domeniu, deși nu avea încă puterea să se țină singur pe picioare. Te jenai să rizi de frazele în franceză ale tatii, și pe toți eforturile lui îi puneau într-o situație grea. În schimb, părea o adevărată desfătare să rizi de încercările lui Negarat.

Îl chema Negarat. Era valon, din partea flamandă a Belgiei. Îi fusese recomandat ca profesor Dikih. Își notase adresa rusește, desenînd ridicol literele complicate, iu, ia, io. În caligrafia lui, ele păreau duble, inegale și crăcănate. Copiii și-au îngăduit să se așeze în genunchi pe pernele de piele ale fotoliilor și să pună coatele pe masă — totul devenea permis, totul se amesteca — iu nu semăna cu iu, ci era parcă un zece; în jur toți strigau și rîdeau în hohote. Evans bătea cu pumnul în masă și-și ștergea lacrimile. Tata se cutremura de ris și, umblînd prin cameră, roșu, repeta: „Nu mai pot, nu mai pot“. Și-și mototolea batista.

— *Faites de nouveau*, îl întărita Evans. *Commencez.*

Negarat deschidea gura, întirzia ca un bîlbîit și stătea pe gînduri cum să rostească aceste litere rusești, tot atît de nepătrunse pentru el ca și coloniile din Congo.

— *Dites: uvi, nevigodno*, propunea moale, cu voce scăzută și răgușită tata.

— *Ouvoui, nâévoui.*

— *Entends-tu?, ouvoui, niévoui, ouvoui, niévoui, Oui, oui, chose inouie, charmant!* mureau de ris belgienii.

Vara trecu. Examenele fuseseră luate cu succes, iar unele chiar excepțional. Zgomotul rece, transparent al coridoarelor curgea ca un torent. Aici toți se cunoșteau între ei. Frunzele, în grădină, băteau în galben și auriu.

În reflexul lor luminos, geamurile clasei păreau a se clătina. Pe jumătate mate, ele se acopereau de ceață, tremurînd în partea lor de jos. Ferestruicile erau cuprinse de convulsii albastre. Limpezimea lor rece era brăzdată de bronzul ramurilor de arțar.

Jenia nu știa că toate frămîntările ei se vor transforma într-o glumă atît de veselă. Să împarți numărul de metri și arșini la 7 ! Meritase oare pentru atîta lucru să înveți fracții, unități de măsură, de greutate, pud și funt ! Gram, drahme, uncii, care i se păruseră întotdeauna a fi cele patru vîrste ale scorpionului ? De ce cuvîntul *folos* se scrie cu doi de o ? Stătuse pe gînduri să răspundă, numai pentru că toate forțele imaginației și le mobilizase în efortul de a-și reprezenta acele fundamente labile, pe care putuse cîndva să apară în lume cuvîntul *folos*, atît de sălbatic și de zburlit. Nu se dumirise însă de ce, pînă la urmă, nu fusese lăsată să frecventeze liceul, deși reușise la examenul de admitere, fusese înscrisă, i se croise chiar uniforma de culoare cafenie, și ore de-a rîndul se plictisise probînd-o cu ace de gămălie, iar în odaie apăruseră obiecte noi : servietă, penar, o gentuță pentru sandviciuri.

Străinul

I

Fetița avea capul înfășurat într-o basma groasă de lînă, ale cărei capete îi atîrnau pînă deasupra genunchilor și se plimba prin curte ca o găinușă. Jenia ar fi vrut să se apropie de micuța tătăroaică și să vorbească cu ea. „Kolka !“ strigă Axinia deschizînd fereastra. Copilul, semănînd cu o legăturică țărănească, în care fuseseră înfiți în grabă niște pîslari, porni repede, în pas legănat, spre ghereta portarului.

Dacă își lua de lucru în curte, însemna întotdeauna că va învăța pe de rost, pînă la a pierde sensul, o observație la o regulă, pentru ca apoi să urce în odaie și să reia totul de la început. Odăile te îmbrățișează dintr-o dată, din prag, cu acel semiîntuneric aparte, cu acea răcoare deosebită cu acea atmosferă întotdeauna surprinzătoare și totuși cunoscută, așa cum și mobila, odată așezată, ocupă pentru totdeauna locul destinat ei. Viitorul nu poate fi prezis, dar îl poți întrezări intrînd de afară; din libertate în casă. Ai în față planul lui, acea distribuire căreia el i se va supune, deși în toate celelalte este nesupus. Și nu exista vis adus de afară, de adierea aerului, pe care să nu-l spulbere într-o clipă spiritul viu și fatal al casei, care te întîmpină pe neașteptate, din chiar pragul antreului.

De astă dată era Lermontov, Jenia mototolea cartea, îndoinind coperta. Dacă Serioja ar fi făcut acest lucru în odaie, ea s-ar fi răsculat prima împotriva obiceiului barbar. În curte era însă altceva.

Prohor așeză jos mașina de făcut înghețată și intră din nou în casă. Cînd deschise ușa spre tinda familiei Spitin, de acolo năvăli în valuri lătratul diabolic al câțelilor golași ai generalului. Ușa se închise cu un clinchet scurt de clopoțel.

Între timp, Terekul, sărind ca o leoaică, cu coamă flocoasă pe umeri, continua să urle, așa cum i se potrivea, și Jenia începu să se îndoiască de-un singur lucru: să fie vorba numai de umeri, nu cumva și de creștet? Îi era lene să termine cartea, norii aurii, plutind de departe, din țările sudului, abia avuseseră timp să se depărteze spre nord, că și reveniră, întîmpinîndu-l pe Prohor în pragul bucătăriei generalului, cu găleata și cîrpa în mînă.

Ordonanța așeză găleata jos, se aplecă, desfăcu mașina de înghețată și se apucă s-o spele. Soarele de august, străpungînd frunzișul copacilor, se așeză pe sacrumul

soldatului. Pătrunse, roșu, prin postavul scorțos al tunicii, îmbibînd-o parcă cu terebentină.

Curtea era mare, cu tot felul de cotloane complicate, o curte sofisticată și încălțată. Pavată la mijloc, nu mai fusese de mult reparată, iar printre bolovani creștea o iarbă creastă, care emana în orele de după-amiază un miros acru, ca de medicament, un miros din cele ce se simt în zilele de arșiță în apropierea spitalelor. Pe o latură, între ghereta portarului și șură, unde se ținea trăsura, curtea era lipită de o grădină străină.

Aici, în spatele stivei de lemne, se aciuisse Jenia. Propti scara de o bucată de lemn lat, ca să nu lunece, o fixă pe lemnele care se mișcau și se așeză pe treapta din mijloc; nu era comod, dar era interesant, ca într-un joc. Apoi se ridică, mai urcă puțin, așeză cartea pe rîndul de sus al lemnelor răvășite, gata să se apuce iar de citit *Demonul*. Găsind însă că poziția anterioară fusese mai bună, coborî din nou: uită cartea pe lemne și nu-și mai aduse aminte de ea, pentru că abia acum observase în partea cealaltă a grădinii ceva ce nu bănuise înainte: rămase cu gura căscată, ca vrăjită.

În grădina străină, nu erau tufișuri; copacii bătrini de veacuri își înălțau ramurile în sus, lăsînd dezgolită jos grădina, deși aceasta se afla într-un permanent semi-întuneric, aerian și solemn, din care nu ieșea niciodată. Copacii ramificați, vineți în timpul furtunilor, acoperiți de mușchi cărunți, lăsau să se vadă pînă departe ulicioara pustie, pe care nu trecea nimeni, spre care dădea grădina străină. Acolo creșteau salcîmi galbeni, care acum se uscaseră, se chirciseră, își scuturaseră frunzele.

Evadînd din grădina posomorită într-o altă lume, ulicioara tăcută părea luminată întocmai cum sînt luminate întîmplările din vis, adică foarte puternic, pînă în cele mai mici amănunte, și în tăcere, de parcă soarele și-ar fi pus ochelari și ar fi cotrobăit prin ierburi fără să scoată un cuvînt.

La ce căsca gura, oare, Jenia ? descoperirea o atrăgea mai mult decît oamenii ce o ajutaseră s-o facă.

Așadar, acolo e o lăicioară ? Lingă porțiță, pe stradă. Pe o stradă ca aceea ! „Fericitele !“ le invidie Jenia pe necunoscute. Erau trei.

Erau negre, precum cuvîntul „schimnică“ din cîntec. Trei cefe egale, pieptănate la fel, trei pălării rotunde, stăteau aplecate, de parcă cea din margine, pe jumătate ascunsă de tufiș, ar fi dormit, sprijinindu-se de ceva, iar celelalte două ar fi dormit și ele lipite de ea. Pălăriile erau de-un negru vinețiu, strălucind cu ape în razele soarelui, ca niște insecte. Pălăriile erau acoperite cu un voal negru. În clipa aceea, necunoscutele întoarseră capul. Se vedea că ceva la capătul străzii le atrăsese atenția. Priviră o clipă într-acolo, spre capătul străzii, așa cum privești vara cînd clipa se topește în lumină, se prelinge, cînd trebuie să faci ochii mici și să ți-i aperi cu palma, priviră o clipă și apoi căzură din nou în vechea lor stare de somnolență.

Jenia porni spre casă, își aminti însă de carte, fără să-și dea seama pe loc unde o lăsase. Se întoarse s-o caute, și cînd se strecură în spatele stivei de lemn, văzu că necunoscutele s-au ridicat și se pregătesc să plece. Una cite una, intrară pe porțiță. În urma lor venea un om scund, cu un mers ciudat, șchiopătînd puțin. El purta sub braț un album uriaș sau un atlas geografic. Iată deci cu ce se ocupaseră cele trei necunoscute, privind una peste umărul celeilalte ! Iar ea crezuse că dormeau. Vecinele străbătură grădina și dispărură după atenansă. Soarele asfințea. Trăgînd cartea, Jenia urni un lemn. Toată stiva tresări și se mișcă, de parcă ar fi fost vie. Cîteva bucăți de lemn lunecară jos și căzură pe pămînt cu un zgomot ușor. A fost un semn, de parcă un paznic ar fi bătut toaca. Se născu seara. Se născură numeroase sunete tăcute, cețoase. Vîntul prinse a fluiera o melodie veche, ca un ecou venit din depărtare.

Curtea era goală. Prohor își terminase treaba și ieșise la poartă. Acolo se așternuse, jos-jos de tot, deasupra ierbii, zdrăngănitul trist al balalaicii de soldat. Deasupra ei se învoldura și dansa, se stingea și cădea, încremenea în aer, cădea și iar încremenea, apoi se ridica în sus fără să atingă pământul, un roi subțire și tăcut de musculițe.

Jenia se întoarse acasă. „Șchiopul, își zise ea despre necunoscutul cu albumul, e șchiop, dar e dintre boieri, umblă fără cîrjă“. Intră pe ușa din dos. În curte mirosea dulce, sățios, a mușetel. „De o bucată de vreme mama are o farmacie întregă, nenumărate sticlute albastre cu etichete galbene.“ Urcă încet scara. Balustrada de fier era rece, treptele scîrțiau drept răspuns la tirșitul picioarelor. Pe neașteptate îi trecu prin cap o idee ciudată. Sări două trepte și se opri la a treia. Îi trecu prin minte că de o bucată de vreme, nu de mult, între mama și portăriță era o asemănare abia perceptibilă. Într-un anumit fel, aproape de neobservat. Se opri. Într-un anumit fel... căzu ea pe gînduri; așa cum se spune de obicei: toți sîntem oameni... miruiți cu același mir... sau destinul nu alege... lovi cu vîrfurile pantofului o sticlută, sticluta zbură în jos, nimeri peste niște saci prăfuiți și nu se sparse. Cu alte cuvinte, într-un fel foarte comun, comun tuturor oamenilor. Dar atunci de ce nu există această asemănare și între ea, Jenia, și Axinia? Sau între Axinia și Ulișa? Lucrul i se păru cu atît mai ciudat, cu cît cu greu s-ar fi putut găsi oameni mai deosebiți ca Axinia și mama. Axinia avea ceva ce ținea de țîrîna, de grădina de zarzavaturi, ceva ce amintea de nodurile cartofului sau de protuberanțele unui dovleac, în timp ce mama... Jeniei îi veni să ridă numai la gîndul comparației.

De fapt, însă, Axinia era cea care determina această comparație obsedantă. În apropierea dintre ele, ea precumpănea. Nu țărâna avea de cîștigat, ci cucoana de pierdut. O clipă, Jenia avu o halucinație absurdă. I se păru că în mama ei pătrunsese un element de primiti-

vism țărănesc și și-o închipui spunînd „ștucă“ în loc de „știucă“, „mîncă“ în loc de „mănîncă“, imaginîndu-și pe neașteptate o clipă că ar putea veni ziua în care mama ei, în halatul cel nou de mătase, fără cordon, ar putea striga : „Du-te, fă, la ușa !“

În coridor mirosea a medicamente. Jenia intră în odaia tatălui său.

II

Mobila fu schimbată. În casă apărură semne de lux. Familia Liuvers avea caleașcă și ținea cai. Vizitiul se chema Davletșa.

Roțile de cauciuc erau pe atunci o noutate. Cînd ieșeau la plimbare, toți întorceau capul după trăsura lor, urmărind-o îndelung cu privirile, toți : oamenii, gardurile, bisericile, cocoșii.

Intrucît nimeni nu-i deschise ușa, cîteva clipe doamna Liuvers strigă din urmă vizitiului, în timp ce caleașca se depărta la pas :

— Să nu-i plimbi departe, pînă la barieră și înapoi, și ai grijă cum cobori dealul.

Soarele albicios, care îi urmărise din casa doctorului pînă aici, se prelingea de-a lungul străzii, pînă la ceafa puternică, pistruiată, cărămizie a lui Davletșa, încălzind-o și înțepînd-o.

Ajunseră pe pod. Se auzi sporovăiala bîrnelor : șireată, armonioasă, plăcută, durată odată pentru totdeauna, răpusă cu sfîntenie de rîpă și stăruindu-i etern în memorie, și în plină zi, și în vis.

Vikormiș, acesta era numele calului, urcînd dealul, căuta să se sprijine de pietrele care lunecau. Se întinse, se vedea că nu-i vine la îndemînă și, pe neașteptate, semănînd în mișcările sale cu o lăcustă tîritoare, deveni,

într-o clipă, ca și această gînganie, căreia îi e dat, din fire, să zboare și să sară frumos în eforturile sale nefirești și umilitoare. Aveai impresia că încă o sfortare, și n-are să mai poată rezista, are să-și desfacă mînios aripile sclipitoare și are să-și ia zborul. Și într-adevăr, calul se smuci, aruncă copitele din față și, într-un ritm sacadat, porni în goană peste maidane. Davletșa încercă să-l strunească, trăgînd de hățuri. Un cîine bătrîn, flocos și tîmp, lătră la ei. Colbul uliței era asemenea prafului de pușcă. Drumul cotea brusc la stînga.

Strada neagră plutind în agitație se înfunda în gardul roșu al depoului de cale ferată. Soarele o lumina dintr-o parte, de după niște tufișuri, înfășurînd în scutece o mulțime de figurine îmbrăcate în bluze de femei. Soarele le stropea cu lumina sa albă, ce se revărsa ca varul stins, subțire, dintr-o găleată răsturnată de-o cizmă, curgînd în valuri pe pămînt.

Strada plutea în agitație.

Calul mergea.

— Ia-o la dreapta ! porunci Jenia.

— Strada se înfundă, n-avem pe unde ieși, răspunse Davletșa, arătînd cu biciul spre capătul străzii.

— Atunci oprește, să privesc.

— Sînt niște chinezi de-ai noștri.

— Asta văd și eu.

Dîndu-și seama că domnișoara n-are chef de vorbă, Davletșa rosti un „prrr“ prelung, calul se smuci din tot trupul, apoi se opri ca încremenit. Davletșa șuieră subțire, ademenitor, cu întreruperi, îndemnîndu-l să-i urmeze sfatul.

Chinezii traversau în fugă drumul, ținînd în mînă niște pîini de secară, uriașe. Îmbrăcați în albastru, semănau cu niște muieri în pantaloni. Capetele descoperite se terminau în creștet cu un fel de nod, de aceea semănau cu niște batiste înodate. Unii dintre ei se opriră pentru o clipă din mers. Aveau chipul palid, pămîntiu, cu un

suris încremenit. Pielea măslinie, murdară, semăna a aramă coclită de mizerie.

Davletșa își scoase punga de tutun și se pregăti să răsucescă o țigară. Între timp, de după colț, în întâmpinarea chinezilor ieșiră câteva femei. Se vede că se duceau și ele să ia pîine. Chinezii începură să se hlizească la femei, ondulîndu-și trupul, de parcă ar fi avut mîinile răsucite la spate, și legate cu sfoară. Ondolația mișcărilor le era subliniată de faptul că, de sus de la ceafă și pînă la gleznă, erau îmbrăcați în aceeași culoare, ca niște acrobați. Tabloul nu avea nimic înspăimîntător, femeile nu o luară la fugă, ci, dimpotrivă, se opriră locului și începură să rîdă.

— Ascultă, Davletșa, ce-ți veni ?

— Calul a pornit-o. Nu mai vrea să stea, strigă Davletșa, pocnind calul din rășputeri cu hățurile.

— Mai încet, mă răstorni, de ce-l bați ?

— Așa trebuie.

De-abia după ce ajunseră în cîmp, tătarul șiret potoli calul : o smulsese pe domnișoara din fața priveliștii rușinoase ; strînse hățurile în mîna dreaptă și băgă în buzunar punga cu tutun.

Reveniră acasă pe alt drum. Doamna Liuvers îi văzuse probabil de la fereastra casei doctorului. Ea apărură în fața ușii taman în clipa în care, podul sfîrșise de depănat istoria vieții sale, pentru a o reîncepe de la capăt cu căruța sacagiului.

III

Jenia se împrietenise în timpul examenelor cu Defendova, o fetiță care adusese la școală o orenguță de scoruș ruptă pe drum. Evghenia Liuvers fusese așezată în prima bancă liberă. Cele două fetițe făcură cunoștință, citind „în pereche“ următorul dialog :

— *Est-ce Pierre qui a volé la pomme ?*

— *Oui. C'est Pierre qui a volé... etc.*

Faptul că Jenia și-a continuat studiile acasă nu a pus capăt prieteniei dintre cele două fete. Ele continuau să se întâlnească. Datorită concepțiilor mamei, aceste întâlniri erau unilaterale. Liza avea dreptul să vină la Jenia ; Jeniei, deocamdată, i se interzisese să viziteze familia Defendov.

Deși întâlnirile lor erau sporadice, Jenia se atașase repede de prietena sa. Se îndrăgostise de Liza ; cu alte cuvinte, față de aceasta juca rol de personaj la diateză pasivă, sau de manometru vigilant. Înflăcărat și înfrigurat. Orice referire a Lizei la colegile de clasă, necunoscute Jeniei, trezeau în sufletul ei un sentiment de pustietate și amărăciune. Simțea cum i se strângea inima. Erau primele accese de gelozie. Se convinsese numai prin forța autosugestiei, fără a avea nici un fel de argumente, că Liza o trage pe sfoară, că numai în aparență este sinceră, iar în sufletul ei își bate joc de tot ceea ce este și ea, și familia ei, de tot ce se numește Liuvvers, rîzînd de ei și în clasă, și acasă. Jenia considera totuși aceasta ca un lucru firesc, ca ceva ce ținea de însăși natura afecțiunii. Sentimentul ei fusese întîmplător în alegerea ființei de care se atașase, determinat doar de necesitatea tiranică a instinctului, care nu cunoaște demnitate, și atîta timp cît afecțiunea este la începutul său nu știe altceva decît să sufere și să se sacrifice de dragul fetei.

Nici Jenia, nici Liza nu se influențau întru nimic una pe cealaltă, fiecare rămînînd ea însăși, se întâlneau și se despărțeau, una purtînd în suflet un sentiment puternic, cealaltă nici un fel de sentiment.

Tatăl băieților Ahmedianov era negustor, avea o fierărie. În anul care despărțise nașterea lui Nuretdin de cea a lui Smaghil se îmbogățise pe neașteptate. De atunci,

Smaghil s-a numit Samoil, și părintele a hotărît să dea odraslelor sale o educație în spirit rusesc. Nu i-a scăpat nici una din trăsăturile caracteristice vieții libere boierești, și în timpul celor zece ani cît căutase să aplice toate articolele din regulamentul acestei educații, sărise nu o dată peste cal. Copiii au ieșit foarte reușiți, adică întru totul corespunzători modelului ales; voința energică, entuziastă a părintelui și-a lăsat amprenta în firea lor zgomotoasă și dezlănțuită, ca într-o pereche de volanți puși în mișcare și lăsați apoi în voia inerției. În clasa a patra, frații Ahmedianov erau cei mai tipici elevi de clasa a patra, caracterizați prin fărîme de cretă, juxte, alice, bănci trîntite, înjurături deocheate și tupeu, cu obraji roșii cojiți de gîr și nasul cîrn. Serioja se împrietenise cu ei în luna august. Spre sfîrșitul lui septembrie își pierduse cu totul personalitatea, și lucrul era firesc. Ca să fii licean tipic și numai după asta eventual și altceva, trebuia să fii laolaltă cu frații Ahmedianov. Iar Serioja nu dorea pe lumea asta nimic mai mult decît să fie un licean tipic.

Liunivers nu se împotriva prieteniei fiului său. Nu observa nici o schimbare, și chiar dacă o observa, o trecea pe seama vârstei critice. Pe lîngă asta, avea capul plin de alte griji. De-o bucată de vreme începuse să bănuie că ar fi bolnav și că boala ar fi incurabilă.

IV

Nu de el îi părea rău Jeniei, deși toți în jur nu făceau decît să-și exprime regretul și să spună că știrea venise la un moment nepotrivit. De fapt, Negarat era prea sofisticat și pentru părinți, iar tot ceea ce simțeau părinții față de oamenii străini se transmiteau nedeșlășit și copiilor, așa cum ceea ce simte stăpînul se poate transmite unor animale de casă răsfățate. Ceea ce o întrista pe Jenia

era numai faptul că lucrurile nu vor mai fi ca pînă atunci, că nu vor mai rămîne decît trei belgieni și că nu se va mai rîde cu atîta poftă ca altădată.

S-a întîmplat să fie la masă în seara în care Negarat a anunțat că trebuie să plece la Dijon, fiind chemat pentru concentrare.

— Doamne, dar ce tînăr mai ești ! exclamă mama și se apucă să-l căineze în fel și chip.

El ședea cu capul plecat. Discuția lîncezea.

— Mîine o să vină cineva să lipească geamurile cu hîrtie spuse mama, și-l întrebă dacă e cazul să închidă fereastra.

El răspunse că nu e cazul, seara e caldă, iar la ei acasă ferestrele nu se lipesc nici iarna.

Curînd sosi și tatăl ; aflînd vestea, se apucă și el să-și exprime părerea de rău. Mai înainte însă de a se căina, ridică sprîncenele a mirare și întrebă :

— La Dijon ? Cum, nu sînteți belgian ?

— Belgian, dar supus francez.

Și Negarat începu să povestească istoria mutării bătrînilor săi atît de amuzant, de parcă n-ar fi fost fiul lor, și cu atîta căldură, de parcă ar fi citit dintr-o carte despre oameni străini.

— Iertați-mă, am să vă întrerup, interveni mama, Jenia dragă, închide totuși fereastra. Vika, mîine va veni cineva să lipească geamurile. Poftim, continuați ! Dar să știți că unchiul ăsta de care vorbiți este un ticălos ! Cum așa, *literalmente*, sub prestare de jurămint ?

— Da.

Și se porni să povestească din nou. Cînd ajunse la esența problemei, adică la hîrtia primită în ajun din partea comisariatului, își dădu seama că fetița nu înțelege nimic, deși se străduiește să priceapă. Se întoarse atunci spre ea și începu să-i explice, fără a lăsa să se vadă cîtuși de puțin scopul pe care-l urmărește, ca să n-o jig-

nească. Îi explică ce înseamnă serviciul militar. „Da, da. Înțeleg. Da, înțeleg, înțeleg“, repeta mașinal și cu recunoștință fetița.

— Dar pentru ce trebuie să plecați atât de departe? De ce nu rămâneți soldat aici? Să învățați aici laolaltă cu ceilalți? se corectă ea, imaginându-și viu câmpul acoperit cu iarbă, a cărui priveliște se deschidea de pe dealul mînăstirii.

„Da, da. Înțeleg. Da, da“, repeta din nou fetița, iar soții Liuvers, care ședeau fără nici o treabă și socoteau că belgianul bagă copilului amănunte inutile în cap, introduceau replici simpliste, cu o voce pe jumătate adormită. Și atunci sosi clipa în care Jeniei i se făcu milă de toți cei care cîndva, demult, sau încă foarte recent, fuseseră, ca și Negarat, în ținuturi foarte îndepărtate, iar apoi, luîndu-și rămas bun de la ele, porniseră, pe neașteptate, pe drumul care ducea aici, la Ekaterinburg, pentru a deveni soldați în acest oraș străin lor.

Omul acesta i-a explicat totul fetiței atât de bine! Nimeni nu-i explicase vreodată atât de bine. Tabloul de corturi albe își pierduse umbra de neomenie, iar campaniile strălucirea, pentru a se transforma într-o adunare de indivizi izolați, în haine de ostași, care-i treziră mila din clipa în care, prinzînd un nou sens, se însuflețiră, se înnobilară, deveniră apropiați și totodată despersonalizați.

Oamenii mari își luau rămas bun.

— O parte din cărți le las la Țvetkov. E prietenul de care v-am povestit atîtea. Vă rog, madame, să vă folosiți de ele și în continuare. Fiul dumneavoastră știe unde locuiesc, vine în vizită la familia proprietarului: în camera mea va sta acum Țvetkov. Am să-l previn.

— Să treacă pe la noi. Ziceți că-l cheamă Țvetkov.

— Intocmai.

— Să treacă pe la noi. Mi-ar face plăcere să-l cunosc. În tinerețe am cunoscut oameni ca aceștia, și doamna Liuvers aruncă o privire spre soțul ei, care se opriase în

fața lui Negarat, așteptînd cu un aer distrat momentul oportun pentru a se înțelege definitiv cu belgianul asupra întîlnirii de a doua zi. Să vină neapărat ! Numai nu acum. Îl invit eu, A, da, luați cartea ! E a dumnevoastră. N-am terminat-o, tot timpul cît am citit-o, am plîns. Doctorul m-a sfătuit s-o las ; îmi recomandă liniște.

Și aruncă din nou o privire spre soțul ei, care stătea cu capul plecat într-o poză încordată din cauza gulerului scorțos, preocupat de cizmele din picioare și mai ales de lustrul lor.

— Așa ! Ei, asta e. Să nu vă uitați bastonul. Sper să ne mai vedem, nu ?

— O desigur, mai e timp pînă vineri. Azi ce zi e ? rosti musafirul speriat, așa cum se sperie totdeauna în asemenea ocazii cei ce pleacă.

— Miercuri. Vika, e miercuri ?... Vika, e miercuri ?

— Miercuri. *Ecoutez*, spuse în sfîrșit tatăl, căruia îi venise rîndul să vorbească, *à demain*.

Și-l conduse pînă la scară.

V

Mergeau, discutau ; din cînd în cînd, Jenia trebuia să facă doi-trei pași în fugă, ca să nu rămînă în urma lui Serioja, ca să țină pasul cu el. Mergeau foarte repede, și Jenia își simțea paltonul foindu-se pe ea, pentru că se ajuta la mers cu mîinile, iar mîinile le ținea în buzunare.

Era frig, pojghița subțire de gheață trosnea și crăpa sub apăsarea galoșilor. Se duceau să cumpere un cadou pentru cel care pleca. Era rugămîntea mamei. Discutau.

— Și zici că-l duceau la gară ?

— Da.

— De ce ședea pe paie ?

— Adică cum ?

— De ce ședea în căruță ? Tot ! Cu picioare cu tot. Nimeni nu șade așa...

— Ți-am mai spus-o. Pentru că era criminal de drept comun.

— Îl duceau la ocnă ?

— Nu. La Perm. Aici la noi în oraș nu există o direcție a închisorilor. Fii atentă pe unde calci.

Drumul trecea prin fața unui atelier de lăcătușerie și arāmuri. Toată vara ușile stătuseră vraște, și Jenia se obișnuise să vadă intersecția străzilor pulsînd de viață, de voie bună, alimentate din gura larg deschisă, înfierbîntată, a atelierului. În tot timpul lui iulie, august și septembrie aici staționau căruțe, îngreunînd circulația; se-nghesuiau țaranii, în majoritatea lor tătari; zăceau vraște găleți, bucăți de jgheaburi stricate și ruginite; aici, mai mult decît oriunde în altă parte, soarele la asfințit era cumplit, opac, coborînd în praf la orele cînd, în ogrăzile vecine, puii erau duși la tăiere; soarele transforma mulțimea în șatră, iar pe tătari îi vopsea în țigani.

Aceleași găleți și bucăți de fier zăceau împrăștiate și acum, acoperite de un ușor strat de promoroacă. Din cauza frigului, ușa atelierului era închisă, de parcă ar fi fost sărbătoare; intersecția era pustie; prin răsuflătorea rotundă năvălea șuierînd și trăsînd mirosul cunoscut de gaz stătut, amintind de mină, pentru a i se depune pe cerul gurii, cu gust de limonadă ieftină.

— Dar la Perm există o direcție a închisorilor ?

— Da, există o direcție a închisorilor. S-o luăm pe-aici, e mai aproape. La Perm există, pentru că e capitală de gubernie. Pe cînd Ekaterinburgul e capitală de județ. E un oraș mic.

Drumul pavat cu cărămidă roșie și tivit cu tufișuri trecea prin fața vilelor. Soarele neputincios, tulbure, își lăsase amprente pe el. Serioja încerca să pășească apăsător.

— Dacă gîdili dracila primăvara, cînd înflorește, cu un ac de gămălie, ea începe să-și fluture iute toate petalele, de parcă ar fi vie.

— Știu.

— Tu te gîdili ?

— Da.

— Înseamnă că ești nervoasă. Frații Ahmedianov spun că dacă cineva se gîdilă...

Continuau să meargă ; Jenia în fugă, Serioja cu pași nefirești ; paltonul Jeniei se răsucea mereu. Îl observaseră pe Dikih de departe, el ieșise din aceeași prăvălie spre care se îndreptau și ei și pînă la care le mai rămăsese de mers cîteva sute de metri. Dikih nu era singur, în urma lui ieșise un om nu prea înalt, care căuta să ascundă faptul că era puțin șchiop. Jenia avea impresia că-l mai văzuse cîndva. Trecură unii pe lingă alții fără să se salute. Ceilalți doi trecură strada și o cotiră. Dikih nu-i observase pe copii, pășea solemn în galoșii săi mari și ridica întruna brațele în sus cu degetele rășchirate. Se vedea că nu era de acord și căuta să o dovedească cu toate cele zece degete interlocutorului său... (unde-l mai văzuse ea oare ? Demult. Dar unde ? probabil la Perm, în copilărie).

— Stai o clipă ! Serioja se opri. I se întîmplase un necaz. Se lăsă într-un genunchi. Așteaptă un pic !

— Te-ai agățat ?

— Da. Idioții naibii, nu pot să bată un cui cum trebuie.

— Ei, ce faci ?

— Așteaptă, n-am găsit locul. Știi că-l cunosc pe șchiopul ăla. A, uite, slavă Domnului.

— S-a rupt ?

— Nu, slavă Domnului. În căptușeală este o gaură, dar e veche. Nu e vina mea. Hai să mergem. Stai o clipă să mă șterg pe genunchi. E-n regulă, putem pleca. Îl cunosc. Locuiește în curtea lui Ahmedianov. E prietenul lui

Negarat. Ții minte, ți-am povestit, adună oamenii la el, toată noaptea beau, stau cu luminile aprinse. Ți amintești ? Ți amintești cînd am înnoptat la ei ? Cînd a fost ziua de naștere a lui Samoil. E din ăia. Ții minte ?

Ținea minte. Își dădea seama că greșise, că în acest caz șchiopul nu putuse fi zărit la Perm, că fusese numai o părere. Totuși continua să aibă această impresie. Și în această stare de spirit, tăcută, re trăind în amintire tot ceea ce ținea de Perm, urmîndu-și aproape mecanic frațele, agățîndu-se de ceva, ocolind altceva, privind în jur, se trezi într-un semiîntuneric de tejghele, cutii ușoare, rafturi, saluturi precipitate, oferte de serviciu și auzi glasul lui Șerioja.

Librarul, care vindea și tot felul de tutunuri, nu avea cartea pe care o căutau, dar îi consolă, încredințîndu-i că volumul lui Turgheniev îi fusese promis, expediat din Moscova și se află pe drum ; de altfel, cu o clipă în urmă, vorbise despre acest lucru cu domnul Țvetkov, profesorul lor. Copiii riseră de eroarea și agerimea lui și, luîndu-și rămas bun, plecară.

Cînd ieșiră din prăvălie, Jenia îl întrebă pe Șerioja :

— Ascultă, uit mereu să te-ntreb. Spune-mi, cunoști tu strada care se vede de la noi de pe stiva de lemne ?

— Nu, niciodată n-am fost acolo.

— Nu-i adevărat, te-am văzut chiar eu.

— Pe stiva de lemne ? Tu...

— Nu pe stiva de lemne, ci pe strada aceea, dincolo de grădina lui Cerep Savvici.

— A, de asta era vorba. Ai dreptate, cînd treci prin dreptul grădinii, se vede stiva. Dincolo de grădină, în fund. Sînt niște șoproane și o stivă de lemne acolo. Așadar, aceea-i curtea noastră ? Curtea aceea-i a noastră ? Grozav ! De cîte ori am trecut pe acolo, mi-am zis ce colosal ar fi să mă cocoț pe stiva de lemne, iar de pe stivă în pod ; am văzut că e și o scară. Așadar, acolo-i curtea noastră ?

— Serioja, ai să-mi arăți drumul într-acolo ?

— Asta-i bună, iar o iei de la cap. Doar este curtea noastră, ce să-ți arăt ?... Singură...

— Serioja, nu mă-nțelegi. Eu vorbesc de stradă, iar tu de curte. Arată-mi cum să ajung acolo. Ai să-mi arăți, Serioja ?

— Nu pricep ce vrei. Păi și azi am trecut pe acolo... Și uite, acum, o să trecem din nou.

— Ce spui ?

— Ce auzi. Uite-l pe arămar... În colț.

— Deci, strada aceea prăfuită...

— Aceea de care întrebi. Iar grădina lui Cerep Savvici, pe dreapta. Ia-o mai repede la picior, să nu întârziem la masă. Astăzi avem raci.

Părăsiră subiectul. Frații Ahmedianov i-au făgăduit să-l învețe să spoiască samovarul. Cît privește întrebarea Jeniei, cu se se spoiește, apoi e vorba de un minereu special, un fel de cositor, numai că lipsit de strălucire. Cu el se spoiesc obiectele de tinichea, și mai e folosit la ars oale, iar frații Ahmedianov se pricep să facă toate astea.

Au trecut în fugă strada ca să nu trebuiască să aștepte un șir de care, și așa au uitat : Jenia de dorința de a vedea strada, Serioja de făgăduiala de a i-o arăta. Trecind prin fața ușii atelierului, simțiră mirosul cald, fumul îmbălsit, același cu cel pe care-l emanau sfeșnicele și clanța de alamă, când le curăți. Jenia își aminti într-o clipă unde-l văzuse pe șchiop — cu cele trei necunoscute —, oare ce făcuseră ele atunci ? și înțelese pe loc că Țvetkov de care-i vorbise librarul era chiar șchiopul.

VI

Negarat pleca seara. Tatăl se duse să-l conducă. Se-n-toarse de la gară noaptea târziu, și apariția lui trezi în

căsuța portarului o zarvă care nu se potoli curînd. Oamenii ieșiră cu făclii ; în beznă răsunară strigăte ; ploua cu găleata ; niște giște, scăpate nu se știe de unde, făceau un zgomot nemaipomenit.

Posomorită și dîrdîind, se vestea dimineța aceea. Strada cenușie, umedă, sărea de parcă ar fi fost de cauciuc, ploaia măruntă antipatică, se bălăbănea și stropsea cu noroi ; căruțele săltau, oamenii, trecînd strada, clefăiau cu galoșii prin noroi.

Jenia se întorcea acasă. Ecourile zarvei nocturne se mai făcuseră simțite și dimineța. Nu căpătase trăsura și o pornise pe jos, sub pretext că mergea să cumpere sămînță de cînepă. De fapt se ducea să-și vadă prietena. La jumătatea drumului se convinsese însă că nu știe să ajungă singură din centru pînă la casa Defendovilor și se întoarse înapoi. Își mai aminti că e dimineată, și Liza e la școală. Era udă learcă și tremura de frig. Vremea părea să se îndrepte, dar cerul nu se înseninase încă. O strălucire rece, albă, plutea deasupra străzii, așternîndu-se ca o frunză lipicioasă pe dalele umede. Norii tulburi se grăbeau să părăsească orașul, îngrămădindu-se unii peste alții, învîrtejindu-se, cuprinși de panică, la capătul celălalt al pieții, dincolo de felinarul cu trei brațe.

Cel ce se muta trebuie să fi fost un om dezordonat sau lipsit de principii. Obiectele din modesta lui odaie de lucru nu fuseseră încărcate ca lumea, ci așezate grămadă, așa cum stătuseră în încăpere ; roțițele fotoliilor, ieșind pe sub masa albă, se mișcau, lunecau ca pe parchet la fiecare scuturătură a camionului tras de cai. Husele erau albe ca zăpada, deși complet ude de ploaie. Albul lor era atît de violent, încît privindu-l aveai impresia că sînt de aceeași culoare, ca și caldarîmul spălat de ploaie, și apa zgribulită, pitulată pe sub garduri, și păsările ce veneau stoluri-stoluri dinspre grajduri, și copacii ce păreau să le urmeze în zbor, și zdrențele de plumb ale

norilor, și chiar ficusul din ghiveci, care se balansa, salu-
tînd stîngaci din căruță tot ce întîlnea în calea sa.

Carul avea un aer ciudat. Fără să vrea atrăgea aten-
ția. Alături, mergea vizitiul, carul se lăsase pe rînă, ina-
intă la pas, agățîndu-se de stîlpii de la marginea drumului.
Iar deasupra zburătăcea ca o frîntură concănitoare, un
cuvînt umed, de plumb : orașul, trezind în capul fetei
numeroase reprezentări fugare, cum fugară era și stră-
lucirea rece de octombrie ce plutea deasupra străzii, pen-
tru a se cufunda în băltoace.

„Are să se îmbolnăvească din clipa în care-și va așeza
lucrurile“, se gîndi fetița la proprietarul necunoscut. Și
își imaginează un om, un om în genere, cu mers legănat,
destrămat în pași, așezîndu-și calabalicul prin unghere.
Își imaginează mișcările și gesturile lui, și-l imaginează cum ia
o cîrpă și, șontic-șontic în jurul ghiveciului, se aplecă
să șteargă frunzele de ficus, pălite de promoroacă. Apoi
face un guturai, are friguri, febră. Se îmbolnăvește ne-
apărat. Jenia îșiCHIPUI și acest lucru în toată realitatea.
Ca în viață. Săltînd cu zgomot, carul porni la deal, spre
Iset. Jenia o luă la stînga.

Probabil că cineva călca cu pași grei în spatele ușii.
Din cauza asta ceaiul urca și cobora în paharul așezat
pe măsuta de lingă pat. Urca și cobora felioara de lămîie
din ceai. Se clătinau gheretele de răcoritoare, cu firma
înfățișînd un turc care șade și fumează din trabuc, pe
care un turc... fumează... un trabuc... fumează... un trabuc.

Probabil că cineva călca cu pași grei. Bolnava ațipi
din nou.

Jenia se îmbolnăvise a doua zi după plecarea lui Ne-
garat ; în aceeași zi în care, întorcîndu-se de la plimbare,
află că Axinia născuse noaptea un băiat ; în aceeași zi în
care văzuse carul cu mobilă și hotărîse că proprietarul ei
se va îmbolnăvi de reumatism. Făcuse două săptămîni

febră mare, cu trupul nădușit, stropit de punctulețe de piper roșu care îi ardea pielea, făcînd să i se lipească pleoapele și colțurile gurii. Transpirația o chinuia, avea senzația că s-a umflat îngrozitor, că este toată numai înțepături. De parcă o viespe i-ar fi vărsat în trup o flacăară care o umflase. De parcă acul viespii, subțirel ca un fir de păr cărunț, i-ar fi rămas înfipt în trup și simțea continuu dorința să și-l smulgă ba dintr-un loc, ba din altul, ba din obrazul vînat, ba din umărul umflat, ce gemea sub cămașă, ba de altundeva.

Acum Jenia era în convalescență. Simțea o slăbiciune în tot trupul. Senzația de slăbiciune creștea, sporea, te făcea să-ți simți capul învîrtejindu-se și greața apăsîndu-te.

Pornind de la cine știe ce episod desenat pe cuvertură, senzația de slăbiciune așeza de pildă straturi peste straturi de vid, care creșteau pînă la proporții uriașe, neînchipuite, încît ai fi zis că amurgul dorea să ia forma suprafeței ce stă la temelia acestei demențe a spațiului. Sau desprinzîndu-se de desenul de pe tapet, desfășura agale în fața fetei, șir lingă șir, benzi, spații largi care se înlocuiau ușor unele pe altele și sfîrșeau, ca toate senzațiile de acest fel, prin a te slei de puteri. Sau o chinuia pe bolnavă cu străfunduri care coborau fără de sfîrșit, dezvelindu-și de la bun început, de la prima scîndurică a parchetului, adîncurile nemăsurate, coborînd patul la fund, încet-încet, și odată cu patul și pe fetiță. Capul ei devenea aidoma unei bucățele de zahăr aruncat în prăpastia unui haos cumplit, pustiu, lipsit de orice gust, în care se dilua pentru a se contopi cu el.

De vină era hipersensibilitatea urechilor.

Probabil că cineva călca cu pași grei. Felia de lămîie cobora și urca. Urca și cobora soarele pe tapet.

În sfîrșit, Jenia se trezi. În odaie intră mama, o felicită că s-a însănătoșit, ceea ce produse asupra fetei impresia că mama ar citi gîndurile altora. Cînd se trezise

mai auzise asemenea felicitări. O felicitaseră pentru același lucru propriile ei mâini și picioare, coatele și genunchii. Și ea, întinzându-se, primea cu plăcere aceste felicitări. Se și trezise datorită acestor felicitări. Și uite că și mama o felicita. Ciudată coincidență.

Cei ai casei intrau și ieșeau, se așezau pe scaun, apoi plecau. Jenia puneă întrebări și primea răspunsuri. Unele lucruri se schimbaseră în timpul cât fusese bolnavă, altele rămăseseră neschimbate. De primele nu se atingea, pe celelalte nu le lăsa în pace. Probabil că nu se schimbăse mama. Nu se schimbăse cituși de puțin tata. Se schimbaseră : ea însăși, Serioja, felul cum cădea lumina în odaie, tăcerea încăperilor de alături și încă ceva, încă multe lucruri. Ninsese oare ? Nu. Din când în când fulguise, apoi zăpada se topise, fuseseră înghețuri, încît nu puteai pricepe de e pămîntul gol sau nu, de fusese zăpadă sau nu. Nici nu băga de seamă cui anume adresa întrebări. Răspunsurile năvăleau pe întrecute.

Cei sănătoși veneau și plecau. Veni și Liza. La început n-au vrut s-o lase. Apoi și-au adus aminte că pojarul e o boală care nu se repetă și i-au dat voie să intre. A venit și Dikih. Jenia abia reușea să înregistreze cine anume și ce-i spunea.

După ce toți plecară de la masă, rămînînd singură cu Ulișa, Jenia își aminti cît s-a rîs atunci la bucătărie de întrebarea ei prostească. Acum se ferea să mai pună asemenea întrebări. Puse una inteligentă, serioasă, pe un ton de om mare : e cumva din nou gravidă Axinia ? Ulișa lovi cu lingurița pereții paharului pe care-l luă de pe mescioară și, întorcînd capul, rosti :

— Draga mea !... Las-o să se mai odihnească, doar n-are să fie tot timpul...

Apoi o zbughi din odaie ; ușa rămăsese întredeschisă și bucătăria răsuna de risete, ai fi zis că s-a răsturnat raftul cu cratițe. După hohotele de rîs, se auziră țipete, tînguieli, țipa slujnica, țipa Halim, se iscă un vîrtej, totul

striga, dănțuia, se învîrtea în viteză, de parcă cei de acolo s-ar fi apucat, după ceartă, să se bată; în cele din urmă cineva se apropie și închise ușa ce rămăsese întredeschisă.

Întrebarea nu trebuia pusă. Fusese o prostie.

VII

Ce să fie? Oare se topește iar zăpada? Înseamnă că și astăzi vor merge cu trăsura, că nici astăzi nu se vor inhăma caii la sanie. Jenia petrecea ore întregi la fereastră, pînă îi înghețau nasul și mîinile. Cu cîteva clipe înainte plecase Dikih. Astăzi rămăsese nemulțumit de ea. Dar cum să înveți, cînd în curte cîntă cocoșii, cerul e numai vuiet, iar cînd se oprește dangătul clopotelor, reîncep cocoșii. Norii pleșuvi și murdari seamănă cu o pătură roasă. Ziua își băga botul pe fereastră ca vițelul în staul în așteptarea laptelui. Asta să nu fie primăvară? De la prînz însă un frig vinețiu cuprinde ca un cerc vîzduhul, cerul se strînge și se revarsă și ai impresia că auzi respirația șuierîndă a norilor. Orele în zbor, gonind spre amurgul iernatic, spre miazănoapte, smulg ultimele frunze de pe copaci, tund gazonul, înțepă prin crăpături, spintecă pieptul. În spatele caselor, gurile de tun ale străfundurilor nordice se cască negre îndreptîndu-și bătaia spre curtea lor, încărcate de noiembrie cel uriaș.

Și totuși nu-i decît octombrie.

Și totuși nu-i decît octombrie. Iarnă ca aceasta nu s-a mai pomenit. Se zice că semănăturile de toamnă sînt compromise și toată lumea se teme de foamete. Ai zice că cineva a ridicat o baghetă fermecată și a tras linii peste burlane, peste acoperișuri, peste porumbare. A tras și a precizat: aici fum, aici zăpadă, dincoace promoroacă. De fapt, nici unele nu coborîseră încă pe pămînt. Amur-

gul pustiu, îmbătrinit, la duce dorul. Amurgul își încordează privirea, pământul se simte împovărat de felinarele și luminile din casă aprinse devreme, așa cum capul se simte apăsător de ochii ațintiți, îndurerați, în așteptări îndelungate. E o așteptare încordată : în bucătăria s-au depozitat lemne, de două săptămîni norii sînt dolidora de zăpadă, văzduhul geme de întuneric. Cînd va rosti oare magul care a înconjurat tot ce vezi cu cercurile lui de vrăjitor, cînd va rosti el cuvîntul fatidic și va chema iarna, a cărei suflare o și simțim lîngă ușa ?

Doamne, nimeni n-a rupt foile din calendar ? E adevărat că nimeni nu se ocupă de calendarul din odaia de studiu. De obicei se rupeau foile din calendarul care atîrna în odaia copiilor. Totuși ! 29 august ! Mișto ! ar fi zis Serioja. Dată scrisă cu roșu. Sărbătoare. Tăierea capului lui Ioan Botezătorul. Calendarul se scotea ușor din cui. Neavînd ce face, Jenia începu să rupă foile. Repeta mișcarea din plictiseală, curînd încetă să mai înțeleagă ce face și din cînd în cînd repeta doar în sine : „Treizeci, mîine-i treizeci și unu...”

— De două zile nu mai iese din casă.

Cuvintele răsunară în coridor și o treziră din gîndurile ei ; își dădu seama cît de departe ajunsese rupînd foile. Trecuse de Intrarea în biserică. Mama îi atinse ușor mîna.

— Jenia, spune-mi, te rog...

Restul dispăru, ca și cînd nu ar fi fost rostit. Ca în transă, Jenia o întrerupse pe maică-sa, rugînd-o să spună : „Tăierea capului lui Ioan Botezătorul”. Mama repetă uimită. Dar nu spuse „Botezătorul”, cum rostea Axinia.

În clipa următoare, Jenia se miră de ea însăși. Ce o fi fost asta ? Cine s-o fi îndemnat-o ? De unde o fi aflat ? Ea, Jenia, întrebare ? Oare putea ea să-și închipuie că maică-sa... ? Ca în basme, de neînchipuit ! Cine și-ar fi putut imagina ?

Mama stătea locului, nu-i venea să-și creadă urechilor. O privea cu ochii larg deschiși. Jenia o uluise. Întrebarea semăna a bătaie de joc, dar în ochii fetei stăruiau lacrimi.

Presimțirile vagi se adevărau. În timpul plimbării simți limpede cum se îndulcește aerul, norii se înmoaie și sunetul potcoavelor pe caldarâm se înmoaie și el. Nu se aprinseseră încă luminile, dar în văzduh și începură să plutească, să se involbureze, să rătăcească fulgi ușori, cenușii și uscați. Nici nu apucaseră să ajungă în dreptul podului, că fulgii dispărură și se lăsă o ninsoare deasă ca o perdea. Davletșa coborî de pe capră, coviltirul de piele fu ridicat. Jeniei îi venea să facă mii de nebunii, așa cum nebunii făcea vremea. Își dădură seama că Davletșa o luase înapoi spre casă, pentru că auziseră din nou răsunînd podul sub copitele cailor. Străzile erau de nerecunoscut. Străzile dispăruseră cu desăvîrșire. Noaptea se lăsase brusc, și orașul, înnebunind, porni să miște din mii de buze groase, albe. Serioja își scoase capul afară de sub coviltir și, rezemîndu-se într-un genunchi, porunci vizitiului să-i ducă spre școala de meserii. Jenia înmărmuri de entuziasm; în felul în care răsunară în aer cuvintele lui Serioja simțea că aflase toate tainele și tot farmecul iernii. Drept răspuns, Davletșa spuse că trebuie să se întoarcă acasă ca să cruțe calul, pentru că stăpînii vor să meargă la teatru. Deci calul trebuia înhămat la sanie. Jenia își zice că părinții vor pleca, iar ei doi vor rămîne singuri. Își zise că va sta pînă noaptea tîrziu la lumina lămpii cu volumul acela din *Basmele motanului*, care nu era pentru copii. Trebuia să-l ia din dormitorul mamei și să facă rost de niște ciocolată. Va citi ronțaind ciocolată și ascultînd cum șuieră viscolul în stradă.

Viscoalea nu glumă. Cerul se scutura, din el se rostogoleau nenumărate împărății și ținuturi albe, enigmatice

și înspăimântătoare. Era limpede că aceste ținuturi care se rostogoleau, nu se știe de unde, nu auziseră niciodată de viață, de pământ, și oarbele forțe venind din miază-noapte inundau pământul fără să vadă și fără să știe.

Fermecătoare și cumplite, admirabile și demonice erau aceste împărății. Jenia simțea cum i se taie răsuflarea, privindu-le. Aerul se clătina, încerca să se prindă de ce putea, câmpiile biciuite urlau ca în chinuri, de se auzea pînă departe-depart. Totul se amestecase. Noaptea se năpustise îndîrjită, împiedicîndu-se orbită de părul cărunt, incîlcit. Totul zbura, gonea care încotro, fără drum, urlînd. Strigătele și ecourile dispăreau fără să se întîlnească, piereau purtate de vîrtejuri pe acoperișuri. Viscoale.

Bocăniră îndelung în vestibul, scuturînd zăpada de pe cojoacele albe și pufoase. Și cită apă curse de pe galoși, pe linoleumul cu pătrțele! Pe masă zăceau multe coji de ouă, serviciul de piper scos din bufet nu fusese pus la loc, se vărsase mult piper pe fața de masă, peste gălbenușurile pe jumătate mîncate, în cutia de tablă unde se aflau resturile. Părinții mîncaseră mai devreme, căci se pregăteau să meargă la teatru, dar mai stăteau în sufragerie și-i îndemnau pe copii să se dezbrace mai repede. Nimeni nu le-a făcut morală. Mama nu era hotărîtă dacă să meargă sau nu; ședea atît de tristă, atît de tristă. Privind-o, Jenia își aminti că nici ea, de fapt, nu-i foarte veselă — în sfîrșit, reușise să-și descheie copca —, ci mai curînd se simte tristă și, intrînd în sufragerie, întrebă de soarta tortului cu nucă. Tatăl aruncă o privire mamei și-i spuse că nimeni nu o silește să meargă și poate-i mai bine să rămînă acasă.

— Nu, de ce, să mergem, spuse mama, trebuie să mă distrez. Doctorul mi-a dat voie.

— Hotărăște-te.

— Dar unde-i tortul? se amestecă din nou Jenia, și auzi drept răspuns că tortul n-a fugit, că pînă la tort

mai este și altă mîncare, că-nimeni nu începe masa cu tort și că tortul e în bufet ; s-ar zice că ea e un musafir venit în vizită care nu cunoaște rînduiețile casei.

Așa grăi tatăl, pentru a-i repeta apoi mamei :

— Hotărăște-te.

— M-am hotărît, mergem. Și, zîmbind trist către Jenia, mama se duse să se îmbrace.

Ciocnînd oul cu lingurița, foarte serios și atent ca să nu nimerească alături, Serioja îl preveni pe tata că vremea se schimbase, că viscolea, să țină seama de asta, pentru ca apoi să izbucnească în ris ; nasul i se dezghețase și avea purtări cam ciudate. Serioja se foi în scaun, pînă reuși să scoată din buzunarul pantalonilor de uniformă, strimți, batista, își șterse nasul, așa cum îl învățase tata, fără să-ți spargă timpanul, apucă lingurița, rumen și înviorat cum era după plimbare și, privindu-l pe tata, spuse :

— Cînd am ieșit l-am văzut pe prietenul lui Negarat. Il cunoști ?

— Pe Evans ? rosti tata distrat.

— Noi nu-l cunoaștem pe acest om, se băgă în vorbă, nervoasă, Jenia.

— Vika ! se auzi din dormitor.

Tatăl se sculă și se duse într-acolo. În ușă, Jenia se ciocni cu Uliașa, care ducea în odaia ei lampa aprinsă. Curînd răsună alături o ușă trîntită. Serioja intrase la el în odaie... Serioja fusese astăzi admirabil. Jeniei îi plăcea cînd prietenul fraților Ahmedianov devenea iarăși un băiețel, cînd se putea spune despre el că poartă un costumăș de licean.

Cîteva uși trîntite. Cineva îmbrăca cu zgomot șoșonii. În sfîrșit, stăpîinii plecară.

În scrisoare se spunea că „nici acum, nici altădată nu uitase de ei și deci să-i ceară tot ce le e de trebuință“. Iar cînd surioara scumpă începu să împartă la rude salutări și îmbrățișări, zicîndu-i fiecareia pe nume, Uliașa,

care de astă dată figura cu numele de Uliana, mulțumi domnișoarei, făcu lampa mai mică și plecă luînd cu ea scrisoarea, sticlul cu cerneală și o bucată de hirtie unsuroasă.

Jenia se apucă din nou de problemă. Uitase să închidă perioada între paranteze. Continua împărțirea, scriind perioadă după perioadă. Exercițiul părea să nu aibă sfîrșit. „Dar dacă pojarul revine?” trecu ca un fulger prin capul Jeniei. Dikih vorbise astăzi ceva despre infinit. Nu mai înțelegea ce anume făcea. Simțea că în timpul zilei se petrecuse ceva, ar fi vrut să doarmă sau să plîngă, dar nu putea să-și dea seama ce anume se petrecuse și cînd anume, nu putea pentru că nu avea puterea să se concentreze. Zgomotul de afară scădea. Viscoul se potolea. Fracțiunile zecimale erau ceva cu totul nou pentru Jenia. Spațiul liber la marginea colii nu mai era suficient. Se hotări s-o ia de la început, să scrie mai mărunt și să controleze fiecare operație. Afară se așternuse liniștea. Îi era frică să nu uite cifra ținută în minte, să nu încurce socoteala. „Fereastra n-o să fugă din locul ei — își zise ea, continuînd să toarne alți 3 și 7 în butoiul fără fund al calculului — iar de auzit am să-i aud la timp, în jur e liniște, n-au să poată urca repede sus. Mama e gravidă. Dar problema e alta: 3 773 se repetă. Să copiez pur și simplu sau să totalizez?” Își aminti brusc că Dikih îi spusese astăzi că nu trebuie să calculeze, ci pur și simplu să le treacă pe caiet. Se ridică și se duse la fereastră.

Afară se înseninase. Din noaptea neagră veneau, pluiti, fulgi rari. Ei se apropiu de felinarul de pe stradă, îl înconjurau din toate părțile și, făcînd o piruetă, dispăreau din cîmpul vizual. În locul lor apăreau alți fulgi. Strada strălucea, acoperită de un covor scînteietor de zăpadă. Drum de sănii. Alb, strălucitor și dulce ca acadelele din basme. Jenia rămase un timp la fereastră, privind fix piruetele și figurile pe care le făceau în jurul felinarelor fulgii argintii ai lui Anderson. După cîteva cli-

pe, intră în odaia mamei să ia *Basmale motanului*. N-a fost nevoie să aprindă lumina, se vedea și așa. Acoperișul magaziei revărsa în odaie sclipiri mișcătoare. În suflarea uriașului acoperiș, paturile stăteau înghețate și strălucitoare. O mătase fumurie zăcea aruncată în dezordine. Niște bluzițe minuscule răspindeau miros apăsător de subrauri și pînză apretată. Mirosea a violete, dulapul era negru-albastru, ca noaptea de afară, ca întunericul acesta uscat și cald, în care se mișcau scînteierile de gheață. Un globuleț de metal de la capul patului strălucea ca o mărgea singuratecă. Celălalt era acoperit de vreo cămașă aruncată pe el. Jenia făcu ochii mici, globulețul se desprinsese de podea și pluti spre garderobă. Jenia își aminti pentru ce venise. Cu cartea în mînă, se apropie de una din ferestrele dormitorului. Era o noapte plină de stele. La Ekaterinburg se lăsase iarna. Privind afară, se gîndi la Pușkin și-și zise că-i va cere meditatorului să-i dea o compunere despre Evgheni Oneghin.

Serioja avea chef de vorbă. O întrebă :

— Te-ai parfumat ? Dă-mi și mie.

Toată ziua fusese atît de drăguț ! Foarte rumen în obraz. Iar Jenia își zise că poate niciodată nu va exista o noapte ca aceasta. Simțea dorința să rămînă singură.

Se întoarse în odaie și începu să citească *Basmele motanului*. Citi o nuvelă, a doua, cu respirația tăiată. Era atît de cufundată în lectură, încît nici nu-l auzi pe Serioja, care se pregătea să se culce în odaia de alături. Un joc ciudat se porni pe chipul ei. Nu era conștientă de el. Ba i se lătea fața ca la pește ; lăsa buza în jos, și privirile înțepenite, ca de mort, țintuite de groază pe pagină, refuzau să se ridice, evitînd obiectul acela ascuns undeva în spatele dulapului. Ba începea să dea din cap a aprobare către carte, așa cum aprobi o faptă sau te bucuri de întorsătura pe care o ia un lucru. Încetinea lectura cînd se descriau lacuri și se arunca uitînd de tot și de toate în bezna scenelor de noapte, purtînd în mînă o

ciosvirtă de foc de bengal pe cale de a se stinge, pentru a-i lumina întunericul. Într-un loc, omul, rătăcindu-se, striga, se oprea pentru o clipă, ascultînd dacă nu-i răspunde cineva și auzea răspunzînd ecoul. Jenia își dresese glasul, simțea că o zgîrie în gîtlej. Numele Mirra, atît de nerusesc, o scoase din încremenire. Lăsă cartea departe și căzu pe gînduri. „Așa, va să zică, arată iarna în Asia !...” Privi din nou ceasul și se înspăimîntă. Dintr-o clipă în alta, puteau să se întoarcă părinții. Era unsprezece trecute. Își desfăcu șireturile de la ghețe și-și aminti că e cazul să pună cartea la locul ei.

Jenia sări în sus. Se așeză pe marginea patului, holbînd ochii. Nu, nu putea fi un hoț. Erau mulți oameni, care tropăiau și vorbeau cu voce tare, de parcă ar fi fost în plină zi. Brusc, cineva țipă ca înjunghiat, se auzi tîrîndu-se ceva, scaunele se rostogoliră. Țipătul era al unei femei. Se stîrni o vinzoleală îngrozitoare. Uși trîntite. Cînd se închidea o ușă, în fund, departe, părea că cineva pune în gura femeii un căluș. Ușa se deschidea din nou, și casa era străpunsă de un urlet fierbinte, fulgerător. Părul se făcu măciucă în capul Jeniei. Femeia era mama. Înțelese totul. Uliașa bocea ; pentru o clipă auzi glasul tatălui, care dispăru de îndată. Cineva îl îmbrîncea pe Serioja, iar el striga : „Să nu mă închideți cu cheia“. „Sînt toți ai casei“, și așa cum era, cu picioarele goale, numai în cămașă, Jenia dădu buzna în coridor. Tata era cît p-aci s-o răstoarne. Alerga în palton și striga ceva Uliașei.

— Tată !

Îl văzu alergînd înapoi, ducînd în mînă cana de porțelan din baie.

— Tată !

— Unde e Lipa ? strigă el din fugă, cu vocea schimbată.

Stropind pe jos, dispăru în spatele ușii, iar când, peste o clipă, apăru în cămașă și fără haine, Jenia se trezi în brațele Uliasei și nu auzi cuvintele rostite în șoaptă,isperate, profunde.

— Ce-i cu mama ?

Drept răspuns, Ulișa repeta într-una același lucru :

— Nu se poate, Jenicika, nu se poate, scumpa mea. Dormi, culcă-te. Acoperă-te. Întoarce-te pe o parte. Of, Doamne !... Draga mea... nu se poate, nu se poate, repeta ea, acoperind-o ca și când ar fi fost mică și pregătindu-se să iasă.

„Nu se poate, nu se poate“, dar nu spunea ce nu se poate. Avea chipul scăldat în lacrimi și părul încălzit. La a treia ușă auzi cheia răsucindu-se în broască.

Jenia aprinse un chibrit ca să vadă dacă mai e mult pînă la ziuă. Era de-abia douăsprezece trecute. Se miră adînc. Așadar, nu dormise nici măcar o oră. Zgomotul nu înceta, acolo, în odăile părinților. Țipetele explodau, ieșeau din găoacea lor, se năpusteau afară. Apoi pentru cîteva clipe scurte se așternu o liniște uriașă, ca de veacuri. În această liniște se cufundară pași grăbiți și vorbe dese, rostite cu grijă. Soneria răsună o dată, încă o dată. Apoi porniră atîtea cuvinte, atîtea discuții, atîtea porunci, încît se părea că odăile sînt făcute scrum de glasuri, precum mesele sub mii de candelabre stinse.

Jenia adormi, adormi cu lacrimi pe față. Visă că veniseră niște musafiri. Ea îi număra și greșea mereu socoteala. De fiecare dată era unul în plus. Și de fiecare dată cînd greșea, o apuca aceeași groază ca atunci cînd înțelesese că nu-i nimeni altul decît mama.

Cum mai putea să se bucure de dimineța pură și senină ! Serioja ar fi dorit să se joace, să arunce cu bulgări de zăpadă, să organizeze adevărate bătălii cu copiii din curte. Dar... ceaiul le-a fost servit în odaia de studiu.

Li s-a spus că în sufragerie lucrează parchetarii. Dar cînd a venit tata, s-a văzut dintr-o dată că el nu știe nimic de parchetari. Și, într-adevăr, nu știa nimic de ei. El le-a spus cauza adevărată a schimbării. Mama se îmbolnăvise. Avea nevoie de liniște.

Ciorile zburau croncănind în voie, deasupra giulgiului alb al străzii. Prin fața casei trecu o sanie, împingînd din spate căluțul care, nedeprins cu noul atelaj, se încurca la fiecare pas.

— Tu ai să te duci la familia Defendov. Am și vorbit. Iar tu...

— Pentru ce ? îl întrerupse Jenia.

Serioja, care ghicise, o luă înaintea tatălui :

— Ca să nu te molipsești, îi explică el surorii sale cu un aer serios.

Interveni cineva din afară, din stradă, care nu-l lăsa să termine. Serioja se duse le fereastră ; s-ar fi zis că se auzise strigat. Tătarul care ieșise avea haine noi, era frumos și atrăgător ca un fazan. Purta o căciulă de oaie ; cojocul scînteia mai tare ca safianul. Umbla legănîndu-se ca o rață, se balansa poate și pentru că cizmele lui albe, brodate cu purpuriu, nu corespundeau cîtuși de puțin cu forma tălpii omenești. Ornamentele urmau o linie fantezistă, fără să le pese că au de a face cu un picior și nu cu cești de ceai, sau cu streășina de deasupra ușii de la intrare. Cel mai interesant era faptul că (în această clipă gemetele care se auzeau slab din dormitor se întetiră, și tatăl ieși în coridor, interzicîndu-le să-l urmeze) era faptul că urmele pe care tătarul le lăsa pe drum erau subțiri și curate. Din cauza acestor urme sculpturale, orodate, zăpada părea să semene și mai mult cu atlasul.

— Asta-i scrisoarea. O dai lui Defendov personal. Ai înțeles ? Hai, îmbracă-te. O să vă aduc de îndată hainele aici. Veți ieși pe scara de servici. Iar pe tine te așteaptă Ahmedianovii.

— Chiar mă și aștepată ? întrebă ironic băiatul.

— Da. Duceți-vă la bucătărie să vă îmbrăcați.

Vorbea absent. Îi conduse fără grabă la bucătărie, unde cineva zvirlise grămadă pe scaun cojoacele, căciulile și mănușile lor. O adiere de iarnă venea dinspre scară. „Ei, oh!” se opri în aer strigătul rece al unei sânni ce trecu în goană. Grăbindu-se cu îmbrăcatul, copiii nu ni-mereau mînecele. Hainele miroseau a cufăr și a blană somnoroasă.

— Ce te moșmondești atîta ?

— N-o pune în margine, are să cadă. Ce se aude ?

— Geme întruna ; jupîneasa își strînse șortul și se aplecă să arunce cîteva lemne în vatra care ardea. Asta nu-i treaba mea, se indignă ea, și plecă în odaie.

În găleata neagră, veche, zăceau cîteva sicile sparte și rețete îngălbenite. Ștergarele erau îmbibate de sînge viscos scorojit. Păreau niște făclii aprinse. Îți trezeau dorința să le calci în picioare, ca să stingi flacăra. În cratiță clocotea apa. În jur erau lighene albe și tot felul de vase, de forme ciudate, ca într-o farmacie.

În tindă, micul Halim spărgea gheața.

— A mai rămas ceva din timpul verii ? întrebă Serioja.

— Acuși se face una nouă.

— Dă-mi voie, n-are rost s-o spargi așa mărunt.

— Cum n-are ? Trebuie pisat... Pisat, băgat la sticle.

— Hai, ești gata ?

Jenia mai dădu o raită prin odăi. Serioja ieșise pe scară și, în așteptarea surorii sale, bătea cu un lemn toaca în balustrada de fier.

VIII

Familia Defendov se pregătea de cină. Făcîndu-și semnul crucii, bunica se lăsă în fotoliu. Lampa ardea cu o flacără tulbure, scoțînd fum. Fitulul era cînd prea mare,

cînd prea mic. Mina uscată a lui Defendov se ridica adesea spre lampă, s-o potrivească, și de cîte ori și-o retrăgea, coborînd-o fără grabă la locul ei, mina tremura mărunt, dar nu bătrînește; ai fi zis că ridica un pahar plin pînă sus de tot. Îi tremurau vîrfurile degetelor.

Vorbea cu o voce clară, de parcă și-ar fi alcătuit cuvintele nu din sunete, ci le-ar fi cules literă cu literă, reproducîndu-le pe toate, aidoma, inclusiv semnul tare.

Înconjurată de mușcate și heliotropi, lampa cu gîtul umflat pîlpîia; căldura sticlei atrăgea gîndacii; acele ceasornicului își întindeau alene brațele spre ea. Timpul curgea încet, tirîndu-se ca-n vreme de iarnă. În odaie, timpul cocea, în ogradă el îngheța și duhnea urît, lîngă fereastră alerga, umbla cu pași mărunți, se dedubla și se tripla în părțile de lumină.

Defendova puse pe masă o farfurie cu ficat fierbinte, fumegînd, prăjit cu ceapă. Defendov spunea nu știu ce, repetînd întruna cuvîntul recomand. Liza sporovăia fără încetare, dar Jenia nu auzea nimic. Încă de aseară îi venea să plîngă într-una, iar acum era pur și simplu însetată de plîns. Mai ales că purta bluza cusută după indicațiile date de mama.

Defendov înțelegea starea ei sufletească. Căuta s-o distreze. Ba vorbea cu ea cum ai vorbi cu un copil mic, ba dimpotrivă trecea în extrema cealaltă. Întrebările lui glumețe o speriau și o intimidau. Bîjbîind în întuneric, el căuta să tatoneze sufletul prietenei fiicei sale, de parcă i-ar fi întrebat inima cîți ani are. Avea intenția ca după ce va descoperi fără greș vreo trăsătură anume a Jeniei, s-o speculeze, pentru a o ajuta să uite de casă, dar aceste tatonări ale sale nu făceau decît să-i amintească o dată mai mult că se afla printre străini.

La un moment dat, Jenia nu mai putu suporta și, ridicîndu-se de la masă, murmură, timidă, ca un copil.

— Vă mulțumesc. Zău, sînt sătulă. Aș putea să mă uit la poze? Roșindu-se violent, căci văzu nedumerirea

generală, arată cu capul în direcția odăii de alături — de-acolo, din Walter Scott. Se poate ?

— Du-te, du-te, sufleteleule, morfoli bunica, ținându-o locului pe Liza cu o mișcare a sprâncenelor.

— Tare-mi pare rău de bietul copil, se adresează ea fiului său, când cele două jumătăți ale draperiei vișinii se alăturară în urma Jeniei.

Raftul se încovoiasă sub greutatea revistei *Sever* — colecția completă. Mai jos străluceau prăfuite volumele de opere complete ale lui Karamzin. Din tavan cobora o lustră trandafirie, care lăsa în întuneric o pereche de fotolii uzate, iar covorașul, complet cufundat în beznă, se ivi sub picioare ca o surpriză neașteptată.

Jenia avusese impresia că în momentul în care va intra în odaie se va așeza și va izbucni în plîns. Lacrimile îi stăteau în ochi, dar nu izbutea să-i descătușeze durerea, s-o facă să se reverse. Cum ar putea ca să se scuture de povara grea a durerii, care se așezase de aseară în sufletul ei, apăsîndu-l ca o grindă ? Lacrimile nu sînt în stare s-o sfărîme, să rupă zăgazurile. Pentru a le veni în ajutor, începuse să se gîndească la mama.

Pentru prima oară în viață, pregătîndu-se să înnopteze la niște străini, măsură toată profunzimea atașamentului său față de această ființă scumpă, cea mai scumpă dintre toate cîte există pe lume.

Pe neașteptate auzi dincolo de perdea rîsul Lizei.

— Sfredeluș ești nu altceva ! spuse bunica, tușind printre hohotele de rîs.

Jenia se miră că putuse crede că o iubește pe această fată, al cărei ris răsuna alături, atît de străin, atît de inutil pentru ea. Înăuntrul ei se rupse ceva, și lacrimile izbucniră, în clipa în care mama se încadră amintirilor — suferindă, rămasă în seria faptelor de aseară, ca înconjurată, în gară, de niște oameni veniți s-o conducă, la cheremul trenului vremii, care o purta în goană pe Jenia, undeva, spre meleaguri depărtate.

De nesuportat, cu totul de nesuportat, era privirea pătrunzătoare pe care doamna Liuers o ațintise asupra ei, ieri, în camera de studiu. I se înfipsese în minte și nu o mai putea smulge. De această privire era legat tot ceea ce simțea acum Jenia. De parcă era vorba de un obiect prețios, scump, pe care ar fi trebuit să-l ia, pe care îl uitase, îl nesocotise.

Acest sentiment te făcea să-ți pierzi capul, într-atîta amărăciunea, impasul pe care-l sădea în suflet te făceau să înnebunești, să nu mai răspunzi de tine. Jenia stătea lîngă geam și plîngea pe tăcute. Lacrimile curgeau, și ea nu le ștergea. Avea mîinile ocupate, deși nu ținea nimic în ele. Mîinile atîrnau țepene, parcă cineva puternic le îndreptase în această poziție cu îndărătnicie, dar și cu entuziasm.

Pe neașteptate, un gînd îi fulgeră prin minte. Își dădu brusc seama că semăna foarte mult cu mama. Acest sentiment se uni cu senzația puternică, precisă, că este în stare să transforme imaginația în faptă, dacă aceasta încă nu există, că poate deveni identică cu mama numai prin forța acestei stări teribil de dulci. Era un sentiment pătrunzător, ascuțit pînă la durere. Era sentimentul unei femei, care își vede chipul și farmecul dinlăuntru, din interior. Jenia nu avea conștiința acestui sentiment, pentru că îl trăia pentru prima oară. De un singur lucru nu se îndoia ; tot așa, emoționată, întorcînd spatele și fiicei sale, și guvernantei, stătuse cîndva lîngă fereastră și doamna Liuers, mușcîndu-și buzele, jucînd lornionul în palma înmănușată.

Beată de lacrimi, dar înseninată, intră în odaia de alături, unde se afla familia Defendov ; intră cu un pas nou schimbat, larg, melancolic, dezordonat. Văzînd-o, Defendov simți că reprezentarea pe care și-o făcuse despre această fetiță, în absența ei, nu se potrivește deloc cu realitatea. Și de n-ar fi fost samovarul, s-ar fi apucat s-o studieze din nou pentru a-și alcătui o nouă reprezentare.

Defendova se duse la bucătărie să aducă tava, lăsînd samovarul pe podea, și privirile tuturor rămaseră ațintite asupra aramei încinse, clocotînde, asemenea unei ființe vii. Obrăznicia samovarului încetă în clipa în care fu mutat pe masă. Jenia își reluă locul, gata să participe la conversația generală. Simțea nedeslușit că ei îi revenea misiunea de a alege tema discuției. Altfel va fi constrînsă să rămînă în singurătatea ei dinainte, căci oamenii nu-și vor da seama că mama ei este aici, alături de ea, în ea. Această miopie a oamenilor nu i-ar face decît rău și ei, dar mai ales mamei. Și parcă îmbărbătată de acest ultim argument, i se adresa Defendovei, care tocmai așezase samovarul greu pe marginea tăvii : „Vassa Vasilievna !“

— Tu ai putea naște ?

Liza nu-i răspunse pe loc.

— Stt ! mai încet, nu țipa. Bineînțeles, ca orice fată.

Liza, vorbea în șoaptă, cu glas întrerupt.

Jenia nu vedea chipul prietenei. Liza cotrobăi pe masă, dar nu găsi chibriturile.

Știa cu mult mai mult decît Jenia în această privință. Știa totul, cum știu copiii care află aceste lucruri din spusele altora. În asemenea cazuri firile îndrăgite de creator se răzvrătesc, se indignează și se sălbătesc. Ele nu pot trece această încercare fără a cunoaște o stare patologică. Inversul ar fi împotriva firii, și nebunia copilărească în această perioadă nu este decît semnul unei profunde cumințenii.

Într-o zi Lizei i s-au povestit, într-un colțișor, în șoaptă, tot felul de porcării și de grozăvii. Cele auzite n-au făcut-o să-și piardă glasul, le-a transportat în mintea ei de-a lungul străzilor pînă acasă. De-a lungul drumului nu a pierdut nimic din cele spuse, păstrînd toate rezidurile. Aflase totul. Trupul ei nu s-a aprins, inima nu s-a alarmat, sufletul n-a biciuit mintea, pentru că aceasta

a îndrăznit să afle ceva pe căi ocolite, fără să-i ceară voie, nu din gura lui, ci din afara lui.

— Știu. („Nu știi nimic“, își zise Liza în gînd.) Știu, repetă Jenia, și nu asta întreb. Te întreb dacă simți că de mai faci un pas poți naște pe neașteptate. Uite așa...

— Intră în odaie ! se răsti răgușit Liza, stăpînindu-se să nu ridă. Ai și găsit locul unde să zbieri. Dacă stai în prag ei ne aud !

Discuția se purta în odaia Lizei. Liza vorbea atît de încet, încît se auzeau picăturile de apă picînd din robinetul lavoarului. Găsise chibriturile, dar întîrzia să aprindă lumina, căci nu era în stare să dea un aer serios obrazilor săi, care aveau tendința s-o ia razna în rîs. N-ar fi vrut să-și jignească prietena. Iar naivitatea i-a cruțat-o numai pentru că nici nu bănuia că despre asemenea lucruri se poate vorbi altfel decît în expresiile acelea, care nu puteau fi rostite, aici, acasă, în fața unei prietene care nu frecventează școala. Aprinse lampa. Din fericire, găleata lavoarului era plină pînă sus și Liza s-a apucat să șteargă podeaua, ascunzîndu-și în felul acesta, în șorț, în plescăitul cîrpei, accesul de rîs, pentru ca, în sfîrșit, să izbucnească în hohote, găsind un motiv : scăpase pieptul în găleată.

Tot timpul nu făcuse decît să se gîndească la cei de-acasă și să aștepte clipa cînd vor veni s-o ia. În timpul zilei, cînd Liza pleca la școală, și acasă rămînea numai bunica, Jenia se îmbrăca, ieșea singură în stradă, se plimba, așteptînd mereu.

Viața din suburbie semăna foarte puțin cu cea din cartierul unde locuia familia Liuvvers. Marea majoritate a vremii străzile erau pustii, domnea plictiseala. Ochii nu găseau nici un prilej de desfătare. Tot ce vedea nu merita

decît să fie respins. Cărbunii zăceau răspîndiți ici-colo, lăturile negre erau aruncate direct pe stradă, unde primeau din prima clipă o pojghiță de gheață, albindu-se. La anumite ore, strada se umplea de oameni simpli. Muncitorii se împrăștiu pe străzile înzăpezite, ca niște gîndaci. Ușile ceainăriilor nu mai conteneau să se deschidă și să se închidă, și de acolo ieșea, ca dintr-o spălătorie, un abur gros. Ciudat, părea că și strada se încălzește, de parcă s-ar fi apropiat primăvara, cînd treceau în fugă cămăși transpirate, sau pîslari trași peste nădragi subțiri. Porumbeii nu se speriau de mulțime. Coborau în mijlocul străzii în căutarea mîncării. Pe zăpadă rămîneau destule urme de ovăz, de mei, chiar de baligă. Ghereta femeii care vindea piroști strălucea, unsuroasă și fierbinte. Unsoarea și căldura se topeau în gurile spălate cu votcă. Untura încingea gîtlejurile, pentru a izbucni din piepturi în respirația deasă, pe drumurile străbătute în goană. Dar oare nu tocmai aceasta făcea strada să se încălzească ?

Tot atît de neașteptat, strada devenea pustie. Amurgul se lăsa. Treceau sânni goale și sânni cu negustori bărboși, încotoșmănați în șube, care zbenguindu-se se răsturnau pe spate, îmbrățișați ca niște urși. În urma lor rămîneau pe drum smocuri triste de paie și zgomotul dulce, leneș, al clopoțelului ce se depărta, topindu-se parcă. Negustorii dispăreau la colțul străzii, dincolo de șirul de mesteceni, care, din depărtare, părea a forma un gard știrb.

Aici se strîngeau ciorile care se roteau croncănind în voie și deasupra casei lor. Dar aici ciorile nu croncăneau. Aici țipau, se înfoiau, săreau, se așezau pe garduri, pentru ca la un moment dat, ca la un semnal, să se năpustească asemenea unui adevărat nor deasupra copacilor, să și-i împartă și, îmbrîncindu-se, să se așeze pe ramurile goale. În aceste clipe îți dădeai seama ce oră tîrzie e în lumea largă ! Atît de tîrzie, încît nu o putea exprima nici un ceasornic.

Trecu o săptămână, iar la sfârșitul celei de-a doua, într-o joi dis-de-dimineată, Jenia îl văzu din nou. Patul Lizei era gol; când se trezi, Jenia auzi porțița trîntindu-se. Se sculă și, fără să aprindă lumina, se apropie de fereastră. Întunericul era desăvîrșit. Pe cer însă, în ramurile copacilor, în mișcările cîinilor se simțea aceeași povară ca și în ajun. De trei zile era o vreme închisă, apăsătoare și nu era chip s-o tragi la o parte de pe strada spongioasă, așa cum nu poți trage la o parte un ceaun de fontă de pe podeaua noduroasă.

De partea cealaltă a străzii o fereastră era luminată: niște umbre lunecau pe zăpadă; mînecele unei fantome se mișcau, fantoma strîngea șuba pe corp, la fereastră cu perdele se mișca lumina. Numai căluțul stătea nemișcat; ațipise.

În clipa aceea l-a văzut. L-a recunoscut de îndată după siluetă. Șchiopul a ridicat sus lampa și a plecat cu ea în mină. Pe urma lui porniră, strîmbîndu-se, lungindu-se, două dungi strălucitoare, iar pe urma dungilor și sania, care scînteia o clipă, pentru a dispărea și mai repede în întuneric, înconjurînd agale casa și oprindu-se în dreptul intrării.

Era ciudat că-l întâlnea din nou pe Țvetkov și aici în suburbie. Pe Jenia faptul nu o miră însă. Țvetkov o interesa prea puțin. Peste cîteva clipe lampa apărură din nou, trecu agale prin fața tuturor perdelelor, se dădu din nou înapoi, pentru ca pe neașteptate să revină pe pervazul ferestrei, de unde fusese luată, și să rămînă lipită de perdea.

Asta s-a petrecut joi, iar vineri au venit în sfîrșit s-o ia acasă.

A zecea zi după reîntoarcerea sa acasă, după o întrerupere de peste trei săptămîni, lecțiile fură reluate, și Jenia află totul de la meditatorul ei. După masă, doctorul își făcu bagajele și plecă, și Jenia îl rugă să salute casa în care o consultase astă primăvară, și străzile din Perm, și riul Kama. Doctorul își exprimă speranța că n-o să mai fie cazul să fie chemat din Perm. Ea îl conduse pînă la poartă. Acest om o făcuse să se înfioare în prima dimineață după ce se întorsese de la Defendovi, în timp ce mama dormea și nu i se dădu voie să intre la ea, cînd, la întrebarea ei de ce boală suferă mama, el începu prin a-i aduce aminte că în seara aceea părinții fuseseră la teatru și că după terminarea spectacolului, la ieșirea în stradă, armăsarul...

— Vikormiș ? !

— Da, dacă așa îl cheamă... Așadar, Vikormiș s-a înfuriat, s-a ridicat în două picioare, a lovit și a călcat un trecător și...

— Cum ? l-a omorît ?

— Din păcate !

— Dar mama ?

— Mama s-a îmbolnăvit de nervi, și aci doctorul zîmbi, căci abia reușise să adapteze în acest fel, pentru uzul fetei, denumirea latină *partus praematurus*...

— Și atunci s-a născut frățiorul nostru mort ?

— Cine v-a spus ?... Da.

— Dar cînd ? Chiar atunci ? Sau a venit pe lume fără suflare ? Nu răspundeți ! Vai, groaznic ! Înțeleg acum. Era mort deja, căci altfel l-aș fi auzit. Am citit pînă noaptea tîrziu. L-aș fi auzit. Și cît a trăit ? Doctore, se pot întîmpla oare lucruri ca acestea ? Am intrat chiar și în dormitor. Era mort, fără doar și poate !

Ce fericire că l-a văzut ieri, dis-de-dimineață, din casa Defendovilor, iar scena îngrozitoare petrecută la

teatru fusese cu trei săptămîni înainte. Ce fericire că-l recunoscuse ! Avea impresia nedeslușită că dacă nu l-ar fi întîlnit niciodată în această perioadă, acum, după spusele doctorului, ar fi fost convinsă că armăsarul călcase în fața teatrului pe omul acela șchiop.

Deci, după ce stătuse în casa lor o bună bucată de vreme și devenise un membru al familiei, doctorul plecase. Seara veni meditatorul. Ziua se spălaseră rufe. La bucătărie, o femeie călca rufe. Promoroaca căzuse, grădina se apropie de geamuri, încălcîndu-se în perdelele de dantelă. În discuția lor pătrundeau, scurte, zgomotele de la bucătărie. Ca și toți ceilalți, Dikih o găsi schimbată. Și ea la rîndul său îl găsi schimbat.

— De ce sînteți atît de trist ?

— Crezi ? Tot ce se poate. Am pierdut un prieten.

— Deci și dumneavoastră sînteți amărit ? Cîți morți, și toți pe neașteptate ! oftă ea.

Dar nici nu apucă Dikih să povestească ce anume se întîmplase, că se petrecu ceva inexplicabil. Fetița și schimbă brusc părerea despre numărul de morți și, uitînd probabil de sprijinul pe care-l avea în lampa văzută de dimineată, spuse cu glasul plin de emoție.

— Stați puțin. Ați fost odată la tutungerie cînd pleca Negarat. V-am văzut acolo cu un om. Acesta e ? îi era frică să rostească numele, Tvetkov.

Dikih înmărmuri auzind tonul cu care fuseseră rostite cuvintele : readuse în memorie scena și-și aminti că într-adevăr copiii veniseră să cumpere niște hîrtie și căutaseră *Opere complete* de Turgheniev pentru doamna Liuvers, iar el, într-adevăr, fusese cu cineva, cu cel ce murise. Fata tresări, în ochi îi apărură lacrimi. Și cite n-o mai așteptau !

După ce povesti, cu întreruperi, în răstimpul cărora se auzeau zgomotele de la bucătărie, ce tînăr ales era prietenul său și din ce familie minunată, Dikih își aprinse țigara. Jenia înțelese cu groază că numai fumatul țigă-

rii îl desparte pe meditator de repetarea istoriei relatate de doctor, și cînd el făcu încercarea de a rosti cîteva cuvinte printre care și cuvîntul teatru, Jenia scoase un țipăt îngrozitor și ieși în goană din odaie.

Dikih asculta cu atenție. În afară de zgomotele de la bucătărie pricinuite de călcatul rufelor, în casă nu se auzea nimic. Se ridică de pe scaun, întinse gîtul și ridică piciorul aidoma unei berze gata să pornească în ajutorul ei. Alergă s-o caute pe fetiță, socotind că nu e nimeni în casă și că ea pesemne leșinase. Dar în timp ce orbecăia pe întuneric, izbindu-se de enigme din lemn, blană și metal, Jenia ședea într-un ungher și plîngea. El continua să pipăie, să cotrobăie, și în imaginația sa o și ridica moartă de pe covor. De aceea tresări cînd în spate cineva rosti cu vocea tare, printre suspine și sughițuri de plîns :

— Aici sînt, fiți atent, acolo e o vitrină. Așteptați-mă în odaia de studiu, vin îndată.

Perdelele coborau pînă la podea ; afară, noaptea de iarnă, înstelată, cobora pînă la pămînt, iar copacii bătrîni cufundați pînă la brîu în troiene, tîrînd lanțurile strălucitoare ale ramurilor prin zăpada adîncă, se îndreptau spre luminițele scînteietoare. Iar undeva, după perete, strîns înfășurat în cearșafuri, într-un du-te-vino, zgomotul aspru, al maiului de spălat rufe. „Cum s-ar putea explica această exagerată sensibilitate ? se întreba meditatorul. Se vede că fetița avusese pentru defunct un sentiment deosebit. Ce mult s-a schimbat ea în acest timp. Eu explicam fracțiile periodice celei pe care o socoteam un copil, în timp ce cea care m-a trimis acum în odaia de studiu... Și e vorba de o lună doar, atît ! Se vede că defunctul produsese cîndva asupra acestei femei în miniatură o impresie deosebit de puternică, de neuitat. Impresiile de acest fel au un nume. Ce ciudat ! Îi dăduse lecții din două în două zile și nu observase nimic. E foarte simpatcă și-mi pare foarte rău pentru ea. Dar, Doamne, să termine odată cu plînsul, și să vină în

sfârșit ! Probabil că toți ai casei sînt duși în vizită. Îmi pare rău pentru ea din adîncul sufletului ! Ce noapte minunată !“

Greșea. Impresia pe care o presupusese nu avea nimic de-a face cu realitatea. Dar de fapt nu greșea. Impresia tănuită în adîncuri era de neuitat. Avea o adîncime cu mult mai mare decît și-o imaginase. Se afla undeva în afara conștiinței Jeniei, pentru că era de importanță vitală, avea o semnificație pentru fetiță, care consta în aceea că, pentru prima oară, în viața ei intrase un alt om, a treia persoană, absolut indiferentă, fără nume, sau pîndind un nume întîmplător, care nu trezea ură, dar nici nu inspira iubire, acea persoană de care vorbesc cele zece porunci, adresîndu-se numelor și conștiințelor, cînd, spun : să nu ucizi, să nu furi etc. Tu, ființă anume, tu, ființă vie, spun aceste porunci, „să nu-i faci celui om nedefinit, om în genere, ceea ce ție însuși, ca ființă vie, ființă anume, nu ți-o dorești“. Tot mai mult greșea Dikih, crezînd că asemenea impresii au un nume. Ele nu au nume.

Iar Jenia plîngea, pentru că se simțea vinovată de toate. Căci îl introdusese în viața familiei sale chiar ea, în ziua aceea, în care, observîndu-l dincolo de grădina străină, observîndu-l fără să aibă nevoie, fără nici un folos, fără nici un sens, îl întîlnise apoi la fiecare pas, mereu, direct și indirect, și chiar așa, așa cum se întîmplase ultima oară, în ciuda realității.

Cînd văzu cartea pe care Dikih o luă de pe raft, se încrunță și declară :

— Nu. Astăzi n-am să răspund la acest obiect. Puneți cartea la loc. Iertați-mă, vă rog s-o puneți la loc.

Fără a mai rosti altceva, așeză pe Lermontov înapoi pe raft alături de alte volume de clasici, ce stăteau înșirate, puțin plecate pe o rînă.

(TATIANA NICOLESCU)

BORIS PILNIAK

(1894-1941)

Numele adevărat, Boris Vogau. Prozator binecunoscut în primii ani ai literaturii sovietice, mai ales după publicarea romanului *Anul gol* (1922). Debutul, cu câteva nuvele și schițe, datează din 1909. Preocupat de destinele poporului și ale statului rus, de așezarea țării pe noi temelii revoluționare, Pilniak contrapune lumii vechi și oamenilor de altădată lumea socialismului și pe reprezentanții ei cei mai de seamă, bolșevicii, „oameni în haine de piele”. Discipol, într-o anumită măsură, a doi scriitori atât de diferiți unul de altul, precum Ivan Bunin și Alexei Remizov, Boris Pilniak încearcă formule noi în roman, folosind între altele documentul, apelînd la publicistică, la suprapunere de planuri temporale etc. Opera lui mai cuprinde romanele *Mașini și lupi* (1925), *Volga se varsă în Marea Caspică* (1935) și nuvele, precum *O viață* (1915), *Ivan Moskva*, *A treia capitală*, *Zăpezi* (1917) și altele.

ZĂPEZI

I

De cu seară, în liniștea geroasă s-au auzit zurgălăii de la o sanie; probabil că a trecut cineva, venind de la gară. Clinchetul zurgălăiilor s-a auzit în imediata apropiere a conacului, apoi a coborît în viroagă, după care a răsunat zglobiu — caii o luaseră la trap — pe ulițele satului, mistuindu-se pe islaz. S-a auzit bine din casă.

În cabinet, la masa de șah, ședeau Polunin și Arhipov. Vera Lvovna a fost la copil, a stat de vorbă cu Aliona, apoi s-a dus în salon, care slujea și de bibliotecă, și s-a apucat să scotocească prin cărți. Cabinetul era spațios, pe masa de scris ardeau lumânări, stăteau maldăre de cărți, deasupra canapelei largi de piele atârneau arme vechi, răspîndind un luciul opalescent. Prin geamurile fără draperii se zărea noaptea taciturnă, poleită de lună. Prin unul din geamuri trecea firul telefonului, în apropiere se înălța un stîlp de telegraf, și firele vuiau în încăpere, undeva sub tavan, vuiau monoton, abia auzit, vuiau ca viscolul, întruna. Polunin, spătos, cu o barbă largă, și Arhipov, sfrijit, solemn, cu tigva văduvită de păr, ședeau tăcuți.

Apoi intră Aliona, aducînd lapte dulce, lapte prins și brînză de vaci.

— Poftiți la masă, cu ce-avem, zise cu un glas sfios, și făcu o plecăciune, împreunîndu-și mîinile sub sîni, tî-nără, retrasă, cu un batic alb pe cap, cu ochii blînzi.

Se așezară la masă. Mîncău în tăcere, cu un aer dis-trat. Aliona s-a așezat și ea, dar curînd s-a retras; înce-puse să plîngă copilul. Vera Lvovna o urmă. Samovarul susura încet, torcîndu-și melopeea la unison cu firele de telegraf. Bărbații își luară paharele de ceai și se întoar-seră la masa de șah. Apoi Vera Lvovna reveni, se așeză pe canapea lîngă soțul ei și rămase nemișcată; ochii ei, cu o privire fixă, concentrată, semănau cu ochii unei păsări de noapte.

— Vera Lvovna, l-ai revăzut pe Goya ?

— Am răsfoit istoria artelor, apoi am stat cu Natașa.

— Mare drăcie ! Știi, mai e un pictor, Bochs. Are el o drăcovenie și mai și. *Ispitirea sfintului Antoniu.*

Vorbiră despre Goya, despre Bochs, despre sfintul Antoniu. Vorbea Polunin. Pe nesimțite aduse vorba despre Francisc d'Assisi ; citea acum scrierile lui Francisc,

îl pasiona ascetismul lui, felul lui de a percepe lumea. Apoi conversația lîncezi.

Arhipovii au plecat tîrziu. Polunin ieși să-i conducă. Orion se apropiase de locul său de la miezul-noptii, în liniștea copleșitoare, gerul înțepa aprig, sub picioare scîr-tiia zăpada.

La întoarcere, privi cerul pustiu, căutînd Cassiopeia, constelația sa preferată, urmări Steaua Polară. Apoi dădu nutreț peste noapte la cai, îi adăpă, fluierînd într-un chip aparte, cum îi era obiceiul; în grajd era cald, mirosea a sudoare de cal, în perete atîrna un felinar chior, caii scoteau nori de aburi cenușii, armăsarul Poddubnii îl privea chiorș, cu un ochi mare și naiv, ca și cînd l-ar fi urmărit în felul lui. Încuie grajdul și mai zăbovi afară, în zăpadă, controlînd zăvoarele.

În cabinet, Aliona făcuse așternutul pe canapea și sedea alături, într-un fotoliu, alăpta copilul, cu capul plecat deasupra lui, îngîinînd un cîntec fără cuvinte. Polunin se așază alături, aduse vorba despre gospodărie, apoi luă copilul din brațele Alionei și începu să-l legene. Pe geamuri pătrundea în straturi verzi lumina lunii. Polunin se gîndea la Francisc d'Assisi, la Arhipovi, care și-au pierdut credința și totuși căutau o lege, la Aliona, la gospodărie. În casă stăruia liniștea. Adormi repede, cufundîndu-se într-un somn adînc, cu care se obișnuise de mult, după nopțile nedormite de altădată.

Peste cîmpul mut plutea luna. În noaptea asta Xenia Ippolitovna Enișerlova nu dormea, de bună seamă.

II

Era o zi albicioasă, străvezie, rece, o zi din acelea cînd scoți aburi pe gură, iar pe copaci, pe case și pe garduri se așterne promoroaca. În sat, fumul suia din coșuri liliachiu, în fuioare drepte. Pe geam se vedea

parcul pustiu, satul, pe care zăpada îl strivise de pământ, iar mai departe se întindeau, albe, țarinile, viroaga, pădurea. Cerul era alb, aerul era alb, soarele nu se mai arăta dintre norii la fel de albi.

Aliona veni și vorbi puțin despre treburile gospodărești, apoi se duse să pîrlească porcul pentru Crăciun.

Ceasul din bibliotecă bătu de unsprezece ori; îi răs-punse ceasul din salon, și imediat apoi sună telefonul; în liniștea pustie, zbîrniitul lui era neobișnuit, violent; în receptor se auzi, de undeva de departe, o voce de femeie.

— Dumneata ești, Dmitri Vladimirovici? Dmitri Vladimirovici, dumneata ești?

— Da. Cine e?

— La telefon Xenia Ippolitovna Enișerlova, răspunse vocea calm, după care urmă tulburată: Dumneata ești, căutătorul și ascetul meu? Sînt eu, eu, Xenia...

— Xenia Ippolitovna, dumneata? întrebă Polunin, bucurîndu-se.

— Da-da... O, da-da!... Am obosit să mă tot agit și să stau pe muchie de cuțit, și am venit la dumneata, în cîmpie, ascetul meu, unde e zăpadă, zăpadă și cerul... la dumneata, căutătorule... Mă vei primi oare? Mi-ai iertat acel iunie?

Polunin stătea lingă telefon gîrbovit, cu o expresie gravă și atentă pe față.

— Da, ți l-am iertat.

Într-o vară, demult, Polunin și Xenia Ippolitovna în-tîmpinau împreună răsăritul soarelui de iunie, iar în acei zori de zi, în roua mată de pe terasă, cînd miroseau amar mestecenii, și la apus se mistuia secera de cleștar a lunii, luîndu-și bun rămas pînă a doua zi, Polunin săruta buzele curate, cu suc amar de mesteacăn, de o sfințenie naivă, se gîndea el, ale Xeniei Ippolitovna, și săruturile acestea erau naive și pure. Dar Xenia Ippolitovna rîdea apoi de ele și sorbea liniștită pasiunea istovitoare, protestatară a

lui Polunin cu buzele ei vicioase. Pînă la urmă, însă, l-a părăsit, schimbîndu-l cu Parisul, lăsînd în urmă-i zdrențele unei iubiri curate și pătimașe.

Acel iunie și acel iulie au fost pentru a aduce bucurie și durere, pentru a face bine și rău. Cînd a întîlnit-o pe Aliona, Polunin era deja obosit, un om care a găsit ceea ce căuta. Stătea singur, cu cărțile sale. Pe Aliona a întîlnit-o într-o primăvară, s-a atașat de ea repede, simplu, lăsînd-o însărcinată, găsind în sine nu instinctele pasiunii, ci instinctul paternității. Aliona a venit în casă fără cununie, tot după o dragoste de primăvară, a venit într-o seară, și-a lăsat lădița pe o bancă din bucătărie, a intrat în cabinet și a zis abia auzit :

— Iată-mă. Am venit. Și și-a șters cu basmaua colțurile buzelor, încă foarte frumoase, de o mare sfiiciune.

Xenia Ippolitovna a venit după-amiază, cînd ziua pălea, și peste zăpezi se așterneau dungi albastre. Cerul se întunecase, se umpluse de o turbureală albastră. Afară, în zăpadă, țipau botgroșii. Xenia Ippolitovna trase la intrarea principală și sună, deși Polunin îi și deschisese. Antreul era mare, luminos, rece. Cînd intră Xenia Ippolitovna, pentru o clipă căzură pe geamuri razele soarelui, lumina din antreu se făcu caldă, parcă de ceară, și în lumina aceasta, fața Xeniei Ippolitovna i se păru lui Polunin verde-galbenă, ca pielița piersicei, nespus de frumoasă. Dar razele se stinseră, lumina se făcu albastră, crepusculară, Xenia Ippolitovna se întunecă, arăta oboșită, îmbătrînită.

Aliona se înclină, și Xenia Ippolitovna se opri pentru o clipă, gîndindu-se, desigur, dacă să-i întindă mîna sau nu, după care se apropie repede de ea, o îmbrățișă și o sărută.

— Bună ziua ! Eu sînt o veche prietenă a soțului dumneavoastră.

Lui Polunin nu-i întinse mîna să i-o sărute.

De atunci, din vara aceea de demult, Xenia Ippolitovna s-a schimbat enorm. La fel de frumoși îi erau ochii, tot așa de fine și frumoase erau buzele voluntare, nasul drept, sprincenele arcuite, dar apăruse ceva care amintea de sfârșitul lui august. Mai înainte purta haine deschise, acum era îmbrăcată într-o rochie neagră și părul roșcat, mătăsos, îl avea adunat într-un coc simplu.

Trecură în cabinet și se așezară pe canapea. Lumina se făcuse albastră; afară, zăpada era albastră. În lumina crepusculului, mobila și pereții căpătaseră o tentă cenușie. Pölunin era foarte grav și atent; stătea prevenitor lângă Xenia Ippolitovna. Aliona ieși; plecînd, îi aruncă soțului ei o privire lungă și stăruitoare.

— Am venit aici direct de la Paris. E ceva foarte bizar. Mă pregăteam să plec în primăvară la Nisa, și cînd îmi făceam bagajul, am găsit la mine în șifonier un cuib de șoareci; mama a fugit și au rămas puii, erau trei, fără păr pe corp și abia se tirau. Mi-am petrecut toate zilele cu ei, dar în cea de-a treia zi a murit primul, apoi, în timpul nopții, ceilalți doi... A doua zi dimineța mi-am făcut bagajele ca să mă reîntorc în Rusia, aici, la voi, unde e zăpadă, zăpadă... Știi, la Paris nu e zăpadă, iar la noi e în curînd Crăciunul, Crăciunul rusesc.

Xenia Ippolitovna tăcu, își încrucișă degetele și își duse minile la obraz; avea degetele subțiri și lungi, cu unghiile lăcuite. Pe fața ei apăru pentru o clipă o expresie de însingurare și de tristețe.

— Spune, Xenia Ippolitovna...

— Mergeam pe cîmpurile noastre și mă gîndeam că viața e aici plictisitoare și simplă, așa cum sînt cîmpurile acestea, dar că se poate trăi nu numai din lucruri. Știi — a trăi din lucruri. Mă cheamă cineva și eu mă duc acolo, sînt iubită și îngădui să fiu iubită, mă frappează un lucru într-o vitrină și îl cumpăr. Dacă n-ar fi cei cărora nu le e lene să mă împingă, nu m-aș mișca... Mergeam pe cîmpurile noastre și mă gîndeam că așa nu

se poate. Și mă mai gîndeam că am să vin la dumneata și am să-ți vorbesc despre șoareci... Paris, Nisa, Monaco, rochii, parfum englezesc, vin de Vigny, neoclasicism, amănți... Aici totul e neschimbat.

Xenia Ippolitovna se ridică și se apropie de geam.

— Zăpadă, totul e albastru, ca în Norvegia. În Norvegia l-am părăsit pe Valpianov. În Norvegia, oamenii sînt ca de gheață. Nu există nimic mai bun ca Rusia. La dumneata totul e neschimbat. Taci... Mi-ai iertat acel iulie ?

Polunin veni lîngă ea.

— Da, l-am iertat, zise grav. În amurg, zăpada e întotdeauna albastră.

— Eu însă nu te-am iertat. Și în bibliotecă totul e ca mai înainte. Îți amintești, îl citeam acolo împreună pe Maupassant.

Xenia Ippolitovna se îndreptă spre bibliotecă, deschise ușa și intră. În bibliotecă erau dulapuri de cărți, în care se rînduiau, după ușile de cristal, volume aurite, de același format, se afla aici o canapea, iar lîngă ea — o mare masă rotundă, poleită. Pe geamuri pătrundeau ultimele raze galbene, aici lumina nu era rece-albastră ca în cabinet, ci caldă, ca de ceară, și iarăși fața Xeniei Ippolitovna i se păru lui Polunin cu totul neobișnuită, de o culoare verde, iar părul ca nalba ; ochii ei mari, negri, pustii în adîncul lor, priveau fix.

— Dumitale, Xenia Ippolitovna, ți-a dat Dumnezeu lucrul suprem : frumusețe.

Xenia Ippolitovna îl țintui cu privirea și surise ironic.

— Dumnezeu mi-a dat ispita supremă... Dumneata visai la credință ; ai găsit-o ?

— Da, am găsit-o.

— Credința în ce ?

— În viață.

— Și dacă nu crezi în nimic ?

— Cu neputință.

— Știu eu... Știu eu... Xenia Ippolitovna își puse mîi-

nile pe cap. La Paris și la Nisa mă caută acum un japonez pe nume Chikisan. N-aș putea să spun dacă știe ceva despre Rusia. De o săptămână, de când a murit ultimul șoricel, nu mai fumez; mai înainte fumam țigări egiptene. Da, este cu neputință să nu crezi.

Polunin se apropie repede de ea, îi luă mâinile și le trase în jos; avea ochii foarte atenți; zise încet, cu un aer grav:

— Xenia, nu fi tristă. Nu trebuie.

— Mă iubești?

— Ca femeie, nu, ca om, da, răspunse el ferm, abia auzit.

Ea zîmbi discret și își lăsă ochii în pământ. Cu pași repezi se îndepărtă de geam, se așeză pe canapea, își îndreptă rochia neagră și zîmbi iar.

— Vreau să fiu curată.

— Ești foarte curată. Polunin se așeză lângă ea, își îndoi spinarea și își puse coatele pe genunchi.

Rămaseră o vreme tăcuți.

— Ai îmbătrinit, Polunin.

— Da, am îmbătrinit. Oamenii îmbătrinesc, dar asta nu-i sperie dacă *au găsit*.

— Da, dacă *au găsit*. Și acum? De ce Aliona?

— Ei bine, sînt obosit... Sparg lemne, fac focul în sobe, trăiesc, și ca să trăiesc, îl citesc pe Francisc d'Assisi, cuget și sînt foarte trist că toate astea nu se vor mai repeta niciodată. Știu, d'Assisi e caraghios, dar el vrea credință. Iar pe Aliona o iubesc, pentru totdeauna.

— Dumneata știi cum miros puii de șoareci?

— Nu. De ce întrebarea asta?

— Miros ca nou-născuții, copiii oamenilor. Desigur, dumneata ai o fetiță, pe Natașa. Și asta e lucrul cel mai important.

Soarele se mistuise, la apus se deslusea în norii reci o rană roșie, uriașă, zăpezile erau violete, în odăi se înstăpînise o tulbureală liliachie-neagră. Apoi intră Aliona,

prin ușa deschisă care da în cabinet se auzea cum zumzăiau puternic firele de telegraf ; pe cîmp, spre seară, se porni un vînt, care spulbera zăpada cenușie, șfichiuitoare.

Odată cu lăsarea serii, s-au ridicat nori tulburi și au pornit-o în grabă pe cer, și în norii aceștia dănuia luna. Zăpada spulberată se rotea și se răsucea, vîntul bătea bătrînește, furios, cu putere. Pe cîmp stăruia însingurarea, o neliniște rău-prevestitoare, pe întinsul cerului ghiceai căscîndu-se hăuri întunecate.

La șapte veniră Arhipovii.

Xenia Ippolitovna îi cunoștea de mult, încă dinainte de a se fi căsătorit ; îi erau indiferenți. Arhipov îi sărută mîna și începu să vorbească despre Germania, pe care o cunoștea și o stima. Apoi trecură în cabinet, discutară, cam în contradictoriu ; de fapt, nu prea aveau despre ce să vorbească. Vera Lvovna stătea tăcută ca întotdeauna, din cînd în cînd se ducea la Natașa. Polunin era și el taciturn, umbla prin încăpere cu mîinile la spate. Xenia Ippolitovna, inconștient desigur, glumea cu Arhipov pe un ton voluntar, cochet ; Arhipov îi răspundea grav, precis, calm, nu știa să poarte conversații facile și spirituale : se simțea probabil stîngenit. Vorbiră apoi despre Crăciun ; Xenia Ippolitovna încerca să demonstreze că Crăciunul trebuie sărbătorit zgomotos, cu Ajunul, cu troicile, cu Anul Nou. Din nimicuri, din argumentările Xeniei Ippolitovna că ghicitul din noaptea de Ajun are și un substrat ocult, între Polunin și Arhipov izbucni o dispută veche — despre credință și necredință.

Arhipov vorbea calm și cu fermitate în glas, Polunin era tulburat, se încurca și se aprindea. Arhipov susținea că credința, ca toate sentimentele, ca instinctul, e inutilă și dăunătoare, că există un singur adevăr absolut — rațiunea, că este moral numai ceea ce e rațional. Polunin îi răspunse că rațiunea și lipsa de rațiune nu sînt o măsură a vieții, pentru că, zicea el, are oare viața o rațiune ? că lipsa de credință înseamnă moarte, că în viață

e un adevăr absolut numai tragedia credinței și a spiritului.

— Dumneata știi ce e aceea gândirea, Polunin, gândirea ?

— O, da. Știu.

— Nu zîmbi, pentru că știi că gândirea ucide totul, nu ? Gîndește-te, chibzuiește întreit la ceea ce socoți dumneata sfînt, și vei vedea că e simplu ca un pahar de limonadă.

— Dar moartea ?

— Moartea e o plecare în nimic. E ceva ce eu unul țin întotdeauna în rezervă, pentru cînd mă voi plictisi. Deocamdată vreau să trăiesc și să acționez.

Cînd discuția începu să lîncezească, Vera Lvovna zise, calm și încet ca întotdeauna :

— În viață e tragic numai faptul că nu există nimic tragic, iar moartea... moartea e una singură, atunci cînd omul moare fizic. Mai puțină metafizică...

Xenia Ippolitovna, care ascultase discuția calmă, atentă, îi răspunse cu pasiune în glas Verei Lvovna :

— Totuși există o tragedie : lipsa tragediei, nu ?

— Da. Una singură.

— Și dragostea ?

— Nu. Dragoste nu există.

— Dar dumneavoastră sînteți căsătorită, nu-i așa ?

— Eu vreau un copil.

Xenia Ippolitovna, care ședea pe canapea cu picioarele strînse sub ea, se ridică în genunchi, întinse mîinile înainte și strigă :

— A-a ? un copil ! Acesta nu e oare instinctul ?

— Aceasta e o lege.

Acum disputa o purtau femeile... Apoi discuția lîncezi. Arhipov propuse să joace preferans. Desfăcură masa cu postav verde, puseră la colțuri lumînări, jucau fără grabă, în tăcere, bătrînește, așa cum se joacă iarna. Arhipov ședea țeapăn, cu coatele pe masă, avînd brațele în-

doite în unghi drept. Afară şuiera vîntul, viscolul se întetea, undeva zăngănea trist, însingurat, o foaie de tablă. Apoi intră Aliona, se așeză alături de soțul ei și rămase așa tăcută, cu brațele încrucișate pe piept. Omorau timpul.

— Ultima oară am jucat preferans într-un fiord, într-un mic hotel dintr-un sat, și era o furtună teribilă, vorbi Xenia Ippolitovna gînditoare. Nu, nu, în viață există mari tragedii și mici tragedioare.

Vîntul şuiera îndîrjit, melancolic, viscolul izbea în geamuri.

Xenia Ippolitovna rămase pînă tîrziu, Aliona stăruia să stea peste noapte la ei, dar ea refuză, plecă.

Polunin o conduse pînă la marginea satului. Zăpada spulberată gonea pe cîmp, biciuind obrații, vîntul şuiera întruna, jur-împrejur stăruia o turbureală verde — zăpadă și iar zăpadă, luna dănuia sus în nori. Caii înaintau anevoie, la pas. Cîmpul era cufundat în întuneric.

Polunin se întoarse peste cîmp; vîntul îl izbea în față, zăpada îi lipea pleoapele. Se duse să vadă de cai. Aliona îl aștepta în bucătărie, avea fața calmă și mîhnită; se apropiu de ea, o îmbrățișă și o sărută.

— Nu fi tristă, nu-ți fie teamă. Numai pe tine te iubesc. Știu de ce te-ai întristat.

Aliona îi întoarse o privire recunoscătoare și îi zîmbi duios, cu sfîciune.

— Tu nu poți să înțelegi ce înseamnă să iubești o singură femeie. Alții nu pot așa.

Deasupra casei urla vîntul, aici era liniște. Polunin intră în cabinet și se așeză la birou; copilul începu să plîngă, se duse cu lumînarea la el, i-l aduse Alionei, Aliona îi dădu să sugă. Copilul era mic, plătînd, roșu, iscînd în inima lui Polunin o duioșie nemărginită. Lumînarea pîlpîia însingurată.

În zori sună telefonul. Polunin era sculat. Se lumina de ziuă încet, în nuanțe albastre, afară și în odăi se așter-

nuse o tulpureală albastră, geamurile erau troienite, viscolul se potolise.

— Te-am trezit, te-ai culcat ? întrebă Xenia Ippolitovna.

— Nu, m-am sculat.

— Ca să stai de veghe ?

— Da.

— Abia am sosit, Vifornița ne-a purtat pe cîmp, la întîmplare, toate drumurile sînt troienite... Mergeam și mă gîndeam ; mă gîndeam la zăpadă, la dumneata, la mine, la Arhipovi, la Paris... O, Parisul !... Nu te superi că-ți telefonez, o, ascetul meu... Mă gîndeam la discuția noastră.

— La ce anume ?

— Vezi... noi am vorbit... iartă-mă, dar dumneata nu poți să vorbești așa cu Aliona. Ea nu va înțelege nimic, nu ?...

— Se poate să nu vorbești nimic și să înțelegi totul. Există ceva care mă leagă fără cuvînte nu numai de Aliona, dar și de lumea întreagă.

— Ei da... Xenia Ippolitovna zise încet : iartă-mă, o biată femeie, pe nume Aliona...

— O iubesc și am o fetiță de la ea.

— Da, desigur. Noi însă iubim fără să facem copii... ne sculăm nu dimineața, ci la prînz, și ziua ne plictisim, ca să ne veselim noaptea, cînd dumneata dormi ca un om chibzuit ce ești, strigă ea. Noi sîntem „gheșe de sub roșii felinare“. E din Annenski, îți amintești ? Noaptea stăm la restaurant, bem vin și vedem un program de cabaret. Iubim fără să facem copii. Dar dumneata ? Dumneata dulci o viață chibzuită, dreaptă, cauți adevărul... Mă rog, ai dreptate !... urmă pe un ton ironic, malițios.

— Ești nedreaptă, Xenia.

Polunin răspunse abia auzit, cu capul plecat.

— Ba deloc. Uite ! Tot din Annenski : „și un supliciu pentru ei era ce oamenilor muzică părea...“ noi sîntem

„gheise de sub roşii felinare“, dar „nimic nu e mai sacru pentru Cipris decât al nostru nerostit iubesc...“

— Eşti nedreaptă, Xenia.

— Nedreaptă ? şi izbucni în ris, pentru a amuţi numaidecît. Vorbi apoi cu tristeţe în glas, abia auzit : „nimic nu e mai sacru pentru Cipris decât al nostru nerostit iubesc...“ iubesc... Dragul meu, atunci, în acel iunie, tot te priveam ca pe un băieţandru, acum îmi par mie însămi mică, mică, iar dumneata — cineva mare, care mă va apăra... Ce singură m-am simţit noaptea pe cîmp ! Dar asta e o ispăşire... Dumneata eşti singurul care m-ai iubit cu sfinţenie. Îţi mulţumesc, dar eu nu mai am credinţă.

Zorile erau cenuşii, lente, reci, la răsărit se ivise o geană stacojie.

III

Sosind de la Paris, pe Xenia Ippolitovna a întâmpinat-o casa bătrînească, sprijinită de un secol pe coloanele ei, de o arhitectură clasică, cu fronton, cu o sală cu geamuri suprapuse, cu coridoare cu rezonanţă, cu mobilierul încremenit aşa cum a fost aşezat ultima oară pe vremea străbunicului, o casă care şi-a trăit veacul, a întâmpinat-o pe ea, ultima descendentă, cu un aer indiferent şi posac, cu odăile reci, întunecoase şi înfiorătoare noaptea cu praful strîns de ani de zile. Un singur lacheu, girbovit de ani, îşi amintea de ce-a fost odată, îşi amintea de stăpîinii de pe vremuri, de vechea dărnicie boierească ; camerista care venise cu Xenia Ippolitovna nu vorbea ruseşte.

Xenia Ippolitovna s-a instalat în odăile maică-si ; i-a spus bătrînului că rînduielile casei rămîn cele vechi. Tot atunci, bătrînul i-a spus că, pe vremea stăpînilor bătrîni, în ajun de Crăciun se adunau aici rudele şi prietenii, iar în ajun de Anul Nou, tot judeţul, toată nobilimea „soco-

tea de datoria sa, chiar și fără nici o invitație“, să vină aici, și că acum trebuie pregătite numaidecît provizii.

Bătrînul o trezea la opt, îi servea cafeaua, și după cafea îi spunea cu asprime în glas :

— Doamnă, trebuie să faceți o plimbare prin gospodărie, apoi să mergeți în cabinet, să citiți registrele și să notați veniturile și cheltuielile, pentru că va veni administratorul. Așa făcea întotdeauna domnul.

Și făcea totul așa cum îi spunea bătrînul, după rînduierile statornicite, era foarte liniștită, supusă, mîhnită, citea niște cărți groase, naive. Și numai din cînd în cînd, pe ascuns, ca să n-o vadă bătrînul, îi telefona lui Polunin și vorbea cu el îndelung, cu teamă, cu nostalgie, ură și dragoste.

De Ajun s-au plimbat cu troicele și au ghicit ; Xeniei Ippolitovna i-a ieșit din ceară un leagăn de copil ; au plecat în oraș mascați, au asistat la un spectacol de amatori la club ; Polunin era costumat în duhul-pădurii, Xenia Ippolitovna în fiica lui. Au mers pe la moșierii vecini. Erau zile senine, geroase, cu un soare roșu dimineța, cu o lumină ca de ceară peste zi, cu superbe seri albastre.

IV

În ajunul Anului Nou, pentru marele bal ce se pregătea, bătrînul a stîrnit mare zarvă, a frecat parchetul, a întins covoarele, a turnat gaz în lămpi, a pus luminări noi, a scos din lăzi felurite servicii, argintăria, a pregătit cele trebuincioase pentru ghicit ; spre seară, casa era gata, odăile de primire străluceau de lumini, la uși stăteau băiețandri din sat.

Xenia Ippolitovna s-a trezit în ziua aceea tîrziu și nu s-a dat jos din pat pînă la prînz, aici i s-au adus cafeaua și micul dejun, stătea nemișcată, cu mîinile împreunate la ceafă. Ziua era senină, pe geamuri pătrundea soarele,

și razele lui de aur se așterneau pe dușumeaua lustruită și reflectau pete de lumină pe tapetele de postav. Afară scinteia rece zăpada albastră, cu urme ajurate de păsări. Deasupra grajdului, cerul era albastru și pustiu. Dormitorul era spațios, sumbru, acoperit de covoare; la peretele interior stătea un pat dublu cu baldachin, într-un colț — icoanele. Xenia Ippolitovna avea fața tristă și obosită. Înainte de masă a făcut o baie, apoi s-a îmbrăcat fără nici o grabă, a mâncat singură, alene, încet, ținând o carte în mână. Înainte de a se lăsa amurgul, în parc au țipat ciourile, păsările distrugerii. Seara a apărut pentru scurt timp luna nouă, roșie și plăpindă. Era o seară geroasă, senină și calmă. Stelele păreau uriașe, cerul — ca de atlas, albastru, zăpada — catifelată, verzuie.

Polunin a venit devreme. Xenia Ippolitovna l-a primit în salonaș; în șemineu ardea focul, nu fusese aprinsă nici o lampă, dinaintea șemineului stăteau două fotolii stil Voltaire, geamurile, arcuite în partea de sus, pline de promoroacă, păreau argintii. Reflexele focului din șemineu cădeau portocalii, calde.

— Sînt tristă azi, Polunin.

Xenia Ippolitovna era îmbrăcată într-o rochie neagră de seară, părul și-l împletise în cozi. I-a întins mîna să i-o sărute.

Ședeau unul lingă altul în fotolii.

— Te-am așteptat la cinci. Acum e șase. Sînteți cu toții nerespectuoși și neatenți cu femeile. Nu ai vrut niciodată să rămii singur cu mine, n-ai înțeles că eu vreau asta, zise Xenia Ippolitovna încet, puțin cam rece, privind țintă focul, sprijinindu-și obrazii în palmele prelungi. Ești foarte taciturn, diplomat... Cum e azi pe cîmp? Frig, cald? Îndată ți se va servi un ceai.

— Da, e frig, foarte, dar e o vreme liniștită, spuse el cu întîrziere, apoi, după un răstimp de tăcere: Cînd am stat de vorbă, nu mi-ai spus totul. Spune-mi acum.

Xenia Ippolitovna rîse.

— Am spus tot ce aveam de spus... E foarte frig, zici ? Azi n-am ieșit. M-am gândit la Paris, la acel iunie. Îndată se va servi ceaiul.

Se ridică, sună. Intră bătrînul.

— Gata ceaiul ?

— Îndată, doamnă.

Ieși și se reîntoarce cu o tavă, pe care ducea două pahare, o sticlută cu rom, fursecuri, smochine, miere, și puse totul pe măsuțele de lîngă fotolii.

— Porunciți să fac lumină ?

— Nu. Du-te... Închide ușa.

Bătrînul ieși, aruncîndu-le o privire atentă și înțele-gătoare.

— Ți-am spus totul. Cum de n-ai înțeles ? Servește ceaiul.

— Spune, Xenia.

— Ia-ți ceaiul, pune un pic de rom. Ți-am spus deja totul. Îți amintești de șoarecii aceia ? N-ai înțeles ! spuse ea cu răceală în glas, pe același ton cu care vorbise și cu lacheul, stînd țeapănă în fotoliu.

— Nu, se pare că n-ăm înțeles.

— Ah, Dumnezeuule ! Mai înainte erai mai sensibil, ascetul meu. Deși sănătatea și fericirea sînt întotdeauna insensibile, și dumneata ești sănătos și fericit.

— Iar vrei să fii nedreaptă cu mine. Știi doar că te iubesc.

— Mă rog. Astea-s fleacuri.

Xenia Ippolitovna rîse, își luă paharul, se lăsă pe spe-teaza fotoliului și rămase tăcută. Polunin își luă și el ceaiul, bău din cîteva sorbituri jumătate de pahar, încăl-zindu-se după drum.

— Vezi, focul din sobă va arde și se va stinge, și se face frig. Discuțiile noastre sînt întotdeauna chinuitoare. Poate că au dreptate Arhipovii ; inteligența ucide, inteli-gența procreează. Rațional, inteligent, cîstit... Xenia

Ippolitovna vorbea încet, pe un ton visător, apoi rămase câteva momente tăcută, se îndreptă de spate, începu să vorbească repede, înflăcărat, inegal : Spune-mi, mă iubești ? Mă dorești ca femeie ? Să mă săruți, să mă mângii, înțelegi ? Nu, taci ! Pe mine, purificată ; voi veni la dumneata așa cum ai venit dumneata la mine atunci, în iunie... N-ai înțeles ce a fost cu șoarecii ? Sau, uite... Dumneata ai observat, te-ai gândit vreodată că în viață, omul nu se schimbă, și rămîne același pentru totdeauna ? Stai, stai... Au existat sute de religii, sute de etici, estetici, științe, sisteme filozofice, și toate s-au schimbat și continuă să se schimbe, și nu se schimbă un singur lucru ; tot, tot ce trăiește — și omul, și secara, și șoarecele, toate acestea, zic, se nasc, nasc la rîndul lor și mor... Mă pregăteam să plec la Nisa, acolo mă aștepta amantul meu, am dat peste șoriceii aceia, și deodată am simțit o dorință nebună de a avea un copil, mic, drăgălaș, al meu — și mi-am adus aminte de dumneata !... Și am venit aici, în Rusia, ca să nasc cu sfințenie... Eu pot să nasc !

Polunin se ridică lîngă ea, fața lui atentă era gravă, tulburată.

— Nu mă lovi, Polunin.

— Dumneata ești pură, Xenia.

— Ah, iar începi cu puritatea și cu păcatul... Sînt o proastă, cred în semne și eresuri, sînt o muiere ca toate muierele și nimic mai mult. Vreau, aici, să concep, să port în pîntec și să nasc un copil. La mine sub inimă e gol. Vrei să fii tatăl copilului meu ? Se ridică, își îndreptă trupul și privi țintă în ochii lui Polunin.

— Ce tot vorbești, Xenia ? Polunin puse întrebarea încet, grav, cu amărăciune în glas.

— Am spus ce vreau. Vreau un copil. Dă-mi un copil, și pe urmă du-te unde... la Aliona dumitale... îmi amintesc de acel iunie, de acel iulie...

Polunin își umflă pieptul și zise ferm :

— Nu pot să fac asta, Xenia. O iubesc pe Aliona.

— Eu nu vreau dragoste, n-am nevoie de ea. O, eu știu ce-i dragostea !... pentru că te iubesc... Xenia Ippolitovna rosti aceste cuvinte încet, abia auzit, și își petrecu palma peste față.

— Să plec, Xenia ?

— Unde ?

— Cum unde ? Pentru totdeauna.

Ea își ridică ochii și, aruncându-i o privire plină de ură și dispreț, strigă :

— A-ah, iarăși tragediile astea, datorie, păcat ! Dar e așa de simplu totul ! Doar te-ai apropiat mai înainte de mine !

— Eu nu m-am apropiat niciodată de cineva fără să iubesc. O iubesc numai pe Aliona. Cred că trebuie să plec.

— O, ce egoism feroce, ascetic ! strigă furioasă, dar se potoli, istovită, se așează în fotoliu, își înfundă fața în palme și rămase tăcută.

Polunin stătea alături, gîrbovit, cu brațele lăsate în lungul trupului. Era spătos, avea o barbă lată, purta o bluză, fața îi era tulburată, în ochii lui stăruia o privire tristă.

— Nu trebuie, nu pleca... A fost așa, o nimica toată... Ei bine... Dar am spus-o pe față... Nu trebuie... Sînt oboșită, istovită. E adevărat, nu m-am purificat, știu, nu se poate... Noi sîntem „gheise de sub roșii felinare“, îți amintești de Annenski ?... Dă-mi mîna.

Polunin îi întinse mîna lui mare, strînse degetele ei subțiri, mîna ei moale.

— M-ai iertat ?

— Eu nu pot nici să iert, nici să nu iert. Nu pot !

— Nu trebuie... Să uităm. Să ne veselim și să ne bucurăm. Îți amintești : „Și dacă josinicia-i doar un chin de dorul unei frumuseți superbe...“ Nu trebuie, totul s-a sfîrșit... O-a ! totul s-a sfîrșit !

Xenia Ippolitovna rosti ultimele cuvinte ținând, se ridică, se îndreaptă de spate și izbucni într-un râs puternic, voit vesel.

— Vom ghici, vom glumi, ne vom veseli, vom bea, așa ca, îți amintești ? ca bunicii noștri... Dar bunicuțele noastre își aveau prietenii lor, pe vizitii.

Sună. Intră lacheul.

— Mai adu ceai. Mai pune lemne. Aprinde lămpile.

Semineul ardea cu flacără mare, luminând fotoliile de piele, pe pereți scinteiau în întuneric ramele aurite ale portretelor. Polunin umbra înainte și înapoi prin cameră, cu miinile la spate ; zgomotul pașilor se înfunda în covoare.

De-afară se auziră zurgălăii unei troici.

Oaspeții au început să sosească pe la zece — oaspeți din oraș, moșieri din vecinătate, toți cei care „socoteau de datoria lor“, după un obicei din străbuni, să vină aici ; erau primiți în salon. Pianistul, fiul preotului, începu să cînte o polcă-mazurcă, domnișoarele intrară în sala de dans, bătrînul lacheu și doi băiețandri aduseră ceară, luminări, lighene cu apă ; s-au apucat să ghicească. Apoi a dat buzna un grup de mascați, un urs făcea giumbuș-lucuri, un cîntăreț ucrainean le-a cîntat, acompaniindu-se cu guzla. Mascații au adus cu ei în odăi miros de ger, de blănuri și naftalină. Cineva cînta cocoșește, apoi au jucat ruseasca. Era veselie mare, așa cum știau să se veselească moșierii, destindere, gălăgie. Mirosea a ceară topită, hîrtie arsă, fum de luminare. Xenia Ippolitovna era foarte veselă, a făcut un tur de vals cu un licean, fiul marelui nobilimii. Își adunase părul roșcat într-o coafură înaltă, la gît avea un colier vechi de perle. În salonaș, bătrînii se așezaseră în jurul meselor de joc, se discuta despre noutățile din județ.

La unsprezece și jumătate, lacheul deschise ușile care dădeau în sufragerie și anunță solemn că cina e servită.

S-au așezat să cineze, rosteau toasturi, beau, mincau, zângăneau din tacîmuri. Xenia Ippolitovna îi așezase lângă ea pe Arhipov, Polunin, mareșalul nobilimii și președintele zemstvei. La miezul nopții, așteptînd să bată ceasul, a toastat Xenia Ippolitovna, s-a ridicat cu pocalul în mînă, stînga și-a petrecut-o după ocaie, și-a săltat capul. Toți mesenii s-au ridicat și ei.

— Eu sînt femeie. Beau pentru feminitate, pentru liniște, pentru intimitate, pentru fericire, pentru puritate, pentru mame ! a spus cu glas tare, stînd nemișcată. Beau pentru sfînta... fără a sfîrși vorba, se așeză și își plecă capul în piept.

Cineva strigă ura, cuiva i se păru că Xenia Ippolitovna plînge. Ceasul începu să bată. Mesenii strigară ura, ciocniră paharele, băură.

Apoi băură din nou. Oaspeții de onoare și cei amețiți de băutură erau serviți cu o cupă ; cel care le-o oferea, se ridica, făcea o pleacăciune, bașii înginau :

— Bea, bea, bea ! Bea, bea, bea !

Xenia Ippolitovna oferi prima cupă lui Polunin, stătea în fața lui cu tava, se înclina, nu se uita la el, cînta. Polunin se ridică, se făcu roșu la față, își desfăcu brațele stînjedit și zise :

— Eu nu beau vin niciodată !

Bașii interveniră :

— Bea, bea, bea ! Bea, bea, bea !

Polunin se întunecă la față, ridică mîna în semn de protest, zise ferm :

— Domnilor, eu nu beau niciodată și nu voi bea vin. Xenia Ippolitovna îl privi în ochi și zise încet :

— Vreau eu, te rog... Auzi ?

— Nu beau, răspunse el la fel de încet.

Xenia Ippolitovna strigă :

— Nu vrea. Să nu-l silim...

Se întoarse, oferi cupa președintelui zemstvei, apoi liceanului, își ceru scuze, se retrase, reveni la locul ei mîhnită, îmbătrînită brusc.

Cina se prelungi, apoi trecură în sala de dans, au dansat, au cîntat, au jucat gajuri, zicători, omonime, bărbații se mai duceau pe la bufet, să tragă o dușcă, bătrînii ședeau în salon, jucau preferans și vist, tăifășuiau.

Oaspeții au plecat pe la cinci, au rămas Arhipovii și Polunin. Xenia Ippolitovna porunci să se servească la ea cafeaua; stăteau tuspătru, obosiți, la o măsută. Abia miceau zorile, geamurile se făcuseră apoase, albastre, flacăra luminărilor pâlise. După zgomotul și zarva de mai înainte, în casă se așternuse liniștea. Xenia Ippolitovna era foarte obosită, dar vroia să se țină bine și să arate veselă. Turna cafeaua în cești, aduse un urcioraș cu lichior. Stăteau mai tăcuți, întreținînd o discuție indiferentă.

— S-a mai dus un an, zise Arhipov.

— Da, ne-am apropiat cu un an de moarte, ne-am îndepărtat cu un an de naștere, îi răspunse încet Polunin.

Xenia Ippolitovna ședea în fața lui, el nu-i vedea ochii; se ridică brusc, se aplecă peste măsută spre el și zise, rostind fără grabă cuvintele, cadențat, cu răutate în glas:

— Ei, domnule sfînt! Aici sîntem între noi. Azi te-am rugat să-mi dai un copil, pentru că sînt și eu femeie, pot și eu să doresc să fiu mamă... te-am rugat să bei vin... m-ai refuzat! Ne apropiem de moarte, ne îndepărtăm de naștere, zici? Ieși a-fa-ră! strigă și izbucni în hohote de plîns, în gura mare, înstrăinată, își acoperi fața cu palmele, se retrase la perete, se rezemă de el cu spatele și plîngea întruna.

Arhipovii se repeziră la ea. Polunin stătea descumpanit lingă măsută, apoi părăsi încăperea.

— N-am cerut nici pasiune, nici tandrețe, dar înțelegeți, eu nu am bărbat ! plîngea cu hohote, țipa, semăna cu o fetiță nedreptățită, se calmă încet, vorbea în frînturi, dezlinat, amuțea pentru cîteva clipe și iar izbucnea în plîns.

Se lumina de ziuă, în încăpere pătrundeau umbrele zorilor, tulburi, apăsătoare, apoase, fețele păreau cenușii, trase de băutură, peste măsură de obosite ; capul lui Arhipov, cu pielea bine întinsă, chel, semăna cu un craniu foarte alungit.

— Ascultă-mă, Arhipov. Dacă ar veni la dumneata o femeie, obosită, care dorește să fie curată, dacă ar veni și ți-ar cere să-i faci un copil, i-ai răspunde oare așa ca Polunin ? El a zis : nu se poate, e un păcat, el iubește pe alta. Așa ai răspunde dumneata, Arhipov, dacă ai ști că femeii acesteia nu i-a mai rămas nimic altceva ? Numai dragostea. Xenia Ippolitovna rosti aceste cuvinte tari, uitîndu-se pe rînd la fețele celor doi soți.

— Nu, firește, aș răspunde altfel, spuse Arhipov încet de tot.

— Dar dumneata, soția lui Vera Lvova, auzi ? Vorbec de față cu dumneata.

Vera Lvovna se aplecă spre Xenia Ippolitovna, îi puse mîna pe frunte și zise :

— Nu fi tristă, draga mea.

Spuse asta încet, cu căldură, tandru.

Xenia Ippolitovna izbucni din nou în plîns.

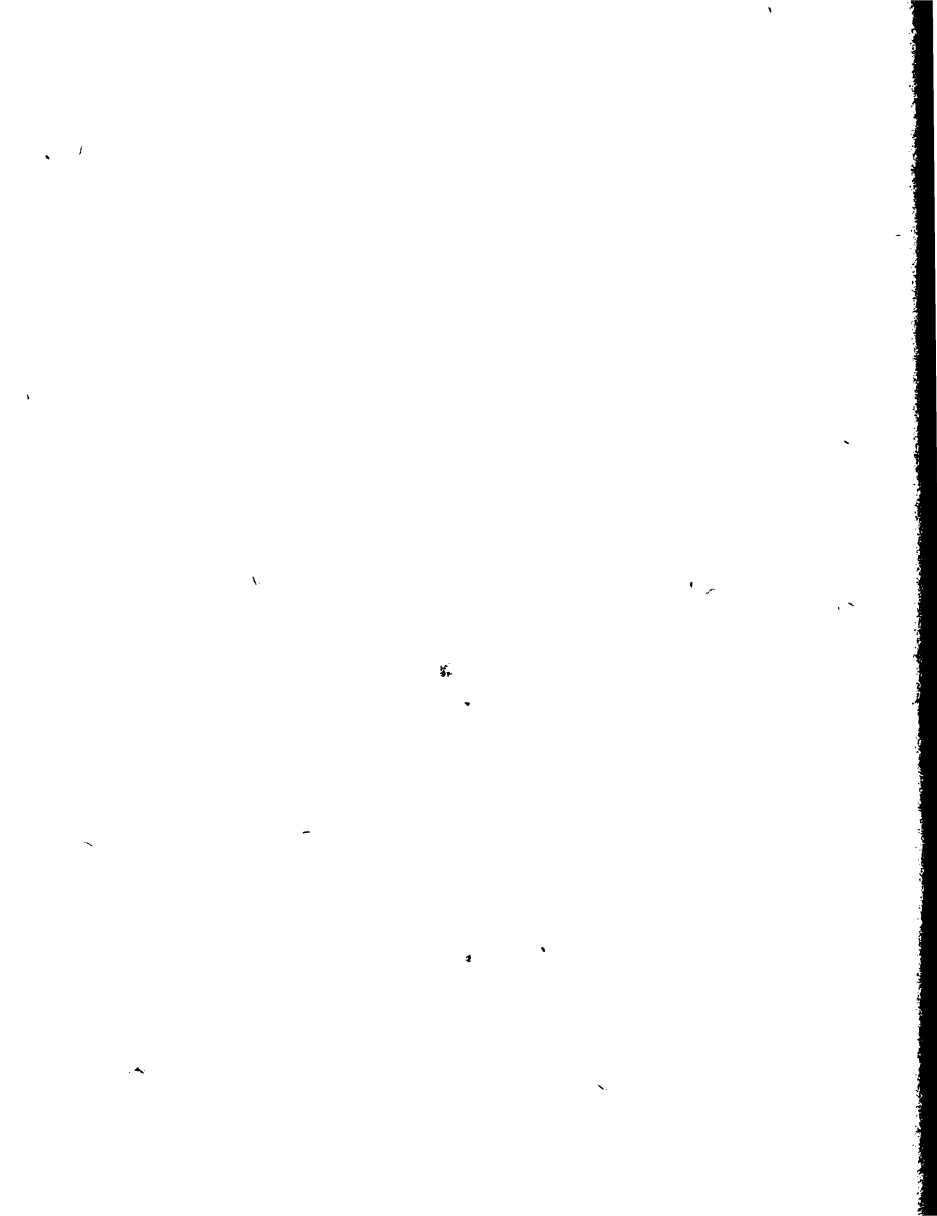
Lumina zorilor se înstăpînea încet, în nuanțe albastre, afară și în odăi se albastrirea totul, lumînările păleau, lumina lor devenea însingurată și inutilă ; din întineric răsăreau obiectele, dulapurile de cărți, canapelele. Prin turbureala albastră din geamuri se vedeau, ca printr-o sticlă foarte groasă, acareturile, zăpada albastră, albia secată, pădurea, cîmpurile... În dreapta, în zare, se ivise o geană stacojie, rece.

Polunin s-a întors peste cîmp. Poddubnii mergea în trap întins, se vede că îl pătrunsese frigul peste noapte. Cîmpurile erau albastre, reci. Vîntul bătea dinspre nord, dur, şfichiuitor. În marginea drumului zumzăiau reci firele de telegraf. Pe cîmp era linişte, numai de vreo două ori, ţiuind monoton, l-au depăşit pe Poddubnii cîteva presuri galbene, care trăiesc întotdeauna iarna în preajma drumurilor; depăşindu-l, se așezau pe bornele de pe margine. În pădure se făcu mai întuneric, de-aici noaptea încă nu se retrăsese definitiv. În pădure, Polunin observă un vultur, care zbură pe deasupra copacilor, se ridică în tării şi o luă spre răsărit; la răsărit se iveau, ca o fişie roşie, rece, zorile; în lumina lor, zăpezile deveneau liliachii, umbrele se învineţeau. Polunin şedea gîrbovit, se gîndea trist că el totuşi nu s-a abătut de la lege, aşa cum nu se va abate niciodată nici de-acum înainte.

Acasă, Aliona era sculată, trebăluia prin gospodărie; o îmbrăţişă, o strînse cu putere la piept, o sărută pe frunte, se duse la copil, îl luă în braţe şi privi îndelung, cu o duioşie nespusă, faţa lui liniştită, adormită.

Era o zi senină, pe geamuri răzbeau, razele soarelui, care spuneau că iarna a cotit-o înspre primăvară. Dar zăpezile stăruiau încă şi aveau să mai stea multă vreme.

(IGOR BLOCK)

CUPRINS

IVAN BUNIN	
Satul (Fragmente)	6
LEONID ANDREEV	
Zidul	93
VALERI BRIUSOV	
În oglindă	104
MIHAIL KUZMIN	
Florus și tilharul .	118
ALEXEI REMIZOV	
Giuvaergiul curții .	129
ANDREI BELÎI	
Adam	137
BORIS SADOVSKOI	
Puiul de streleț .	157
ALEXEI TOLSTOI	
Pățaniile lui Rastioghin .	170
SERGHEI GORODEȚKI	
La Aldirovka .	235
NIKOLAI GUMILIOV	
Bucuriile iubirii pămîntene	247
BORIS PASTERNAK	
Copilăria Jeniei Liuers	257
BORIS PILNIAK	
Zăpezi .	323

Lector : RODICA IOAN
Tehnoredactor : ELENA CALUGĂRU

*Bun de tipar 28.IX.1978. Tiraaj broșat 29.110 ex.
Coli ed. 16,51. Coli tipar 11.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 5.151/1978 la întreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării
nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată
de C.C.H. „LETEA” Bacău.

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

